สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

Walailak Abode of Culture Journal

ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2559

* บทความทุกเรื่องจะได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ*

** ข้อความและบทความที่พิมพ์ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ เป็นความคิดอิสระของผู้เขียน มิใช่ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์หรือกองบรรณาธิการ**

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 1 11/30/2559 BE 16:50

สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
Walailak Abode of Culture Journal

เจ้าของ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ที่ปรึกษา
อธิการบดีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการสังคม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้อำนวยการอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

บรรณาธิการ รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงศ์ ธรรมชาติ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

กองบรรณาธิการ

ศาตราจารย์ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ศาตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาตราจารย์ ดร.ศิราพร ณ ถลาง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาตราจารย์ ดร.ชิตณรงค์ ศิริสถิตย์กุล	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองศาสตรจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตรจารย์ ดร.นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิตร	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ดร.เลิศชาย ศิริชัย	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองศาสตรจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตาจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ วิริยะศักดิ์พันธ์	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ธรรมวัตร	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ไพบูลย์ ดวงจันทร์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร.ฉันทัส ทองช่วย	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร.มาโนช ดินลานสกุล	มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ
ว่าที่ ร.ต. (หญิง) เพ็ญนภา วัยเวก
นางสาวสายฝน จิตนุพงศ์
นางวิลาวัณย์ วิชัยดิษฐ
นางสาวปริญญา สีหะรัตน์

ติดต่อกองบรรณาธิการ อาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ อาคารพลศึกษา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
222 ต.ไทยบุรี อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช 80160
โทร. 0-7567-2508-10 โทรสาร 0-7567-2507
ภาพปกโดย ชัยยันณ์ ดำแก้ว
จำนวนพิมพ์ 500 ฉบับ
พิมพ์ที่ หจก.กรีนโซนอินเตอร์ 2001
155/2 ถ.ปากนคร ต.ท่าซัก อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
โทร. 075-466-031, 086-471-5236, 086-479-8920
โทรสาร 075-466-550 E-mail: greenzone2012@hotmail.com,
greenzone2014@hotmail.com

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 3 11/30/2559 BE 16:50

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 4 11/30/2559 BE 16:50

บทบรรณาธิการ

สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ เริ่มจากวารสารขนาดเล็กจำนวนหน้าไม่มากนัก เมื่อปี พ.ศ. 2541 ใช้ชื่อว่า สารทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ครั้นต่อมาเปลี่ยนชื่อมาเป็น สารโครงการอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ เพราะเปลี่ยนชื่อเป็นหน่วยงานชั่วคราวเป็นโครงการจัดตั้ง และในที่สุดก็ชื่อวารสารนี้ว่า สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ตามชื่อหน่วยงานที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งจากสภามหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2553 การดำเนินงาน สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ต่อเนื่องกันมาตามลำดับ มิได้หยุด จากจำนวนหน้าน้อยขนาดกระดาษเอสี่ ออกเดือนละ 1 ฉบับ เปลี่ยนมาเป็นขนาดเล็กลงจำนวนหน้ามากขึ้นออกตามวาระ 6 เดือน 1 ฉบับ หรือ ปีละ 2 ฉบับ ก่อนจะออกเป็น 2 ฉบับต่อปีนั้นไม่ต้องให้ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านตรวจสอบก่อนการตีพิมพ์ ครั้นเปลี่ยนมาเป็นออกปีละ 2 ฉบับ เมื่อราว 3 ปี ที่ผ่านมาก็ได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละด้านอ่านตรวจสอบความถูกต้องก่อนจะตีพิมพ์ทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดคุณภาพทางวิชาการมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา และมีเนื้อหาหลากหลายมากขึ้นไปอีก งานเขียนที่ตีพิมพ์มีทั้งบทความวิจัย บทความวิชาการเป็นหลัก และมีบทวิจารณ์วรรณกรรม บทร้อยกรอง อีกส่วนหนึ่งด้วย การดำเนินการที่ปรับเปลี่ยนใหม่นี้ส่งผลต่อการสื่อสารทางศิลปะและวัฒนธรรมได้ดี เพราะนอกจากจะมีผู้สนใจอ่านมากขึ้นแล้ว ยังมีการส่งบทความวิจัยมาตีพิมพ์ของผู้ที่กำลังศึกษาระดับปริญญาโทเอก และผู้ที่จะยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการด้วย สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์จึงได้เปิดตัวสู่บรรณสารและบรรณพิภพกว้างออกไปอีก

สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ฉบับนี้ มีบทความวิจัย บทความวิชาการ ส่งมาตีพิมพ์หลายเรื่อง รวมทั้งบทวิจารณ์วรรณกรรม และร้อยกรองที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม ได้แก่ บทความ โนรา: การอนุรักษ์และพัฒนา โดย ชวน เพชรแก้ว บทความ Traditional Dance in Malang: Its Changes, Existence, Challenges, and Continuity in the Globalization Era โดย Suparmi, M.Pd. และ Gatut Susanto, M.M., M.Pd บทความขอได้ไหว้รับ: ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ โดย อนุชสรา เรืองมาก บทความกลยุทธ์นักบริหาร: การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ โดย นันทดา จันนทร์ศิริ บทความโนราซัดท่าร่วมสมัย โดย ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ บทความ ทุนทางสังคมกับข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดย ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

บทความการเปลี่ยนแปลงสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ป่าประ และความขัดแย้ง: กรณีศึกษาป่าประในเขตอุทยานแห่งชาติเขานัน อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย สายฝน จิตนุพงศ์ และบทวิจารณ์วรรณกรรม หนังสือเรื่อง ว่างยังวุ่น: ชนชั้น เพศสภาพ และเวลาว่างของผู้หญิง โดย สราวุฒิ ทองศรีคำ ผลงานเขียนรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ล้วนมีคุณค่าต่อผู้อ่านมากน้อยตามความสนใจและประโยชน์ที่จะนำไปใช้ แต่เชื่อว่าเมื่อได้อ่านแล้วก็จะได้ความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และประสบการณ์อย่างแน่นอน ผลงานเขียนทั้งหมดไม่ว่ารูปแบบใดล้วนแต่เป็นผลงานเขียนของผู้รู้ และผู้ชำนาญทางด้านนั้น ๆ ทั้งสิ้น จึงเชื่อมั่นได้ว่ามีความแม่นในเนื้อหาอย่างแน่นอน เนื้อหาของสิ่งตีพิมพ์ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์จึงได้มีการนำเอาไปอ้างอิงในการเสนองานทางวิชาการในลักษณะต่าง ๆ ของนักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในภาคใต้ ภาคอื่น ๆ และต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการจัดทำสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ จึงมีความตั้งใจที่จะพัฒนา สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ให้ดีขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเพื่อเข้าสู่มาตรฐานชาติ หรือ ทีซีไอ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความได้มาตรฐานของวารสารที่ออกมาสู่สังคม สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ก็ประสงค์ดั่งที่กล่าวนี้ ขณะนี้มหาวิทยาลัยฯ ก็มีนโยบายในเรื่องนี้ และคอยกระตุ้นให้วารสารของมหาวิทยาลัยฯ ที่ออกอยู่ได้ดำเนินการในเรื่องนี้ด้วยความเอาใจใส่ จึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงาน สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ที่จะต้องดำเนินการเพื่อไปสู่เป้าหมายดังกล่าวนี้ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ขอขอบพระคุณผู้เขียนผลงานในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ทุกท่านที่ทำให้ สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ได้มีตัวตนอยู่ได้ เพราะถ้าไม่มีผลงานเขียนลงตีพิมพ์ สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ก็ออกมารับใช้สังคมไม่ได้ งานเขียนที่ลงตีพิมพ์ในวารสารหรือสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ทุกฉบับ จะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อวารสาร ชื่อหน่วยงาน และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนี้ของมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ศิลปะและวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาตินั้น ๆ หากประเทศชาติใด ๆ มีศิลปะและวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมมาก ย่อมบอกได้ว่าคนในประเทศ ชาตินั้น ๆ มีความเฉลียวฉลาดในการคิดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าเรื่อง ประเพณี อาหารการกิน สิ่งของเครื่องใช้ ภาษา และวรรณกรรม เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตรัสให้คนไทย

ได้ตระหนักและรับรู้ว่าการรักษาศิลปะและวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมเป็นการรักษาชาติ พระราชดำรัสนี้นับว่าสำคัญมาก หากคนไทยส่วนใหญ่เดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทแล้ว สิ่งที่ดีงามทั้งหลายก็จะติดตามมาอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะเราได้ทำหน้าที่รักษาชาติ ประเทศ และคนไทยแล้ว สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ จึงได้มีส่วนแบ่งในการทำหน้าที่นี้มายาวนานเกือบ 20 ปี จึงใคร่เชิญชวนผู้รู้ผู้ที่มีความสามารถในการเขียนผลงานทางวิชาการด้านศิลปะและวัฒนธรรมส่งไปลงตีพิมพ์ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดคุณค่าต่อคนไทย ประเทศไทยต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ขอขอบพระคุณผู้เขียนทุกท่านที่ส่งผลงานมาลงตีพิมพ์ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ฉบับนี้ จึงทำให้สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์เต็มตามที่คณะกรรมการดำเนินงานตั้งใจ ขอให้ความดีในการให้วิทยาทานของท่านต่อผู้อ่านจงส่งผลให้ท่านประสบแต่ความสุขตลอดไป

รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงศ์ ธรรมชาติ
บรรณาธิการ
ธันวาคม 2558

สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2559

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ ก

โนรา: การอนุรักษ์และพัฒนา 1
ชวน เพชรแก้ว

Traditional Dance in Malang: Its Changes, Existence, Challenges, and Continuity in the Globalization Era 15
Suparmi, Gatut Susanto

ขอได้ไหว้รับ: ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ 29
อนุชสรา เรืองมาก

กลยุทธ์นักบริหาร: การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ 55
นันธิดา จันทร์ศิริ

โนราซัดท่าร่วมสมัย 87
ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 9 11/30/2559 BE 16:50

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ทุนทางสังคมกับข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 99
ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

การเปลี่ยนแปลงสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ป่าประและความขัดแย้ง: กรณีศึกษาป่าประในเขตอุทยานแห่งชาติเขานันอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช 115
สายฝน จิตนุพงศ์

Video Streaming: บริบทของภาพยนตร์ออนไลน์ในวัฒนธรรม (ดิจิทัล) ศึกษา 143
สราวุฒิ ทองศรีคำ

จริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก 161
สืบพงศ์ ธรรมชาติ

วิจารณ์หนังสือ (Book Review)
หนังสือน่าอ่าน: ว่างยังวุ่น: ชนชั้น เพศสภาพ และเวลาว่างของผู้หญิง 173
สราวุฒิ ทองศรีคำ

โนรา: การอนุรักษ์และพัฒนา[1]

ชวน เพชรแก้ว
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100
อีเมลล์: chuan@sru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอสาระสำคัญ 3 ประการ คือภาพลักษณ์ของโนรา ความคิดในการพัฒนาโนรา และลู่ทางการอนุรักษ์ ด้านภาพลักษณ์ของโนราชี้ให้เห็นว่า โนราเป็นวัฒนธรรมการแสดงของชาวภาคใต้ที่ผู้แสดงสื่อสารด้วยการเคลื่อนไหวของร่างกายอย่างมีจังหวะซึ่งสัมพันธ์กับความคิดและจิตวิญญาณ โนรามีต้นกำเนิดหรือรากเหง้า มีการทำหน้าที่และมีกระบวนการรักษาค้ำจุน กระบวนการรักษาค้ำจุนโนรา คือกระบวนการผลิตซ้ำที่ใช้การผสมผสานและปรับเปลี่ยน ด้านความคิดในการพัฒนาโนราเน้นการดำรงอยู่ในปัจจุบันและอนาคตโดยที่ไม่สูญเสียเอกลักษณ์เดิมมากนัก การเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ด้วยการประสานความคิดอย่างลงตัวระหว่างศิลปิน ผู้เสพย์ และผู้แสวงหาประโยชน์ ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงเพื่อความแปลกใหม่หรือเพื่อความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ควรเน้นการคงรูปแบบเดิม โดยเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วน ขณะเดียวกันต้องให้ความสำคัญในการแลกเปลี่ยนกับวัฒนธรรมใหม่ ส่วนลู่ทางการอนุรักษ์ควรเน้นการศึกษาวิจัยให้ได้ข้อมูลระดับลึกเกี่ยวกับองค์ความรู้โนราในทุกด้าน และนำผลการศึกษาวิจัยมาปรับใช้ ในการอนุรักษ์โดยยอมรับการปรับเปลี่ยนรูปแบบ การสร้างรูปแบบใหม่ รวมทั้งใช้เทคนิคและลีลาการเคลื่อนไหวแบบใหม่เข้าไปด้วย

คำสำคัญ: โนรา, การอนุรักษ์, การพัฒนา

[1] ปรับปรุงจากเรื่องปัจจุบันและอนาคตของโนราห์ ในรวมบทความทางวิชาการวัฒนธรรมศึกษา “ทีทรรศน์วัฒนธรรม” สถาบันทักษิณคดีศึกษา พ.ศ 2540 พิมพ์ที่ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 1 11/30/2559 BE 16:50

Nora: Conservation and Development

Chuan Petkaew
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University,
Suratthani 84100, Thailand
E-mail: chuan@sru.ac.th

Abstract

This article demonstrates 3 main points: image of Nora, Nora development concepts, and means of conservation. First, for the image of Nora aspect, it indicates that Nora is a performance culture belongs to Thailand's southern people of which the performers communicate with the audience by using rhythmic body movements. Nora relates to people's mind and spirit and has an origin or root. It also carries functions as well as maintenance process. Nora maintenance process is a repetitive production process which requires integration and adaptation. Secondly, in terms of Nora developmentconcepts, it is aimed at its existence in the present as well as the future without sacrificing too much its original uniqueness. The change should proceed gradually by the harmonious collaboration of concepts and suggestions among artists, audiences, and benefit seekers. The change should not be conducted for novelty or economic necessity but rather be focused in maintaining the original pattern and alter only some parts. At the same time, the importance should also be paid to exchanging ideas with new cultures. Thirdly and lastly, as for the conservation means, the emphasis should be given to conducting researches in order to obtain insight data regarding every aspect of Nora knowledge.

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 2 11/30/2559 BE 16:50

The research findings should then be utilized for conservation in accordance with acceptance of the pattern change, patter reformation, as well as adopting new movement techniques and styles.

Keywords: Nora, Conservation, Development

บทนำ

บนพื้นฐานของโลกปัจจุบันต้องยอมรับกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วว่าได้ก่อให้เกิดความรู้ใหม่มากมาย การประยุกต์ใช้ความรู้เป็นไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการสร้างเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่มีมากจนเหลือเฟือ การทำลายระบบนิเวศเกิดขึ้นอย่างหนักหน่วง ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอลงและขาดแคลน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นทุกระดับครอบครัว ทำให้ระบบชุมชนอ่อนแอ จริยธรรมของผู้คนเสื่อมถอยลงอย่างเห็นได้ชัด ระบบคุณค่าใหม่ซึ่งเป็นที่นิยมมากขึ้น อาทิ ความรวดเร็ว ความฉาบฉวย การบริโภคโภคทรัพย์ ฯลฯ กระแสการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ เป็นกระบวนการทำลายความหลากหลาย (Diversity) ทั้งทางชีวภาพ และทางวัฒนธรรม ผลกระทบคือการอ่อนตัวของกลไกการเรียนรู้ในชุมชน การไหลออกของทุนชุมชน เป็นไปอย่างต่อเนื่องจนทำให้ชุมชนขาดความเป็นตัวของตัวเอง และพึ่งตัวเองได้ยากขึ้น จากสภาพความเปลี่ยนแปลงที่ปฏิเสธไม่ได้นี้ การปรับเปลี่ยนเชื่อมโยงวัฒนธรรมเก่ากับบริบทใหม่เข้าด้วยกันจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง บนเส้นทางของการทำให้ทันสมัยจะต้องนำสิ่งใหม่มาปรับใช้คู่ขนานกันไป พลวัตของการเรียนรู้และการปรับตัวตามเหตุปัจจัยแห่งยุคสมัยจะต้องเป็นไปอย่างเลือกสรรด้วยวิจารณญาณ มีกระแสการปรับตัวทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องเพื่อความอยู่รอดทั้งในปัจจุบันและอนาคต การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศที่เดินตามโลกทุนนิยมเสรีโดยรับเอาเงื่อนไขจากภายนอกมาเป็นระบบเศรษฐกิจ ในที่สุดก็ได้เกิดภาวะวิกฤตหลายระลอก ภาวะเช่นนี้ทำให้ในปัจจุบันชุมชนต่าง ๆ ไม่น้อยหันมาสนใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งความสันทัดจัดเจนที่มีอัตลักษณ์อยู่ในสังคมไทย หรือที่เรียกว่าเศรษฐกิจชุมชน ได้รับการนำมาพลิกฟื้นขึ้นในชุมชนของภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้สามารถช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่า เศรษฐกิจ และการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมของเราได้ปลีกตัวออกจากเศรษฐกิจสังคมแบบใหม่โดยสิ้นเชิง

การแต่งตัวของโนราที่เล่นรับเสด็จรัชกาลที่ 5 ที่อำเภอปากพนัง เมืองนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2448

การเน้นความสำคัญของความเติบโตทางวัตถุในการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา ดูเหมือนว่าวัฒนธรรมหรือความรู้ใด ๆ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีบทบาทในการพัฒนาค่อนข้างน้อย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผลให้ความเติบโตทางสังคมขาดดุลยภาพ โดยเฉพาะสังคมชนบท ความมั่นคงและความเชื่อมั่นในตนเองมีน้อยลงทุกที ชนบทต้องพึ่งเมืองในทุกด้าน การสร้างความงอกงามแก่ชีวิตจึงขาดการเลือกสรรอย่างมีปัญญาและขาดความเป็นอิสระ เพราะว่าชาวชนบทรู้จักตนเองและสภาพแวดล้อมของเขาน้อยลงไปมาก ทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชนบทมีความหมายต่อการที่จะเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาให้แก่ตนเองได้ ก็คือ การให้ความสำคัญต่อการศึกษาท้องถิ่น เพื่อที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ถึงช่องทางเลือกหลาย ๆ อย่างที่บรรพบุรุษได้เคยเผชิญ รู้ถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อท้องถิ่น ตลอดจนสำนึกถึงศักยภาพของตนเองในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง เพื่อที่ว่าจะสามารถตัดสินใจกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างมีสติรอบรู้

กรณีของโนราซึ่งเป็นวัฒนธรรมการแสดงของท้องถิ่นภาคใต้ อันเป็นศิลปะการร่ายรำที่เป็นมาตรฐานขั้นสูงนั้น ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในทุกด้าน มรดกทางวัฒนธรรมโนรา ซึ่งเป็นเรื่องของความสำนึกในรากเหง้าของตนเอง ความภาคภูมิใจในคุณค่า และความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพที่เป็นจริง

ของชีวิตในปัจจุบันโดยไม่ทำให้คุณค่าสูญเสียความหมายและความสำคัญดั้งเดิมไปนั้น เกือบจะกล่าวได้ว่าเกิดความสับสน บางครั้งทั้งศิลปินและผู้ชมไม่สามารถจะแยกจากกันได้ ระหว่างคุณค่าที่ควรรักษาและคุณค่าที่ควรปรับเปลี่ยนหรือปล่อยทิ้งไป การที่จะสามารถเข้าใจและรู้ซึ้งถึงคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมโนราคงไม่มีอะไรดีไปกว่าการศึกษาให้รู้ถึงอดีต ปัจจุบัน และการได้สัมผัสสัมพันธ์หรือมีส่วนร่วมกับประสบการณ์ของชาวบ้าน ซึ่งส่วนหนึ่งยังคงสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอยู่ในปัจจุบัน การศึกษาเรียนรู้อดีต ปัจจุบันและสัมผัสประสบการณ์ชีวิตดังกล่าวไม่ใช่เป็นการทวนกระแสสังคมที่เคลื่อนเปลี่ยนในบริบทใหม่ แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อการผลิตซ้ำให้ศิลปวัฒนธรรมโนราสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่รับมาจากภายนอก ซึ่งไม่ได้มีคุณค่าต่อการสร้างสรรค์ไปสู่การพัฒนาเพื่อความอยู่รอดที่แท้จริง

ภาพลักษณ์ของโนรา

ภาคใต้ของประเทศไทยร่ำรวยในด้านศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะในด้านนาฏศิลป์มีหลายอย่าง เช่น ลิเกป่า มะโย่ง รองแง็ง โนรา ฯลฯ โนราได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นนาฏศิลป์ที่เป็นตัวแทนของชาวภาคใต้ ซึ่งมีลีลาและคีตลักษณ์บอกถึงความแข็งกร้าว บึกบึน ฉับไวและเด็ดขาด เป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ เป็นการสื่อสารที่ใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือและใช้การเคลื่อนไหวอันเป็นไปอย่างมีจังหวะ โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและจิตวิญญาณของผู้แสดง ซึ่งเมื่อผสมผสานกับลีลาดนตรีที่ประโคมควบคู่กับลีลาท่ารำและบทร้องแล้ว จะบอกถึงความหนักแน่น เฉียบขาด ฉับพลัน และอีกทึกเร้าใจเป็นอย่างยิ่ง โนราจึงเป็นการแสดงที่ไม่ใช่เพียงเพื่อความบันเทิงหรือเป็นเพียงกิจกรรมนันทนาการเพื่อผู้ชมเท่านั้น แต่มีความสำคัญต่อชีวิตชาวบ้านเกือบทั้งชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากศิลปินได้ใช้การแสดงโนราเป็นเครื่องแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและต่อปัญหาสังคม โนราจึงอาจนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบหนึ่งของประวัติศาสตร์สังคม การอนุรักษ์โนราจึงมีความหมายอย่างยิ่ง

โนราเล่นถวายรัชกาลที่ 5 ที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เมืองนครศรีธรรมราช
เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2448

โครงร่างกว้าง ๆ ของสังคมชาวบ้านภาคใต้ เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน อยู่ในความเชื่อที่เกี่ยวโยงกับโครงร่างของวัฒนธรรมอย่างไม่แยกส่วนหรือกลืนเป็นหน่วยเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีลักษณะของการดำรงชีวิตที่ค่อนข้างประหยัด วิถีชีวิตโดยรวมไม่มุ่งสะสมหรือบริโภคทรัพยากรมากมายเกินความจำเป็น ให้ความสำคัญในคุณค่าของชีวิตมากกว่าวัตถุ อีกทั้งมีวิถีชีวิตรักอิสระ อันเป็นรูปแบบที่โยงใยกับความเรียบง่ายและชีวิตแบบประหยัด ลักษณะดังกล่าวของชาวบ้านมีลักษณะเป็นเช่นนี้สืบทอดมายาวนาน จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าความเป็นโนราในยุคเก่านั้น มีความสัมพันธ์อยู่กับสิ่งเหล่านี้อย่างแยกกันไม่ออก อย่างกรณีของการให้ความสำคัญในคุณค่าของชีวิตมากกว่าวัตถุเพียงกรณีเดียว จะเห็นได้ว่าผู้ที่ได้รับการยกย่องจากมาตรฐานของชาวบ้านตามแบบสังคมหมู่บ้าน ศิลปินโนราโดยเฉพาะผู้เป็นนายโรงจะเป็นผู้ได้รับความนิยมยกย่องจากสังคมอย่างสูงยิ่ง แต่ในกระแสของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด การให้ความสำคัญในคุณค่าของชีวิตมากกว่าวัตถุ และชีวิตที่เป็นอิสระ ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นตรงกันข้ามกับสภาพเดิมอย่างเห็นได้ชัด อาจจะยังคงมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้บ้าง ก็เพียงเฉพาะชุมชนที่รับอิทธิพลของสังคมสมัยใหม่เข้าไปไม่มากนัก อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าวิตกต่อกรณีของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างหนึ่งก็คือ การที่ลูกหลานของชาวบ้านหรือ

ศิลปิน ซึ่งผ่านการศึกษาในระดับต่าง ๆ ล้วนแต่ปรับตัวเข้าสู่ระบบสังคมในบริบทใหม่แล้วทั้งสิ้น จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เขาเหล่านั้นได้แปลกแยกจากสังคมเดิม จากคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมไปแล้วเป็นอย่างมาก ในประเด็นนี้สิ่งที่น่าคิดสำหรับกรณีของโนราก็คือความหวังที่จะให้มีการสืบทอดโนราอย่างจริงจังเป็นสิ่งที่ค่อนข้างเลือนราง และเมื่อประกอบเข้ากับความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และการโหมกระหน่ำของสื่อบันเทิงสมัยใหม่ด้วยแล้วก็ยิ่งทำให้ทางเลือกที่จะทำให้โนราคงอยู่มีความจำกัดยิ่งขึ้นอีกเป็นหลายเท่า

โนราเล่นในงานฉลองพระธาตุ เมืองนครศรีธรรมราช

ถ้าพิจารณาวัฒนธรรมโนราในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับสังคม จะเห็นได้ว่าไม่แตกต่างกับวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ โนรามีต้นกำเนิดหรือรากเหง้า มีการทำหน้าที่มีกระบวนการการรักษาค้ำจุน และมีการแตกดับสูญสลาย ในแง่ของต้นกำเนิดหรือรากเหง้าคงจะไม่ต้องกล่าวย้ำถึงอีกในรายละเอียด สำหรับผู้เขียนมีความเชื่อว่าโนราเป็นศิลปวัฒนธรรมของภาคใต้ที่มิได้รับมาจากภาคกลาง แต่ภาคกลางได้รับแบบแผนของศิลปวัฒนธรรมชั้นสูงนี้ไปใช้ ส่วนแง่ของการทำหน้าที่โนราแต่เดิมคงจะเป็นการร่ายรำประกอบพิธีกรรม จากจุดนี้ถ้าจะอธิบายหน้าที่ของโนราในฐานะที่เป็นพิธีกรรม ก็มีขึ้นเพื่อทำหน้าที่รักษาจิตสำนึกร่วมของชุมชน คือนอกจากเป็นเครื่องนันทนาการของชาวบ้านยังเป็นสื่อในการติดต่อกับวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันหน้าที่ของโนรามีหลากหลายออกไป

มาก จากการที่ได้ทำหน้าที่ในสังคมแต่เดิมกับหน้าที่ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นคือสิ่งชี้ให้เห็นว่ากลไกและกระบวนการรักษาค้ำจุนโนราให้คงอยู่มีมาโดยตลอด ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ววัฒนธรรมโนราคงจะล้มหายตายจากไปนานแล้ว กระบวนการที่ทำให้โนราคงอยู่ได้ดังกล่าวคือกระบวนการผลิตซ้ำ (reproduction) นั่นเอง โดยกระบวนการนี้จะต้องดำเนินไปด้วยกลไกต่าง ๆ เช่น นำเหล้าเก่าไปใส่ในขวดใหม่ หรือเหล้าเก่าในขวดเก่าแต่เปลี่ยนฉลากใหม่ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการแตกดับสูญสลายของโนราใช่ว่าจะเป็นไปไม่ได้ เพราะว่า เหตุปัจจัยไม่ได้อยู่ที่กระบวนการผลิตซ้ำอย่างเดียว จริงอยู่อาจจะมีคำตอบว่าส่วนหนึ่งเกี่ยวโยงกับกระบวนการผลิตซ้ำ แต่ก็ยังมีคำตอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเร่งให้การดับสลายของโนราถึงจุดจบได้ เช่น ผู้เสพย์หรือผู้ใช้วัฒนธรรม การดำรงตนอยู่อย่างตั้งรับมากกว่าเชิงรุกของโนรา และความสามารถในการผสมผสานและปรับเปลี่ยน เป็นต้น

ความคิดในการพัฒนาโนรา

เมื่อใช้คำว่า “พัฒนา” ในงานใดหรือในเรื่องใด เรามักจะคิดถึงคำว่า “ล้าหลัง” ควบคู่ไปด้วย แต่การใช้คำว่าพัฒนาในที่นี้มิได้จำกัดอยู่เพียงแค่นั้น ความคิดของผู้เขียนในเชิงพัฒนาก็คือ พยายามที่จะหาคำตอบว่าโนราดำรงอยู่อย่างไรในปัจจุบันและจะเป็นอย่างไรในอนาคตโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์เดิมไปมากนัก

การเปลี่ยนแปลงของโนราจากแบบดั้งเดิมประสบปัญหาการไม่ยอมรับของคนบางกลุ่ม ทั้ง ๆ ที่โนราก็เหมือนกับการละเล่นอื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลา นักวิชาการมักอ้างว่าการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนานั้นเป็นการทำลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมของโนรา ในประเด็นนี้ถ้าทุกฝ่ายมีความเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติเป็นสิ่งปกติธรรมดา ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทหรือกาละและเทศะ ซึ่งโนราก็ควรจะเป็นเช่นนั้น แต่สิ่งที่ควรคำนึงก็คือ การเปลี่ยนแปลงของโนราควรที่จะค่อยเป็นค่อยไป มิใช่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อสนองความต้องการของใครหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใช่หรือไม่ การเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยมีการสอดประสานอย่างลงตัวระหว่างศิลปินกับผู้เสพย์และผู้แสวงหาผลประโยชน์จะช่วยให้จิตวิญญาณของโนราดั้งเดิมมีการปรับเปลี่ยนอย่างมีวิจารณญาณ นั่นคือ การอยู่รอดและด้วยวิธีนี้โนราก็จะสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

การแสดงโนราในสมัยก่อน

ความปรารถนาที่จะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงโนรา ควรจะมาจากส่วนลึกของความรู้สึก ไม่ใช่เหตุผลในการเปลี่ยนแปลงเพียงเพื่อความแปลกใหม่ เพื่อความจำเป็นทางเศรษฐกิจ หรือเพื่อสนองกิเลสจากการท่องเที่ยวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะว่าความแปลกใหม่อาจจะไม่ใช่เครื่องมือที่จะรักษาวิญญาณของโนราเอาไว้ได้ ผู้คิดค้นปรับเปลี่ยนจึงต้องตระหนักในสิ่งดังกล่าวให้มาก และจะต้องมีความรู้ซึ้ง มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ต่อความหมายดั้งเดิมของโนรา ในขณะเดียวกันจะต้องมีความแตกฉานในการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์สามารถแสดงความรู้สึกในส่วนลึกของโนราที่มีต่อสังคมได้อย่างชัดเจนด้วย การรับรู้หรือสัมผัสกับโนราแต่เพียงผิวเผินย่อมเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนโนรา

สิ่งสำคัญในการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนโนราคือ การคงรูปแบบเดิมเอาไว้ การทำเช่นนี้ก็เพื่อแสดงสาระความรู้และปรัชญาของโนรานั่นเอง ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความสามารถตอบสนองต่อผู้เสพย์รุ่นใหม่ในปัจจุบันด้วย การเปลี่ยนแปลงของโนราจึงควรทำเฉพาะบางส่วน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงศิลปะดั้งเดิมเสียทั้งหมด และโนราที่เปลี่ยนแปลงแล้วจะต้องยังคงแสดงออกทางอารมณ์ของโนราดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาโนรา อันเป็นศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ดั้งเดิม จึงควรดำเนินการด้วยความอยากที่จะอนุรักษ์และส่งเสริมควบคู่ไปด้วย เหตุผลที่ต้องทำเช่นนี้ก็เพราะเนื่องจากโนราเป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและ

ความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามในความภาคภูมิใจนั้นควรตระหนักถึงความสำคัญในการติดต่อแลกเปลี่ยนกับวัฒนธรรมใหม่ (ต่างชาติ) และในขณะที่มีการแลกเปลี่ยนควรปกป้องมิให้ถูกย่ำยีจากคนไทยด้วยกันและการถูกกลืนหรือย่ำยีจากวัฒนธรรมต่างชาติด้วย

การแต่งตัวโนราและท่ารำของโนรายก ชูบัว และโนรากัญญา นาฏราช

ลู่ทางการอนุรักษ์

การศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบเป็นวิธีหนึ่งที่ผู้สนใจในเชิงอนุรักษ์โนราจะต้องใฝ่รู้และพึงกระทำ ทั้งนี้เพราะว่าการศึกษาวิจัยช่วยให้ได้ข้อมูลระดับลึกที่เป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์เปลี่ยนแปลงและพัฒนา

การศึกษาวิจัยวัฒนธรรมเป็นลู่ทางสำคัญที่นอกจากช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมแล้ว ยังช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ ได้เข้าใจสาระรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น งานวิจัยทางวัฒนธรรมจึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคม

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโนรา อาจจะเริ่มจากการศึกษาผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีประสบการณ์ทางการแสดงโนรามาเป็นเวลานาน ด้วยการสนทนา สัมภาษณ์และสังเกตในระดับลึกให้ได้ข้อมูลมากที่สุดทั้งในรูปบทสนทนา บทสัมภาษณ์เอกสารและโสตทัศนูปกรณ์ การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์ดังกล่าวจะช่วยให้ทราบถึงทัศนคติ บรรทัดฐาน ค่านิยม

และเทคนิคของศิลปินหรือผู้แสดงแต่ละคนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ อาจจะศึกษาวิจัยหลักฐานเรื่องราวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น นิทาน เทพนิยาย ตำนาน เรื่องเล่าต่าง ๆ หรือศึกษาจากหลักฐานบันทึกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโนรา และสิ่งที่ปรากฏแก่สายตา เช่น ภาพถ่าย ภาพเขียน ภาพพิมพ์ จิตรกรรม ประติมากรรมในอดีต ก็ได้

นอกจากการศึกษาวิจัยแล้ว การอนุรักษ์โนราจะต้องใช้การปฏิบัติการอย่างจริงจัง การปฏิบัติการดังกล่าวควรจะได้จากการนำผลของการศึกษาวิจัยโนรานั่นเองมาปรับใช้หรือค้นคิดประดิษฐ์ให้น่าสนใจ โดยเฉพาะกับผู้คนร่วมสมัย สิ่งที่ควรพิจารณาในการประดิษฐ์หรือปรับใช้ให้น่าสนใจ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงลักษณะบางอย่างของโนรา เพื่อให้เกิดความหลากหลายขึ้น ซึ่งจะช่วยให้คนดูไม่เกิดความเบื่อหน่าย การสร้างรูปแบบให้สั้น กระชับ หลีกเลี่ยงการซ้ำท่า ตัดการเคลื่อนไหวที่ไร้ความหมายออก หรือคิดรูปแบบใหม่เพื่อใช้ในโอกาสต่าง ๆ ลักษณะเช่นนี้จะทำให้การแสดงโนรามีพลังในการแสดงความรู้สึกและกระทบใจผู้ชมมากขึ้น นอกจากนี้อาจจะมีการเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงความแปลกใหม่ที่ไม่มีในโนราดั้งเดิม ทั้งเทคนิคและลีลาการเคลื่อนไหวในรูปแบบใหม่เข้าไปในโนราก็ได้

การเปลี่ยนแปลงของนาฏศิลป์พื้นบ้านมีอยู่ตลอดเวลา เราไม่อาจยับยั้งความเปลี่ยนแปลงนั้นได้ แต่ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่ว่า เรารู้วิธีการเปลี่ยนแปลงและเหตุผลที่ต้องเปลี่ยนแปลงนั้นหรือไม่ กรณีของโนราเป็นกรณีหนึ่งที่ผู้เกี่ยวข้องต้องสำนึกในข้อนี้ ความรู้และความใจกว้างของศิลปิน รวมทั้งนักวิชาการและประชาชนผู้เสพย์จะมีส่วนอย่างสำคัญต่อการยอมรับสภาพดังกล่าว และนั่นคือคำตอบว่าโนราจะดำรงอยู่อย่างไรในปัจจุบันและอนาคต โดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์เดิมมากนัก

บทสรุป

ท่านผู้รู้ทางคติชนวิทยาของเมืองไทยท่านหนึ่ง กล่าวว่า การศึกษาวัฒนธรรมจักต้องนำพาผู้ศึกษาให้เข้าใจความหมายและคุณค่าของชีวิต ไม่ใช่ศึกษาวัฒนธรรมเพื่อตัวมันเองและจักต้องศึกษาโดยไม่ติดกรอบความหลงงมงายอยู่กับอัตตานิยม วัฒนธรรมนิยม และท้องถิ่นนิยม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตร่วมของกลุ่มชน ในสิ่งแวดล้อมหนึ่ง เป็นไปในลักษณะองค์รวมที่เป็นภาพเคลื่อนไหว (Dynamic) บนพื้นฐานของวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่มีรากเหง้าที่แสดงถึงการสืบสานกันมายาวนาน แสดงถึงความหลากหลายที่เกิดจากคนและธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมสัมพันธ์กันจนตกผลึกเป็นองค์รวมอยู่ในกลุ่มชนต่าง ๆ ลักษณะดังกล่าว

16 new.indd 12 11/30/2559 BE 16:50

เป็นปัจเจกของแต่ละกลุ่มคน เมื่อนำมาใช้ปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งแวดล้อมก็จะเป็นพลวัตที่ซับซ้อน ครั้นเมื่อสัมพันธ์กับคนต่างชุมชนก็สลับซับซ้อนยิ่งขึ้นอีก เพราะบนฐานของจุดต่างหรือความเป็นปัจเจกนั้น บางครั้งยากจะหาแนวทางที่จะนำมาผสมผสานกันได้ อย่างไรก็ตาม หากการศึกษาวัฒนธรรมมุ่งเข้าใจความหมายและคุณค่าของชีวิต ไม่ติดกรอบความหลงงมงายอยู่กับอัตตานิยม วัฒนธรรมนิยม และท้องถิ่นนิยม การศึกษาวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาก็น่าจะเป็นลู่ทางที่จะกระทำให้วัฒนธรรมดำรงอยู่ได้ในภาวะการเปลี่ยนแปลงของปัจจุบันและอนาคต

วัฒนธรรมโนรากับการอนุรักษ์และพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนำเสนอเพื่อใช้เป็นทางเลือกหนึ่งโดยเน้นเรื่องความสำนึกในรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง ความภูมิใจในคุณค่าและความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นจริงของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้วัฒนธรรมสูญเสียความหมายและความสำคัญดั้งเดิม ลู่ทางนี้อาจจะทำให้เกิดความสับสนยิ่งขึ้นหรืออาจจะยังประโยชน์ก็เป็นได้ ขึ้นอยู่กับว่าผู้ใช้ถึงพร้อมด้วยปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการมองคน/วัฒนธรรม โดยไม่ละเลยมิติของพื้นที่เวลาและความเป็นไทในวิธีคิด

เอกสารอ้างอิง

กิ่งแก้ว อัตถากร. (2556). **ปรัชญาอมตะ.** (แปลจากฉบับภาษาอังกฤษของแอลดัสฮักสลีย์). นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Truong Thi Hang. (2559). **รายงานการวิจัยชีวประวัติประธานาธิบดีโฮจิมินท์ ตั้งแต่ พ.ศ. 1890 – 1945: การสังเคราะห์เชิงคติชนวิทยา.** ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

ชวน เพชรแก้ว. (2540). “ปัจจุบันและอนาคตของโนรา” **ในทีทรรศน์วัฒนธรรม.** นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ชวน เพชรแก้ว. (2558). (บรรณาธิการ) **สืบโยดสาวย่าน งานวัฒนธรรมภาคใต้.** เชียงใหม่: บลูมมิ่ง ครีเอชั่น.

พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2540). “การละเล่นพื้นบ้าน: บทประมวลเพื่อเสนอภาพรวม” **ในทีทรรศน์วัฒนธรรม** นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิง.

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). “โนรา” **ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 8** หน้า 3871 – 3896 มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Traditional Dance in Malang: Its Changes, Existence, Challenges and Continuity in the Globalization Era

Suparmi[1] and Gatut Susanto[2]

[1]Universitas Islam Negeri Maulana Malik Ibrahim Malang
Jalan Gajyana 50, Malang 65144, Indonesia
E-mail: amisuparmi77@gmail.com

[2]Universitas Negeri Malang
Malang Jalan Semarang 5 Malang 65145 East Java, Indonesia
E-mail: gatutus@yahoo.com

Abstract

There is such as a big worry that the globalization will negatively affect the existence of the traditional dance as a part of the performing arts. In this case, the traditional dance faces some challenges to survive in this globalization era. This phenomenon happens in Malang – East Java, Indonesia. As an educator, an artist as well as an art practitioner, we are challenged to reveal this phenomenon into a small research study. In line with this, this study aims to investigate the changes, existence, challenges, and continuity of traditional Malang dance – in this case 'Malang Mask Dance' (or locally called as 'Tari Topeng Malang') – in this globalization era. This is a qualitative study where a descriptive method is used. Participatory observation, in-depth interviews, and literatures studies were used to gather the data. The result of

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 15 11/30/2559 BE 16:50

the study showed that Malang Mask Dance still exist; moreover, it has received a good response from the people and gained popularity. It happens because of some reasons. First, the existence of the traditional dance still has manifest functions such as a vow ritual, a breadwinner, an entertainment, and as a form of social solidarity. Besides, the generation process is well-managed. In addition to these two, the traditional dance is being preserved in the many schools which flourish not only in the level of elementary and secondary school where the traditional dance becomes one of the elective subjects, but also within the government scope which also supervises art and dance academies.

Keywords: Malang dance, Change, Existence, Challenge, Continuity

Introduction

Traditional dances in Indonesia reflect the country's diversity of ethnicities and cultures. There are more than 700 ethnic groups in Indonesia. Traditional dances have long lived in the midst of public life in accordance with its ethnic groups. Each ethnic group has its own dances; hence, the total number of dance in Indonesia is more than 3,000 Indonesian original dances. Every dance is unique and different from one region to another. Traditional dances in Indonesia have been born, lived and grown with the society in which this dance exists. Several of traditional dances such as Javanese, Balinese, Sundanese, Minangkabau, Palembang, Aceh, and many other traditional dances are old dances, yet they also living and dynamic dances. Certain traditional dances might be centuries old, while some others might be created less than a decade ago. The creation of the new dance choreography with the frame of respected traditional dance and discipline is still possible to do. As a result, there are some newly-created dances or they are known as contemporary dances. Thus, the Indonesian dances can be divided into two types – traditional dance and contemporary dance. The contemporary dance could be the rediscovery and the revival of lost traditions or a new interpretation, inspiration, and exploration of traditional dances.

In regard to Javanese dance performance; it is really extravagant and beautiful performing art that shows high-class quality. The beautiful dance, the elegant performers, the colorful dresses, the magical gamelan music, and the stage create a perfect combination. Among the traditional dances in Indonesia, traditional Malang dance is very popular dance in Java since it has its own characteristics that are different from that of other cities in Java. One of the well-known dances is 'Malang Mask Dance' (or locally called as 'Tari Topeng Malang'). It is one of the art performances that have been living within the society in Malang, East Java. This dance refers to the presence of *dalang* who

is a performer and mastermind of the story and the artists who wear a mask in their performances. The word *topeng* (mask) comes from the word *'tup'*, which means 'closed' (*Ensiklopedia Tri Indonesia,* 1986). However, 'topeng' dances are not always used to mention a performance in which a mask is used. For example, a performance that uses a mask like *Wayang Wong* (puppet people) in Yogyakarta and Bali is not called '*topeng*'. In contrast, there is a performance that does not use a mask like in Betawi, but it is called as 'topeng Betawi'. It means that the term '*topeng*' is sometimes defined narrowly, but it can be defined broadly as well.

Regarding to Malang Mask Dance, there are some dances that do not use the mask as well, namely: *Beskalan Putri, Beskalan Putra, Bedayan, Sekar Sari*, *Kebar Malang, Senggot Tengger dance*, etc. These dances are usually performed before the *Wayang Topeng* or Mask Puppet drama begins. Malang Mask Dance is a cultural icon that reflects the character of Malang that generally tells folktales or fragments of stories on various things, especially Panji stories as there are many inspirational values in it. However, along with times, there are many people state that Malang Mask Dance's existence is decreasing because of the modernization; that is why, we - as young generations, art practitioners, and artists in Malang - have the responsibility to maintain the existence of Malang Mask Dance and build the pride of Malang Mask Dance in the society.

Accordingly, the Malang Mask Dance is interesting to be investigated further. Regarding to such notion, the researcher is interested to review it, and the writing will focus on the changes, existence, challenges and the continuity of Malang dance in facing the globalization era. The researcher's motivation to discuss this problem is due to a sense of concern about the condition of Malang Mask Dance; even though the performance has been raised back, up to this point, it has not really existed in the society. There is a huge

expectation from the researcher that Malang Mask Dance, which has unique characteristic, can later be well-known by general people and got more attention from the government and art practitioners, so that the existence of Malang Mask Dance can 'survive' in the globalization era, and the continuity itself is prominently stable in the future.

Methods

This research employed a descriptive qualitative method, that is, to explore the changes, existence, challenges and the continuity of traditional Malang Mask Dance in Malang Regency. To obtain the data, both direct and indirect observation techniques were used. As the main instrument in data collection, the researcher was equipped by noting tool, interview guide, audio and visual recorder. The data were then tracked by using interviews and literature reviews. The subjects of the research were 10 Malang Mask artists, arts practitioners, educators and students of performing art and traditional dance. The researcher's credibility and the data validity were examined using triangulation technique and discussions with colleagues. The technique of analysis employed was interpretative one to look for the answer to the problem based on relational analogy; the statements arising were correlated to the phenomenon from the result of observation, informant statement and finding from informants' personal notes and document.

Results and Discussion

A. The Changes of Traditional Dance in Malang, East Java

The performance art of Malang Mask Dance is different from other dances because it is the results of a combination of culture in Central Java, West Java and East Java. Besides, the roots of Malang Mask Dance contain

dynamic elements such as Javanese, Madurese and Balinese music (Purwa, 2010). As mentioned by Karimun in Bende magazine (2003), the characteristic of Malang Mask Dance relies on the movements of the dance that is '*patah-patah*' or step by step movement. This characteristic is known as Malangan style. According to Nurhan (2008), Malang Mask Dance has six characters, namely: *Klono, Bapang, Asmoro Bangun, Sekartaji, Gunung Sari and Ragil Kuning. Klono* is described as the nature of greedy and arrogant, Bapang is the nature of wise character, *Asmoro Bangun* as an epitome of beauty, *Sekartaji* is symbol of purity, while *Gunung Sari and Ragil Kuning* are the symbol of the human kindness.

Different from the era of Kanjuruhan Kingdom with the king of Gajayana, a mask made of stones or gold is used for rituals. However, as the time goes by, masks are made of wood. The function of the dance also changes; it is now used to welcome the special guests and open official ceremony. Nonetheless, in the Singasari Kingdom, the function of the mask dance remains the same that is for rituals. The story of the dance itself takes place till Majapahit kingdom.

In relation to the development of Malang Mask Dance, the main function of the dance is as a means of entertainment which tells about *Panji* stories. Most artists create beautiful form of performing art – in this case dance – for the purpose of pleasure, either for themselves or others. As stated by Hadi (2000), most common people associated with performing art have the core meaning of none other than 'pleasure'. Consequently, Malang Mask Dance is long awaited by the society since it provides entertainment or pleasure for the artists, for the society, as well as for the playgoers.

As an entertainment, Malang Mask Dance is human nature. It can be seen from the figures shown in Malang Mask Dance, which use various symbols of expressions, such as crying, laughing, sad, shy, etc. In addition to the use of

the expression, colors of the mask have a deep meaning. The white color means pure, green symbolizes prosperity, yellow means clean, while red shows the feeling of anger and cunning. The other symbols that also have a meaning come from the shape of nose which is long and also there are eye basket or big eyes (Sudarsono, 1974).

Some other changes are done in relation to the duration of the dance performance. Since Malang Mask Dance origins from '*Wayang Topeng Malang*' or '*Malang Mask Puppet*' with the duration of the performance needs more than 5 hours; then, the duration of the performance is reduced to avoid the boredom of the people, and to fulfill the need of the society. Therefore, the long dances from the Mask Puppet are separated into some dances with the shorter duration.

B. The Existence of Traditional Dance in Malang, East Java

Based on the results of the observation and interview to the subjects of the study done by the researchers, the performing art of Malang Mask Dance still exists. It is proved from good responses from the society, making it gained popularity. It happens because of some reasons. First, the existence of the Malang Mask Dance still has manifest functions, such as a vow ritual, a breadwinner, an entertainment and as a form of social solidarity. Second, the generation process is well-managed. The existence of Malang Mask Dance is inseparable from the systematic endeavor shown by the senior artists and junior artists. Take for example, currently the young and the most popular Malang artist, Handoyo, cannot be separated from the previous generation. Handoyo's father named 'Taslan' who is a famous artist in Malang. He created many new Malang Mask Dances and he is a Malang Mask Dance teacher. He also teaches the art of mask making. Moreover, Taslan's father or Handoyo's grandfather is the maestro of Malang Mask Dance. In short, it can

be said that the re-generation is well-succeeded.

Other ways to re-generation is by offering the curriculum system or local curriculum as the identity of each region. Traditional dances is, then, being preserved in all schools which flourish not only in the level of elementary and secondary school where the traditional dance becoming one of the elective subjects to be chosen as an extracurricular lesson, but also within the government scope that also supervises art and dance academies.

Another support given by the government to keep the existence of Malang Mask Dance is by providing art teachers an annual training to improve their ability in Malangan Mask Dances, both in new dances and in old dances. In addition, the government also fully supports the existence of Malang Mask Dance through department of education and culture by giving more attention as well as assisting the artists' community by building the dance studio to facilitate them to practice or create new traditional dances and giving a set of 'gamelan' or traditional music instrument needed by the artists. Besides, government also conducts Malang Mask Dance competitions that are done regularly for the students in all level from primary school level to university level to motivate students to learn Malang Mask Dance.

Government also gives a special gratitude to appreciate the artists' work, such as giving the appreciation to 'Mbah Karimun', one of the maestros of Malang Mask Dance. The President awarded him as a maestro of art conservationist Malangan in 2008. In supporting the existence of Malang dances, it is also done by private companies such as CSR. They assist the artists by giving financial support, training, helping as well as developing the dance costumes, etc.

The other reason regarding the existence of Malang Mask Dance which still survives nowadays is also because there are many artist communities formed and there is a great commitment and dedication from the artists

themselves. Take for example; there are numbers of senior artists of Malang Mask Dance who keep doing their works though it is not profitable. Besides, they have routine activities, such as teaching Malang Mask Dance, musical training and mask making. Furthermore, most of them are still willing to share their knowledge and experiences for free to all people who want to learn Malang dance. They also have a chance to regularly perform whether in the national and international seminar or other events as an opening and closing ceremony done in school, university, etc. This opportunity can be regarded as an appreciation to the performing art - Malang Mask Dance - to show their existence.

The existence and the continuity of Malang Mask Dance also cannot be separated with the role of mass media – newspaper, magazine, radio and television. Mass media has a big role in promoting and introducing Malang Mask Dance to the society both inside and outside Malang as well as to the world. Besides, social media such as Facebook, YouTube and many more also have the role in introducing the Malang Mask Dance to the world. All of them help to strengthen the existence of Malang Mask Dance.

C. The Challenges of Traditional Dance in Malang, East Java

In facing the globalization era, the main problem faced by the traditional performing art in Malang due to its development which is slow. It happens because a number of reasons. The first reason is due to both factors, external and internal factors. From the external factor, it is because there are many alternatives of entertainment which is cheaper and more diverse. While the internal factor lies on the long duration of Malang Mask dance, which is often boring for some audiences. However, this problem can be solved by lessen the duration of the performances.

The next challenge refers to the school that is still oriented on cognitive knowledge rather than psychomotor and affective domain. Therefore, most of the students prefer to take a private lesson than practice dancing or other art activities. Another challenge is how to avoid the influence of foreign or western culture to young people. Nowadays, young people or teenagers prefer to adopt the foreign culture such as K-Pop from Korea than Malang Mask Dance. Many of teenagers are proud of themselves when they can imitate the foreign culture. It happens also because of the influence of television which shows extensive of foreign culture. Moreover, with the rapid development of technology, young people prefer to spend their time in front of their laptop, cellphone and multimedia since they provide variety of games and other fun applications that make them lazy to come to art studio to practice dancing. In addition, young people think that joining traditional dance is '*kuno*' or ancient.

D. The Continuity of Traditional Dance in Malang, East Java

Performing art as a cultural product of society exists because it is needed by the people. Culture and society is a unity that cannot be separated. Equally, it happens to the performing art and the society. In its life, performing art depends on its people, how the society makes use of it and how people preserve it (Yanuartuti, 2014). Thus, the continuity of performing art – Malang Mask Dance – have always been associated with its function and changes since the society and time always changes which, then, influence the Malang Mask Dance.

In line with the explanation above, based on the result of the observation and interview, the researcher is optimistic that the continuity of Malang Mask Dance will be greatly stable. The results of the study showed that the continuity of Malang Mask Dance have been influenced by several factors. The

main factors in relation to the life and the continuity of Malang Mask Dance are the artists or performers, its supporters, and the development of the art itself.

Other factors that affect the continuity of Malang Mask Dance are the society and the observers of the arts. Furthermore, it will be steady since there is a high support and clear guidance from both central and local governments such as improving the facilities and properties for art performances, establishing art and mask galleries which is widely spread out in the capital city of Malang as well as out of Malang regency, promoting Malang Mask Dance to the world and many others. In short, it shows that there is a big opportunity that Malang Mask Dance can survive and remain.

Conclusion

Malang Mask Dance is one of the art performances that still exist. It is proved from good responses from the society, making it gained popularity in Malang Regency, East Java, Indonesia. There are some factors that influence the existence of Malang Mask Dance, like it has manifest functions which are different from the functions of Malang Mask Dance in the past. In other words, the functions itself are changing – it is as a vow ritual, a breadwinner, an entertainment and as a form of social solidarity. Besides, the generation process is well-managed. It is proved that government includes the Malang Mask Dance to be preserved in schools level ranging from elementary and secondary school where the traditional dance becomes one of the elective subjects in the form of extracurricular lesson and the government also supervises art and dance academies.

However, in the globalization era, the development of Malang Mask Dance has a big problem due to its development which is still slow. The problems come from both external (there are many alternatives of

entertainment which is cheaper and more diverse) and internal factors (the long duration of the performances). When it is solved and got a big support from the government, the society as well as art practitioners, without any doubt, then, the existence and the continuity of Malang Mask dance will be greatly stable in the globalization era.

References

Hadi, S. (2005). **Sosiologi Tari**. Yogyakarta: Pustaka.

Nurhan, K,. et al. (2008). **Maestro Seni Tradisi.** Jakarta: Departemen kebudayaan dan Pariwisata RI.

Purwa, D. G. D. (2010). **Kesenian Tari Khas Malang.** http://dymasgalih.wordpress.com/tag/malang/

Soedarsono. (1974). **Beberapa Catatan Tentang Seni Pertunjukan Indonesia.** Yogyakarta: Konservator Tari Indonesia.

Yanuarti, S. (2014). The Life od Mask Puppet in Jombang: Its Function and Continuity. **Jurnal Komunitas 6** (2). 189 – 196.

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 28 11/30/2559 BE 16:50

ขอได้ไหว้รับ: ไอ้ไข่ วัดเจดีย์

อนุชสรา เรืองมาก
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160
อีเมลล์: anutsara.r@wu.ac.th

บทคัดย่อ

เรื่อง “ขอได้ไหว้รับ: ไอ้ไข่ วัดเจดีย์” ศึกษาความเชื่อความศรัทธาต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของไอ้ไข่ วัดเจดีย์ และเพื่อวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการบนบาน การแก้บน และผลจากการบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยผู้ศึกษาใช้ข้อมูลจากเอกสาร และภาคสนาม โดยค้นจากบทความวิชาการ และสัมภาษณ์นักวิชาการท้องถิ่น รวมถึงบุคคลที่อยู่รายรอบวัดเจดีย์

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติและตำนาน “ไอ้ไข่ วัดเจดีย์” มีการกล่าวถึงหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นบทความในหนังสือ หนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ บทเพลง และการเล่าลือกันแบบปากต่อปาก หลายตำนานที่มีเค้าโครงคล้ายกัน ต่างกันเพียงรายละเอียดปลีกย่อย นอกจากประวัติ ตำนาน เรื่องราวความเป็นมาของ ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ แล้ว ยังมีประวัติในส่วนของความเชื่อมั่นรูปเคารพไอ้ไข่ ที่เชื่อว่า เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ โดยมีการสร้างเครื่องบูชาแทนตัวตน ไอ้ไข่ เพื่อเป็นเครื่องเคารพแก่ประชาชนผู้ศรัทธา

การศึกษาเรื่องของการบนบาน และการแก้บน ต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ผู้ศึกษาแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ประเด็น คือ 1) การบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ (ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เรื่องการรับทราบข่าวการบนบาน) พบว่ามาจาก 3 แหล่ง คือ การบอกต่อ อาศัยอยู่ในละแวกวัด และผ่านสื่อ ช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ จำนวนครั้งของการบนบานพบว่ามีตั้งแต่ 1-5 ครั้งขึ้นไป 2) การแก้บนต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ พบว่า ช่วงวันและเวลาขึ้นอยู่กับความนิยมและการถือฤกษ์ยาม เรื่องของการแก้บนพบว่ามี 5 เรื่อง ได้แก่ การงานและการศึกษา ความปลอดภัย โชคลาภ

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 29 11/30/2559 BE 16:50

ความรัก และของหายได้คืน ส่วนพิธีกรรมการแก้บน แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ การบูชา และการแก้บน สิ่งของที่ใช้ในการแก้บนแบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ รูปปั้นไก่ รูปปั้นอาชีพต่าง ๆ รูปปั้นสัตว์ใหญ่ ชุดทหาร หนังสติ๊ก ของเด็กเล่น ประทัดไข่ต้ม น้ำแดง และศิลปะการแสดง

คำสำคัญ: ขอได้ไหว้รับ, ไอ้ไข่, วัดเจดีย์

Sacred Temple Boy: Aikai Wat Jedi

Anutsara Ruangmark
School of Liberal Arts, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80160, Thailand
E-mail: anutsara.r@wu.ac.th

Abstract

The objective of this study is to study the belief of Aikai Wat Jedi, a temple boy of Jedi temple in Sichon District of Nakhon Si Thammarat Province. The author aimed to study the history and the myth of Aikai Wat Jedi, to analyze the beliefs of the pledge, the offering repays and the results of the pledge toward to Aikai Wat Jedi of Chalong Sub-district, Sichon District, Nakhon Si Thammarat Province. This study is the qualitative and quantitative research. The academic papers and field work data were collected. The field work data obtained through the interviews of the local scholars and the people living around the temple.

The results of the study found that the history and the myth of Aikai Wat Jedi were mentioned in various ways such as in the newspapers, televisions, songs, and the hearsays. Many myths had the similar plot and different in the specific details. Furthermore, this study also found the belief of the Aikai's cult image. People believed that the sacred spirit of Aikai could protect and give luck to the people. The various kinds of cult image of Aikai were created to worship.

For the pledge and the offering repays toward Aikai Wat Jedi, the author divided the contents into 2 topics: 1) the pledge toward Aikai Wat Jedi

(the data collected from the interviews in the topic of the Acknowledgment of the Pledge toward Aikai Wat Jedi) came from the hearsays of the people living around the temple and from the social and electronic medias. The frequency to make the pledge of the people were 1 – 5 times 2) the offering repays toward Aikai Wat Jedi were made after they get the fulfillment from their aspiration of the successfulness in their work and study, of being safe from the journey or other, of the fortune, of the lucky in love and of getting back lost things. The period or timing for offering repays was up to the favor of those who made the pledge and up to the auspicious time. The rituals of offering repays to Aikai Wat Jedi were divided into 2 methods which were the worship and the votive offering. There were 7 kinds of the votive offering of the pledge were found which are the sculpture of chicken and other big animals, kids' military uniform, slingshots, toys, firecracker, boiled eggs, strawberry syrup soda and the performances.

Keywords: Sacred temple boy, Aikai, Wat jedi

บทนำ

ความเชื่อมักแฝงอยู่ในศาสนา ลัทธิ หรือกลุ่มชนต่าง ๆ ทั่วโลก ความเชื่อจึงเป็นการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์เชื่อว่าสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือวิถีทางของธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ จากความเชื่อดังกล่าวนี้จึงเกิดเป็นพิธีกรรมการขอพรหรือบนบานศาลกล่าวแก่สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่ามีอำนาจและศักดิ์สิทธิ์ ส่วนการบนบานนี้ต่างจากการขอพรเนื่องจากไม่ต้องแก้บน แม้จะได้ผลตามที่ตนขอ แต่วัดเจดีย์ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นสถานที่ซึ่งได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วสารทิศ ทั้งที่อยู่ในท้องถิ่นและจากต่างถิ่นต่างแดนแวะเวียนมากราบไหว้บูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ ณ วัดเจดีย์ดังกล่าวไม่ใช่พระพุทธรูปหรือรูปเคารพทางศาสนาอย่างที่พบในวัดอื่นๆ แต่เป็นไม้แกะสลักรูปเด็ก สวมแว่นตาดำ และชุดลายพรางอย่างทหาร หรือที่หลายคนเรียกว่า “ไอ้ไข่” เด็กวัดเจดีย์

ประวัติและตำนานของไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช โด่งดังอย่างมาก ทั้งทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ และสื่อออนไลน์ รวมถึงมีตำนานความเชื่อจากหลายหลากแห่ง และประชาชนจากทั่วสารทิศที่เดินทางมายังวัดเจดีย์ ไอ้ไข่ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาประวัติและตำนานของไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ซึ่งมีประวัติและตำนานที่หลากหลาย ตลอดจนต้องการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการบนบาน การแก้บน และผลจากการบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผลของการศึกษาจะนำไปสู่ความตระหนักรู้ในด้านความเชื่อ และเป็นพื้นฐานให้ผู้ที่สนใจใช้เป็นประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการบนบาน การแก้บน และผลจากการบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมาของไอ้ไข่ วัดเจดีย์

ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์: เทพแห่งสามัญชน

ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์: เทพแห่งสามัญชน เขียนโดย คำรพ เกิดมีทรัพย์ (2556) กล่าวถึงประวัติและตำนานของไอ้ไข่ว่า เมื่อกาลล่วงมากว่า 300 ปีแล้ว สถานที่แห่งนี้เป็นที่รกร้าง มีหลักฐานให้รู้ว่าเป็นวัด ซากอิฐที่ปรักหักพัง และพระพุทธรูปที่ชาวบ้านเรียกว่า “ท่านเจ้าวัด” ยังคงหลงเหลืออยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ของเด็กวัด สิ่งดังกล่าวคงระดับความศรัทธาของชาวบ้านผู้นับถือ เพราะได้พบว่ามีการบนบานศาลกล่าวอย่างต่อเนื่องกว่าร้อยละ 99 ที่ได้ดังใจปรารถนา เมื่อสิ่งที่บนบานสัมฤทธิ์ผลก็มีคนเข้ามาแก้บนที่วัดร้างแห่งนี้เป็นนิจ ท่านเจ้าอาวาสกล่าวต่อไปว่า ท่านเองก็อยากทราบประวัติเหมือนที่ญาติโยมพุทธบริษัทถามนั่นแหละ ท่านถามใครก็ไม่มีใครรู้ แต่ผู้เฒ่าผู้แก่กล่าวร้องคล้อยกันว่า “รู้แต่ว่าปู่ของปู่ ๆ หรือย่าของย่า ๆ ตรงนี้เป็นที่วัดมีเด็กเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด” แต่ท่านอาจารย์ก็ไม่ละความพยายาม สืบค้นเค้าคำเล่าความจากคนโน้นคนนี้มาปะติดปะต่อพอเป็นเรื่องราวว่า

“ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์” ท่านเป็นลูกเต้าเหล่าใคร เกิดในสมัยไหนไม่มีหลักฐานเพียงพอ แต่เล่ากันว่า ในครั้งกระโน้นพระขรัวทอง เป็นเจ้าอาวาสวัดเจดีย์ มีเด็กวัดซึ่งเป็นศิษย์คอยปรนนิบัติรับใช้ 2 คน คนหนึ่งชื่อเหมียน อีกคนหนึ่งไม่ทราบชื่อ คนที่ไม่ทราบชื่อนั้นชาวบ้านเรียกกันว่า “ไอ้ไข่” “ไอ้ไข่” เป็นเด็กซุกซน แต่ชอบช่วยเหลือชาวบ้าน ไม่เกรงกลัวใคร มีความรู้ทางเวทมนตร์ คาถาอาคม มีลักษณะพิเศษเหนือกว่าเด็กธรรมดาทั่ว ๆ ไป

พระอาจารย์ทองเล่าต่อว่า ในตำนานเมืองนครกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนเจ้าพระยาคืนเมือง มีท้องตรามายังเมือง “อลอง” (คำนี้ปราชญ์ท้องถิ่นยืนยันคำอ่านว่า หลอง) มีบันทึกว่ามาถึงเมือง อลอง แวะพักหนึ่งคืน นมัสการสมภารทองมีศิษย์เกะกะชื่อว่า ไอ้ไข่ เล่ากันว่าหากชาวบ้านหมดปัญญาสามารถในเรื่องใดต้องนึกถึงไอ้ไข่เด็กวัด หรือไปออกปากให้ช่วยเหลือเป็นอันต้องสำเร็จ จนถือกันว่าเป็นเด็กที่มีความแปลกอานุภาพพิเศษ สร้างความแปลกใจให้แก่ชาวบ้าน ถึงแม้ไอ้ไข่จะเป็นเด็กซุกซนแต่ก็ไม่มีใครเกลียดชัง กลับกลายเป็นเด็กที่ไปได้ทั่ว อยู่ในความระลึกของชาวบ้านตลอดมา และยังบ่งบอกว่าไอ้ไข่เป็นเด็กที่มีความจริงทั้งวาจาและจิตใจ ถือสัจจะเป็นหลัก สิ่งใดที่รับปากแล้วเป็นต้องทำให้ได้ ถึงแม้บางครั้งเป็นเรื่องอันตรายก็ตาม บางคนเล่าว่าหากควายตัวใดไม่ยอมให้จับหรือพยศ หากไอ้ไข่รับปากจับให้แล้วก็ต้องจับได้ เมื่อตอนเข้าไปใกล้ควาย หากไอ้ไข่จับหางติดแล้ว ก็ไม่ยอมปล่อยเด็ดขาด ไม่ว่าควายจะวิ่งอย่างไร ในที่สุดควายต้องละพยศหมดฤทธิ์ลงโดยสิ้นเชิง ไอ้ไข่ กลายเป็นเด็ก

ที่คนยุคนั้นกล่าวขวัญกันไม่รู้จบ

ท่านสมภารรูปปัจจุบันเล่าเพิ่มเติมอีกว่า เมื่อท่านขรัวทองชราภาพ ท่านขรัวเห็นว่าวัดมีภัยทางศึกพม่าบุกเมืองนครแน่นอน วัดเจดีย์ ก็เป็นด่านหนึ่งที่พม่าบุก (ในสงคราม 9 ทัพ) เป็นเหตุให้ชาวบ้าน ชาววัด ต่างหนีศึกพม่าไปคนละทิศละทาง (ความตรงนี้มีหลักฐานชื่อบ้านในละแวกใกล้เคียงรองรับ เช่น ทุ่งสู้เมือง นาค่าย ทุ่งเจ้าไชย เป็นต้น) ท่านสมภารทองเห็นดังนั้น จึงบอกให้ไอ้ไข่ช่วยรักษาวัดอย่าได้ทิ้งไปไหน (ความตรงนี้ ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี เรียกคนที่รักษาวัดว่า เลขวัด มีการสักเลขเป็นเครื่องหมายไม่ต้องให้ทางการเกณฑ์ไพร่พลไปรบ) ท่านสมภารทองเองก็อยู่ปกป้องคุ้มครองรักษาวัดด้วยเช่นกัน (คำรพ เกิดมีทรัพย์, 2556)

พระอธิการอภิชิต เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเล่าต่อว่า ไม่สามารถทราบได้ว่าท่านสมภารขรัวทองมรณภาพเมื่อใด และไอ้ไข่มีชีวิตถึงสมัยไหน บ้างเล่าต่อๆ กันมาว่า หลังจากท่านขรัวทองมรณภาพแล้ว ไอ้ไข่ก็เดินลงไปในสระน้ำหน้าวัด แล้วไม่ขึ้นมาให้ใครเห็นอีกเลย แต่วันดีคืนดีแม้ในปัจจุบัน ยังมีคนเห็นเด็กวิ่งเล่นในวัดหรือปรากฏร่างเด็กให้เห็น หรือมีเสียงเด็กให้ได้ยิน หรือปรากฏแก่ผู้ที่มานอนวัดเจดีย์แบบครึ่งหลับครึ่งตื่น

ราว พ.ศ. 2543 ปีนั้นวัดนี้ไม่มีภิกษุจำพรรษา นายทหารจากกองทัพภาคที่ 4 นครศรีธรรมราช นำทหารจำนวน 1 กองร้อย มาปราบปรามผู้ก่อการร้ายแวะพักค้างคืนในเปลสนามที่ผูกติดกับต้นไม้ โดยไม่ได้บอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะนายทหารผู้นี้ไม่เคยรู้เรื่องเกี่ยวกับวัดนี้มาก่อน ขณะทำท่าว่าจะหลับโดนเขกกบาลตกใจผงกหัวขึ้นมา เห็นเงาเด็กวิ่งหายไปในความมืด ท่านโดน 2-3 ครั้งต้องสั่งทหารเคลื่อนกำลังพลกลับกลางดึก ปัจจุบัน (2553) จากนั้นนามไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์ก็ขจรขจายไปทั่วสารทิศโดยการเล่าปากต่อปาก

ก่อนหน้าที่นายทหารนำกำลังพลมาพักดังกล่าวแล้ว ที่วัดมีรูปแกะสลักทำด้วยไม้อยู่ในกุฏิ รูปแกะสลักมีความเป็นมาอย่างไร ท่านเจ้าอาวาสเล่าให้ฟังว่า อยู่มาวันหนึ่งผู้ใหญ่เที่ยง เมืองอินทร์ ฆราวาสจอมขมังเวทย์ผู้มีฉายาว่า “เที่ยง หักเหล็ก” (เพราะท่านมีอาคมแก่กล้าหักตะปู มีดพร้าได้) ท่านนำไม้ตะเคียนมาแกะสลักเป็นรูปคน แล้วอัญเชิญวิญญาณมาสิงสถิต และขนานนามรูปแกะสลักนั้นว่า “ไอ้ไข่วัดเจดีย์”

ดังนั้น นามเรียกขานประกอบด้วยคำสองคำ คือคำว่า “ไอ้” กับคำว่า “ไข่” รวมเป็น “ไอ้ไข่” คำนี้มีความหมายตามพจนานุกรมว่า ชื่อเพื่อนฝูงแสดงว่ามีความสนิทสนมมาก และไอ้ไข่ท่านรับร่างไม้ที่ผู้ใหญ่เที่ยงแกะสลักให้ และรับนามนั้นด้วย แต่บางคนเข้าใจว่าคำว่า

“ไอ้” เป็นคำไม่สุภาพจึงใช้คำอื่นแทน เช่น น้องไข่ ตาไข่ ลุงไข่ ทวดไข่ ลูกไข่ หรือ ไข่ ซึ่งจะเป็นว่า หมายถึง ผู้อื่นที่มิใช่ท่าน “ไอ้ไข่ วัดเจดีย์”

รูปแกะสลักด้วยไม้ดังกล่าวประดิษฐานอยู่ที่กุฏิ มีคนมากราบไหว้บูชา ขอพรบนบานศาลกล่าวขอให้มีโชคได้ลาภในการเสี่ยงดวงเล่นพนันขันต่อ หรือขอให้ช่วยเรียกคนให้มาซื้อของ หรือให้ทำยอดให้ได้ตามเป้า หรือของหายขอให้ช่วยหา หรือขอให้ช่วยปกป้องภัยนานา แล้วนำสิ่งของมาแก้บนมิได้เว้นแต่ละวัน ครั้นถึงวันสงกรานต์ 13-17 เมษายนของทุกปีมีการจัดงานบุญ คณะกรรมการวัดนำรูปมาประดิษฐานยังปะรำพิธี ให้คนสรงน้ำพระแล้วอาบน้ำ ไอ้ไข่ ขอพรด้วยความเชื่อมั่น ศรัทธาใน “ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์: เทพแห่งสามัญชน” (คำรพ เกิดมีทรัพย์, 2556)

วัดเจดีย์ ไอ้ไข่

วัดเจดีย์ ไอ้ไข่ เขียนโดย สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวถึงประวัติและตำนานของไอ้ไข่ว่า วัดเจดีย์หรือวัดไอ้ไข่ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 7 ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช เคยเป็นวัดร้างที่เชื่อกันว่าสร้างมาเป็นเวลานับ 1,000 ปี มีเพียงเจดีย์โบราณเก่ารกร้างอยู่ตรงบริเวณที่กำลังสร้างโบสถ์ในปัจจุบัน จนถึง พ.ศ. 2500 มีการบูรณะวัดเจดีย์ขึ้นมาใหม่ มีพระเข้ามาอยู่ประจำ เป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจของชาวบ้านใกล้เคียง และเป็นที่ประดิษฐานของ “พ่อท่าน” พระพุทธรูปเก่าแก่ที่อยู่มาตั้งแต่ยังเป็นวัดร้าง

ไอ้ไข่วัดเจดีย์ หรือ ตาไข่วัดเจดีย์ คือรูปไม้แกะสลักของเด็กชายอายุประมาณ 9-10 ขวบ ตั้งอยู่ในศาลาในวัดเจดีย์เชื่อกันว่าเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ ณ วัดแห่งนี้เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านตั้งแต่ในละแวกใกล้วัดไปจนถึงต่างจังหวัดในแถบภาคใต้ จากศรัทธาที่เชื่อกันว่า “ขอได้ไหว้รับ” โดยเฉพาะโชคลาภ และการค้าขาย

เรื่องราวของไอ้ไข่หรือตาไข่นั้น มีที่มาจากการที่ชาวบ้านแถวนั้นเคยเห็นภาพเด็กวิ่งเล่นอยู่ในบริเวณวัด เมื่อเข้าไปหาดูก็ไม่พบว่ามีเด็กมาพักอาศัยในบริเวณนั้นแต่อย่างใด เหตุการณ์เช่นนี้ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ชาวบ้านจึงเรียกเด็กที่ปรากฏร่างนั้นว่า “เด็กวัด” ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นวิญญาณที่สถิตอยู่ ณ วัดเจดีย์แห่งนี้ และเรียกวิญญาณดวงนี้ว่าไอ้ไข่ ซึ่งเป็นคำที่ชาวบ้านในภาคใต้ใช้เรียกเด็กเล็ก ๆ เมื่อเชื่อกันว่าไอ้ไข่ คือ วิญญาณดวงหนึ่ง แต่ไม่มีใครเคยเดือดร้อนเพราะวิญญาณดวงนี้ นอกจากการปรากฏร่างให้เห็นก็อาจจะมีการล้อเล่นกับผู้

ที่มาค้างแรมในวัด ไอ้ไข่ จึงเป็นที่รักของชาวบ้าน ใครมีเรื่องเดือดร้อน วัว ควาย หมู ข้าวของสูญหาย ก็มาจุดธูปบนบานขอให้ช่วยกันหา ซึ่งก็มักจะประสพผลเสมอมา

ตำนานไอ้ไข่มีหลายเรื่องด้วยกัน บ้างก็ว่าไอ้ไข่คือวิญญาณเด็กที่ติดตามหลวงพ่อทวดเมื่อหลวงพ่อทวดธุดงค์มาถึงวัดร้างแห่งนี้ และรับรู้ด้วยญาณของท่านว่าที่นี่มีทรัพย์สินโบราณฝังอยู่ จึงให้วิญญาณดวงนี้เฝ้าดูแลปกปักษ์รักษาทรัพย์สินของแผ่นดิน อยู่ที่วัดแห่งนี้ตั้งแต่นั้นมา ในขณะที่บางตำนานก็ว่า ไอ้ไข่ คือเด็กลูกชาวบ้านแถวนั้นที่เคยวิ่งเล่นอยู่ในวัดตั้งแต่เมื่อครั้งยังเป็นวัดโบราณ ต่อมาเด็กคนนั้นประสบอุบัติเหตุตกน้ำเสียชีวิต วิญญาณของเด็กน้อยคนนั้นซึ่งผูกพันอยู่กับวัดก็สถิตที่วัดแห่งนี้ตลอดมา

เมื่อ พ.ศ. 2526 พ่อท่านเทิ่ม เจ้าอาวาสวัดเจดีย์ในขณะนั้นได้จัดสร้างเหรียญบูชาไอ้ไข่ เป็นรุ่นแรก พร้อมกับพัฒนาวัดเรื่อยมา ในห้วงเวลานั้นพื้นที่แถบนี้ยังมีความเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ได้มีทหารพรานกองร้อยมาตั้งฐานปฏิบัติการชั่วคราวอยู่ที่วัดเจดีย์ คืนแรกที่มาพักทหารทั้งกองแทบไม่ได้หลับได้นอน เพราะมีเด็กเที่ยวมาหยอกเล่นดึงแขนดึงขา โดนปืนตีศีรษะบ้าง ล้มราวปืนบ้าง เป็นที่วุ่นวาย รุ่งขึ้นจึงได้เอาเรื่องนี้มาเล่าให้ชาวบ้านฟัง ซึ่งชาวบ้านก็ได้บอกเล่าให้ทหารกลุ่มนั้นได้รับรู้ถึงเรื่องราวของไอ้ไข่ และบอกให้ทหารกลุ่มนี้บอกกล่าวแก่ดวงวิญญาณไอ้ไข่ และเมื่อทำอาหารรับประทานให้แบ่งอาหารตั้งเป็นเครื่องเซ่นให้กับไอ้ไข่ด้วย เมื่อทำดังนั้นคืนต่อมาทุกอย่างก็สงบ ไม่มีเหตุการณ์รบกวนใด ๆ เมื่อทหารพรานเอาเรื่องนี้มาเล่าให้คนภายนอกรู้ ชื่อเสียงของไอ้ไข่ก็รู้จักกันมากขึ้น

จากการที่ไอ้ไข่ เป็นที่นับถือมายาวนาน จึงมีผู้คิดว่าคนรุ่นหลังล้วนมีวัยน้อยกว่าไอ้ไข่ทั้งสิ้น จึงไม่ควรเรียก “ไอ้ไข่” ซึ่งอาจจะเป็นการลบหลู่ ควรเรียกใหม่ “ตาไข่” ซึ่งจะเป็นการเรียกที่ให้การนับถือมากกว่า แต่ด้วยความที่ทุกคนคุ้นเคยกับคำเรียกขานว่าไอ้ไข่ และภาพที่ทุกคนเห็นชินตาคือภาพของเด็กคนหนึ่ง คนส่วนใหญ่ก็ยังเรียกไอ้ไข่อยู่เช่นเดิม

ในวัดเจดีย์ เต็มไปด้วยสิ่งของที่ผู้เลื่อมใสศรัทธาเอามาแก้บน เช่น รูปไก่ชน ชุดทหาร หนังสติ๊ก ของเล่นต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนบริเวณที่ให้จุดประทัดก็มีเศษประทัดกองสูงเป็นเนินเขาย่อม ๆ บ่งบอกถึงแรงศรัทธาที่มีต่อไอ้ไข่ และแสดงถึงผลสัมฤทธิ์จากผู้ที่มาขอแล้วได้รับจากไอ้ไข่ ทุกวันผู้คนต่างหลั่งไหลไปขอพรจากไอ้ไข่ เราจะไม่ได้ยินเสียงโฆษณาชักชวนให้ทำบุญ ทุกคนที่มาเพราะความเลื่อมใสอย่างแท้จริง ทุกวันเสียงประทัดดังจะขึ้นตลอดเวลา ส่วนในวันอังคารและวันเสาร์ก็จะมีกลองยาวแก้บน มาแสดงให้ไอ้ไข่ดูวันหนึ่งเป็นสิบรอบกันทีเดียว

ปัจจุบันนี้วัดเจดีย์เจริญรุดหน้าไปมาก อุโบสถขนาดใหญ่ที่กำลังก่อสร้างคืบหน้าไปอย่างรวดเร็ว ปัจจัยต่าง ๆ จากศรัทธาที่ผู้คนมีต่อไอ้ไข่ หลั่งไหลเข้ามายังวัดเจดีย์แห่งนี้ ทั้งยังเผื่อแผ่ไปยังชาวบ้านที่อยู่รอบวัด ได้มีรายได้จากการจำหน่ายเครื่องบูชาไอ้ไข่ วิญญาณเด็กน้อยดวงนี้เป็นที่พึ่งทางใจของทุกคนที่เลื่อมใส บารมีของเด็กน้อยที่เรียกว่าเป็นเด็กวัดได้รวบรวมศรัทธาจากมวลชน สร้างวัดเจดีย์แห่งนี้ขึ้นมาใหม่ เป็นวัดเจดีย์ที่สวยงาม มั่นคง ดำรงพระพุทธศาสนาสืบไป (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2556)

ตำนาน “ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์”

ตำนาน “ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์” เขียนโดย แก้ว จิปาถะ กล่าวถึงประวัติและตำนานของไอ้ไข่ว่า นายเที่ยง หรือ ผู้ใหญ่เที่ยง เมืองอินทร์ ฉายา เที่ยงหักเหล็ก ซึ่งประวัติที่มาของท่าน คือ จอมมนต์ คนขลัง นายเที่ยงเป็นปูชนียบุคคลของท้องถิ่น เป็นที่เคารพบูชาของผู้คนและศิษย์ และในครั้งหนึ่งนายเที่ยงได้รับการเลือกจากนายอำเภอให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่นายเที่ยงไม่อยากเป็น เลยหนีออกจากบ้านไป เพื่อให้นายอำเภอเลือกตั้งคนใหม่ขึ้นมาแทน แต่นายอำเภอไม่ยอม เลยจับเอาภรรยาของผู้ใหญ่เที่ยงหรือทวดเที่ยง เอาไปเป็นตัวประกันเพื่อให้นายเที่ยงมาแลกตัว

นายเที่ยงเลยยอมมาเพื่อแลกภรรยากลับบ้าน และแล้วนายอำเภอลงโทษนายเที่ยงด้วยการขังตะรางไว้สามวันในข้อหาหนีราชการผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่อยู่ในตะรางและถูกจำกัดเสรีภาพ ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่นายเที่ยงไม่เคยเจอ เลยฉีกเหล็กห้องขังออกมานั่งตากลมเพื่อบรรเทาความร้อนแล้วเข้ากลับไปห้องขังใช้มือทำซี่กรงเหล็กไว้เหมือนเดิม จนครบเวลาสามวันและกลับบ้านมารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน จนเกษียณยังมีอีกหลาย ๆ อย่างที่นายเที่ยงทำให้เห็นโดยอารมณ์ดีและอารมณ์ขัน เช่น นายเที่ยงได้สร้างบ้านที่อยู่อาศัย จึงเดินทางไปซื้อตะปูที่ตลาดสิชล คือ ร้านกิ้มฮ้วย พอไปถึงนายเที่ยงเป็นคนอารมณ์ดี ไปหยิบตะปู เจ้กิ้มฮ้วยเลยถามว่าซื้อไปทำอะไร นายเที่ยงว่า จะซื้อเอาไปทำบ้าน แต่ซื้อไม่ลง เพราะตะปูนิ่มนวลเหมือนฝักถั่ว เด็ดก็ขาด เจ้กิ้มฮ้วย หัวเราะ และได้พูดไปกับนายเที่ยงว่า “ถ้าเด็ดขาดช่วยเด็ดให้ดูที ค้าเด็ดขาดจริง ๆ ตะปูที่นายเที่ยงจะซื้อไปสร้างบ้าน เจ้จะไม่เอาเงินจนสร้างบ้านเสร็จ” นายเที่ยงยิ้มแล้วก็หัวเราะ แล้วหยิบตะปูขึ้นมาเด็ดให้เจ้กิ้มฮ้วยดู ซึ่งเป็นที่มาที่เจ้กิ้มฮ้วยต้องเสียตะปูให้นายเที่ยงไปสร้างบ้านโดยไม่คิดราคา

แต่จริง ๆ แล้วเมื่อตอนเด็กรุ่น ๆ นายเที่ยงบอกเล่ากับลูกหลานให้คนใกล้ชิดฟังว่าตอนนั้นท่านเป็นคนจิตอ่อน ขี้กลัว ตกใจ ไม่สมกับเป็นผู้ชาย ครั้งสุดท้ายที่น้อยใจตัวเองและอาย ซึ่งนายเที่ยงได้เล่นกับเพื่อนในกลุ่มเดียวกัน แต่เพื่อนได้แกล้งเป็นผีหลอกนายเที่ยง ทำให้นายเที่ยงตกใจ และกลัวมาก เป็นที่อายเพื่อน ๆ ที่เป็นผู้ชายด้วยกัน จึงหนีออกจากบ้านไปหลายสิบปี จนเป็นที่กล่าวขานว่าเสียชีวิตไปแล้ว และตอนหลังนายเที่ยงเดินทางกลับมาบ้านพร้อมกับวิชาอาคม สรรพศาสตร์มากมาย ได้มาช่วยเหลือผู้คนชาวบ้าน และได้ถ่ายทอดตำรับวิชาสู่ลูกหลาน และลูกศิษย์ และนายเที่ยงเป็นคนมีฝีมือในด้านศิลปะ ในการแกะสลักไม้ซึ่งเป็นสุดยอดฝีมือในขณะนั้น และแกะสลักรูปฤาษี (พ่อแก่) ให้ลูกหลาน ลูกศิษย์ไว้เคารพบูชาซึ่งเป็นที่รักและหวงแหนของลูกหลานและศิษย์กันมากเมื่อ พ.ศ. 2524 ได้แกะสลักไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์ จากไม้ตะเคียนคู่ (สองพี่น้อง) และอันเชิญจิตวิญญาณไอ้ไข่มาสถิตในรูปแกะสลัก แล้วประดิษฐานไว้ที่วัดเจดีย์ เพื่อให้ผู้ที่ศรัทธาได้กราบไหว้สักการะ และได้เป็นเจ้าพิธีฝ่ายฆราวาสพร้อมด้วย พระครูเจติยาภิรักษ์ (พ่อท่านเทิ่ม) เจ้าพิธีฝ่ายสงฆ์ สร้างเหรียญไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์ รุ่นแรกเมื่อ พ.ศ. 2526 เพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธาได้นำไปบูชาติดตัว ซึ่งเป็นที่มาของประวัติ นายเที่ยง และตำนานไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์ ที่กล่าวขานอันลือเลื่องทั่วกระฉ่อนของท้องถิ่น

มาตอนนี้การที่ผู้คนศรัทธา ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์ ต้องการทราบตำนานที่มาของคำว่าไอ้ไข่ สมัยก่อนเขาเรียก เด็กวัด ซึ่งใน พ.ศ. 2525 เข้าไปนิมิต (ฝัน) นายเที่ยง บอกให้นายเที่ยง “แกะรูปให้ที” ในนิมิต (ฝัน) เที่ยววิ่งเล่นแก้ผ้าล่อนจ้อนเลยนำนิมิต (ฝัน) มาบอกกล่าวพระครูเจติยาภิรักษ์ (พ่อท่านเทิ่ม) นายเที่ยง และพ่อท่านเทิ่มพูดว่า หากยังเด็กวิ่งแก้ผ้าเล่นก็เรียกว่า “ไอ้ไข่” นั้นคือที่มานาม ไอ้ไข่ และต่อมาได้ไปหาไม้มาแกะสลัก ซึ่งเป็นไม้ตะเคียนคู่จากวัดพระโอน (ร้าง) เมื่อแกะสลักเสร็จ เลยตั้งชื่อว่า ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ และรุ่งปีขึ้นมา พระครูเจติยาภิรักษ์ (พ่อท่านเทิ่ม) และนายเที่ยงได้ทำพิธีสร้างเหรียญ รุ่นแรกปี พ.ศ. 2526 ซึ่งมีพิมพ์เดียวเนื้อเดียวเท่านั้น นี่คือที่มาของเหรียญ ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์ ปี 2526 (แก้ว จิปาถะ, 2558)

ศรัทธา “ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์” รูปปั้นไก่ชน ประทัดแก้บนสนั่นวัด

ศรัทธา “ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์” รูปปั้นไก่ชน ประทัดแก้บนสนั่นวัด เขียนโดย ไพฑูรย์ อินทศิลา และ กัญยาณัฐ เพ็ญสวัสดิ์ กล่าวถึงประวัติและตำนานของไอ้ไข่ว่า นักท่องเที่ยวนับหมื่นแห่ร่วมงานย้อนอดีตมนต์เสน่ห์ทะเลสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช นายอำเภอนำเที่ยว

แห่เดินทางกราบไหว้ “ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์” เหลือเชื่อวิญญาณเด็กวัดอายุ 8-9 ขวบ สิงสถิตดูแลรักษาวัด “บนบานขอได้ไหว้รับ” คาดเงินสะพัดหลายสิบล้านบาท

นายพิทักษ์ บริพิศ (2557) นายอำเภอสิชล จ.นครศรีธรรมราช เปิดเผยว่า ในช่วงการจัดงาน “ย้อนอดีตมนต์เสน่ห์ทะเลสิชล” ครั้งที่ 3 ระหว่างวันที่ 3-4 พ.ค. 2557 ที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า 15,000 คน โดยเป็นคนในพื้นที่ประมาณร้อยละ 30 จากต่างอำเภอและต่างจังหวัดร้อยละ 60 และนักท่องเที่ยวต่างชาติอีกร้อยละ 10

โดยในช่วงกลางวันท่านได้จัดโครงการ “นายอำเภอนำเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งโบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ใน อำเภอสิชล รวมทั้งนำนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมและกราบไหว้ “ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์ หมู่ 7 ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากเป็นพิเศษ นับเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอสิชลและในภาพรวมของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก โดยคาดว่าในช่วง 2-3 วันของการจัดกิจกรรมมีเงินสะพัดในพื้นที่หลายสิบล้านบาท

สำหรับ “ไอ้ไข่วัดเจดีย์” เป็นรูปไม้แกะสลักเด็กอายุประมาณ 9–10 ขวบ สวมชุดลายพรางทหารสวมแว่นตาดำ ตั้งอยู่ในศาลาโรงธรรมวัดเจดีย์ ทั้งด้านในและด้านนอก โดยบนถนนหลายกิโลเมตรก่อนถึงวัดจะมีรูปปั้นไก่ชนจำนวนมากอยู่ริมถนนเป็นระยะๆ ส่วนภายในวัดจะมีรูปปั้นไก่ขนาดต่าง ๆ วางอยู่ตามจุดต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบนับหมื่นตัว ซึ่งมีผู้คนเข้าออกมาไหว้แก้บนรูปแกะสลักไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์ และจุดประทัดแก้บนกันอย่างต่อเนื่อง ๆ คาดว่ามีการจุดประทัดแก้บนไอ้ไข่วัดเจดีย์มาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ล้านนัด โดยมีร่องรอยการจุดประทัดจนเศษชิ้นส่วนของประทัดกองอยู่เป็นเนินสูงคล้ายภูเขาย่อม ๆ

วัดเจดีย์แต่เดิมเคยเป็นวัดร้างมาก่อน สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย ได้ยกเป็นวัด มีพระสงฆ์เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2517 เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย โดยในอดีตหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืดได้เดินธุดงค์ และปักกรดในบริเวณวัดเจดีย์ ซึ่งเป็นวัดร้าง ส่วนไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์นั้น เชื่อกันว่าเป็นวิญญาณเด็กอายุประมาณ 9–10 ขวบเป็นลูกศิษย์ซึ่งคอยติดตามหลวงปู่ทวด เมื่อหลวงปู่ทวดมาถึงสถานที่ดังกล่าวกลับพบว่ามีทรัพย์สมบัติ และศาสนสถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาอยู่เป็นจำนวนมาก หลวงปู่ทวดจึงได้ให้วิญญาณไอ้ไข่สิงสถิตเฝ้าทรัพย์สมบัติในวัดร้างแห่งนี้ หลังจากนั้นผู้ใดที่เข้ามานอนพักค้าง

16 new.indd 40 11/30/2559 BE 16:50

อ้างแรมภายในบริเวณวัดเจดีย์ถ้าไม่เอ่ยชื่อบอกกล่าว หรือขอขมาต่อไอ้ไข่ จะนอนไม่ได้มีเด็กมาก่อกวนทั้งคืน เช่น เอามือมาตีศีรษะบ้าง ดึงขา ดึงแขนบ้าง และก่อกวนอื่น ๆ ตามประสาเด็ก ๆ ต่อเนื่องทั้งคืน โดยใน เมื่อปี พ.ศ. 2526 พื้นที่ในขณะนั้นยังเป็น “พื้นที่สีชมพู” คือยังมีความเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ทางราชการจึงส่งทหารพรานประมาณหนึ่งกองร้อยมาตั้งฐานปฏิบัติการชั่วคราวที่วัดเจดีย์ แต่ในตอนกลางคืนจะมีเด็กมาก่อกวนดึงแขนดึงขา เอาปืนตีศีรษะบ้าง ผลักปืนให้ล้มบ้าง จนทหารพรานชุดดังกล่าวไม่ได้หลับไม่ได้นอนทั้งคืน

ก่อนหน้านี้เมื่อปี พ.ศ. 2526 “พระครูเจตยาภิรักษ์ หรือ พ่อท่านเทิ่ม” อดีตเจ้าอาวาสจะบูรณปฏิสังขรณ์สร้างกุฏิ โบสถ์ ศาลา และเสนาสนะภายในวัด จึงได้จัดสร้าง “เหรียญไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์” แจกจ่ายญาติโยมที่มาทำบุญ จนเหรียญไอ้ไข่ วัดเจดีย์ รุ่นแรกกลายเป็นเหรียญที่โด่งดังเป็นที่ต้องการของวงการพระเครื่องและวัตถุมงคลเป็นอย่างมาก

ต่อมา “พระครูเจตยาภิรักษ์” หรือ “พ่อท่านเทิ่ม” ได้ออกจากวัด “วัดเจดีย์” ไปบูรณะก่อสร้าง “วัดสระสี่มุม” และจำพรรษาอยู่ที่วัดสระสี่มุมเมืองจนกระทั่งมรณภาพ ในขณะที่วัดเจดีย์ถูกทิ้งให้รกร้างชำรุดทรุดโทรม จนกระทั่ง “พระอธิการอภิชิต พุทธสโร” หรือ “พระอาจารย์แว่น” มาจำพรรษา ได้ทุ่มเทพัฒนาวัดเจดีย์จนเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ และพระอาจารย์แว่นได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเจดีย์และเป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอสิชลมาจนถึงปัจจุบัน โดยทางวัดจะจัดสร้างวัตถุมงคล “ไอ้ไข่วัดเจดีย์” 10 ปีต่อครั้ง จากรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2526, พ.ศ. 2536, พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2556 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามยังมีวัดหลายแห่งใน อำเภอสิชล และ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดสร้างเหรียญไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์ รวมทั้งรูปยืนหล่อลอยองค์เนื้อโลหะขนาดเล็กขึ้นหลายรุ่นด้วย (ไพฑูรย์ อินทศิลา และกัญยาณัฐ เพ็ญสวัสดิ์, 2557)

“ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์” ศรัทธาแห่งแผ่นดิน

“ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์” ศรัทธาแห่งแผ่นดิน เขียนโดย มาริษา กล่าวถึงประวัติและตำนานของไอ้ไข่ว่า เมื่อกล่าวถึงความเชื่อ และความศรัทธาซึ่งในแต่ละพื้นที่ แต่ละภูมิภาคในประเทศไทยมีมากมาย หลายแบบแตกต่างกัน ซึ่งความเชื่อและความศรัทธาล้วนแล้วแต่มีประวัติความเป็นมาแทบทั้งสิ้น ไอ้ไข่ หรือ ตาไข่ เด็กวัดเจดีย์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 7 ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยรอบบริเวณวัดแล้ว วัดเจดีย์ก็ไม่

แตกต่างกับวัดทั่ว ๆ ไปในประเทศไทยแต่สิ่งที่แปลก และเป็นที่เคารพศรัทธา นับถือ ของชาวบ้านในละแวกนั้นและผู้คนทั่วสารทิศคือ ไอ้ไข่ วัดเจดีย์

ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ หรือ ตาไข่วัดเจดีย์ เป็นรูปไม้แกะสลักรูปเด็กอายุประมาณ 9–10 ขวบ สวมชุดลายพรางทหารสวมแว่นตาดำ ซึ่งมาจากสิ่งของที่ชาวบ้านนับถือ ศรัทธา นำมาถวายแก้บน สังเกตบริเวณปากทางเข้าวัดจะมีรูปปั้นไก่ชนจำนวนมากวางอยู่บริเวณใกล้กับปากทางเข้าวัดและใกล้ ๆ กันมีร่องรอยการจุดประทัด เศษชิ้นส่วนของประทัดกองอยู่เป็นเนินสูง และมีผู้คนเข้าออกมาไหว้พระและต่อด้วยไหว้แก้บนกับรูปแกะสลักไอ้ไข่ จุดประทัดกันอยู่เนือง ๆ นั้นคงแสดงถึงเหตุผล หรือความเชื่ออะไรบ้างอย่าง

นายเรียม ผิวล้วน ชาวบ้านอยู่ในละแวกใกล้เคียงกับวัดเล่าให้ฟังว่า วัดเจดีย์เมื่อก่อนเป็นวัดที่รกร้างมาประมาณ 1,000 ปีแล้ว ได้บูรณะใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2500 ซึ่งที่กำลังก่อสร้างอุโบสถอยู่นั้นเมื่อก่อนเป็นเจดีย์รกร้างชาวบ้านไม่กล้าเข้าไป

ส่วนประวัติของ ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ หรือ ตาไข่วัดเจดีย์ ทำไมถึงเรียกชื่อแตกต่างกัน ได้รับคำตอบว่าเมื่อพิจารณาอายุของไอ้ไข่แล้วอายุหลายปีแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่าคงไม่เหมาะสมที่ลูกหลาน เด็กรุ่นใหม่จะเรียก “ไอ้ไข่” สมควรเรียก “ตาไข่” ซึ่งน่าจะเหมาะสมกว่า

มีการเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนว่า สถานที่ตั้งวัดเจดีย์ปัจจุบันนั้นเมื่อก่อนได้มี หลวงปู่ทวด ซึ่งเป็นเกจิอาจารย์ชื่อดังสายปักษ์ใต้ ได้มาปักกรด เดินธุดงค์ อยู่บริเวณนั้น ส่วนไอ้ไข่ นั้นเชื่อว่าเป็นวิญญาณเด็กอายุประมาณ 9–10 ขวบเป็นลูกศิษย์ซึ่งติดตามหลวงปู่ทวด เมื่อหลวงปู่ทวดมาถึงสถานที่ดังกล่าวกลับพบว่ามีทรัพย์สมบัติ และศาสนสถานที่สำคัญเป็นจำนวนมากจึงได้ให้ไอ้ไข่สิงสถิตเฝ้าทรัพย์สมบัติดังกล่าว ณ ที่นั้น

หลังจากปี พ.ศ. 2500 ผู้ใดที่เข้ามานอนพักอ้างแรมภายในบริเวณวัดเจดีย์ ถ้าไม่เอ่ยชื่อ หรือบอกล่าว หรือขอขมาต่อไอ้ไข่แล้ว จะนอนไม่ได้ มีการก่อกวนทั้งคืนเช่น เมื่อทำท่าจะหลับจะมีเด็กเอามือมาตีศีรษะบ้าง ดึงขาดึงแขนบ้าง ก่อกวน ตามประสาแบบเด็ก ๆ ทั้งคืน

เมื่อปี พ.ศ. 2526 พ่อท่านเทิ่ม ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดเจดีย์ในขณะนั้นได้จัดสร้างเหรียญบูชาไอ้ไข่ เป็นรุ่นแรก พร้อมกับพัฒนาวัดเรื่อยมาแต่ในพื้นที่ขณะนั้นยังเป็น “พื้นที่สีชมพู” คือ ยังมีความเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ทางราชการจึงส่งทหารพรานประมาณหนึ่งกองร้อยมาตั้งฐานปฏิบัติการชั่วคราวที่วัดเจดีย์ ซึ่งก็ปรากฏการณ์เช่นเดียวกัน คือ เมื่อทหารกำลังหลับรู้สึกว่ามีเด็กมาดึงขาบ้าง ดึงแขนบ้าง เอาปืนตีศีรษะบ้าง ผลักปืนให้

ล้มบ้าง จนไม่ได้นอนทั้งคืน เมื่อรุ่งเช้าทหารพรานชุดดังกล่าวจึงได้ไปสอบถามชาวบ้านบริเวณใกล้ ๆ กับวัดเจดีย์พร้อมกับเล่าเหตุการณ์ดังกล่าวให้ฟังชาวบ้านฟัง ชาวบ้านละแวกนั้นรู้เรื่องราว และกิตติศัพท์ของไอ้ไข่เป็นอย่างดีจึงได้บอกวิธีการแก้ไข คือ ก่อนกินข้าวหุงเตรียมอาหารต้องเอ่ยถึง ไอ้ไข่ซึ่งสถิตอยู่ ณ ที่นั้นด้วย หลังจากเมื่อทหารพรานชุดดังกล่าวได้ทำตามที่ชาวบ้านแนะนำ แล้วคืนต่อมาก็นอนหลับพักผ่อนกันอย่างสบายเนื้อ และสบายใจปราศจากการรบกวนของเด็ก

ลุงเรียม ยังกล่าวเน้นคำว่า สัจจะ เป็นเรื่องสำคัญมากเท่าที่ประสบและเจอมา เมื่อบนบานศาลกล่าวอะไร ก็ต้องนำสิ่งของนั้นมาแก้บนด้วย แล้วลุงก็ตอบอย่างมั่นใจว่า “ขอให้ไหว้รับอย่างแน่นอน” (มาริษา, 2556)

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ลงข่าวว่า ชาวเน็ตอึ้ง วิญญาณ “ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์” แสดงปาฏิหาริย์ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ผู้สื่อข่าวรายงานว่า กลุ่มนักท่องโลกออนไลน์ต่างแห่เข้าไปชมเฟสบุ๊คของผู้ที่ใช้ชื่อว่า “แก้ว จิปาถะ” ซึ่งนำภาพบรรยากาศการจัดงานประเพณีให้ทานไฟวัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) หมู่ 7 ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์เกิดความอบอุ่นในตอนเช้ามืดของคืนที่มีอากาศหนาวเย็น โดยใช้ลานวัดเป็นที่ก่อกองไฟขนาดใหญ่ ก่อนที่พุทธศาสนิกชนจะรวมกลุ่มทำขนมถวายพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งงานดังกล่าวจัดขึ้นที่วัดเจดีย์ช่วงเช้าวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ที่ผ่านมา โดย 1 ในจำนวนภาพที่เจ้าของเพจนำมาโพสต์เป็นภาพถ่ายกองไฟที่กำลังลุกโชติช่วงลักษณะคล้ายร่าง “ไอ้ไข่” สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่วัดเจดีย์ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าต้องการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ประจักษ์แก่สายตาชาวบ้านที่มาร่วมงานเพื่อตอกย้ำถึงความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ผู้ชมภาพต่างแชร์ต่อๆ กันไปและวิพากษ์วิจารณ์เป็นวงกว้าง

สำหรับ “ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์” นั้นเชื่อว่า เป็นวิญญาณของลูกศิษย์คนสนิทของ “หลวงปู่ทวด” ซึ่งคอยรับใช้พระเกจิชื่อดังขณะท่านเดินทางมาปฏิบัติธรรมที่วัดแห่งนี้ และหลวงปู่ทวดกำชับให้คอยดูแล และเฝ้ารักษาสถานที่แห่งนี้ เนื่องจากทราบว่า มีทรัพย์สมบัติและศาสนสถานจำนวนมาก ไอ้ไข่ได้เสียชีวิตลง แต่วิญญาณก็ยังคงวนเวียนสิงสถิตเฝ้าทรัพย์สมบัติภายในวัดไม่ไปไหน กระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2526 “พ่อท่านเทิ่ม” เจ้าอาวาสวัดเจดีย์

ขณะนั้น จึงจัดสร้างเหรียญบูชาไอ้ไข่รุ่นแรก เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเช่าบูชานำเงินที่ได้มาพัฒนาวัดเรื่อยมา ด้านนายพิทักษ์ บริพิศ นายอำเภอสิชล กล่าวว่า วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ อำเภอสิชล แต่ละวันจะมีผู้คนจากทั่วทุกสารทิศ เดินทางมากราบไหว้ขอโชคลาภจากไอ้ไข่จำนวนมาก ตลอดทั้งวัน โดยเฉพาะช่วง 10 ปีที่ผ่านมาจะมีผู้คนจากทั่วประเทศเดินทางมากราบไหว้ขอโชคลาภ และแก้บนอย่างต่อเนื่อง โดยมีชาวต่างชาติจำนวนหนึ่งที่เชื่อศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของไอ้ไข่วัดเจดีย์เดินทางมาบนบาน และแก้บนจนเม็ดเงินสะพัดใน จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีละนับสิบล้านบาท เชื่อว่าจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างประเทศแห่เดินทางมาท่องเที่ยว และกราบไหว้ขอโชคลาภจากไอ้ไข่มากยิ่งขึ้นอย่างแน่นอน (เดลินิวส์, 2558)

หนังสือพิมพ์คมชัดลึก

ไชยแสง กิระชัยวนิช เขียนข่าวลงหนังสือพิมพ์ คมชัดลึกคอลัมน์ ตำนานแผ่นดิน ถึงไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์ ว่าส่งเรื่องเกาะหลวงปู่ทวด อำเภอขนอม เข้าโรงพิมพ์เสร็จ มีเสียงกระซิบข้างหูผมว่า “เขียนเรื่องหลวงปู่ทวด ทำไมไม่เขียนเรื่อง ไอ้ไข่ บ้าง” ผมตกใจรีบโทรไปถามคุณพิชัย ชูสุวรรณ ชมรมร้านอาหารนครศรีธรรมราชว่ารู้จัก “ไอ้ไข่” ไหม คุณพิชัยตอบว่าอาจารย์ลงเครื่องบิน ผมจะขับรถพาไปวัดเจดีย์ อำเภอสิชล ไปดูไอ้ไข่กัน

วัดเจดีย์อยู่กลางป่าใหญ่ อำเภอสิชล สร้างยุคใดไม่ปรากฏ ถูกทิ้งร้างกว่าพันกว่าปี หลวงปู่ทวด ธุดงค์จากวัดพะโคะมากับศิษย์อายุ 10 ขวบ ปักกลดอยู่ที่วัดร้างเพื่อโปรดชาวบ้านหลายวัน ไอ้ไข่ร่างกายอ่อนแอป่วยไข้เสียชีวิต หลวงปู่ทวดจึงเผาร่างไอ้ไข่ แล้วให้ดวงวิญญาณไอ้ไข่ อยู่รักษาทรัพย์สมบัติของวัดเจดีย์ รอผู้มีบุญมาฟื้นวัดร้าง

เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นมีพระภิกษุมาอยู่ที่วัดเจดีย์ ต่างเห็นเด็กผู้ชายวิ่งไล่ไก่ป่าในวัดคิดว่าลูกชาวบ้าน โยมก็คิดว่าเป็นลูกศิษย์พระจึงเรียกว่าไอ้ไข่ แต่ไม่รู้ว่าไอ้ไข่เป็นลูกใคร โจรผู้ร้ายที่คิดเข้ามาขโมยของในวัดและหมู่บ้าน ถูกไอ้ไข่ขับไล่หนีหายด้วยความกลัว ไอ้ไข่จึงเป็นวิญญาณที่ชาวบ้านคุ้นเคยรักใคร่ไม่หวาดกลัว

พ.ศ. 2526 มีการเคลื่อนไหวของ ผกค.ภาคใต้ กองทัพภาคที่ 4 ส่งทหารเข้ามาดูแลสิชลขอ พ่อท่านเทิ่ม เจ้าอาวาส อาศัยนอนค้างคืนที่วัดเจดีย์ ทหารถูกไอ้ไข่หยอกล้อดึงแขนขา ล้มปืนที่วางพิงไว้ไม่ได้นอนทั้งคืน ชาวบ้านจึงบอกให้ทหาร ตั้งอาหารคาวหวานบูชาไอ้ไข่ ทหารจึงอยู่อย่างสงบสุข ชาวนครศรีธรรมราชจึงเริ่มรู้จักไอ้ไข่วัดเจดีย์

พล.ต.ต.ขุนพันธรักษ์ราชเดช รู้กิตติศัพท์ไอ้ไข่ จึงนำไม้ตะเคียนเสาหลักเมืองเก่ามามอบให้ทางวัดแกะรูปไอ้ไข่ ให้เช่าบูชาเพื่อหาเงินบูรณะวัดเจดีย์ ไอ้ไข่จึงเป็นที่รู้จักของชาวใต้ วันที่ 13-17 เมษายน ทุกปี ชาวใต้จะมาสักการะ อุ้มไก่มาปล่อยวิ่งเต็มลานวัด พระอาจารย์แว่น เจ้าอาวาสจึงขอให้แก้บนด้วยไก่ปูนปั้น จนมีไก่กว่าหมื่นตัว (ไชยแสง กิระชัยวนิช, 2558)

ประวัติและตำนานของไอ้ไข่ วัดเจดีย์ จากการสัมภาษณ์

อารมณ์ โจมฤทธิ์

อารมณ์ โจมฤทธิ์ (สัมภาษณ์, 2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ตามตำนานไม่ว่าจะเป็นหอสมุดแห่งชาติ หรือในบันทึกนครศรีธรรมราช มีที่มาว่า ไอ้ไข่เป็นแค่วิญญาณ แต่ตำนานเล่ากันเป็นมุขปาฐะว่า ไอ้ไข่เป็นชาวมอญ ลูกของชาวนา อายุประมาณ 4-5 ขวบ อยู่มาวันหนึ่งเขานอนอยู่เป็นช่วงเวลากลางวันพ่อแม่ไปนาส่วนบ้านเป็นบ้านแบบยกสูงพอไอ้ไข่ตื่นขึ้นมาน้ำท่วมเขาทำให้เขาตกใจและคิดถึงพ่อกับแม่แล้วเขาก็ลืมตัวว่าตนเองอยู่บนบ้านจึงกระโจนลงไปเพื่อไปหาพ่อกับแม่แต่พอก้าวลงไป ก็จมน้ำตาย ดวงวิญญาณเที่ยวตามหาพ่อกับแม่ของเขาซึ่งจมน้ำตายไปแล้ว จึงเดินทางไปเจอมหาเถรคันฉ่องซึ่งเป็นอาจารย์ของพระนเรศวรมหาราช บางทีก็เนรมิตให้คนเห็นตนบ้างไม่เห็นบ้าง หรือไม่ก็ขอให้ได้ยินเสียงส่วนใหญ่จะได้เห็นตัวตน

อยู่มาวันหนึ่งหลวงปู่ทวดได้เดินทางไปเจรจากับเจ้าเมืองปัตตานีกรณีพิพาทเรื่องการแบ่งแยกดินแดนมหาเถรคันฉ่องรู้ว่า หลวงปู่ทวดจะเสด็จมาทางใต้ก็มาเยี่ยม และมาส่งด้วยที่กรุงศรีอยุธยา แล้วไอ้ไข่ที่เป็นวิญญาณก็ตามมาด้วย เลยมาเจอกับหลวงปู่ทวด เพราะบารมีของหลวงปู่ทวดสูงกว่ามหาเถรคันฉ่อง ไอ้ไข่จึงติดตามหลวงปู่ทวดมา โดยเดินทางด้วยเท้ารอนแรมกันมาเรื่อย ๆ มาถึงที่เมืองนครศรีธรรมราช ก็มีกระบวนโพธิ์เสด็จมาทางเหนือถึงสิชลก่อนแล้วก็มาหยุดอาศัยที่ วัดเจดีย์ ซึ่งตอนนั้นไม่ใช่ วัด แต่คล้ายกับศาลาของหมู่บ้านเมื่อชาวบ้านเห็นก็ดีใจซึ่งเรียกว่า สมเด็จมา (ในสมัยนั้นพระผู้ใหญ่จะเรียกว่าสมเด็จ) หลวงปู่ทวดอยู่จำวัดเจดีย์เป็นแรมเดือน ได้สร้างศาลาขึ้นใหม่หลังหนึ่งและได้ปลูกต้นโพธิ์ 1 ต้น แต่เดิมชื่อบ้านไผ่หนาน เมื่อได้ปลูกต้นโพธิ์ก็เปลี่ยนชื่อใหม่ เป็น บ้านโพธิ์เสด็จ เป็นต้นโพธิ์ที่ระลึกว่าหลวงปู่ทวดเสด็จมา และหลวงปู่ทวดได้สร้างพระพุทธรูป สร้างเจดีย์ แล้วจำเป็นต้องเดินทางไปต่อ ยังปัตตานีแต่พอจะไปหลวงปู่ทวดก็บอก ว่าเมื่อสร้างกันใหญ่โตแบบนี้แล้ว

“ให้ไอ้ไข่อยู่นี่แหละ” ไอ้ไข่ก็สถิตอยู่ ณ วัดเจดีย์ สืบมา

พระครูพุทธเจติยาภิมณฑ์

พระครูพุทธเจติยาภิมณฑ์ (สัมภาษณ์, 2558) ให้สัมภาษณ์ว่า ประวัติวัดเจดีย์สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นวัดร้างแต่ก็ยังมีผู้คนมากราบไหว้บูชามาสักการะท่านพ่อเจ้าวัด ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวของชาวบ้าน และเคารพมาตั้งแต่โบราณ เพราะบริเวณวัดนี้เป็นวัดที่เก่าร้าง และยังมีซากปรักหักพังสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ปี 2540 กว่า ๆ เริ่มมีการบูรณะวัดมีผู้คนดูมาดูแลและช่วยเหลือ พอได้เป็นสถานที่สำหรับทำบุญสำหรับชาวพุทธ บรรยากาศภายในวัดมีการใช้ไม้ทำเสา หลังคามุงจาก เพื่อให้พระสงฆ์พักได้ ญาติโยมมานั่งปฏิบัติธรรมได้พัฒนาไปเรื่อยๆ จนเกิดถาวรวัตถุ

เริ่มเป็นที่รู้จักและมีพ่อท่านคลี้ พ่อท่านคง พ่อท่านเทิ่ม เข้ามาอยู่อาศัย พ.ศ. 2502 ถึง พ.ศ. 2529 และต่อมาพระเอี่ยม พระคู้ พระสุเมธ และชาวบ้านก็แวะเวียนกันมา

ไอ้ไข่เดิมเป็นเด็กวัดปฏิบัติอยู่ดูแลพระสงฆ์ ตาหลวง อยู่ในวัด และเชื่อกันว่าเดินหายลงไปในน้ำ แล้วก็หายไปเลย วันดีคืนดี จะปรากฏเด็กวิ่งเล่นแต่พอเข้าไปดูก็จะไม่เจอ ถือว่าเป็นภาพนิมิตเป็นสิ่งมหัศจรรย์ ไอ้ไข่เป็นศิษย์หลวงปู่ทวด หลวงปู่ทวดนำมาฝากไว้ที่วัดเจดีย์ ไอ้ไข่เป็นวิญญาณตามหลวงปู่ทวดซึ่งท่านได้อธิษฐานให้ไอ้ไข่เฝ้าดูแลที่วัดเจดีย์

ไอ้ไข่มีความเป็นมาเนิ่นนานก่อนที่วัดเจดีย์จะกลับมาเป็นวัดอีกครั้ง หลวงพ่อสนทนาว่า เมื่อก่อนเขาเรียกว่าเด็กวัดเฉย ๆ เวลาบนบานศาลกล่าวเขามักออกชื่อว่า “ท่านเจ้าวัดและเด็กวัดเจดีย์” คำว่าไอ้ไข่ เพิ่งมาเรียกตอนพ่อเที่ยงแกะสลักรูปไม้แล้ว เหตุผลว่าอาจารย์เที่ยงหรือผู้ใหญ่เที่ยงนิมิตว่ามีเด็กไปบอกให้สร้างรูปเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2524 ในนิมิตเมื่อเห็นเด็กแก้ผ้า เปลือยกายกับพระจีวรสีคล้ำไปยืนให้เห็นในนิมิต และเอ่ยปากว่าแกะรูปเราให้ที เราจะได้มีที่อาศัยอยู่เป็นหลักแหล่ง ตาเที่ยงถามว่าใครหรือนี้ เด็กในนิมิตจึงบอกว่า “เราไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์” ตั้งแต่นั้นมาจึงได้รู้ว่าเด็กวัดนี้ชื่อ “ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์”

ความเชื่อเรื่องการบนบาน การแก้บน และผลจากการบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาในส่วนนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งเนื้อหาที่จะนำเสนอออกเป็น 2 ประเด็นด้วยกัน คือ การบนบาน และการแก้บน ต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้าน

การบนบาน จำนวน 30 ท่าน สรุปได้ดังนี้

การบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์

การบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ เป็นแบ่งเป็น 2 หัวข้อ คือ การรับทราบข่าวการแก้บน และจำนวนครั้งของการบนบาน จากการสัมภาษณ์เกิดการรับทราบข่าวการแก้บนกับไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ใน 3 ลักษณะ คือ

1) การบอกต่อ 22 ท่าน

2) อาศัยอยู่ในละแวกวัด (คนในพื้นที่) 7 ท่าน

3) ผ่านสื่อ ช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ 1 ท่าน

จำนวนผู้มาบนบานทั้ง 30 ท่าน จากการสัมภาษณ์แบบสุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่ ส่วนคนในพื้นที่จะอยู่ส่วนของสถานที่สำคัญในวัด เช่น โบสถ์ วิหาร แหล่งค้าขาย แต่จะไม่ค่อยปรากฏตรงสถานที่แก้บน

ส่วนจำนวนครั้งของการบนบาน จากการสอบถามผู้มาบนบานกับไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ผู้ศึกษาสอบถามจำนวนครั้งแก่ผู้มาบนบาน จำนาน 30 ท่าน ได้ให้รายละเอียด ดังนี้

1) การบนบาน 1 ครั้ง มีผู้มาบนบานจำนวน 5 ท่าน

2) การบนบาน 2 ครั้ง มีผู้มาบนบานจำนวน 4 ท่าน

3) การบนบาน 3 ครั้ง มีผู้มาบนบานจำนวน 6 ท่าน

4) การบนบาน 4 ครั้ง มีผู้มาบนบานจำนวน 3 ท่าน

5) การบนบาน 5 ครั้งขึ้นไป มีผู้มาบนบานจำนวน 12 ท่าน

ตารางแสดงร้อยละของการบนบาน ไอ้ไข่ วัดเจดีย์

จำนวนครั้งของการบนบาน	จำนวนคน	ร้อยละ
1	5	16.65
2	4	13.35
3	6	20
4	3	10
5 ขึ้นไป	12	40
รวม	**30**	**100**

เฉลี่ยการบนบาน 5 ครั้งขึ้นไป อยู่ในจำนวนมากที่สุด ผู้มาบนบานกลับมาบนบานมากกว่า 1-5 ครั้งขึ้นไป แสดงให้เห็นว่า การบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ มีผลสัมฤทธิ์เกิดขึ้น ผู้บนบานจึงกลับมาบนอีก

การแก้บนต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์

การแก้บนต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ จากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ที่มาแก้บนต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ผู้มาแก้บน สามารถสรุปขั้นตอนของการแก้บนเป็น 4 ขั้นตอน คือ ช่วงวัน และเวลาของการแก้บน เรื่องที่มาแก้บน พิธีกรรมแก้บน และสิ่งของที่ใช้ในการแก้บน สรุปดังนี้

ช่วงวันเวลาที่ประชาชนมาแก้บน ส่วนใหญ่จะนิยมวันอังคารและวันเสาร์ เพราะเชื่อว่าเป็นวันแข็ง แก้บนแล้วจะขาด ในวันอื่น ๆ ก็มีบ้างเพราะถือฤกษ์สะดวก แต่ยกเว้นวันพระที่ไม่มีการแก้บน ส่วนเวลาในการแก้บนนั้นจะแก้บนในช่วงกลางวัน โดยไม่แก้บนกลางคืนเด็ดขาด

เรื่องที่มาแก้บน จากการสัมภาษณ์ ผู้ที่มาบนบานได้เล่าถึงเรื่องที่ตนมาแก้บนในหลายๆ เรื่อง ผู้ศึกษาจึงแบ่งเรื่องที่มาแก้บน เป็น 5 ด้าน คือ

1. การงาน และการศึกษา มีผู้มาบนบานกับไอ้ไข่ วัดเจดีย์ เรื่อง การงาน และการศึกษา จำนวน 11 ท่าน

2. ความปลอดภัย มีผู้มาบนบานกับไอ้ไข่ วัดเจดีย์ เรื่อง ความปลอดภัย จำนวน 5 ท่าน

3. โชคลาภ มีผู้มาบนบานกับไอ้ไข่ วัดเจดีย์ เรื่อง โชคลาภ จำนวน 9 ท่าน
4. ความรัก มีผู้มาบนบานกับไอ้ไข่ วัดเจดีย์ เรื่อง ความรัก จำนวน 1 ท่าน
5. ของหายได้คืน มีผู้มาบนบานกับไอ้ไข่ วัดเจดีย์ เรื่อง ของหายได้คืน จำนวน 4 ท่าน

ประเด็นการแก้บน	จำนวน	ร้อยละ
การงาน และการศึกษา	11	36.65
ความปลอดภัย	5	16.65
โชคลาภ	9	30
ความรัก	1	3.35
ของหายได้คืน	4	13.35
รวม	**30**	**100**

พิธีกรรมแก้บน เป็นออกเป็นการบูชา และแก้บน ในส่วนของการบูชาจะจุดธูป 3 ดอก พร้อมระลึกถึงไอ้ไข่ เพื่อความเป็นสิริมงคล แต่การแก้บนนั้น จุดธูปแค่ 1 ดอก พร้อมกับเอ่ยชื่อตนพร้อมข้อตกลงและบอกว่าตนมาแก้แล้ว เอาของมาถวายอะไรบ้าง

สิ่งของที่ใช้ในการแก้บน จากการที่ผู้ศึกษาสังเกตดูการแก้บน ปรากฏของที่ใช้ในการแก้บนแบบออกเป็น 7 กลุ่ม ดังนี้

1. รูปปั้นไก่ เช่น ไก่เงิน ไก่ทอง ไก่ใหญ่ ไก่เล็ก
2. รูปปั้นอาชีพต่างๆ เช่น ทหาร พยาบาล ตำรวจ บัณฑิต
3. รูปปั้นสัตว์ใหญ่ เช่น ควาย วัว หมู ช้าง และ 12 นักษัตร
4. ชุดทหาร หนังสติ๊ก และของเด็กเล่น
5. ประทัด
6. ไข่ต้ม น้ำแดง
7. ศิลปะการแสดง เช่น มโนราห์ หนังตะลุง รำกลองยาว

ความเชื่อของการแก้บนจะผูกโยงกันในเรื่องของวัน เวลา และสิ่งของที่ใช้ในการแก้บน เนื่องจากเกิดความเชื่อ และปฏิบัติสืบต่อกันมา จึงไม่มีใครนอกลู่นอกทาง

เพราะเกรงว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในเรื่องที่ตนมาบนบานจะเกิดสิ่งร้ายจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์

กรณีตัวอย่าง 77 เหตุการณ์

จากการสัมภาษณ์ เรื่องราวของการแก้บน ผลจากการบนบาน และความเชื่ออำนาจ อภินิหารของไอ้ไข่ ผู้ศึกษาสามารถรวบรวมเรื่องราวของไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ได้จำนวน 77 กรณีตัวอย่าง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน แตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. “ข้าจับได้เองวัวนี้ ไม่เกี่ยวกับไอ้ไข่” 2. “ช้างแสดงตกมันวิ่งไปอยู่บนเขา”
3. “ไอ้ไข่เรียนให้ 41 เล่ม” 4. “ไอ้ไข่ส่งลูกยายเรียนทั้ง 5 คน”
5. “ไอ้ไข่ช่วยทำคลอด” 6. “ไอ้ไข่ไล่พระที่มาประจำวัดเจดีย์ออกหมด”
7. “ทอนไก่ไปไว้ที่บ้านไม่ได้” 8. “ลูกชายป่วยบนให้ลูกได้นอนห้องพิเศษ”
9. “ย้ายไปสอนใกล้บ้าน” 10. “ถูกหวย”
11. “ไอ้ไข่เล่นปืน ดึงเท้า ดึงมือ” 12. “นาฬิกาเรือนโปรดพ่อหาย”
13. “ไอ้ไข่ หาทำเลขายของให้” 14. “ไอ้ไข่ช่วยขับรถ”
15. “รถยนต์หาย” 16. “ไอ้ไข่จับวัวเชือกขาด”
17. “ไอ้ไข่เล่นศีรษะ ไม่ได้นอน” 18. “ไอ้ไข่หาที่จอดรถให้”
19. “ขอเจ้าที่ให้ไอ้ไข่เข้าไปช่วยดูแลการแต่งกลอน” 20. “ไอ้ไข่เป็นพ่อสื่อ”
21. “ไอ้ไข่ไปชนวัว” 22. “ชวนไอ้ไข่ไปนอนบ้าน”
23. “เชือกผูกข้อมือ” 24. “เจ็บปีกไก่”
25. “ให้ลูกสอบเข้ามหาลัยได้” 26. “มอเตอร์ไซค์หาย”
27. “ไอ้ไข่ช่วยว่าความ” 28. “ไอ้ไข่ช่วยทุกเรื่อง”
29. “ไอ้ไข่ช่วยหาโทรศัพท์” 30. “ไอ้ไข่ช่วยสร้างความมั่นใจ”
31. “บนเหมือนกันทั้งคันรถ” 32. “สร้อยหาย”
33. “ขอให้สอบติดนายสิบตำรวจ” 34. “ไอ้ไข่ช่วยวิ่งทันเวลา”
35. “โรคประจำตัวหาย” 36. “ไม่เชื่อ”
37. “ไอ้ไข่จับลูกหมู” 38. “หวยเปลี่ยนชีวิต”
39. “ไก่บาดเจ็บ” 40. “เจ้าอาวาสคอเคล็ด”
41. “หมูขี้พร้าดุเปลี่ยนเป็นเชื่อง” 42. “ไอ้ไข่ช่วยให้ผ่านโปรเจค”
43. “สร้อยทองติดอยู่ที่บันไดเลื่อน” 44. “ไอ้ไข่ช่วยหาเงิน”

45. “ไอ้ไข่เป็นหมอรักษาโรค”
46. “ไอ้ไข่ช่วยพรีเซนต์งาน”
47. “อยู่ได้เพราะไอ้ไข่”
48. “ไอ้ไข่ช่วยให้สมปรารถนา”
49. “ไอ้ไข่ให้พร”
50. “ไอ้ไข่ปกป้องจากอันตราย”
51. “ติดทองไอ้ไข่”
52. “ไอ้ไข่เป็นนายหน้าขายบ้าน”
53. “ไอ้ไข่ช่วยหาลูกเขยลูกสะใภ้ที่ดี”
54. “ไอ้ไข่ช่วยห้าคาผักขายดี”
55. “ชีวิตมีความสุข”
56. “ไอ้ไข่ช่วยให้เจอเพื่อนร่วมงานที่ดี”
57. “โทรศัพท์หาย”
58. “ไอ้ไข่ช่วยได้ทุกเรื่อง”
59. “ไอ้ไข่อยากกินน้ำแดง”
60. “ไอ้ไข่ช่วยขายของ”
61. “ไอ้ไข่ช่วยสอบชิงทุน”
62. “ไอ้ไข่ช่วยขายของก่อสร้าง”
63. “ไอ้ไข่ช่วยเรียกลูกค้า”
64. “ไอ้ไข่คุ้มครอง”
65. “พิธีบูชาดาวพฤหัส”
66. “ไอ้ไข่ให้ลูกชาย”
67. “ไอ้ไข่ให้สร้างโบสถ์”
68. “ไอ้ไข่ขยายอาณาเขตวัด”
69. “ไอ้ไข่ช่วยให้สอบเข้ามหาลัยได้”
70. “ไอ้ไข่ช่วยโยกย้ายหาตำแหน่ง”
71. “ไอ้ไข่ช่วยหาลูกเขย”
72. “ไอ้ไข่พากลับบ้าน”
73. “ไอ้ไข่ช่วยทวงเงิน”
74. “ไอ้ไข่คล้องใจคนในชุมชน”
75.“ไอ้ไข่ช่วยให้ชีวิตดีขึ้น”
76. “มุสลิมก็เคารพไอ้ไข่”
77. “ไอ้ไข่ช่วยตั้งแต่ไม้จิ้มฟันยันเรือรบ”

สรุปและอภิปรายผล

ประวัติและตำนาน “ไอ้ไข่ วัดเจดีย์” มีการกล่าวถึงหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นบทความในหนังสือ หนังสือพิมพ์ รายการวิทยุโทรทัศน์ บทเพลง และการเล่าลือกันแบบปากต่อปาก หลายตำนานที่มีเค้าโครงคล้ายกัน ต่างกันก็แต่รายละเอียดปลีกย่อย ตำนานของวัดเจดีย์ต่างตรงกันทุกแหล่งข้อมูล โดยกล่าวถึงวัดในรูปแบบของสถานที่ศูนย์กลางเพื่อมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแบบชั่วคราว ไม่ได้เป็นวัด แต่ภายหลังจากหลวงปู่ทวดมาเยือนได้รับการพัฒนาจนมีการสร้างโบสถ์ สร้างพระพุทธรูป ประชาชนจึงสานต่อโดยการสร้างอาณาเขตเป็นวัด และสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นโบสถ์วิหารหลังใหม่ รูปเคารพไอ้ไข่ รูปวาดไอ้ไข่ หรือแม้แต่การขยายเขตพื้นที่วัดเพื่อสร้างสิ่งเคารพเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่ประชนชนจากทั่วทุกสารทิศ

ตำนานและประวัติของ ไอ้ไข่ นั้นมีเค้าโครงคล้ายกันแต่ก็มีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้าง กล่าวคือ ไอ้ไข่ นั้นเป็นเด็กที่ว่านอนสอนง่าย เคารพพระผู้ใหญ่และชอบช่วยเหลือชาวบ้าน เหล่านี้ทุกแหล่งข้อมูลต่างให้ความสำคัญตรงกัน แตกต่างกันก็ตรงที่ ไอ้ไข่นั้นเป็นเด็กในสถานที่เดิม กล่าวคือ เกิดบ้านฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือเป็นเด็กจากต่างถิ่นแต่เดินทางผ่านมาแล้วได้รับคำสั่งจากหลวงปู่ทวดให้อยู่ ณ สถานที่แห่งนี้ สิ่งที่แตกต่างกันอีกอย่างคือ ไอ้ไข่นั้นเป็นแค่วิญญาณตามมาหรือเป็นเด็กที่เพิ่งมาตายภายหลัง รายละเอียดปลีกย่อยต่างกันบ้าง ยอมขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนเล่า และหลายเรื่องเล่ามีประวัติศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือของตำนานหรือประวัติของ “ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์” รวมทั้งความน่าจะเป็นแห่งเหตุและผลของเรื่องราวที่เกิดขึ้น

นอกจากประวัติ ตำนาน เรื่องราวความเป็นมาของ ไอ้ไข่ วัดเจดีย์ แล้วยังมีในประวัติในส่วนของความเชื่อมั่นในรูปเคารพไอ้ไข่ ที่เชื่อว่า เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ โดยมีการสร้างเครื่องบูชา แทนตัวตน ไอ้ไข่ เพื่อเป็นเครื่องเคารพแก่ประชาชนผู้ศรัทธา

อย่างไรก็ดี ตำนานและประวัติของไอ้ไข่ก็ยังมีส่วนสร้างความเคารพ ให้แก่ประชาชนและยังเชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์นามว่า “ไอ้ไข่ วัดเจดีย์” เพราะตำนานและประวัติล้วนแฝงไว้ด้วยเรื่องราวอภินิหาร ความน่าเลื่อมใส และทำให้ประชาชนยึดมั่นในรูปเคารพไอ้ไข่ จนสื่อถ่ายทอดเรื่องราวของ ไอ้ไข่ ออกมาในหลากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นรายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เว็บไซต์ หรือแม้แต่บทเพลง

ผลจากการบนบานต่อไอ้ไข่ วัดเจดีย์ จากประชาชนที่มาบนบานได้ให้สัมภาษณ์ทำให้ทราบถึงพลังความศรัทธาต่อไอ้ไข่เพราะแม้ว่าจะบนบานแล้วไม่ประสบความสำเร็จแต่ผู้ให้สัมภาษณ์ต่างเชื่อมั่นและมีความหวัง เพราะเชื่อว่าสักวันหนึ่งจะสมหวัง รวมทั้งผู้ที่มาบนบานส่วนมากจะได้ดั่งใจปรารถนา ข่าวแพร่สะพัดในทาง “ขอได้ไหว้รับ” จึงสร้างความน่าเชื่อถือแก่ประชาชนจำนวนมาก

นอกจากในส่วนของผลจากการบนบานนอกจาก “ขอได้ไหว้รับ” แล้ว ในส่วนของอภินิหารต่าง ๆ ยังมีส่วนช่วยในการสร้างความน่าเชื่อถือ และความศักดิ์สิทธิ์ จากคำบอกเล่าปากต่อปาก เป็นเรื่องราวที่สร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาแก่ผู้มาบนบาน และที่สำคัญคนส่วนใหญ่เมื่อประสบความสำเร็จก็จะคิดว่า ไอ้ไข่ช่วยเหลือ และจะมาแก้บนตามที่ตนได้ขอไว้

ผลสำเร็จจากการบนบาน ผู้บนบานมองว่าที่สำเร็จได้ส่วนหนึ่งมาจากบารมีและความศักดิ์สิทธิ์ของไอ้ไข่ วัดเจดีย์ ที่ดลบันดาลให้เกิดขึ้น และเชื่อมั่น ศรัทธาในรูปเคารพไอ้ไข่ กรณีการบนบานแล้วไม่ประสบความสำเร็จ หรือไม่ได้ดั่งใจหวัง ผู้ที่มาบนบานต่างเชื่อว่าเป็นเพราะตนไม่ได้รักษาตนเองให้บริสุทธิ์ทั้งกายและใจ ไม่ได้ตั้งใจจริง การบนบานจึงล้มเหลว หลายคนกล่าวถึงการปฏิบัติให้อยู่ในทำนองคลองธรรม รักษาศีล ทำความดีก่อน ไอ้ไข่วัดเจดีย์ จึงจะช่วย

นอกจากผลจากการบนบานในแง่ของการขอแล้ว จากการสังเกตผู้วิจัยได้เห็นพัฒนาการของวัดเจดีย์ ไม่ว่าจะเป็นส่วนของศาสนสถาน พื้นที่วัดขยายจากเดิม 9 ไร่ ปัจจุบันวัดเจดีย์ไอ้ไข่มีเนื้อที่เกือบ 40 ไร่ หรือแม้แต่เงินสะพัดจากการทำบุญ และการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไทย รวมทั้งนักท่องเที่ยวต่างประเทศด้วย เช่น คณะทัวร์จากมาเลเซีย และคณะทัวร์จากสิงคโปร์

เอกสารอ้างอิง

แก้ว จิปาถะ. (2558). ตำนาน **“ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์”.** สืบค้นจาก www.facebook.com/jipatr.

คำรพ เกิดมีทรัพย์. (2556). **ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์: เทพแห่งสามัญชน.** สืบค้นจาก www.siamfreestyle.com

ไชยแสง กิระชัยวนิช. (2558). ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์ อ. สิชล. ใน **หนังสือพิมพ์คมชัดลึก.** สืบค้นจาก www.komchadluek.net/detail.

เดลินิวส์. (2557). **ชาวเน็ตอึ้ง วิญญาณ ไข่ เด็กวัดเจดีย์ แสดงปาฏิหาริย์.** ใน หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. สืบค้นจาก www.dailynews.co.th/regional.

ไพฑูรย์ อินทศิลา และ กัญยาณัฐ เพ็ญสวัสดิ์. (2557). **ศรัทธา “ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์”.** สืบค้นจาก www.konnakhon.com/detail_news.

มาริษา. (2556). **“ไอ้ไข่ เด็กวัดเจดีย์” ศรัทธาแห่งแผ่นดิน.** สืบค้นจาก www.aikai-watjadee.blogspot.com.

สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช. (2556). **วัดเจดีย์ ไอ้ไข่.** สืบค้นจาก www.siamfreestyle.com/travel-attraction-more.

สัมภาษณ์

คำรพ เกิดมีทรัพย์ ผู้ให้สัมภาษณ์ อนุชสรา เรืองมาก ผู้สัมภาษณ์ ณ 222 ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160 เมื่อ 4 กรกฎาคม 2558

พระครูเจติยาภิมณฑ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ อนุชสรา เรืองมาก ผู้สัมภาษณ์ ณ เลขที่ 103 หมู่ 7 ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช 80120 เมื่อ 1 กันยายน 2558

อารมณ์ โจมฤทธิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ อนุชสรา เรืองมาก ผู้สัมภาษณ์ ณ เลขที่ 103 หมู่ 7 ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช 80120 เมื่อ 4 กรกฎาคม 2558

กลยุทธ์นักบริหาร: การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ

นันธิดา จันทร์ศิริ
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160
อีเมลล์: j.nantida@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง กลยุทธ์นักบริหาร: การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์ของนักบริหารและวิเคราะห์การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวทางหรือกลยุทธ์สำหรับนักบริหารโครงการ เนื่องจากการบริหารโครงการเป็นภารกิจหลักที่สำคัญประการหนึ่งของทุกองค์กรที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของทุกระบบย่อยขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยการวางแผนโครงการตามกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนา การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลโครงการ อย่างไรก็ตาม การบริหารโครงการให้ประสบความสำเร็จไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย แต่สิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องมี นั่นคือ นักบริหารโครงการต้องมีกลยุทธ์การสื่อสารที่ดี เพื่อสร้างการรับรู้ กระตุ้นการมีส่วนร่วม และเห็นคุณค่าความสำคัญของโครงการ โดยวิเคราะห์ผ่านนักบริหารจำนวน 4 ท่าน โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสืบค้นข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ โดยพบว่า กลยุทธ์นักบริหารในแต่ละรูปแบบมีความแตกต่างกัน แต่มีความเหมือนกันในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างความร่วมมือ และการมุ่งเป้าสู่ความสำเร็จ

คำสำคัญ: กลยุทธ์นักบริหาร, การสื่อสารโครงการ

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 55 11/30/2559 BE 16:50

Executive Strategy: Management in Project Communication

Nantida Jansiri
School of Liberal Arts, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80160, Thailand
E-mail: j.nantida@gmail.com

Abstract

The article in the topic of Executive strategy: the management of project communication has objective for study the executive strategy and analysis the management of project communication in order to develop to be conceptual framework or strategy for project manager. Project management is the one of the main mission for every organization have to act in every sub-system of organization to be the successful goal by project planning as the development strategy, implementation and evaluation. However, the success of project is not easy but the essential thing must be that is the executive has to have the well communication strategy for create the perception, stimulate the participation and realize the value of the project. It was analyzed through four executives by interviewing and searching information. It found that the executive strategy has the same in creative thinking, collaboration and successful oriented.

Keywords: Executive strategy, Project communication

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 56 11/30/2559 BE 16:50

บทนำ

การสื่อสารมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการของการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างแนวทางปฏิบัติการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่าง ดังเช่น การสื่อสารที่ทำให้คนในโลกมีความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยมากขึ้นผ่านการเผยแพร่แนวคิดทางสื่อต่าง ๆ หรือการเรียนรู้บทเรียนของประเทศต่าง ๆ ที่ปกครองแบบประชาธิปไตย และสามารถนำแนวทางนั้นมาประยุกต์ใช้ในประเทศของตนเอง ดังผลจากการสำรวจ ของ the British Department for International Development ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากการสื่อสารในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อสัดส่วนของประเทศที่ปกครองแบบประชาธิปไตย มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 28 ในปี ค.ศ. 1974 เป็นร้อยละ 61 ในปี 1998 นอกจากนี้การสื่อสารที่รวดเร็วอำนวยความสะดวกต่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสนับสนุนแนวคิดความเป็นประชาธิปไตยที่มีอิสรภาพและสิทธิมนุษยชน (human rights) โดยรัฐบาลต่าง ๆ มีหน้าที่ในการอธิบายการกระทำและการไม่กระทำให้สังคมโลกได้รับทราบ (UNDP. 2002: 2) หรือ ดังกรณีเหตุการณ์ก่อวินาศกรรมอันร้ายแรงในประวัติศาสตร์การก่อการร้าย ณ ศูนย์กลางทางการค้าของสหรัฐอเมริกาที่อาคาร World Trade Center ในเหตุการณ์ 9/11 (The September 11, 2001) ที่สร้างความเสียหายต่อเศรษฐกิจ สังคมไปอย่างมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพความสำคัญของการสื่อสารที่ชัดเจนขึ้นว่า เมื่อไหร่ก็ตามที่การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ก็ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่ทรงพลังอานุภาพอย่างเท่าเทียมกันด้วย ***"When communications are effective, the results can be equally powerful"*** (Pritchard. 2004: 2)

ปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าการสื่อสารได้ทำให้โลกเล็กลง คือการที่ข้อมูลได้กระจัดกระจายไปทั่วโลก ผ่านระบบการสื่อสารที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยี ที่เราไม่จำเป็นต้องสัมผัสประสบการณ์โดยตรง แต่สามารถเรียนรู้ได้ผ่านการถ่ายทอดข้อมูล ทำให้การเรียนรู้สะดวก รวดเร็ว และง่ายดายมากขึ้น และปัจจุบันการสื่อสารก็มีมากมายหลายรูปแบบที่จะเป็นช่องทางอำนวยความสะดวก ในการบริหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารในระดับองค์กร และผู้บริหาร คือผู้อำนวยการให้เกิดความสะดวกในการสื่อสารโครงการ (the project manager is one of communications facilitator) (Pritchard. 2004: 3) ซึ่งผู้บริหารสามารถเลือกประยุกต์ใช้ได้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น การสื่อสารผ่านระบบอินเตอร์เน็ต การสื่อสารผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสารมวลชน การสื่อสารภายในผ่านระบบอินทราเน็ต การสื่อสารผ่านระบบ

ตามสายการบังคับบัญชา เป็นต้น

การสื่อสารโครงการ เป็นระบบข้อมูลข่าวสารโครงการ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจดำเนินการและการควบคุมการดำเนินงาน ข้อมูลข่าวสารมีทั้งข้อมูลแบบเป็นทางการ (formal Information) และแบบประเภทไม่เป็นทางการ (Informal Information) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานของการวางแผน การติดตาม การประเมินผล การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุน กำหนดการ และผลงานเชิงเทคนิค รวมทั้งทิศทางเชิงกลยุทธ์ขององค์กร (บรรจง อมรชีวิน. 2557: 358) โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์ของนักบริหารและวิเคราะห์การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวทางหรือกลยุทธ์สำหรับนักบริหารโครงการ โดยศึกษาวิเคราะห์ผ่านกลยุทธ์ผู้บริหารที่ผู้เขียนได้พิจารณาคัดเลือกจำนวน 4 ท่าน โดยมีกรอบแนวคิดของการกำหนดขอบเขตการคัดเลือกนักบริหารโดยเป็นนักบริหารด้านการศึกษา โดยที่ผู้เขียนจะศึกษาผ่านผู้บริหาร จำแนกเป็น 4 คุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. นักบริหารเชิงกลยุทธ์ คือนักบริหารที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ด้านการบริหารด้านการศึกษามาอย่างยาวนานในแวดวงการศึกษา เป็นนักบริหารที่มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาและกลยุทธ์การจัดการ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

2. นักบริหารด้านการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม คือนักบริหารที่เป็นนักบริหารในการพัฒนาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และ คณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

3. นักบริหารรุ่นบุกเบิกและพัฒนา คือนักบริหารที่เป็นนักบริหารการศึกษาในระยะบุกเบิก และมีการพัฒนาในหลายด้านอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ นายสุรินทร์ ชูศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเขาสามยอด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3

4. นักบริหารรุ่นใหม่ คือนักบริหารที่เพิ่งก้าวเข้ามาใหม่ในแวดวงการบริหารด้านการศึกษา แต่มีพลังทางด้านความคิด และความมุ่งมั่นในการพัฒนางานด้านการศึกษา ได้แก่ อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี ปัจจุบันเป็นประธานและอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

16 new.indd 58 11/30/2559 BE 16:50

แนวคิดพื้นฐานว่าด้วยการสื่อสารโครงการ

การสื่อสารโครงการ คือการสร้างความรู้ ความพร้อม ความเข้าใจและแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกัน โดยมีปัจจัยที่ควรคำนึงถึงในการสื่อสาร (บรรจง อมรชีวิน. 2557: 360) ประกอบด้วย การมีข้อมูลที่มีความเฉพาะเจาะจงและข้อมูลที่ชัดเจน โดยต้องรู้ว่าใครเป็นผู้รับข่าวสารและคาดหวังว่าต้องการข่าวสารอะไร ด้วยวิธีไหนทั้งคำพูด การเขียน และรูปแบบอื่น ๆ ทั้งนี้ในการพัฒนาและกำหนดการสื่อสาร ต้องคิดถึงผู้รับข่าวสารตลอดเวลาว่าต้องการอะไร โดยต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดของผู้รับด้วย รวมทั้งบทบาทของผู้รับข่าวสารนั้นที่มีต่อโครงการมีอะไรบ้าง นอกจากนี้การเลือกวิธีและสื่อที่อาจต้องดูว่าผู้รับจะมีปฏิกิริยาออกมาอย่างไรบ้าง รวมถึงการวางแผนช่วงจังหวะในการสื่อสาร รวมทั้งพิจารณาข้อความที่สื่อสาร โดยลักษณะพื้นฐานของการสื่อสารมีกระบวนการ ดังนี้

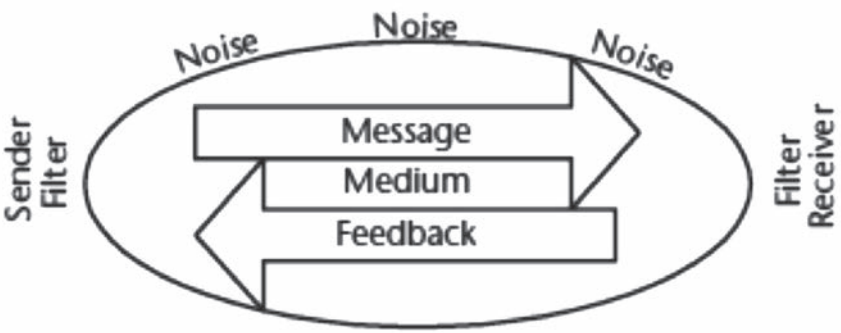

ภาพที่ 1 รูปแบบของกระบวนการสื่อสาร
ที่มา: Pritchard. 2004: 4

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงลักษณะพื้นฐานของรูปแบบการสื่อสาร ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการสื่อสาร ประกอบด้วยผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) ตัวกลางการสื่อสาร (medium) ผู้รับสาร (Receiver) และการสะท้อนกลับหรือการตอบกลับ (Feedback) ซึ่งอาจจะมีสิ่งรบกวน (Noise) ต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ โดยสารจะถูกส่งผ่านตัวกลางการสื่อสารต่าง ๆ เช่น

เสียง การเขียน เว็บเพจ วิทยุ โทรทัศน์ และอื่น ๆ เมื่อส่งสารถึงผู้รับสาร ก็จะมีการกลั่นกรองโดยรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเข้าใจ การใช้ภาษา การตอบสนองด้านร่างกาย และอื่น ๆ และตอบกลับไปยังผู้ส่งสารด้วยรูปแบบต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง และอาจมีสิ่งรบกวนบางอย่างที่ทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องสร้างวิธีการสื่อสารที่ดีและต้องวิเคราะห์ปัญหาของการสื่อสารให้ได้ว่าเกิดขึ้น ณ จุดใดของการสื่อสาร เพื่อสามารถแก้ปัญหาได้

ลักษณะการเลือกใช้รูปแบบเพื่อการสื่อสารโครงการ ผู้เขียนเห็นว่าจำเป็นต้องพิจารณาใน 2 ประเด็น ดังนี้

1. การสื่อสารโครงการภายในองค์กร รูปแบบของการสื่อสารควรเป็นการสื่อสารในระบบการติดต่อสื่อสารโดยมีพื้นฐานการทำงานตามระบบราชการแบบสายการบังคับบัญชา เพื่อให้การสื่อสารมีการทำงานอย่างเป็นระบบตามภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรในระดับต่าง ๆ ขององค์กร แต่อย่างไรก็ตาม การสื่อสารในลักษณะเช่นนี้มีการพัฒนาไปมากกว่าการสื่อสารผ่านระบบที่มีเอกสาร รวมทั้งระบบแบบไม่มีเอกสาร ผ่านระบบที่เรียกว่า e-office และระบบอินทราเน็ต ที่เป็นระบบการสื่อสารภายในองค์กรโดยการใช้สัญญาณอินเตอร์เน็ต ซึ่งประหยัดต้นทุนของทรัพยากร และลดความผิดพลาด หรือการสูญเสีย และสามารถสืบค้นข้อมูลได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากกว่า จึงเป็นระบบหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารภายในองค์กรที่บุคลากรทุกคนสามารถรับรู้และเข้าถึงข้อมูลได้ตลอดเวลา ไม่จำกัดพื้นที่หรือการพกพาเอกสารมากมายให้ยุ่งยาก นอกจากนี้ การสื่อสารภายในองค์กรในองค์กรย่อยต่าง ๆ ภายใน สามารถเลือกวิธีการสื่อสารอื่น ๆ เพื่อเป็นการกระจายข่าวสารให้รวดเร็วมากขึ้น ผ่านการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการได้ เช่น การโทรศัพท์ การเขียนจดหมายอีเมล์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟสบุ๊ค หรือไลน์ ซึ่งถือเป็นการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตามข้อแนะนำสำหรับการสื่อสารผ่านระบบนี้ หากมีการติดต่อสื่อสารกับคนหลายคน เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ควรสร้างเป็นระบบกลุ่ม เพื่อการสร้างการสื่อสารในครั้งเดียว แต่ทุกคนในกลุ่มสามารถรับรู้ได้ แต่นั่นหมายความว่าการสื่อสารจะต้องชัดเจน ทุกคนจะต้องตีความ และเข้าใจความหมายได้ตรงกัน ไม่กำกวม ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมากในเรื่องของการเขียนเพื่อการสื่อสาร

2. การสื่อสารโครงการภายนอกองค์กร เป็นการสื่อสารขององค์กรเพื่อสร้างการรับรู้ให้กับบุคคลอื่นที่อยู่ภายนอกองค์กร จำเป็นต้องเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับกลุ่ม

เป้าหมาย ช่องทางการสื่อสาร การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการสื่อสาร อันดับแรกองค์กรต้องคัดเลือกหรือวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายโดยตรงและโดยอ้อมที่ต้องการสื่อสาร และเลือกวิธีการการสื่อสารที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย กำหนดขอบเขตของระยะเวลาของการสื่อสารที่เหมาะสม มีวิธีการสื่อสารแบบกระตุ้นเตือนผู้เป้าหมาย และการสื่อสารที่ชัดเจน หลากหลายรูปแบบ สร้างกระบวนการให้ผู้รับสารรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการของงานหรือเรื่องที่ได้รับการสื่อสาร และสามารถเลือกแสดงออกได้อย่างเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดของเวลาอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ผู้สื่อสารโครงการจะต้องมีการประเมินผลจากวิธีการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารได้อย่างทันที รูปแบบการสื่อสารภายนอกองค์กร เช่น การส่งหนังสือเอกสารที่เป็นทางการถึงองค์กรเป้าหมายเพื่อสร้างการรับรู้ในเบื้องต้น การติดตามภายหลังโดยการส่งอีเมล์เพื่อการติดต่อประสานงาน การโทรศัพท์เพื่อการเน้นย้ำเมื่อได้สร้างความรู้จักผ่านหลายวิธีการ หรือหากมีความสัมพันธ์อยู่แล้วยิ่งสร้างการสื่อสารได้เร็วขึ้น นั่นหมายความว่าการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับการมีเครือข่ายทางสังคมที่ดีด้วย นอกจากนี้อาจจะมีการสื่อสารผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ได้ตามความเหมาะสมกับบุคคลเป้าหมาย อย่างไรก็ตามก็ยังมีระบบการสื่อสารทางระบบอินเตอร์เน็ตในข้อมูลข่าวสารของโครงการที่มีรายละเอียดครบถ้วน ทั้งรายละเอียดของตัวโครงการ รูปแบบกิจกรรม กำหนดการจัดโครงการ ระบบการสืบค้นข้อมูล เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงผู้รับผิดชอบโครงการด้วย

กรอบแนวคิดว่าด้วยการจัดการด้านการสื่อสารโครงการ

โครงการโดยตัวเองมีความสำคัญเพื่อการสร้างสรรค์และพัฒนาบางสิ่งบางอย่าง แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าตัวโครงการ คือการบริหารโครงการให้สำเร็จตามเป้าหมาย และสิ่งที่สำคัญภายในนั้น คือการจัดการการสื่อสารโครงการที่มีประสิทธิภาพ มี 4 กระบวนการ ประกอบด้วย การวางแผนการสื่อสาร การกระจายข่าวสาร การรายงานผลงาน และการบริหารช่วงปิดโครงการ (บรรจง อมรชีวิน. 2557: 355 - 358) โดยผู้เขียนจะวิเคราะห์การจัดการการสื่อสารโครงการใน 4 กระบวนการ ดังนี้

1. การวางแผนการสื่อสาร (Communication Planning) เป็นกระบวนการแรกของการสื่อสาร โดยการวางแผนเพื่อกำหนดโครงสร้างองค์กร หรือโครงสร้างของการทำงาน

โครงการ ประกอบด้วยผู้บริหารโครงการและทีมงาน เพื่อร่วมกันคิดค้น วิเคราะห์และตัดสินใจร่วมกันในการวางแผนการทำงานและการสื่อสารโครงการ โดยในขั้นตอนนี้ผู้บริหารจะต้องมีการคัดเลือกทีมงานที่มีศักยภาพในการจัดการโครงการนั้น ๆ เพื่อมาร่วมวางแผนทั้งระบบและกลไกการบริหารโครงการตามวงจรคุณภาพ PDCA (Plan Do Check Act) โดยกำหนดเป้าหมายของโครงการ วิธีการดำเนินงานงบประมาณที่ต้องใช้ การวิเคราะห์ความเสี่ยงและการรองรับความเสี่ยงของโครงการ การประเมินผลโครงการ และควรมีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานในเชิงปฏิบัติการที่มีความละเอียด โดยอาจจะใช้ลักษณะการกำหนดแบบ Gant Chart ที่มีความละเอียดให้เห็นลักษณะการบริหารโครงการแบบ PDCA โดยมีการกำหนดทั้งในส่วนที่กำหนดระยะเวลาการดำเนินงานที่วางแผน กับระยะเวลาที่ปฏิบัติจริง โดยมีการประเมินติดตามการทำงานอย่างต่อเนื่อง การกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละขั้นตอน อย่างไรก็ตาม หากมีการดำเนินการโครงการนี้มาแล้ว ให้นำผลการประเมินที่ได้มาปรับปรุงการดำเนินงานในการดำเนินงานโครงการในครั้งนี้ เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นอีก นอกจากนี้ในช่วงของการวางแผนการสื่อสารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ เพื่อให้มีข้อมูลทั้งหมดของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และต่อด้วยการวิเคราะห์รูปแบบวิธีการของการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านั้น

2. การกระจายข้อมูลข่าวสาร หลังจากที่มีการวางแผนการสื่อสารเรียบร้อยแล้ว การกระจายข้อมูลข่าวสารก็จะเริ่มต้นขึ้นหลังจากนั้น โดยจำเป็นต้องใช้รูปแบบวิธีการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น การประชุม การสนทนากลุ่ม การประชุมทางไกล (video Conference) เพื่อดำเนินการกระจายข้อมูลข่าวสารตามที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วในกระบวนการวางแผนการสื่อสาร

3. การรายงานผลการดำเนินงาน คือการรายงานผลการทำงานโครงการ เพื่อแจ้งให้ทราบถึงสถานการณ์ ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค หรือแนวทางการจัดการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ในหลากหลายรูปแบบของวิธีการรายงานผล เช่น การจัดประชุม การสนทนากลุ่ม การจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการ เป็นต้น โดยกำหนดวิธีการรายงานผลการดำเนินงานให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ

4. การสื่อสารเพื่อการปิดโครงการ หลังจากที่มีการรายงานผลการดำเนินงานเสร็จสิ้นลงแล้ว การจัดทำสรุปผลเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพื่อสามารถมีข้อมูลทั้งหมดของโครงการ เห็นทั้งระบบ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ทั้งนี้ สามารถกำหนดวิธีการสำหรับการสื่อสารเพื่อการปิดโครงการได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ซึ่งผู้เขียนสรุปเป็นตารางเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ดังนี้

ตารางที่ 1 การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ

แนวคิด (Concept)	การวางแผนการสื่อสาร	การกระจายข้อมูลข่าวสาร	การรายงานความก้าวหน้า	การสื่อสารการปิดโครงการ
กระบวนการ (Processes)	- การจัดโครงสร้างขององค์กร หรือการจัดองค์การ - การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย - การเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละประเภท - การกำหนดแผนเชิงปฏิบัติการ กำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนของการสื่อสารในแต่ละช่วง	- ทักษะของการสื่อสาร การใช้ภาษาในการสื่อสารที่มีเนื้อหาที่ชัดเจน - การสื่อสารที่ทันต่อเวลา ไม่ล่าช้าเกินไป ตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว - การสร้างระบบการสืบค้นข้อมูลที่รวดเร็ว อาจจะผ่านระบบอินเตอร์เน็ตที่สะดวกต่อการสืบค้น - การกระจายข้อมูลข่าวสารอย่างหลากหลายรูปแบบตามวิธีการที่กำหนดไว้แล้วในช่วงของการวางแผนการสื่อสาร	- การรายงานสถานภาพของโครงการ อยู่ในกระบวนการใด การใช้งบประมาณเท่าไหร่ - การรายงานความสำเร็จของโครงการ - การรายงานอุปสรรคของโครงการ - การคาดการณ์สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต - การเลือกวิธีการเพื่อการรายงานความก้าวหน้าโครงการ	- การรายงานผลฉบับสมบูรณ์ - การประเมินผลโครงการ - การรายงานปัจจัยสำเร็จของโครงการ - การทบทวนบทเรียนหรือการเรียนรู้ปัญหาอุปสรรคของโครงการ - การรายงานงบประมาณ

ตารางที่ 1 การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ (ต่อ)

แนวคิด (Concept)	การวางแผนการสื่อสาร	การกระจายข้อมูลข่าวสาร	การรายงานความก้าวหน้า	การสื่อสารการปิดโครงการ
สิ่งที่ได้รับ (Output)	แผนของการสื่อสารโครงการ	การบันทึกโครงการในรูปของรายงานการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ จดหมาย เอกสารโครงการ	รายงานผลความก้าวหน้าโครงการ และข้อเรียกร้อง เพื่อการปรับเปลี่ยนโครงการใน	เล่มรายงานผลฉบับสมบูรณ์ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ที่มา: ผู้เขียน

กลยุทธ์นักบริหาร: การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ

1. กลยุทธ์ผู้บริหารโครงการ: นักบริหารเชิงกลยุทธ์

ภาพที่ 2 รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย กาญจนสุวรรณ
ที่มา: http://www.deepsouthwatch.org/dsj/7817

กลยุทธ์นักบริหาร ของ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ
"มีวิสัยทัศน์พัฒนา เน้นการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ"

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ นักบริหารที่มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา และมีกลยุทธ์การจัดการ ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ หลังจากที่เกษียณอายุราชการด้วยตำแหน่งคณบดีคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ โดยก่อนหน้านั้นเคยเป็นประธานหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ) และเป็นอาจารย์สอนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในระดับบัณฑิตศึกษา เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีศักยภาพสูงด้วยมีความรู้ และประสบการณ์ทั้งในระดับประเทศ และในต่างประเทศ มีการศึกษาค้นคว้าความรู้ตลอดเวลา และมีระบบความคิดและวิธีคิดที่เฉียบคม ลุ่มลึก และมีทิศทางของความเป็นไปได้สูง สร้างแรงจูงใจในการพัฒนาสู่ความสำเร็จสำหรับคนรุ่นใหม่ ๆ

ภาพของกลยุทธ์นักบริหาร: วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์

หลังจากที่ท่านได้รับตำแหน่งใหม่ในการเป็นผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา ก็เป็นที่คาดหวังของหลายฝ่ายที่ต้องการเห็นการขับเคลื่อนและพัฒนางานทางด้านสันติภาพ ซึ่งท่านได้แสดงให้เห็นวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ว่าภารกิจของสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มีดังนี้

1. การสานต่อโครงการ UNDP และภาคีเครือข่าย โดยมี UNDP สนับสนุนอยู่แล้ว ผ่านโครงการ STEP Project โดยขณะนี้มีคุณมาร์ติน ฮาร์ท-แฮนเซ่น ซึ่งมีประสบการณ์เคยทำงานของ UNICEF ในหลายประเทศ เช่น อินเดีย เนปาล ภูฏาน เป็นผู้บริหารอยู่ กิจกรรมเหล่านี้เป็นการจัดทำโครงการร่วมกับวิทยาลัยอิสลามและกับ Deep South Watch ที่มีคุณมูฮำมัดอายุบ ปาทาน และ ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี ดูแลอยู่ และมีการพูดคุยกับผู้ได้รับทุนของ UNDP ในเรื่องสื่อ สื่อทางเลือก การอบรมผู้นำท้องถิ่น การผลิตสื่อกัมปงดามัย ซึ่งโครงการต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ก็ยังคงอยู่

2. งานสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.) โดยจะจัดให้มีการจัดอบรมกลุ่มผู้นำ เช่น กลุ่มข้าราชการในพื้นที่มาพูดคุยสัมมนากันเรื่องสันติภาพที่ "ศูนย์ศึกษาสันติภาพ" นอกเหนือจากการเรียนการสอนที่สถาบันหาทุนให้คนมาเรียนมากขึ้น พยายาม

ประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษาหรือข้าราชการมาเรียนกันมากขึ้น ทั้งนี้ในส่วนของผู้ที่อยู่ตรงกลางซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีพื้นที่นำเสนอความต้องการของตน ก็ดึงคนเหล่านี้ เช่น จากกรงปินัง บันนังสตา และที่อื่น ๆ พื้นที่ละ 20 - 30 คน ที่เป็นแกนนำทำงานด้านประชาสังคม หรือทหาร ตำรวจ ผู้นำศาสนา ผู้ที่ต่างความเชื่อวัฒนธรรม นำคนเหล่านี้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เปิดพื้นที่สันติภาพที่ทุกคนสามารถพูดสิ่งที่ตัวเองต้องการจริง ๆ ซึ่งขณะนี้ยังอยู่ในขั้นตอนการเสนอโครงการไปยังผู้บริหารของมหาวิทยาลัย โดยวางโครงการไว้ 3 ปี ตกเดือนละ 1 อำเภอ อาจใช้วิทยากรจากสถาบันพระปกเกล้าฯ นักวิชาการจากในและนอกพื้นที่เข้ามาร่วม

3. งานด้านสันติภาพ/ความรุนแรงการเมืองท้องถิ่น คือการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่สนใจเรื่องความขัดแย้ง เกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการใช้กำลังฆ่ากัน ในความเป็นจริงความรุนแรงไม่ได้มีแต่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความจริงในสงขลาเองความขัดแย้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการยิงกันฆ่ากันหลายเหตุการณ์ในรอบไม่กี่ปีมานี้ทั้งระดับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันสันติศึกษาจะรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้ และจัดโครงการฝึกอบรมผู้นำการเมืองท้องถิ่นในเรื่องการอยู่ร่วมแบบสันติวิธีไม่ใช้ความรุนแรง แต่อาจเป็นเรื่องที่ยากเพราะหลายฝ่ายก็มองว่าเป็นความขัดแย้งส่วนตัว หรือผลประโยชน์ที่ขัดกัน

4. วัฒนธรรมการเมืองในชุมชนไทย รากเหง้าปัญหานี้นอกจากการเมืองที่ใช้ลักษณะอำนาจนิยม ก็น่าจะมาจากวัฒนธรรมของเราเองที่เข้าใจยากเหมือนกัน เช่น การเลือกตั้งที่ต้องมีศักดิ์ศรี การรักพวกพ้อง จะต้องเลือกในหมู่พี่น้องกันเอง ซึ่งอย่างไรก็จะแพ้ไม่ได้ แต่เราลืมว่าในการทำงานบริหารบ้านเมืองหรือชุมชนต้องเฟ้นหาคนที่เหมาะสม เพื่อเข้ามาทำงาน แล้วคนไทยนี่ต่างกับญี่ปุ่น คือคนญี่ปุ่นถ้าเครียดเขาก็ฆ่าตัวเอง แต่บ้านเรากลับไปทำคนอื่น

5. การทำงานเชิงรุกด้านสิ่งแวดล้อม 14 จังหวัด ซึ่งเป็นภารกิจที่สถาบันสันติศึกษายังทำน้อยอยู่ ซึ่งได้หารือกับผู้บริหารมหาวิทยาลัยและเห็นว่าสามารถหนุนเสริมกิจกรรมที่หลากหลายได้ เช่น การเปิดพื้นที่เรื่องความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ชุมพรเกิดกรณีสวนปาล์มที่ชาวบ้านเข้าไปยึดแล้วรัฐบาลก็ตลบหลัง จะมีการปิดสนามบินต่าง ๆ ซึ่งสถาบันสันติศึกษาควรจะเก็บรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ตั้งแต่ปมสาเหตุของปัญหา การแก้ไข จนมาปัจจุบันเรื่องทั้งหมดอยู่ในขั้นไหนแล้ว ซึ่งก็จะจัดทำรายงานออกมาทั้ง 14 จังหวัดภาคใต้ ยกตัวอย่าง เรื่องท่าเรือน้ำลึกที่สตูล โครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินที่เทพาที่จะต้องติดตามมอนิเตอร์

สถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ รวมทั้งจัดทีมวิจัยลงไปเพื่อศึกษาและหาทางออกให้กับความขัดแย้งเหล่านี้ว่าพัฒนาการของแต่ละเรื่องเป็นอย่างไร

6. อย่าซ้ำรอยความผิดพลาด ดังเช่น "ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่สังคมไทยส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนัก เราไม่ค่อยได้สรุปบทเรียน เราเคยมีกรณีโรงไฟฟ้าบ่อนอก-หินกรูด วีรบุรุษคือ คุณเจริญ วัดอักษร ต้องมาเสียชีวิตเพราะต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าของ บ.สหวิริยา ซึ่งปัจจุบันก็ปิดตัวเองไปแล้ว จากตัวอย่างเหล่านี้เราก็มาสะกิดให้สังคมได้ตื่นว่าทำไมเราต้องมาขัดแย้งในเรื่องเก่า ๆ ทั้งที่มีข้อสรุปอยู่แล้วในหลาย ๆ กรณี"

7. รวมพลังขับดันเพื่อรัฐเปลี่ยนทิศทาง โดยการสื่อสารกับสาธารณะพร้อมกับส่งข้อห่วงใยต่อรัฐบาลด้วย ยิ่งหากนโยบายของรัฐเรื่องใดที่ไม่เห็นด้วยก็ต้องให้มีเสียงท้วงติงจากสถาบันการศึกษาส่งขึ้นไป ไม่ใช่วางเฉยหรือโอนอ่อนให้กับนโยบายนั้น นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมาย คือแต่ละปีจะมีรายงานสาธารณะเกี่ยวกับความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติออกมาคล้ายกับที่ ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี ท่านทำเรื่องรายงานสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างน้อยก็จะได้รับรู้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ (เฟาซ์ เฉมเร๊ะ. 2558: 12)

จากวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ของรองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ นั่นคือ "มีวิสัยทัศน์พัฒนา เน้นการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ" เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าท่านต้องการที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาประเด็นต่าง ๆ ทางด้านสันติภาพ การลดความขัดแย้ง ทั้งที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนใต้ การเมืองท้องถิ่น และด้านสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งไปที่การทำงานแบบเชิงรุก การเร่งสร้างข้อมูล ความรู้ โดยการเก็บรวบรวมความจริง การจัดทำรายงานผลข้อมูล โดยการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมที่ตรงกันต่อสาธารณะ และร่วมกันขับเคลื่อน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น โดยรัฐบาลจะต้องรับรู้ข้อมูล และพร้อมต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางนโยบายเพื่อการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้อย่างตรงจุดมากขึ้น

2. กลยุทธ์ผู้บริหาร: นักบริหารด้านการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม

รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ท่านเป็นบุคคลที่มีศักยภาพหลากหลายด้าน มีชื่อเสียงทางสังคมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในสาขาที่เกี่ยวกับการเมือง รัฐศาสตร์ การวิจัย นาข้าว ลุ่มน้ำ

ปากพนัง การเคลื่อนไหวทางสังคม พลเมือง การจัดการทางสังคม สื่อสารมวลชน เป็นต้น

กลยุทธ์ทางการบริหาร "วิจัยเพื่อสอน สอนเพื่อวิจัย เพื่อพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม"

ภาพที่ 3 รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ
ที่มา: https://www.facebook.com/narong.boonsuaykwan/photos?source_ref=pb_friends_tl

รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ เป็นบุคคลที่มีผลงานโดดเด่นทั้งด้านวิชาการ โดยเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้เขียนหนังสือทางด้านการจัดการทางสังคม และตัวชี้วัดความเป็นพลเมือง ซึ่งได้รับความสนใจอย่างมากในแวดวงวิชาการ และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้ ผลงานด้านการวิจัย ถือว่าได้รับการยอมรับอย่างมาก เนื่องจากมีผลงานวิจัยต่อเนื่องทุกปี และในวาระของวันสถาปนามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ครบรอบ 22 ปี ท่านจึงได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่น ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 รางวัลนักวิจัยดีเด่น ในโอกาสวันสถาปนามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ที่มา : https://www.facebook.com/photo.php?fbid=282512981913120&set=t.100002320202294&type=3&theater

ภาพความสำเร็จด้านกลยุทธ์ทางการบริหาร

รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ ได้เป็นบุคคลหนึ่งที่เริ่มต้นการบุกเบิกหลักสูตรรัฐศาสตร์ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยเป็นประธานหลักสูตรและผู้ประสานงานหลักสูตรรัฐศาสตร์ใน พ.ศ. 2554 ซึ่งมีการเปิดรับนักศึกษาครั้งแรกในปีนั้น ท่านจึงเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนางานให้กับหลักสูตรในหลายด้าน และได้ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ โครงการสัมมนาทางวิชาการด้านรัฐศาสตร์ โครงการกีฬาสีสัมพันธ์ของนักศึกษา โครงการค่ายนักศึกษารัฐศาสตร์ โครงการนักศึกษาแลกเปลี่ยน WU-UPM มาเลเซีย เป็นต้น

ด้วยบุคลิกของความเป็นนักวิจัยสูง ***"ท่านจึงมองทุกเรื่องเป็นการวิจัย"*** ไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียนการสอน หรือการจัดทำโครงการต่าง ๆ โดยจะมีการตั้งคำถามอยู่เสมอ การศึกษาค้นคว้า การทดลอง การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ผล เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ และการพัฒนาระบบงานต่าง ๆ นอกจากนี้ สิ่งที่ท่านให้ความสำคัญอย่างมากที่สุดในการบริหาร นั่นคือ การแสวงหาเครือข่ายที่เป็นพันธมิตรทางวิชาการ บ่อยครั้งที่ท่านจะต้องเชื่อมสัมพันธ์กับพันธมิตรทางวิชาการ เพื่อร่วมกันพัฒนางานของหลักสูตรในหลายด้าน

กลยุทธ์ทางการบริหารที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งคือ การบริหารในด้านการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการวิจัย และการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความสามารถในหลากหลายเวที ทั้งในห้องเรียน ออกรายการโทรทัศน์ จึงทำให้ท่านและหลักสูตรรัฐศาสตร์เป็นที่รู้จักมากขึ้นในด้านการวิจัย จนมีผู้คนกล่าวไว้ว่า ***"รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ ไปที่ไหน ที่นั่นแผ่นดินสะเทือน"*** ดังเช่นเมื่อไม่นานมานี้ ท่านได้พานักศึกษาซึ่งท่านเป็นที่ปรึกษางานวิจัยไปนำเสนอผลงานวิจัย ซึ่งนักศึกษาได้รับรางวัลด้านการวิจัยสร้างสรรค์ คือ นายกฤษณกร สิงคมาศ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร์ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ได้รับรางวัล ***"งานวิจัยสร้างสรรค์ดีเด่น สาขาวิชาการจัดการรัฐกิจและวิสาหกิจ และรัฐประศาสนศาสตร์" ในงานประชุมวิชาการระดับชาติ มอ.ตรัง วิจัยประจำปี 2559 "วิจัยก้าวใหม่ เพื่อการพัฒนาไทยอย่างยั่งยืน"*** เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2559 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ในผลงานวิจัยเรื่อง "บทบาทของหน่วยงานรัฐ กับ เขตนิคมการเกษตรข้าวในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช" ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ท่านได้ประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 5 ผลงานวิจัยของนักศึกษาที่ได้รับรางวัล
ที่มา: ผู้เขียน

ภาพลักษณ์ของรองศาสตราจารย์ ดร. รงค์ บุญสวยขวัญ ที่ทำให้ท่านเป็นที่รู้จักของสังคมอีกประการหนึ่ง นั่นคือ การปฏิบัติภารกิจด้านการบริการสังคม การสื่อสารในงานด้านการบริการความรู้สู่สังคม โดยจัดรายการ “สาระการเมือง” และนอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีโอกาสได้เผยแพร่ผลงานของตนเอง ผ่านรายการโทรทัศน์ “วลัยลักษณ์สู่สังคม” ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 นักศึกษาออกรายการโทรทัศน์ “วลัยลักษณ์สู่สังคม” ทาง สทท.นครศรีธรรมราช
ที่มา: https://www.facebook.com/narong.boonsuaykwan/photos_of

โครงการสัมมนาวิชาการทางรัฐศาสตร์ การแข่งขันทักษะทางวิชาการรัฐศาสตร์ ดำเนินการมาตั้งแต่เริ่มเปิดหลักสูตร เมื่อ พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน รวมจำนวน 5 ครั้ง นับว่าประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง

ภาพที่ 7 โครงการสัมมนาวิชาการทางรัฐศาสตร์ การแข่งขันทักษะทางวิชาการรัฐศาสตร์
ที่มา: ผู้เขียน

โดยสรุป กลยุทธ์นักบริหาร ของรองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ “วิจัยเพื่อสอน สอนเพื่อวิจัย เพื่อพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม” ด้วยกระบวนการของการใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือหรือเป็นฐานปฏิบัติการในทุกภารกิจ จึงทำให้ท่านสามารถจัดการระบบงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาสังคม สร้างคุณค่าให้กับคน ผู้เรียน และมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ความรู้สู่สังคมได้ในลักษณะการบริการวิชาการสู่สังคม การบริหารตามแนวทางของท่านจึงเป็นลักษณะของปฏิบัติการอย่างมีรูปธรรม สามารถจับต้องได้ และสามารถเห็นผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง โดยท่านมีกระบวนการของการสื่อสารที่ชัดเจนและหลากหลายช่องทาง และมีลักษณะความคิดแบบที่ท่านเรียกว่า ***“คิดแบบดิจิตอล”*** คือ คิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุมีผล มีความต่อเนื่องเชื่อมโยง และมีความเชี่ยวชาญในด้านการคิดแก้ไขปัญหา นอกจากนี้คุณสมบัติที่สำคัญยิ่งของท่านและมีความเป็นสมัยใหม่ คือ ท่านมีความยืดหยุ่นในการทำงาน พร้อมต่อการเรียนรู้ร่วมกัน และแก้ไขปัญหาร่วมกันเสมอ ท่านจึงเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการยกย่องจากสังคม ผู้ร่วมงาน และประสบความสำเร็จในการบริหารโครงการที่พร้อมถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ และเป็นแบบอย่างสำหรับนักบริหารรุ่นใหม่ ๆ

3. กลยุทธ์นักบริหาร นายสุรินทร์ ชูศรี : นักบริหารรุ่นบุกเบิกและพัฒนา

นายสุรินทร์ ชูศรี ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเขาสามยอด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2557 เคยได้รับรางวัลชมเชยโรงเรียนพระราชทาน (โรงเรียนขนาดกลาง เมื่อปี พ.ศ. 2556) ท่านเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า ครูใหญ่ (และปัจจุบันนี้คนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ยังเรียกชื่อท่านว่า “ครูใหญ่” และได้รับการเคารพยกย่องของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก) ของโรงเรียนบ้านเขาสามยอดมาตั้งแต่เริ่มบุกเบิกก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2545 ปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2559) โรงเรียนบ้านเขาสามยอดมีการพัฒนาในหลากหลายด้าน ทั้งด้านผลการเรียน ด้านการพัฒนาเด็กพิเศษ (Learning Disability: LD) ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ด้านอาคารสถานที่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้มีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการศึกษาเรียนรู้การบริหารจัดการสถานศึกษา

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 72 11/30/2559 BE 16:50

ภาพที่ 8 นายสุรินทร์ ชูศรี
ที่มา: https://www.facebook.com/BankhaosamyodSchool/?fref=ts

ผลงานของท่านที่มีความโดดเด่น นั่นคือ ***โครงการระดมทุนเพื่อการพัฒนาสถานศึกษา เช่น การสร้างอาคารเรียน การสร้างรั้วโรงเรียน การพัฒนาเด็ก LD ร่วมมือกับสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นภาคใต้*** เป็นต้น

กลยุทธ์ของผู้บริหารในการพัฒนาสถานศึกษา ท่านใช้รูปแบบ ***"5 ท"*** ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการ ประกอบด้วย

ท ที่ 1 ทักทาย
ท ที่ 2 ทาบทาม
ท ที่ 3 ทุ่มเท
ท ที่ 4 ทำให้สำเร็จ
ท ที่ 5 ทดแทน

สามารถอธิบาย ได้ดังนี้

ขั้นตอนแรก คือ ท ที่ 1 ทักทาย หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรภายใน และบุคคลภายนอก เพื่อสร้างมิตรภาพ และความรู้สึกที่ดีในการให้ความร่วมมืออย่างเต็มใจในการทำงาน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งต้องกระทำด้วยความจริงใจ บริสุทธิ์ไม่เสแสร้งแกล้งทำ

ขั้นตอนที่สอง คือ ท ที่ 2 ทาบทาม หมายถึง หลังจากที่มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันแล้ว การติดต่อทาบทามเพื่อขอความร่วมมือตามศักยภาพ ก็จะมีความเป็นไปได้สูงขึ้น ตามหลักจิตวิทยาไม่ว่าจะเป็นการทาบทามเพื่อการเสนอความคิด การทาบทามเพื่อการขอระดมทรัพยากร หรือการทาบทามเพื่อการขอระดมแรงงาน เป็นต้น

ขั้นตอนที่สาม คือ ท ที่ 3 ทุ่มเท หมายถึง การลงแรง ปฏิบัติการ ร่วมมือกันตามกำลังและศักยภาพ เพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จ

ขั้นตอนที่สี่ คือ ท ที่ 4 ทำให้สำเร็จ หมายถึง การปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งโรงเรียน ชุมชน วัด เครือข่ายต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ห้า คือ ท ที่ 5 ทดแทน หมายถึง เมื่องานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว ผู้บริหารโครงการจะต้องมีการทดแทนผู้ที่มีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในหลายวิธีการ ตั้งแต่การตอบขอบคุณที่ช่วยเหลืออนุเคราะห์ทั้งอาจจะกล่าวโดยวาจา เป็นหนังสือตอบขอบคุณ หรือเป็นการเขียนชื่อประกาศเกียรติคุณ เป็นต้น หรือการมีสภาพแวดล้อมของโรงเรียนใหม่ ๆ การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียน การมีอาคารเรียนที่พร้อมสำหรับการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อลูกหลานของคนในชุมชน

พิธีการกล่าวเปิดโครงการโดย ผอ.โรงเรียน

ประชาชนในชุมชนเข้าร่วมงานคับคั่ง

การต้อนรับนักศึกษา รศ. NIDA การจัดการด้านการลงทะเบียน

ภาพที่ 9 โครงการมอบอาคารอเนกประสงค์ กิจกรรมค่ายอาสารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ที่มา: https://www.facebook.com/BankhaosamyodSchool/?fref=ts

ภาพที่ 10 โครงการประชุมนิเทศ ติดตาม โรงเรียนจัดการเรียนร่วมและโรงเรียนทั่วไป

ที่มา: https://www.facebook.com/BankhaosamyodSchool/?fref=ts

พิธีการกล่าวเปิดโครงการโดย ผอ.โรงเรียน

นักเรียนโรงเรียนในเครือข่ายใต้ร่มเย็น

นักเรียนของโรงเรียนบ้านเขาสามยอด

กิจกรรมการบรรยายให้ความรู้

ภาพที่ 11 โครงการพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย
ที่มา: https://www.facebook.com/BankhaosamyodSchool/?fref=ts

4. กลยุทธ์ผู้บริหาร อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี : นักบริหารรุ่นใหม่ กลยุทธ์ผู้บริหาร "มุ่งมั่น ขยัน พัฒนา"

ภาพที่ 12 อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี
ที่มา: อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี ปัจจุบันเป็นประธานและอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้วยบทบาทและหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบในทางการบริหาร จึงเริ่มคิดค้นและพัฒนางานในหลายด้าน และรวมทั้งการสืบทอดงานที่ทำอยู่เป็นประจำทุกปีของหลักสูตร ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน งานด้านสหกิจศึกษา การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การวิจัย งานด้านการพัฒนาหลักสูตร และงานโครงการต่าง ๆ

ความสำเร็จของการบริหารโครงการของท่านอยู่ที่ความมุ่งมั่น ขยัน พัฒนา โดยสามารถขยายความได้ ดังนี้

"ความมุ่งมั่น" หมายถึง ความตั้งใจ ทุ่มเทในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย โดยการแสวงหาโอกาส วิธีการที่หลากหลาย มีบุคลิกของความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ พร้อมต่อการขับเคลื่อนงานหลักสูตร

"ความขยัน" หมายถึง การกระทำที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ต่อภารกิจที่ทำโดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ทั้งด้านการเดินทาง การติดต่อประสานงาน การสร้างความเข้าใจร่วม และการเอาใจใส่ต่อการทำงานอย่างสม่ำเสมอ โดยหลากหลายวิธีการทั้งในรูปแบบของการแสวงหาพันธมิตรทางวิชาการ การเพิ่มพูนองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ

"การพัฒนา" หมายถึง การกระทำทั้งด้วยความมุ่งมั่น และความขยันที่พยายามสร้างสรรค์ผลงานหรือการสานต่อภารกิจทั้งหลาย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งการพัฒนาตนเอง และการพัฒนาหลักสูตรไปพร้อมกัน โดยให้ความสำคัญทั้งการพัฒนาการเรียนการสอนและวิชาการ การวิจัย และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

การแสวงหาพันธมิตรทางวิชาการ

ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์งานวิจัย

การร่วมงานประชุมวิชาการระดับชาติ

ภาพที่ 13 ภารกิจของความมุ่งมั่น ขยัน และพัฒนาของอาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี
ที่มา: https://www.facebook.com/punnapong.wongnasri.7?fref=ts

ภาพความสำเร็จของการบริหาร

1. โครงการทางด้านสหกิจศึกษา (ภายใต้ชื่อโครงการสัมมนาวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพหลักสูตรรัฐศาสตร์) เมื่อวันที่ 28 - 30 พฤศจิกายน 2557 ณ โรงแรมแกรนด์เซาท์เทิร์น ทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนวิชาเตรียมฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งเป็นครั้งแรกของหลักสูตรรัฐศาสตร์ ที่พยายามจัดกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในแบบของสหกิจศึกษา โดยท่านมีความมุ่งมั่นในการสร้างระบบการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงในสถานประกอบการในรูปแบบสหกิจศึกษา ซึ่งต้องมีการติดต่อประสานงานกับหลายฝ่าย หลายบุคคลในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของสถานประกอบการ สถาบันอื่น ๆ โดยเฉพาะที่เป็นต้นแบบด้านสหกิจศึกษา นั่นคือ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยประสานงานกับศูนย์สหกิจศึกษาและพัฒนาอาชีพในการพัฒนาหลักสูตรการอบรมการประสานงานนักศึกษาและคณาจารย์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานโครงการในครั้งนี้ และหลังจากการสัมมนาในครั้งนี้ ก็ได้มีการนำระบบสหกิจศึกษาไปใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาในภาคเรียนต่อมา ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมาก ทั้งนักศึกษาและคณาจารย์ มีความเข้าใจในระบบสหกิจศึกษามากขึ้น มีการดำเนินการทั้งก่อนออกปฏิบัติงานสหกิจ ทั้งในด้านการคัดเลือกสถานประกอบการ การสัมภาษณ์งาน ในระหว่างปฏิบัติงานสหกิจ โดยมีการออกนิเทศสหกิจศึกษา จำนวน 2 ครั้ง ณ สถานประกอบการ และหลังการปฏิบัติงานสหกิจให้มีการนำเสนอผลงาน ในรูปแบบที่เป็นโครงการวิจัย และส่งเล่มรายงาน จำนวน 2 เล่ม คือ เล่มที่เป็นตัวโครงการวิจัย และเล่มที่เป็นสมุดบันทึกการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสหกิจศึกษา

ภาพที่ 14 โครงการสัมมนาวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพหลักสูตรรัฐศาสตร์
ที่มา: https://www.facebook.com/punnapong.wongnasri.7?fref=ts

2. โครงการค่ายพัฒนาท้องถิ่นทุรกันดาร เมื่อวันที่ 28 - 30 พฤศจิกายน 2557 ณ เทศบาลเมืองทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นโครงการที่สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับนักศึกษาในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมีหลายกิจกรรมทั้งการพัฒนา วัด สำนักสงฆ์ และโรงเรียน โครงการนี้จึงต้องอาศัยหลายพลังในการร่วมมือกันทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด และโรงเรียน อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี ท่านมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาให้สังคม ชุมชนท้องถิ่น มีความน่าอยู่มากขึ้น โดยให้นักศึกษาจำนวนประมาณ 200 คน ได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างจิตอาสา และจุดประกายแนวคิดให้กับนักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร์ในการคิดวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาสังคมในหลากหลายรูปแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยกิจกรรมนี้ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเป็นอย่างดีจนประสบความสำเร็จ หลักสูตรรัฐศาสตร์นอกจากได้ทำประโยชน์เพื่อสังคมแล้ว ยังได้รับการกล่าวถึงในการประกอบกิจอันมีคุณประโยชน์ส่วนรวม

ภาพที่ 15 โครงการค่ายพัฒนาท้องถิ่นทุรกันดาร
ที่มา: https://www.facebook.com/punnapong.wongnasri.7?fref=ts

3. โครงการประเพณีลากพระ/ชักพระ เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2558 ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นโครงการที่จัดขึ้นทุกปี โดยในปีนี้ร่วมกับวัดนิกรประสาท อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาพที่ 16 โครงการ ประเพณีลากพระ/ชักพระ
ที่มา: https://www.facebook.com/punnapong.wongnasri.7?fref=ts

บทสรุป

บทความวิชาการ เรื่อง กลยุทธ์นักบริหาร : การจัดการด้านการสื่อสารโครงการ โดยศึกษาผ่านนักบริหารเชิงกลยุทธ์ จำนวน 4 ท่าน คือ 1) รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ นักบริหารเชิงกลยุทธ์ 2) รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ นักบริหารด้านการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม 3) นายสุรินทร์ ชูศรี นักบริหารรุ่นบุกเบิกและพัฒนา และ 4) อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี นักบริหารรุ่นใหม่ โดยแต่ละท่านมีกลยุทธ์ทางการบริหารที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) กลยุทธ์นักบริหาร ในรูปแบบของ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ คือ ***"มีวิสัยทัศน์พัฒนา เน้นการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ"***

2) กลยุทธ์นักบริหาร ในรูปแบบของ รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ : นักบริหารด้านการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม คือ ***"วิจัยเพื่อสอน สอนเพื่อวิจัย เพื่อพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม"***

3) กลยุทธ์นักบริหาร ในรูปแบบของ นายสุรินทร์ ชูศรี คือ รูปแบบ ***"5 ท"*** ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการ ประกอบด้วย

ท ที่ 1 ทักทาย
ท ที่ 2 ทาบทาม
ท ที่ 3 ทุ่มเท
ท ที่ 4 ทำให้สำเร็จ
ท ที่ 5 ทดแทน

4) กลยุทธ์นักบริหาร ในรูปแบบของ อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี คือ ***"มุ่งมั่น ขยัน พัฒนา"***

โดยผู้เขียนพิจารณาเห็นว่าในทุกสไตล์ของการบริหารของนักบริหารจะมีกลยุทธ์ที่เหมือนกันใน 3 ประเด็น ดังนี้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์กลยุทธ์นักบริหารเพื่อการจัดการด้านการสื่อสารโครงการ

นักบริหาร/ประเด็น	ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	การสร้างความร่วมมือ	การมุ่งเป้าสู่ความสำเร็จ (พัฒนา)
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจน สุวรรณ	ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในเชิงกลยุทธ์ในการจัดการความขัดแย้งในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ความสันติ โดยจะดำเนินการในรูปแบบของการวิจัย การสื่อสาร การพูดคุย เพื่อสร้างความเข้าใจร่วม	การสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ UNDP องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน และรัฐบาล	การสร้างสันติในภาคใต้ในการลดความขัดแย้ง ลดปัญหาสามจังหวัดชายแดนภายใต้ แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการสร้างระบบข้อมูลเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ
รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ	มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนางานวิจัย และสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ ผ่านกระบวนการเรียนการสอน การทำโครงการกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น และเน้นการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสื่อสารผ่านสื่อสารมวลชน การสร้างโอกาสในการนำเสนอผลงานวิจัย การจัดเวทีแสดงความสามารถในการแข่งขันทักษะทางวิชาการในรูปแบบการอภิปราย	การสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ที่จัดการเรียนการสอนทางด้านรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคส่วนประชาชน ภาคส่วนของสื่อสารมวลชน นักศึกษา และคณาจารย์ในหลักสูตร	การสร้างสรรค์ผลงานวิจัยเพื่อการเผยแพร่สู่สังคม การพัฒนานักศึกษาให้มีคุณสมบัติเป็นนักวิจัย และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงสถาบันอื่น ๆ ได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาวิชาการไปพร้อมกัน

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์กลยุทธ์นักบริหารเพื่อการจัดการด้านการสื่อสารโครงการ (ต่อ)

นักบริหาร/ประเด็น	ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	การสร้างความร่วมมือ	การมุ่งเป้าสู่ความสำเร็จ (พัฒนา)
นายสุรินทร์ ชูศรี	การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน โดยมีการสื่อสารไปยังชุมชน ผู้ปกครอง และสื่อสังคมออนไลน์ในการจัดการการเรียนการสอนของสถานศึกษา	การเชื่อมโยงผลประโยชน์กับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก เพื่อการพัฒนาสถานศึกษา	การพัฒนาสถานศึกษาให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้
อาจารย์ ดร. ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี	การพัฒนาตนเองอย่างมุ่งมั่นตลอดเวลา ทั้งด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาหลักสูตร	การสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด และชุมชนท้องถิ่น	การมุ่งพัฒนากิจกรรมของหลักสูตร โดยการพัฒนาโครงการให้มีความสอดคล้องกับความเป็นนักรัฐศาสตร์ในด้านการเป็นนักคิด นักวิเคราะห์ นักปฏิบัติ และนักพัฒนาสังคม

ที่มา: ผู้เขียน

เอกสารอ้างอิง

Carl, Pritchard. (2004). **The project management communications toolkits.** London: Artech Housr,Inc.

UNDP. (2002). **Overview of Decentralization Worldwide: A Stepping Stone to Improved Governance and Human Development.** ในเอกสารประกอบการประชุมนานาชาติด้านการกระจายอำนาจ International Conference on Decentralisation Federalism: The Future of Decentralizing States? เมื่อวันที่ 25 – 27 กรกฎาคม 2002 Manila, Philippines.

เฟาซ์ เฉมเร๊ะ. (2558). **“จับเข่าคุย ผอ.วิชัย กาญจนสุวรรณ “สันติศึกษา” จากชายแดนใต้ขยายปีกสิ่งแวดล้อม และศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้”.** โฟกัส. (28 พฤศจิกายน - 4 ธันวาคม 2558). หน้า 12.

บรรจง อมรชีวิน. (2557). **การวางแผนและการบริหารโครงการ แนวคิด ทฤษฎี และภาคปฏิบัติตามแนวทางขององค์การระหว่างประเทศ.** (กรุงเทพฯ : หจก. ภาพพิมพ์).

สัมภาษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ. ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. สัมภาษณ์โดย อาจารย์นันธิดา จันทร์ศิริ. วันที่ 3 เมษายน 2559.

รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. สัมภาษณ์โดย อาจารย์นันธิดา จันทร์ศิริ. วันที่ 4 เมษายน 2559.

นายสุรินทร์ ชูศรี. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเขาสามยอด. สัมภาษณ์โดย อาจารย์นันธิดา จันทร์ศิริ. วันที่ 5 เมษายน 2559.

อาจารย์ ดร.ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี. ประธานและอาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช. สัมภาษณ์โดย อาจารย์นันธิดา จันทร์ศิริ. วันที่ 7 เมษายน 2559.

สื่อออนไลน์

http://www.deepsouthwatch.org/dsj/7817
https://www.facebook.com/narong.boonsuaykwan/photos?source_ref=pb_friends_tl
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=282512981913120&set=t.100002320202294&type=3&theater
https://www.facebook.com/narong.boonsuaykwan/photos_of
https://www.facebook.com/BankhaosamyodSchool/?fref=ts
https://www.facebook.com/punnapong.wongnasri.7?fref=ts

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 86 11/30/2559 BE 16:50

โนราซัดท่าร่วมสมัย

ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา 90000
อีเมลล์: noratammanit@gmail.com

บทคัดย่อ

การแสดงชุดโนราซัดท่าร่วมสมัยเป็นการแสดงสร้างสรรค์เพื่อนำองค์ความรู้ของโนราไปพัฒนาเป็นการแสดงต่าง ๆ แล้วมาจัดการแสดงร่วมกันเพื่อเล่าเรื่องเมืองสงขลา

การแสดงโนราภาคใต้มีองค์ความรู้ด้านศิลปะมากมาย สามารถนำเอกลักษณะของการรำ การร้อง และการแต่งกายไปประยุกต์เป็นงานหุ่นโนรา งานจิตรกรรม เพลงแร็พ หนังตะลุง ซึ่งงานแต่ละประเภทเมื่อนำมาจัดการแสดงร่วมกันในรูปแบบโนรา จะทำให้เกิดการแสดงชุดโนราซัดท่าร่วมสมัย ที่แสดงถึงความมีคุณค่าและนาฏยลักษณ์ของโนรา บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับผู้ชมในยุคปัจจุบัน ทำให้เกิดความรักภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในศิลปะการแสดงโนรา ซึ่งการแสดงชุดโนราซัดท่าร่วมสมัยใช้นักแสดงจำนวน 35 คน เวลาในการแสดง 30 นาที

คำสำคัญ: โนราซัดท่า, ร่วมสมัย

Contemporary Thai Southern Dance “Manora Sattha”

Thammanit Nicomrath
Faculty of Fine Arts, Thaksin University, Songkhla 9000, Thailand
E-mail: noratammanit@gmail.com

Abstract

The contemporary performance of Manora Sattha was a creative performance developed to apply knowledge of Manora in order to create many performing patterns for joint performance to tell story of Songkhla City.

Manora Thai Southern Dance was consisted of many art knowledge which was performed with apply unique of dance, singing, and dressing for many fields of art such as Manora puppet, Manora model, Mural, Rap song, and Thai southern shadow puppet (Nung Ta-Loong). When these fields of art were jointly applied for Manora Dance, the contemporary Manora Sattha was created to show values and characteristics of Manora. Nowadays, the Manora dance was performed to tell audiences the stories of Songkhla City led to be proud of value on Manora performance. The contemporary Manora dance was required 35 performers and 30 minutes to perform.

Keywords: Manora Sattha, Contemporary

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 88 11/30/2559 BE 16:50

บทนำ

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านทุกประเภทของไทย ซึ่งได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตและยังคงสืบทอดการแสดงมาจนถึงปัจจุบัน ย่อมแสดงให้เห็นว่าการแสดงพื้นบ้านประเภทนั้นมีความสำคัญและมีบทบาทต่อสังคมที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของการแสดงที่จะต้องพัฒนาปรับตัว ปรับปรุง ปรับเปลี่ยนการแสดง แต่ยังคงเอกลักษณ์ที่จะต้องอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นการแสดงศิลปะพื้นบ้านประจำท้องถิ่น สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ในยุคปัจจุบันได้ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีความสำคัญดังกล่าวนั้นคือ หมอลำ ลิเก ลำตัด โนรา ลิเกฮูลู ฟ้อน เซิ้ง เป็นต้น โดยเฉพาะศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราของภาคใต้ที่มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนการแสดงเรื่อยมาแต่ยังคงเอกลักษณ์ไว้ได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ควรศึกษารูปแบบการแสดงที่พัฒนาและปรากฏในปัจจุบัน

ความหมาย

การแสดงพื้นบ้านแต่ละประเภทมีอกลักษณ์ของการแสดงแตกต่างกันตามภูมิภาคของแต่ละท้องถิ่น มีชื่อ ความหมาย องค์ประกอบ และเอกลักษณ์ วิธีการแสดงแตกต่างกัน ดังตัวอย่างของการแสดงโนราต่อไปนี้ เช่น

โนรา หมายถึง ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ ที่มีการรำ การร้อง การแสดงเป็นเรื่อง และการประกอบพิธีกรรม (ปรีชา นุ่นสุข, 2537: 15)

ชัดท่า หมายถึง การวาดมือและแขนออกไปอย่างรวดเร็ว ใช้ในการแสดงโนราและละครชาตรี เช่น ชัดท่าเขาควาย ชัดท่าครู เป็นต้น (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 378)

ดังนั้น โนราชัดท่า หมายถึง การรำท่าโนราในรูปแบบต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการรำที่รวดเร็ว กระฉับกระเฉง แต่ยังคงเอกลักษณ์ของความแข็งแรงแฝงไปด้วยความอ่อนช้อย

ร่วมสมัย หมายถึง การจัดการแสดงที่สามารถ เล่าเรื่องราวในปัจจุบันได้โดยมีการประยุกต์ออกแบบและสร้างสรรค์วิธีการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้นักแสดงทุกคนมีบทบาทในการสื่อสารการแสดงบนเวทีร่วมกันและเท่าเทียม

การแสดงโนราชัดท่าร่วมสมัย จึงเป็นการแสดงโนราที่เกิดจากกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อที่จะทำให้การแสดงโนราสามารถสื่อสารและเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้กับคนในยุคปัจจุบันได้ มีองค์ประกอบของกระบวนการสร้างงานดังนี้คือ

1. แนวคิดของการสร้างงาน
2. กระบวนการสร้างงาน
3. วิธีการสร้างงาน
4. การนำเสนอผลงาน
5. การสรุปและเสนอแนะ

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะมีองค์ประกอบของความรู้ที่สำคัญในการนำมาพิจารณาคัดเลือกสร้างผลงาน ดังรายละเอียดสังเขปต่อไปนี้

1. แนวคิดการสร้างงาน ศิลปะการแสดงโนราเป็นการแสดงที่มีองค์ความรู้กว้างขวาง สามารถพัฒนานำไปสร้างสรรค์เป็นศิลปะการแสดงหรืองานศิลปะได้หลากหลาย เช่น แต่งเพลงพื้นบ้านที่เกี่ยวกับจังหวะเรื่องราวของโนรา ประดิษฐ์หุ่นเชิดเป็นรูปโนรา ประดิษฐ์ตัวหนังตะลุงรูปโนรา สร้างงานวาดภาพโนรา เมื่อโนรามีพื้นที่ในการสร้างงานได้หลากหลาย ควรจะเอาความงดงามและมีคุณค่าของศิลปะที่พัฒนามาจากการแสดงโนรามาแสดงร่วมกันเพื่อสร้างความตระหนักและความภาคภูมิในคุณค่าของโนราที่สามารถรับใช้สังคมได้ในปัจจุบัน

2. กระบวนการสร้างงาน การสร้างงานโนราชัดท่าสมัยนั้น จะเป็นการนำองค์ความรู้ของงานศิลปะที่เกิดจากการสร้างงานของศิลปินแขนงต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การแสดงโนรา ใช้ท่าและจังหวะบรรเลงประกอบการรำบทประถมสายขุนอุปถัมภ์นรากร จังหวัดพัทลุง มาแสดงท่ารำที่สวยงามแบบดั้งเดิม

2.2 งานจิตรกรรมเป็นการใช้งานเขียนสีน้ำและสีน้ำมันรูปโนรา และรูปเถาวัลย์ โดย นางสาวปรีดาภรณ์ สิทธิ์มาก ศิลปินเยาวชนจังหวัดพัทลุง และนายอดุลย์ มูดอ ศิลปินวาดภาพจังหวัดปัตตานี

2.3 เพลงประกอบการแสดงใช้เพลงดนตรีโนราประยุกต์โดยนายกิตติชัย รัตนพันธ์ อาจารย์ดนตรีพื้นบ้าน ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง และเพลงแร็พปักษ์ใต้มีเนื้อร้องประกอบเกี่ยวกับเมืองสงขลาในอดีตและปัจจุบัน โดยศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม ได้จัดทำขึ้น

2.4 หุ่นกระบอกโนรา ห่อนกระบอกพราน และหุ่นละครเล็กโนราที่ได้มีการสร้างสรรค์ขึ้นโดย อาจารย์ธนภรณ์ แสนอ้าย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์ สาขาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา มาเป็น

องค์ประกอบหลักการเล่าเรื่องราว

2.5 การเชิดหนังตะลุงโดยมีการแกะหนังตะลุงเป็นรูปตัวสำคัญ ๆ เช่น ปรายหน้าบท มเหสี ตัวตลก และรูปโนรา โดยฝีมือหนังสง ศรีทวีกูล อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ซึ่งศิลปะการแสดงแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันแต่จะต้องมาร่วมการสร้างสรรค์การแสดงเพื่อที่จะเล่าเรื่องเมืองสงขลาในยุคสมัยปัจจุบัน โดยมีเนื้อเพลงแร็พปักษ์ใต้เป็นโครงสร้างหลักในการสื่อสารความหมายของการแสดงร่วมสมัยที่สร้างสรรค์ขึ้นมา

3. วิธีการสร้างงาน การแสดงชุดโนราชัดท่าร่วมสมัย เมื่อได้รวบรวมองค์ความรู้หลักที่สำคัญแต่ละประเภทแล้ว มีวิธีการสร้างงานเป็นช่วงระยะเวลาการแสดง 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 การนำโนราแบบดั้งเดิม เพื่อสื่อสารถึงความมีคุณค่าของศิลปะการแสดงโนรา โดยการวาดภาพโนราและความงดงามของเถาวัลย์ในป่าที่เลื้อยเกี่ยวพันต่อเนื่องกันมาจนหนาแน่น ใช้พู่กันสีน้ำและสีพลาสติควาดลงบนแผ่นผืนผ้าใบและร่มขนาดใหญ่

โนราพื้นฐาน
ที่มา: Songkhla City. 2559.

ลายเถาวัลย์ตามรูปแบบช่างชาวไทยมุสลิม
ที่มา: วิระเดช ทองคำ. 2559.

ช่วงที่ 2 การเชิดหนังตะลุงและหุ่นพราน เพื่อเล่าเรื่องความเจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปะและวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ผ่านการขับร้องบทเพลงแร็พปักษ์ใต้ที่มีการขับร้องประกอบการแสดง

ภาพโนรา หนังตะลุง พระอิศวรทรงโค
ที่มา: วิระเดช ทองคำ. 2559.

ช่วงที่ 3 การเชิดหุ่นกระบอกโนรา 7 ตัว หุ่นพราน 1 ตัว หุ่นโนราละครเล็ก 3 ตัว ประกอบการรำในจังหวะเพลงโค เพลงนาด เพื่อให้เห็นถึงการพัฒนาหุ่นมาจากโนราที่มาจากวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง สามารถปรับเปลี่ยนและสร้างสานศิลปะใหม่ขึ้นมาได้ และสามารถร่ายรำได้สวยงามใกล้เคียงกับการแสดงโนราดั้งเดิม

ที่มา: Songkhla City. 2559.

ที่มา: วิระเดช ทองคำ. 2559.

ช่วงที่ 4 การรำโนราคล้องหงส์ โดยศิลปินโนราและพราน เป็นการสื่อสารเมื่อเมืองสงขลามีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งมาเป็นเวลายาวนาน ดังนั้น ศิลปะการแสดงโนราซึ่งเป็นวัฒนธรรมเก่า สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับศิลปะการแสดงใหม่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ พร้อมกับใช้องค์ประกอบจากฉากรูปโนราและหุ่นกระบอกโนราและหุ่นโนราละครเล็กแสดงร่วมกัน

ที่มา: Songkhla City. 2559.

4. การนำเสนอผลงาน การแสดงชุดโนราซัดท่าร่วมสมัย ได้มีการจัดการแสดงผลงานที่มีการออกแบบสร้างสรรค์วิธีการแสดง เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายพร้อมองค์ประกอบต่าง ๆ ในการแสดงงานหลาดสองเล เก๋า เท่ ริมเลสาบ ของเทศบาลนครสงขลาร่วมกับภาคีคนรักสงขลา มูลนิธิสวนประวัติศาสตร์พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และห้างทองหยงเตียน บ้านนครในสงขลา เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2559 เวลา 18.30 น. เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน โดยใช้เวลาในการแสดง 30 นาที นักแสดงจำนวน 35 คน

5. การสรุปและเสนอแนะผลงาน การแสดงชุดโนราซัดท่าร่วมสมัยดังกล่าวมีการดำเนินการสรุปผลงานของการแสดง โดยการประเมินจากความพึงพอใจของอาจารย์และนิสิตสาขาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะในจังหวัดสงขลาที่ได้ชมการแสดง ซึ่งผลของการดำเนินงานและข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้คือ

จากการชมการแสดงโนราชัดท่าร่วมสมัย มีผู้ชมที่สนใจได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงสรุปได้ดังนี้

5.1 การแสดงชุดโนราชัดท่าร่วมสมัย เป็นการแสดงแปลกใหม่ นำเสนอการแสดงโนราและหุ่นได้น่าสนใจ

5.2 การแสดงของหุ่นจะดึงดูดความสนใจผู้ชมมากกว่าการแสดงโนราหรือการวาดภาพ

5.3 การใช้จอแอลอีดี ผู้ชมสามารถชมหุ่นที่มีขนาดเล็กในระยะไกลที่ปรากฏที่จอด้านหลังขนาดใหญ่ได้อย่างชัดเจน

5.4 การใช้จอทำให้เกิดมิติภาพ หลายภาพการแสดงปรากฏอยู่บนพื้นที่เดียวกันเกิดความตื่นตาตื่นใจ เช่น ภาพโนรากำลังร่ายรำอยู่กลางเวทีและจอมีภาพหุ่น ภาพวาด ปรากฏเป็นองค์ประกอบโดยรอบ มีศิลปะหลายรูปแบบเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน

5.5 การจัดวางและแสดงบทบาทของนักดนตรี ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการแสดงบนจอและเวทีไม่ชัดเจน

5.6 พิธีกรมิได้อธิบายความเป็นมาของศิลปะการแสดงโนรา หุ่น เพลง การวาดภาพ ที่ได้แสดงให้ผู้ชมได้เข้าใจเบื้องต้น ความเข้าใจเรื่องราวของการแสดงที่สื่อสารออกมาในรูปของโนรา หุ่น เพลง และจิตรกรรม

บทสรุป

การแสดงโนราซึ่งมีการอนุรักษ์และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน สามารถนำองค์ความรู้ไปสร้างสรรค์เป็นการแสดงประเภทต่าง ๆ ได้สอดคล้องกับความต้องการของศิลปินผู้สร้างสรรค์ และมีพื้นที่ในการเผยแพร่ศิลปะการแสดงโนราแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ สามารถเล่าเรื่องราวและสื่อสารศิลปะต่าง ๆ ได้ชัดเจน การแสดงชุดโนราชัดท่าร่วมสมัยจึงเป็นการบูรณาการงานศิลปะที่เกิดขึ้นให้สามารถแสดงร่วมกันเพื่อรับใช้สังคมในยุคปัจจุบันที่มีรสนิยมในการชม ปรับเปลี่ยนไปในงานศิลปะประเภทต่าง ๆ ศิลปินการแสดงพื้นบ้านที่ชาญฉลาดที่มีประสบการณ์ด้านการแสดงและมีโอกาสศึกษาหาความรู้ศิลปะด้านอื่น ๆ จึงสามารถปรับตัวเอื้อเฟื้องานศิลปะไปสู่งานแขนงต่าง ๆ ได้อย่างลงตัว ทำให้มีผู้ที่ชมการแสดงนั้นได้เกิดความลึกซึ้ง ศิลปะการแสดงร่วมสมัยที่ปรากฏออกมาจึงเกิด

ความประทับใจและยอมรับผลงานที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นกลวิธีในการปรับการแสดงให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ปรีชา นุ่นสุข. 2557. **โนรา หนังสือชุดความรู้ไทย.** องค์การค้าคุรุสภา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์จำกัด พับลิเคชั่นส์.

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 98 11/30/2559 BE 16:50

ทุนทางสังคมกับข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
อีเมลล์: lekpunnapong@hotmail.com

บทคัดย่อ

ทุนทางสังคม เป็นสินทรัพย์สาธารณะที่มีค่าของสังคมอันเกิดจากการที่มนุษย์ได้หล่อหลอมสั่งสมขึ้นมาเกิดเป็นบรรทัดฐาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งถือได้ว่าเป็นทุนขั้นพื้นฐานของสังคมที่ช่วยเชื่อมโยงให้เกิดการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน ฉะนั้น กลไกการบูรณาการทุนทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันตามบริบทของท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ โดยการบูรณาการทางความรู้ ความคิด กับทุนสังคมนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทุนทางสังคม และข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยพบว่าทุนทางสังคมก็เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการบูรณาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน โดยอาศัยกลไกประชารัฐหรือความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น โดยข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยอาศัยกลไกประชารัฐ ประกอบด้วย 1) นโยบายการบริหารของผู้นำยึดหลักกลไกประชารัฐที่ดีเป็นแนวทางในการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 2) นโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนประชาชนในเชิงรุก และ 3) นโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแสวงหาความร่วมมือในรูปแบบของเครือข่ายใหม่ และการรักษาเครือข่ายเดิม เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามหลักการกลไกประชารัฐที่ดี

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, การพัฒนาท้องถิ่น

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 99 11/30/2559 BE 16:50

Social Capital and Policy Proposal of Integrating the Social Capital for Local Development.

Punnapong Wongnasri
Mahamakut Buddhist University, Srithamsokkaraj Campus,
Nakhon Si Thammarat 80000, Thailand
E-mail: lekpunnapong@hotmail.com

Abstract

Social capital is the valuable asset of the society emerged from socialization to be social norm, culture and folk wisdom and others. This is the social basic for develop economy, society and environment. Thus, integration mechanism by applying social capital which is different for each local as local contexts to be integrated by knowledge, idea with social capital which is very important to local development. This article has objective to study the basic concepts of social capital and policy proposals for integration social capital to develop locality. It found that social capital is very significant to be integrated for local development in every approaches by applying good governance as civil state or collaboration between public sector, private sector and civil society to develop economy, society and environment. For the policy proposal for integration the social capital for local development are consisted of three issues which are; 1) policy of the executive which focusing on good governance as the administration mechanism by integration social capital to develop locality, 2) policy for local organizations to create the active public participation and 3) policy for local organizations for creating networks and maintain old networks for economics and social development.

Keywords: Social capital, Local development

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศในฐานะที่รัฐจึงเป็นผู้นำในการพัฒนา ได้เริ่มต้นด้วยการเร่งลงทุนพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการผลิตและนำผลผลิตจากชนบทออกสู่ตลาด เร่งระดมการผลิตสินค้าจากฐานทรัพยากรที่มีอยู่เหลือเฟือ รวมทั้งขายทรัพยากรไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตในต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ผลจากการพัฒนาที่มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในแต่ละยุคสมัย ได้ก่อให้เกิดปัญหาการพัฒนาที่ไม่ได้สัดส่วน เมืองบางเมืองเจริญเร็วกว่าชนบทมาก จนเกิดการอพยพเข้ามาสร้างปัญหาเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เศรษฐกิจในภาพรวมที่ขยายตัว แต่กลับมีส่วนแบ่งทางรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน จึงเริ่มมีปัญหาสังคมหลากหลายรูปแบบมากขึ้น วัฒนธรรมอันดีงามเริ่มถูกละเลย ทรัพยากรธรรมชาติค่อย ๆ ร่อยหรอลงจนยากที่จะฟื้นฟู และบางประเภทก็ไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับมามีเหมือนเดิมได้ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีและเหมาะสมก็เสื่อมโทรมลงจนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นต้นมา สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงปรับเปลี่ยนแนวคิดของการพัฒนา จากที่เคยกำหนดเป็นด้าน ๆ มาให้ความสำคัญกับการบูรณาการในทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งแนวคิดและทิศทางที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลและมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา พร้อมกับปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินการให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาให้มากที่สุด ในการจัดทำแผนฯ 9 (2544 - 2549) สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย นอกจากในเชิงการจัดการที่ให้ รู้ รัก สามัคคีแล้ว มาเป็นปรัชญานำทาง พร้อมทั้งกำหนด 7 ยุทธศาสตร์หลักที่ครอบคลุมในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดี การพัฒนาคน และการคุ้มครองทางสังคม การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้งการพัฒนาความเข้มแข็งทางด้านวิทยาศาสตร์ ทั้งหมดนี้ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดี มีสุขของคนไทย จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550 - 2554) ยังคงน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดย

ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุล การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในสังคม และการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุน 3 ด้าน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในสังคมในปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังพัฒนาประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2555 - 2559) โดยยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ เป็นไปในแนวทางที่ยั่งยืนและสร้างความสุขให้กับคนไทย โดยทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยขยายการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพ จาก 3 ทุน ทั้งทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรม มาใช้ประโยชน์อย่าง บูรณาการ และเกื้อกูลกัน

ทุนทางสังคม จึงเป็นต้นทุนที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติ และการบริหารประเทศที่ผ่านมาของไทยก็ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เพื่อที่จะนำทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ให้สูงสุดและสอดคล้องกับศักยภาพ อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจเกี่ยวกับทุนทางสังคมและการนำทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการให้คำอธิบาย ในบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทุนทางสังคม และข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รายละเอียดดังนี้

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทุนทางสังคม

คำว่า “Social Capital” นั้นได้ถูกเรียกแตกต่างกันไป เช่น ทุนทางสังคม ทุนสังคม ทุนของสังคม ต้นทุนทางสังคม โดยในประเทศไทยมีการใช้คำที่สับสนระหว่างคำว่า “ทุนทางสังคม” กับ “ต้นทุนทางสังคม” ซึ่งคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายก็คือ ทุนทางสังคม ส่วนคำว่า “ต้นทุนทางสังคม” จะใช้คำในภาษาอังกฤษว่า “Social Cost” ซึ่งหมายความถึงต้นทุนที่ใช้แล้วไม่สามารถที่จะเรียกคืนมาได้ แต่ทุนทางสังคมนั้นถือเป็นทุนที่มีอยู่ หรือสามารถทำให้

เพิ่มขึ้นหรือลดลงได้แต่จะไม่ใช่ทุนที่เมื่อนำไปลงทุนแล้วหมดไปเหมือนกับต้นทุนทางสังคม

การให้ความหมายของทุนทางสังคมในประเทศไทยนั้นมีการให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับมุมมองต่อมิติและสถานการณ์ของบุคคลนั้น ๆ โดยส่วนมากแล้วทุนทางสังคมถูกมองผ่านแนวคิดเรื่องชุมชนในฐานะที่จะเป็นพลังในการประสานความร่วมมือโดยใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมในการเป็นทุนสำคัญในการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าการให้ความหมายของทุนทางสังคมของแต่ละคนแต่ละชุมชนหรือแต่ละระดับนั้นมีความแตกต่างกันไปตามบริบทและสถานการณ์ที่พูดถึงเรื่องดังกล่าว และขึ้นอยู่กับการนำทุนทางสังคมมาใช้ในแต่ละสถานการณ์ด้วย (ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. 2547: 59)

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม คือการที่คนมารวมกันเอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เรียกว่าเกิดทุนทางสังคมซึ่งนำไปสู่พลังทางสังคมที่แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ทุกอย่าง (ประเวศ วะสี. 2542: 32)

อานันท์ กาญจนพันธุ์ มองทุนทางสังคมว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในปัจจุบัน ทั้งด้านการสังเคราะห์ การเพิ่มโอกาส การพิทักษ์สิทธิ ซึ่งน่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การมองระดับทุนทางสังคมจะต้องมองจากประเด็นพื้นฐานหลักสามประการ คือ พื้นฐานทางความคิด และอุดมการณ์ของระบบสวัสดิการไทย พื้นฐานทางความคิดขององค์กรเอกชนอิสระในสังคมไทย และวิธีการสนับสนุนองค์กรเอกชนอิสระในการปรับเปลี่ยนบทบาทความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสมัยใหม่ กฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ทางสังคมในการตอบแทนกัน การใช้ประโยชน์ร่วมกัน ต่างก็เป็นรูปแบบของทุนทางสังคมซึ่งจะเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนได้เข้าถึงทรัพยากรตามสิทธิของตนอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ ท่านยังเห็นว่า การระดมทุนเพื่อสังคมบนพื้นฐานของระบบคุณค่าที่มีในสังคมจะมีการขยายตัวและขยายตัวได้มากขึ้น บนเงื่อนไขที่ ประชาสังคมมีความเข้มแข็ง (อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544: 20)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ นักคิดอีกท่านหนึ่งได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องของทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคมของคนไทยไม่ใช่มีความหมายเพียงแต่คุณภาพของคนในสังคมที่มีอนามัยดี การศึกษาดี และมีสมรรถภาพในการผลิตเท่านั้น คนไทยยังมีทุนทางสังคมอีกมากมายเพียงแต่ว่าทุนทางสังคมเหล่านั้นไม่ได้สร้างโอกาสพัฒนาปรับเปลี่ยนให้ก้าวหน้าตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2541: 6) อันได้แก่

1) ความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัวและเครือญาติ และกับผู้อื่นในชุมชน เช่น แรงงานคืนถิ่น ต้องอาศัยครอบครัวและเครือญาติในการดำรงชีวิต

2) ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชนสามารถปรับและเป็นส่วนสนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ได้

3) ความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย สมุนไพร หมอพื้นบ้าน

4) การรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนในชุมชน เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มดูแลรักษาป่าชุมชน

5) การมีความสุขจากความสงบและความสันโดษ

6) การมีเศรษฐกิจที่หมุนเวียนอยู่ในชุมชนเช่น การจ้างงาน การบริโภคทรัพยากรในชุมชนซึ่งหากต้องการให้การลงทุนทางสังคม จะหมายถึง การพัฒนาคน ก็ต้องพัฒนาด้วยมาตรฐานของคนไทยที่มีอยู่มากมายและหลากหลาย

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม มีความเห็นว่า ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม ซึ่งหมายถึงความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลัง การมีองค์กร มีหน่วยการจัดการจัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน เป็นพื้นฐานให้ท้องถิ่นและชุมชน มีการพัฒนาที่เข้มแข็งต่อเนื่อง และยั่งยืนซึ่งทุนทางสังคมต่างจากทุนเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรูปธรรมเป็นตัวเงิน วัตถุ แต่ทุนทางสังคมเป็นนามธรรมเป็นจิตใจ เป็นจิตวิญญาณ เป็นความรู้ ความสามารถ เป็นพลังงานทางสังคมที่จะขับเคลื่อนเพื่อให้สังคมก้าวไปข้างหน้า และเป็นฐานยึดโยงใยยามที่ชุมชนและสังคมอาจจะอ่อนไหวเป็นปัจจัยที่สำคัญ และมีคุณค่ามากต่อกลุ่มคน องค์กรและชุมชน ซึ่งสรุปได้ว่า “ทุนทางสังคมเปรียบเสมือนจิตวิญญาณของสังคมที่มีคุณค่า และเป็นพลังสำคัญให้แก่บุคคลฉันใด ทุนทางสังคมก็มีคุณค่าและเป็นพลังสำคัญให้แก่ชุมชนและสังคมฉันนั้น” (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. 2541: 8)

ปิ่นวดี ศรีสุรรณ สรุปในงานวิจัยว่า “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ที่ถูกนำมาใช้แตกต่างกันสืบเนื่องมาจากฐานคิดที่แตกต่างกัน โดยตัวแนวคิดเองแล้วเป็นแนวคิดที่กล่าวถึง “ความสัมพันธ์ทางสังคม” ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการร่วมมือของคนในสังคม สามารถมีความหมายทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่ม การนำคำว่าทุนทางสังคมมาใช้ในสังคมไทยมีพลวัตของความหมายจนเปลี่ยนไปเป็น “การเป็นทุนของสังคม” ซึ่งทำให้เกิดการรวมเอาแนวคิดอื่น ๆ เช่น ทุนวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญา มาเป็นองค์ประกอบของทุน

ทางสังคมด้วย โดยเห็นว่าการพัฒนาทุนทางสังคมจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. 2546: ก) แนวคิดทุนทางสังคมมีฐานะเป็นแนวคิดเชิงบูรณาการที่ภายใต้การผสานแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กับสังคมวิทยามาโต้ตอบต่อการดำเนินนโยบายการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นในเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากเกินไป

ดาเรศ ชูยก (2548: 11) ให้ความหมายของทุนทางสังคม คือความสัมพันธภาพที่ดีเอื้ออาทรช่วยเหลือ ความร่วมมือร่วมใจ บนพื้นฐานจิตสาธารณะอันเป็นกระบวนการทางสังคมในทิศทางบวก คือช่วยเหลือบูรณาการ ผสมผสานกัน

สรุปได้ว่า ทุนทางสังคมมีอยู่ 2 ส่วนด้วยกันคือ 1) เป็นทรัพย์ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ชุมชน กลุ่ม/องค์กร ประเทศนั้น ๆ อยู่แล้ว 2) เป็นทุนที่ต้องมีการบูรณาการเพื่อให้เกิดผลที่มีคุณค่าสำหรับการพัฒนาตนเอง ชุมชน กลุ่ม/องค์กร และประเทศนั้น ๆ ดังนั้น ในการพัฒนาทุนทางสังคมให้มีความยั่งยืนการศึกษาถือเป็นจุดเชื่อมโยงที่จะสามารถบูรณาการองค์ความรู้ที่เป็นทุนทางสังคมให้มีการพัฒนาอย่างยาวนานและยั่งยืนส่งผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

การจำแนกระดับของทุนทางสังคม

กมล บุญเขต และคณะ (2557: 27) ได้สรุปว่า ทุนทางสังคม มี 3 ระดับคือ

1. ระดับมหภาค ทุนทางสังคมจะครอบคลุมบริบทขององค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างแบบเป็นทางการ เช่น รูปแบบของการปกครอง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกฎหมาย ระบบความคิด ความเชื่อที่สอดคล้องกับกฎหมาย ระดับของการกระจายอำนาจ และระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ตัวอย่างเช่น กฎหมายวิสาหกิจชุมชน หมายความว่า เมื่อรัฐออกกฎหมายวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาทำให้เอื้อต่อการรวมกลุ่ม การระดมทุน รวมทั้งการสนับสนุนที่กลุ่มจะได้จากภาครัฐมีมากขึ้น ดังนั้นในกรณีนี้ ปัจจัยแวดล้อมภายนอกในระดับมหภาค อันได้แก่ การมีกฎหมายวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนากลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่จะมีการระดมทุนเพื่อทำธุรกิจชุมชน

2. ระดับจุลภาค ทุนทางสังคมถือเป็นศักยภาพของการรวมตัวขององค์กรในแนวนอน รวมทั้งเครือข่ายในการพัฒนา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ อันได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับสาระ วิถีคิด ความเข้าใจ และการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ของประชาชน (Cognitive) และเรื่องของโครงสร้าง (Structural) สาหรับทุนทางสังคมที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสาระหรือวิธีการคิด (Cognitive) เป็นเรื่องของการให้คุณค่า (Values) ความเชื่อ (Beliefs) ทัศนคติ

(Attitude) ความไว้วางใจ (Trust) ความสามัคคี (Solidarity) และการต่างตอบแทน (Reciprocity) คุณค่าเหล่านี้ถือว่าเป็นคุณค่าร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน และเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ส่วนรวมมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ตลอดจนสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้และเกิดความรู้ความเข้าใจเพียงพอที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินกิจการของกลุ่มได้

3. ทุนทางสังคมที่เป็นเรื่องโครงสร้าง ถือว่าเป็นองค์ประกอบและระดับการปฏิบัติของสถาบันท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่สามารถตอบสนองต่อการทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ทุนทางสังคมในลักษณะดังกล่าวมักเกิดในองค์การแนวราบที่มีความเป็นเครือข่าย และสิ่งที่มักจะเห็นหรือเกิดขึ้นตามมาในองค์การแนวราบและเครือข่ายดังกล่าว คือกระบวนการตัดสินใจที่มีความโปร่งใส การมีผู้นำที่รับผิดชอบและการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนเองเพื่อตอบสนองต่อประโยชน์ของส่วนรวม

นอกจากนี้ หากให้เกณฑ์ ระดับ ทิศทาง และความจำเป็นในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ สามารถจำแนกออกเป็น 5 ระดับ (ดาเรศ ชูยก. 2548: 11) ดังนี้

1) ระดับบุคคล รูปแบบจะเน้นในด้านการต่างตอบแทน ความไว้เนื้อเชื่อใจ

2) ระดับครอบครัว รูปแบบความสัมพันธภาพจะเต็มไปด้วยความไว้เนื้อเชื่อใจ เอื้ออาทรสูง และผูกพันเป็นหนึ่งเดียวกันสูง

3) ระดับกลุ่ม/องค์กร รูปแบบจะเน้นการร่วมมือจัดการ การมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์กัน

4) ระดับชุมชน ความสัมพันธภาพจะเหนียวแน่นมากกว่าระดับกลุ่ม/องค์กร แต่จะแน่นแฟ้น หรือเข้มข้นเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ชุมชนเผชิญ

5) ระดับประเทศ รูปแบบความสัมพันธ์อาจจะไม่แน่นแฟ้นทั้ง 4 ระดับที่กล่าวมา แต่สัมพันธภาพจะโยงใยเหมือนกัน คือการเป็นคนไทยด้วยกัน คนภูมิภาคเดียวกัน ศาสนาเดียวกัน เป็นต้น

องค์ประกอบสำคัญของทุนทางสังคม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 2) ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเรื่องทุนทางสังคมจากแหล่งความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบกับการระดมข้อคิดเห็นจากเวทีต่าง ๆ จึงได้ประมวลสรุปความหมายและ

องค์ประกอบของทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้

"ทุนทางสังคม" เกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้เนื้อเชื่อใจสายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม" องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านมีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคม ดังนี้

1) คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้ง *ด้านสุขภาพ* ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ *ด้านจิตใจ* ให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ และรักชาติ ฯลฯ และ*ด้านสติปัญญา* ให้มีศักยภาพและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่องจนมีนิสัยใฝ่รู้ไปตลอดชีวิต และพร้อมปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรมต่าง ๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยน เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2) สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน/สังคมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งจิตสำนึกรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบันศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม กล่อมเกลาจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี สถาบันศาสนาที่มีความเข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สถาบันการเมืองการปกครอง ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการพัฒนาให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการ บุคลากร ทรัพยากร และเครือข่าย เมื่อประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจหรือดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมแล้วจะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล และสื่อ เป็นสถาบันที่สามารถชี้นำและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรม ค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

3) วัฒนธรรม คือสิ่งที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม ค่านิยมความเป็นไทย นอกจากนี้ ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

4) องค์ความรู้ อันประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

ความคงอยู่ของทุนทางสังคมไทย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกส่วนของโลก ระบบทุนนิยมซึ่งเป็นกระแสหลักได้มีผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมและชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ย่อมจะมีผลกระทบต่อทุนทางสังคมตามไปด้วย แต่โดยที่ทุนทางสังคมในสังคมไทยไม่ได้เป็นพื้นฐานของทุนนิยมแบบตะวันตก จึงทำให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งขึ้นในสังคมไทยอยู่เนือง ๆ เช่น ระบบทุนนิยมย่อมจะทำลายระบบวัฒนธรรมชุมชน จึงเกิดกระแสของการต่อต้านจากแนวคิดหลักของวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของทุนทางสังคมในสังคมไทย

จึงอาจกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคมกับกระแสการพัฒนาของโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่รวมทั้งทุนทางสังคมที่อาจจะผันแปรไปสู่การพัฒนาทุนทางสังคมในแนวใหม่ตามกระแสของตะวันตก

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของ ปิ่นวดี ศรีสุวรรณ พบว่า มุมมองของทุนสังคมที่ภาครัฐบาลหรือการเมืองของไทยเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจโดยไม่คำนึง

ถึงความยั่งยืนของทุนสังคมเพียงเพื่อต้องการพัฒนาในทางเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่วัดผลของตัวเลขทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้ละทิ้งการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สั่งสมนานัปการ (ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. 2546: ก) สำหรับการมุมมองของนักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน และนักพัฒนาก็พยายามที่จะให้ความหมายของทุนทางสังคมโดยอิงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน การช่วงชิงการเป็นเจ้าของวาทกรรมทุนทางสังคมทั้งแนวคิดและปฏิบัติการดังกล่าวจะพิจารณาได้ว่าเชื่อมโยงกับเรื่องผลประโยชน์และอำนาจ โดยความคิดเกี่ยวกับ “ระบบคุณค่า” และ “มูลค่า” ปรากฏในปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นอย่างค่อนข้างชัดเจน (ศิริวรรณ มนอัตระผดุง. 2549: 17 - 34)

จะเห็นได้ว่ามุมมองของฝ่ายบริหารที่เป็นกลไกสำคัญกลับมองทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ และอำนาจ เพื่อหาคุณค่าและมูลค่าดังเช่นนโยบาย โครงการต่าง ๆ ที่รัฐได้ก่อตั้งหลายต่อหลายนโยบาย สำหรับนักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน และนักพัฒนาต้องการความยั่งยืนของการพัฒนา สำหรับเจ้าของต้นทุนทางสังคมไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดและความเห็นหรือขาดการเรียนรู้ใด ๆ ทั้งสิ้น

โดยสรุป ทุนทางสังคม หมายถึง ทุนที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน รวมถึงเครือข่าย ซึ่งเป็นความรู้ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ อันเพื่อนำไปสู่การสร้างความร่วมมือ พัฒนาความรู้ สร้างความไว้เนื้อเชื่อใจกัน และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสามารถบูรณาการทุนทางสังคมที่มีอยู่ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ ดังนั้น ทุนทางสังคม จึงเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น ผู้เขียนจึงวิเคราะห์เชื่อมโยงกันของทุนทางสังคมกับการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ดังนี้

ข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ทุนทางสังคมเป็นระบบที่มีคุณค่าของสังคม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการจัดการที่ดี โดยการกำหนดเป็นนโยบายของท้องถิ่น โดยผู้เขียนได้นำแนวคิดการบริหารที่ดีตามหลักกลไกประชารัฐที่ดี ซึ่ง อรพินท์ สพโชคชัย (2541) ได้สรุปไว้เป็นอย่างดีว่าการสร้างกลไกประชารัฐที่ดีสามารถส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคนในสังคมให้มีความยั่งยืน ซึ่งองค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Programme-UNDP) ก็เป็นแกนนำในการผลักดันความคิดนี้ในระดับสากล โดยสามารถศึกษาจากเอกสารของ UNDP

ในเรื่อง Governance for Sustainable Human Development ซึ่งมีการนิยามกลไกประชารัฐไว้อย่างชัดเจนว่ามี 3 ด้านคือ ด้านประชาสังคม (Civil Society) ด้านภาคธุรกิจเอกชน (Private Sector) และด้านภาครัฐ (State) ดังภาพที่ 1 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสร้างความสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ให้ดำรงอยู่อย่างสันติสุขและมีเสถียรภาพ ดังนี้

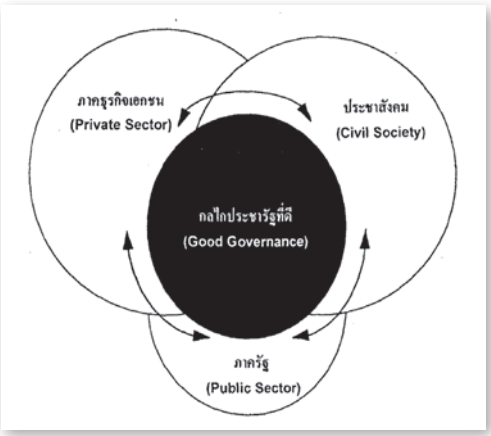

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของกลไกประชารัฐที่ดีและส่วนต่าง ๆ ของสังคม
ที่มา: อรพินท์ สปโชคชัย (2541: 5)

นอกจากนี้ อรพินท์ สปโชคชัย (2541: 5) ได้กล่าวถึง กลไกประชารัฐที่ดีมีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการดูแลบริหารจัดการใน 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. กลไกประชารัฐด้านเศรษฐกิจ (Economic Governance) หมายถึง กระบวนการการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในของประเทศ และกระทบถึงความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ

2. กลไกประชารัฐด้านการเมือง (Political Governance) หมายถึง กระบวนการการกำหนดนโยบายที่มีผลต่อปวงชนในประทศ ได้แก่ รัฐสภา หรือฝ่ายการเมือง ไม่ว่าจะเป็นผู้แทนจากการเลือกตั้ง แต่งตั้ง หรือเผด็จการ

3. กลไกบริหารรัฐกิจหรือภาคราชการ (Administrative Governance) หมายถึง กลไกและกระบวนการในการแปลงนโยบายและทรัพยากรไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิผล และเที่ยงธรรม ซึ่งผ่านทางกลไกการกำหนดนโยบายและหน่วยงานปฏิบัติ

กลไกประชารัฐที่ดีข้างต้นเป็นมุมมองในมิติระดับชาติ ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนจะพิจารณาในมิติระดับท้องถิ่นโดยการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) ได้กำหนดหลักการสำคัญของการบริหารที่ดีในด้านประชารัฐ (Participatory State) ว่ามีองค์ประกอบสำคัญ คือ หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) และหลักการมีส่วนร่วม/การมุ่งเน้นฉันทามติ (Participation/Consensus Oriented) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ออนไลน์), 2559) ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับทุนทางสังคม เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรนิติบุคคลที่ได้รับการกระจายอำนาจในการพัฒนาท้องถิ่นมาจากส่วนกลาง มีอำนาจอิสระในการบริหารจัดการท้องถิ่นภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมาย และเป็นองค์กรหลักและความหวังสำคัญของท้องถิ่นในการสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นนั้น ๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทต่อการทบทวนและสำรวจทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นทุนในระดับมหภาค จุลภาค หรือในระดับโครงสร้าง รวมถึงการพิจารณาทุนทางสังคมในทุกระดับทั้งระดับปัจเจกบุคคล สถาบัน วิถีชีวิต และองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยการบูรณาการทุนที่มีอยู่เพื่อร่วมกันสร้างพลังทุนทางสังคมในการสร้างสรรค์ท้องถิ่น

จากการศึกษาสาระของทุนทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดี โดยแนวคิดกลไกประชารัฐที่ดี รวมทั้งการให้ความสำคัญของบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายในการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

1. ด้านนโยบาย ในการบริหารท้องถิ่นหากไม่มีวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของการพัฒนาย่อมไม่เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ หากต้องการให้เกิดการบูรณาการทุนทางสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยบทบาทของผู้บริหารหรือผู้นำท้องถิ่น ต้องกำหนดเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่นให้ชัด โดยเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง สร้างพลังของการนำการเปลี่ยนแปลงที่ทุกคนตระหนักและให้ความสำคัญ นั่นคือ การกำหนดนโยบายในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นตามหลักกลไกประชารัฐที่ดี โดยบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนา โดยมีกลไกในการ

ดำเนินงาน โดยสร้างความการรับรู้ให้กับทุกภาคส่วนในท้องถิ่น ทั้งองค์กรราชการ องค์กรภาคธุรกิจ และภาคประชาชน ว่าท้องถิ่นมีทุนทางสังคมใดอยู่บ้าง โดยผ่านกระบวนการสำรวจข้อมูลทุนทางสังคมด้วยการศึกษาวิจัย เพื่อการให้ข้อมูลในเชิงประจักษ์ และสร้างความตระหนักในความจำเป็นของการบูรณาการทุนทางสังคมนั้นๆ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับทุกคนมีส่วนร่วม พัฒนาไปพร้อม ๆ กัน เพื่อเป้าหมายระยะยาวของการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. ด้านการมีส่วนร่วม เป็นขั้นตอนสำคัญต่อจากด้านนโยบายของท้องถิ่นที่ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นกลไกต่อไป คือการแสดงบทบาทในเชิงรุก (Active Approach) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อกระตุ้นและสร้างความตระหนักให้กับทุกภาคส่วนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังตามศักยภาพ ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพัฒนาวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยอาศัยกลไกต่างๆ ของรัฐ ในหลากหลายวิธีการ ทั้งแบบที่เป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นของการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการนำไปสู่การมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น ๆ จนถึงระดับของการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งจะสร้างความภาคภูมิให้จกับทุกภาคส่วนที่มีส่วนร่วมในการรักษาทุนทางสังคม การใช้ประโยชน์ทุนทางสังคม และสุดท้ายผลประโยชน์สาธารณะที่ทุกคนจะได้รับร่วมกัน

3. ด้านเครือข่าย การดำเนินการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาพันธมิตรหรือเครือข่ายในด้านต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่นเอง ซึ่งมีหลายเครือข่ายทางสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพัฒนา รื้อฟื้นความสัมพันธ์ใหม่ และสร้างแนวทางการทำงานร่วมกันใหม่ เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง โดยการบูรณาการทุนทางสังคมของแต่ละเครือข่ายในท้องถิ่น เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายอนุรักษ์ป่า เครือข่ายต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น และนอกจากนี้ การแสวงหาเครือข่ายใหม่ที่อยู่ภายนอกท้องถิ่น ยังจะช่วยเสริมพลังให้กับท้องถิ่นในการบูรณาการทุนทางสังคมที่มีร่วมกันได้ เพื่อให้เกิดการจัดการร่วมกันตามหลักการกลไกประชารัฐที่ดี

บทสรุป

ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้หล่อหลอมสั่งสมขึ้นมาเกิดเป็นบรรทัดฐาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งถือได้ว่าเป็นทุนขั้นพื้นฐานของสังคมที่ช่วยเชื่อมโยงให้เกิดการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน โดยอาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมเป็นทรัพย์สินสาธารณะที่มีค่า ก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มพูนแก่ประเทศมากขึ้นเท่านั้น ฉะนั้นกลไกการให้ชุมชนเข้าใช้ทุนทางสังคมที่ลงตัวและเป็นการบูรณาการทางความรู้ความคิด กับทุนสังคมนั้น ๆ โดยใช้หลักกลไกประชารัฐที่ดีมาเป็นกลไกในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นให้สามารถมีความเข้มแข็งและยั่งยืนทั้งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยข้อเสนอเชิงนโยบายของการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นประกอบด้วย นโยบายทางการบริหารของผู้นำในการยึดหลักกลไกประชารัฐที่ดีมาเป็นแนวทางในการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น นโยบายการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนประชาชน และนโยบายในการแสวงหาความร่วมมือในรูปแบบของเครือข่ายใหม่ และการรักษาเครือข่ายเดิม เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามหลักการกลไกประชารัฐที่ดี ท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการวิเคราะห์ว่าอะไรคือทุนทางสังคมของท้องถิ่นตนเอง และเรียนรู้ในการใช้ทุนทางสังคมเป็นต้นทุนที่สำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยการนำหลักกลไกประชารัฐที่ดีมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

กมล บุญเขต และคณะ. 2557. **การสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์.** รายงานการวิจัย. สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2541. **ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมไทย.** (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม).

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. 2547. “วาทกรรมทุนทางสังคม: กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ. 2540 - 2546)”, **วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

ประเวศ วะสี. 2542. **ชุมชนเข้มแข็ง: ทุนทางสังคมของไทย,** (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน).

ดาเรศ ชูยก. 2548. “ทุนทางสังคมกับนักพัฒนา”, **วารสารพัฒนาชุมชน,** (ปีที่ 44 ฉบับที่ 8 ประจำเดือน สิงหาคม).

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. 2541. **แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ,** พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)).

ศิริวรรณ มนอัตระผดุง. 2549. “บทบาททุนทางสังคมกับการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน”, **วารสารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,** ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน มีนาคม).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. **การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10,** (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2559. **การส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี.** เข้าถึงได้จากhttp://opdc.go.th/special.php?spc_id=3&content_id=2225. สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2559.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544. **มิติชุมชน วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร,** (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย).

อรพินท์ สพโชคชัย. “สังคมเสถียรภาพและกลไกประชารัฐที่ดี (Good Governance).” **รายงานทีดีอาร์ไอ** ฉบับที่ 20 เดือนธันวาคม 2541.

การเปลี่ยนแปลงสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ป่าประและความขัดแย้ง: กรณีศึกษาป่าประในเขตอุทยานแห่งชาติเขานันอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช[1]

สายฝน จิตนุพงศ์
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160
อีเมลล์: jsaifon@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ต้องการศึกษาว่าสิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประเขานันแต่เดิมเป็นอย่างไร เปลี่ยนแปลงมาอย่างไร มีเงื่อนไขอะไรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่พลวัตความขัดแย้งอย่างไร ผู้ใช้ทรัพยากรในป่าประเคลื่อนไหวต่อรองหรือปรับตัวอย่างไร เพื่อให้ได้สิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประดังกล่าว ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

มีชาวบ้านในชุมชนใกล้ป่าประได้เข้าไปใช้ทรัพยากรมาไม่น้อยกว่า 100 ปีแล้ว ในช่วงนี้ทรัพยากรยังมีความอุดมสมบูรณ์มาก คนใช้ยังมีน้อย คนมีความใกล้ชิดกัน และยังเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ในขณะที่อำนาจของรัฐและทุนยังขยายตัวขึ้นไปไม่ถึง สิทธิการเข้าถึงจึงปรากฏออกมาในลักษณะของสิทธิการใช้ประโยชน์ (usufruct rights) คือทุกคนมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรได้ถ้าต้องการนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ส่วนสิทธิการใช้ประโยชน์นั้นชาวบ้านมีสิทธิใช้ประโยชน์ทรัพยากรเท่าที่จำเป็น ใช้อย่างคุ้มค่า และใช้แบบไม่ทำลาย ในยุคนี้ยังไม่มีเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่จะทำให้ชาวบ้านเกิดความขัดแย้งกัน

ในช่วงปลายทศวรรษ 2490 รัฐบาลได้ให้สัมปทานขุดแร่แหล่งแรก และให้สัมปทานอีกแหล่งหนึ่งในต้นทศวรรษ 2510 บริษัทขุดแร่ได้สร้างถนนลงมายังพื้นที่ล่างเพื่อ

---

[1] บทความนี้สรุปมาจากวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษาของผู้เขียน ซึ่งได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 115 11/30/2559 BE 16:50

ใช้ลำเลียงแร่ ถนนดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งได้ผ่านไปใกล้พื้นที่ป่าประด้วย การเกิดถนนทำให้อิทธิพลของตลาดเข้าสู่ชุมชนต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและทางความคิด พร้อมกับเป็นเส้นทางให้คนจากพื้นล่างขึ้นไปหักร้างถางพงหาที่ทำกินและสร้างที่อยู่อาศัย ทำให้มีคนเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในต้นทศวรรษ 2510 รัฐบาลได้ให้สัมปทานป่าไม้บริเวณที่ไม่ไกลจากป่าประนัก แต่ว่าบริษัทที่ได้รับสัมปทานได้ลักลอบเข้าไปตัดไม้ในป่าประด้วย โดยอ้างกับชาวบ้านว่าได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าป่าไม้ไม่ได้เป็นของพวกเขาอีกต่อไป และเริ่มไม่แน่ใจในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการเป็นเจ้าป่าเจ้าเขา เพราะบริษัทที่เข้ามาตัดไม้ใช้เลื่อยยนต์โค่นไม้ลงมาอย่างง่ายดาย รวมทั้งชาวบ้านเห็นว่ารัฐได้เอาป่าไม้ที่พวกเขาเคยดูแลและใช้ประโยชน์ไปให้นายทุน ในขณะที่เศรษฐกิจแบบใหม่ได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านได้ถอยห่างออกมาจากแบบแผนการใช้ทรัพยากรที่เป็นมาแต่เดิมมากขึ้นเป็นลำดับ และปรับตัวไปสู่ความสัมพันธ์แบบใหม่ที่จะช่วยให้พวกเขาสามารถนำทรัพยากรในป่าประมาใช้ประโยชน์ในตลาดสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประ โดยสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรได้เปลี่ยนไปสู่การเข้าถึงแบบเสรี (open access) และการเข้าถึงแบบการถือครองเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล (private property) การเข้าถึงแบบเสรีจะเกิดในกรณีการตัดไม้ การเก็บลูกประ และการเก็บของป่าอื่น ๆ ส่วนการถือครองเป็นทรัพย์สินส่วนตัวได้แก่การบุกเบิกป่าเพื่อถือครองที่ดินสำหรับการตั้งบ้านเรือนและการทำสวน ในขณะเดียวกันสิทธิการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประในยุคนี้ก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่การนำทรัพยากรจากป่าประมาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ให้มากที่สุด ภายใต้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในหลายมิติควบคู่มาด้วย ตั้งแต่ความขัดแย้งระหว่างโครงสร้างการจัดการทรัพยากรของชุมชนกับโครงสร้างอำนาจของรัฐและทุน ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐและทุน และความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ในสถานการณ์ความขัดแย้งเช่นนี้ชาวบ้านได้ปรับตัวออกจากโครงสร้างอำนาจของชุมชนไปสู่การโอนอ่อนต่ออำนาจของตลาด คือการพยายามใช้สิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประไปในทางที่จะนำทรัพยากรมาขายในตลาดอย่างเต็มที่

จนกระทั่งปี 2535 รัฐบาลได้ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขานัน ซึ่งพื้นที่ป่าประก็อยู่ในเขตอุทยานดังกล่าวด้วย การเกิดขึ้นของอุทยานแห่งชาติกลับเร่งให้เกิดการพัฒนา

สิทธิการเข้าถึงไปในทางของการใช้ทรัพยากรบางส่วนอย่างเสรี (open access) มากขึ้น และการยึดทรัพยากรบางส่วนเป็นของส่วนตัว (private property) มากขึ้น ในขณะที่สิทธิการใช้ประโยชน์ก็ปรากฏในรูปของการนำทรัพยากรมาขายให้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมองว่าทรัพยากรที่อยู่ในเขตอุทยานนั้นเป็นของหลวงใครจะใช้อย่างไรก็ได้ ในขณะที่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานชาวบ้านก็ไม่เกรงกลัว เพราะชาวบ้านมีวิธีที่จะหลบหลีกและกดดันให้รอดพ้นจากการจับกุม พร้อมกันนี้การขยายตัวของตลาดทุนนิยมเข้าไปในพื้นที่ก็มีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้ที่ดินในป่าจำนวนมากถูกขายให้แก่คนพื้นล่าง ในสถานการณ์เช่นนี้ยิ่งทำให้ความขัดแย้งเข้มข้นขึ้นอีก เพราะยิ่งแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่อุทยานถูกท้าทายในเรื่องการปฏิบัติตามกฎหมาย และชาวบ้านไม่หวั่นเกรงอำนาจรัฐ ในขณะที่ได้เพิ่มอำนาจของคนอีกกลุ่มเข้ามาหนุนชาวบ้าน คือกลุ่มคนที่เข้ามาซื้อที่ดิน เพราะคนกลุ่มนี้มักจะมีอำนาจอยู่ในสังคม ในความขัดแย้งดังกล่าวนี้ชาวบ้านพยายามนำกลยุทธ์การต่อรองหลายอย่างมาใช้ ได้แก่ การแผ้วถางป่าแบบหลบซ่อนและหลบหลีกไม่ให้เจ้าหน้าที่อุทยานมาพบเห็น แบบทำเป็นไม่รู้อะไรเมื่อเจ้าหน้าที่อุทยานมาพบ แบบสร้างภาพลักษณ์ให้สังคมสนับสนุน และแบบเรียกร้องขอความเป็นธรรม

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหานั้นรัฐจะต้องยอมรับหลักการการจัดการเชิงซ้อน คือ ฟื้นฟูหลักการเดิมของชุมชนมาใช้ร่วมกับหลักการของรัฐ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ในขณะที่รัฐสามารถรักษาพื้นที่ป่าไว้ได้ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: สิทธิในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากร

Changes in Rights of Access and Withdrawal in *Pra Forest*, and Conflict: A Case Study of *Pra Forest*, Khao Nan National Park, Noppitam District, Nakhon Si Thammarat Province

Saifon Jitnupong
School of Liberal Arts, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80160, Thailand
E-mail: jsaifon@gmail.com

Abstract

This thesis aims to study the changes in rights of access and withdrawal of resources in the Pra Forest at Khao Nun in order to identify the origin, the changes process and the conditions that affect changes which eventually lead to the dynamism of conflicts, the people's movement towards negotiation and adaptation for rights of access and withdrawal. The findings of the study are as follows:

The people in the communities near *Pra* forest had been exploiting the resources in the fertile forest for over 100 years. At that time, there were fewer people who were closely knitted and had a firm belief in supernatural powers while they were in accessible for the power of state and capital. In the format of usufruct rights, i.e. everyone could equally access the resources for daily living, the rights to use available resources was that resources must be used as a necessity, something precious and something to be preserved. In this period, there were no conditions in the structure that led to conflict.

Towards the end of the decade (B.E. 2490), the government tendered out the rights to mining on Kao Lek to another party on Krung Ching at the beginning of the decade (B.E. 2510). The mining companies then built roads to

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 118 11/30/2559 BE 16:50

transport their dug-up minerals. These roads not only passed nearby the forest area making the markets influence communities both physically and spiritually but also transported people from downhill areas to deforest the land for settlements and home buildings. As a result, there have been an increasing number of people to make their livelihoods on the *Pra* Forest.

At the beginning of the decade (B.E. 2510), the government tendered out the forest area, not far from *Pra* Forest but the authorized companies took this opportunity to illegally fell down trees by announcing to the villagers that they were authorized by the government to do so, causing the people to feel that the forest was no longer theirs and began to doubt the sacred power of the supernatural protectors of the mountain and the forest when they could see with their own eyes how easy tress were felled down by the machines.

In addition, with this development, the villagers seemed to misunderstand that the state had transferred the rights to care and the rights to benefit from the forest to capitalists, while the new paradigm of economy greatly influenced the livelihoods of the people, gradually deviating them from their original plan of resource use. The adaptation to the new pattern of relationship enabled them to make use of resources in the *Pra* Forest in the new market. Such changes resulted in the changes of rights to access and withdrawal of the forest to "open access" and "private property". Open access covered deforestation, picking *Pra* seeds and forest plucking in other forms. Private property resulted in forest clearing for home settlements and gardening. In this period, the exploitation of the forest was in the form of turning forest resources into incomes. Under this change, conflicts in various dimensions occurred, ranging from the conflict in the structure of power of the community to manage the forest resources and that of the state and the capitalists, the conflicts between the villages and the state/capitalists, and the conflicts among the villagers themselves. With these conflicts, the villagers

finally moved themselves from the structure of the community power to submission to the power of the market. That is, they would exploit the rights of access and withdrawal of the resources in the *Pra* Forest for ways to market these resources for their own benefits.

In B.E. 2535, the government declared the area the National Park of Khao Nan and the *Pra* Forest became part of it. The newly-derived status of the area as the "national park" sped up development of the access rights into open access and an increase of overtaking some resources to be "private property". The withdrawal rights demonstrated more clearly in the marketing of resources. The villagers, subsequently, assume that the resources in the public land belonged to no one, meaning everyone has the rights to use it. The villagers are no longer afraid of the park officials because they have their own ways to avoid being arrested. The aggressive expansion of the free market has continued: the forest land has been sold to people on the lower areas and come more conflicts. The parks officials are indeed challenged of their legal authorities. The villagers have ignored the power of state. At the same time, another group of people, that is, land buyers who have social powers have become more powerful in support of the villagers. Facing this conflict, the villagers have tried to use various negotiating strategies such as hide-and-seek forest clearing to avoid being spotted by the park officials. If caught, they would pretend to know nothing when the officials arrive as well as create a positive image for wider social support and beg for justice to their plight.

As for solutions to the problems, the government must accept the co- management principles, that is, revive previous principles in use and realign them with the state principles in order for the coexistence of the forest and the people and only in this way would the state be able to preserve the forest areas.

Keywords: usufruct rights

บทนำ

บทความนี้เป็นการสรุปประเด็นจากวิทยานิพนธ์ **"การเปลี่ยนแปลงสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ป่าประ และความขัดแย้ง: กรณีศึกษาป่าประในเขตอุทยานแห่งชาติเขานัน อ.นบพิตำ จ.นครศรีธรรมราช"** โดยมุ่งชี้ให้เห็นว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรของส่วนรวมถูกทำลายเพิ่มมากขึ้นนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ความล้มเหลวและการขัดกันในเชิงนโยบายของรัฐ แต่ภาครัฐมักจะโทษชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ว่าเป็นผู้ทำลายแต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านเหล่านั้นเป็นเพียงปลายเหตุของปัญหา ด้วยเหตุนี้เองภาครัฐจึงมีการปรับเปลี่ยนนโยบายน้อยมาก และมักจะตัดสินใจเชิงนโยบายโดยขาดข้อมูลเชิงประจักษ์จากการศึกษาวิจัยอย่างรอบด้าน นอกจากนั้นระบบสิทธิในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประมีการเปลี่ยนแปลงภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่พลวัตความขัดแย้งของกลุ่มคนที่เข้าไปใช้ประโยชน์ซึ่งต่างอ้างสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในป่าประที่แตกต่างกัน และต่างมีการเคลื่อนไหวต่อรองหรือปรับตัว เพื่อให้ได้สิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าประดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

1. ป่าประและชุมชนที่พึ่งพิงป่าประ

1.1 รู้จักป่าประที่อุทยานแห่งชาติเขานัน

ป่าในเทือกเขานันมีความหลากหลายทางชีวภาพไม่แตกต่างไปจากเทือกเขาอื่น ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานครศรีธรรมราช แต่ที่เขานันมีต้นไม้และป่าชนิดหนึ่งที่หาได้ยากในพื้นที่อื่น ซึ่งในเขานันมีพืชชนิดนี้ขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่มากที่สุด จนถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีป่าสังคมพืชพิเศษชนิดนี้อยู่มากที่สุดในประเทศเลยก็ว่าได้ พืชที่ว่านี้คือ "ต้นประ" ป่าที่ว่านี้คือ "ป่าประ" นั่นเอง

ป่าประในเขตอุทยานแห่งชาติเขานันมีกระจายเป็นแหล่งเล็ก ๆ อยู่หลายย่อม แต่มีแหล่งใหญ่แหล่งหนึ่งที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกันถึง 3,000 – 4,000 ไร่ คือแหล่งที่อยู่ใกล้บ้านทับน้ำเต้า และบ้านห้วยตงในปัจจุบันชาวบ้านเรียกป่าประแห่งนี้ว่าป่าประเขานัน ส่วนป่าประหย่อมเล็กอื่น ๆ จะมีชื่อเรียกเฉพาะไป โดยผืนป่าดังกล่าวจะเริ่มตั้งแต่เชิงเขาและไล่เรียงขึ้นไปตามพื้นภูเขา ใกล้ระยะยอดเขาก็จะหนาแน่นน้อยลง จนข้ามเขามาอีกฟากหนึ่งก็จะเริ่มหนาแน่นขึ้นแล้วก็ลาดลงมาเชิงเขา บ้านทับน้ำเต้ากับบ้านห้วยตงอยู่ชายป่าประผืนนี้ทั้งคู่ แต่อยู่คนละเหลี่ยมเขา ป่าประผืนนี้น่าจะเป็นป่าประผืนใหญ่ที่สุดในโลก

ภาพที่ 1 ป่าประที่เขานัน

ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของป่าประคือต้นประ (Elateriospermum tapos Bl.) ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ลำต้นสูงตรง ความสูง 20 – 40 เมตร เรือนยอดแผ่กิ่งก้านออกกว้าง เปลือกสีน้ำตาลเข้ม มียางสีขาวที่เปลือกคล้ายยางพารา เปลือกหนา 1.5 – 3.0 เซนติเมตร เป็นพืชที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ใบของต้นประจะมีสีแดงเข้มตอนออกใหม่ และจะมีสีแดงจางลงเมื่อมีขนาดโตขึ้น จนมีสีชมพูและสีเขียวเมื่อใบสมบูรณ์ ต้นประจะผลัดใบร่วงพร้อมกันปีละ 1 ครั้งในช่วงเดือนมกราคม เพื่อลดการสูญเสียน้ำอันเนื่องมาจากการคายน้ำทางปากใบในช่วงฤดูร้อน และจะแตกยอดและออกช่อดอกใหม่พร้อมกันทั้งป่าในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคมของทุกปี ในช่วงที่ประแตกยอดจะออกช่อดอกใหม่นี้ต้นประจะแตกยอดอ่อนใบสีแดงอมชมพูไปทั่วทั้งป่า ซึ่งการแตกยอดอ่อนจะไม่มีช่วงเวลาที่เฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ ปริมาณน้ำฝน และความชื้นในแต่ละปี ผลเป็นแบบแห้ง (capsule) มี 3 พู ขนาดผลยาว 4.5 – 6.0 เซนติเมตร ผลกลมยาว (oblong) ผลแก่จัดและแตกในช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายน เมื่อแตกเมล็ดจะร่วงลงดินผลละ 3 เมล็ด เปลือกเมล็ดบางและแข็ง มีสีน้ำตาลเป็นมัน เมล็ดยาวประมาณ 3 – 4 เซนติเมตร เนื้อในเมล็ดสีขาว (วิสุทธิ์ ใบไม้ และรังสิมา ตัณฑเลขา, 2550, 21 - 22)

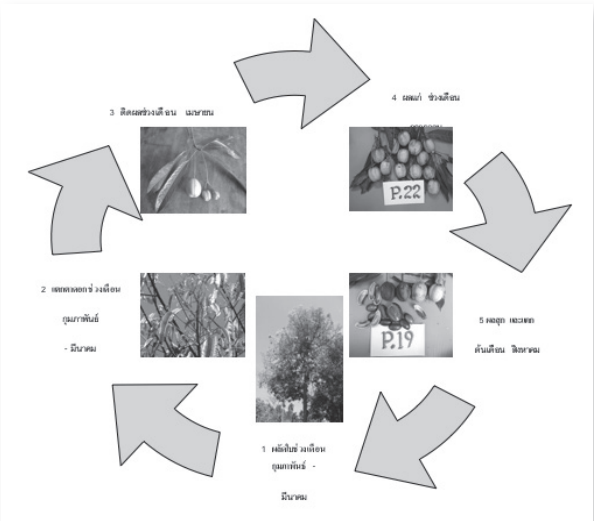

ภาพที่ 2 แสดงระยะเวลาตั้งแต่ต้นประผลัดใบ – ผลสุก (ประแตก)

หมายเหตุ ระยะเวลาของแต่ละปี อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับปริมาณของน้ำฝน อุณหภูมิ ความชื้นในปีนั้น ๆ

ป่าประทำหน้าที่ทางระบบนิเวศที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นป่าต้นน้ำ เพราะต้นประนี้ถือเป็นพืชเสถียร (climax species) ที่จะขึ้นในป่าที่มีความสมบูรณ์ ต้นที่โตเต็มที่มีความสูงมากถึง 40 เมตร แผ่กิ่งก้านในแนวค่อนข้างทำมุมกว้างกับลำต้น ทรงพุ่มใหญ่ ดังนั้น จึงมีบทบาทในการช่วยชะลอและซับน้ำฝนในพื้นที่ต้นน้ำได้อย่างดี

ลูกประเป็นแหล่งอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรตแก่สัตว์นานาชนิด เช่น หมูป่า กระรอก กระแต หนู เม่นธรรมดา เม่นหางพวง เก้ง เป็นต้น ทำให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ การถ่ายทอดพลังงาน และหมุนเวียนแร่ธาตุในระบบนิเวศให้สมบูรณ์มากขึ้น

ทั้งนี้ป่าประไม่ได้หมายความว่าเป็นป่าที่มีเฉพาะต้นประ แต่คือป่าที่มีต้นประเป็นหลักและมีพืชอื่นขึ้นแซมอยู่ด้วย ทั้งต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เป็นไม้เนื้อแข็งเหมาะสำหรับการก่อสร้าง เช่น ไม้หลุมพอ ไม้ตะเคียน ไม้หอม ไม้สุเหรียญ ไม้จำปาป่า ไม้หมอ และพืชอีก

หลายชนิดที่ชาวบ้านอาศัยเก็บไปเป็นอาหาร เช่น มังคุดป่า ลางสาดป่า เงาะป่า มะปริง มะปราง มะไฟป่า ลูกเตียน (ลักษณะคล้ายลูกกระท้อนแต่เล็กกว่าและมีรสชาติหวานกว่า) กำไมลุ (มีลักษณะเป็นพวง ผลใหญ่ประมาณหัวนิ้วโป้ง พวงหนึ่งมีประมาณ 20 - 50 ลูก เมื่อสุกผลจะสีส้มสด) สะตอ ฝักเหรียง ลูกเนียง และลูกนาง

นอกจากนี้ในป่าประเขานันยังมีสัตว์อยู่หลายชนิด เช่น หมูป่า กวาง ฟาน (อี้เก้ง) มุดสัง (พังพอน) เม่น ไก่ป่า และนกชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 ชุมชนที่ใช้ประโยชน์ป่าประ

ป่าประที่งานวิจัยนี้สนใจศึกษาคือป่าประผืนที่มีพื้นที่ 3,000 – 4,000 ไร่ ที่อยู่ใกล้ชุมชนบ้านทับน้ำเต้าและบ้านห้วยตงดังกล่าว ชุมชนที่อยู่ใกล้ป่าประแห่งนี้ คือชุมชนบ้านทับน้ำเต้าและชุมชนบ้านห้วยตง โดยหากใครจะเข้าไปเก็บลูกประก็สามารถเข้าไปได้ทั้งทางบ้านทับน้ำเต้าและบ้านห้วยตง

การพิจารณาถึงช่วงเวลาที่มีชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประแห่งนี้เริ่มตั้งแต่การเกิดขึ้นของชุมชนบ้านปากลง ซึ่งอยู่ห่างจากป่าประโดยเส้นทางเดินเท้าประมาณ 4 - 5 กิโลเมตร มีหลักฐานทางราชการระบุว่า “ปี พ.ศ. 2457 ได้ตั้งนายปกครองหมู่บ้าน และตั้งชื่อบ้านปากลง” (แผนชุมชนบ้านปากลง, 2553, 3) จึงพอสันนิษฐานว่าหมู่บ้านแห่งนี้มีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านปากลงถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านปากลงว่าชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านปากลงนั้นเป็นคนรุ่นปู่ย่าตายาย อพยพมาจาก อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยต้องการหนีจากการเก็บภาษีที่ที่ชาวบ้านเรียกว่า “หนีสี่บาท” ซึ่งเป็นภาษีที่เก็บแทนการเกณฑ์แรงงาน ถ้าชาวบ้านคนไหนไม่มีเงินจ่ายและไม่อยากถูกเกณฑ์แรงงานก็จะหลบหนีเจ้าหน้าที่มาอยู่ป่า (สวัสดิ์ มะค่อม, สัมภาษณ์) จากนั้นก็มีคนจากที่อื่น ๆ อพยพมาสมทบ เช่น จากอำเภอปากพนัง อำเภอสิชล และอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านกลุ่มหลัง ๆ ที่อพยพเข้ามาก็เพื่อต้องการบุกเบิกที่ทำกินเป็นสำคัญ

ต่อมาเมื่อ 40 กว่าปีที่แล้ว มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งครัวเรือนมากขึ้นเนื่องจากมีการสัมปทานแร่แบไรต์ที่บริเวณเขาไม้ไผ่ ซึ่งมีการถากถางป่าสร้างถนนเป็นเส้นทางลำเลียงแร่จากเขาไม้ไผ่ลงไปยังพื้นล่างในเขตอำเภอท่าศาลา ชาวบ้านได้อาศัยเส้นทางนี้ขึ้นไปบุกเบิกพื้นที่ทำกินในเขตพื้นที่ใกล้เส้นทางลำเลียงแร่ดังกล่าว บ้างก็สร้างบ้านเรือนอยู่สองข้างทาง

ถนนลำเลียงแร่ บริเวณบ้านปากลงก็มีผู้คนเข้าไปหักร้างถางพงเพิ่มเติมอีกมาก จนมีอาณาเขตหมู่บ้านขยายขึ้นไปถึงบริเวณเขาไม้ไผ่ซึ่งเป็นแหล่งสัมปทานแร่ มีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึงเกือบ 100 ครัวเรือน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่บุกเบิกป่าทำสวน และปลูกข้าว รวมถึงการเก็บหาของป่ามาบริโภคและเริ่มมีการนำของป่าบางชนิดไปจำหน่ายยังตลาดโรงเหล็กและตลาดท่าศาลาด้วยแล้ว ส่วนลูกประในช่วงนี้ชาวบ้านก็เก็บมาใช้ประโยชน์แล้วเช่นกัน แต่ยังเก็บมาบริโภคเป็นหลักและนำไปฝากญาติมิตรที่อยู่ห่างไกลออกไปบ้าง

เมื่อประมาณ 40 กว่าปีที่แล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งจากชุมชนได้ขยับขยายไปตั้งครัวเรือนห่างจากบ้านปากลงเดิมมาทางทิศเหนือประมาณ 4 - 5 กิโลเมตร ซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่ป่าประ คือบ้านทับน้ำเต้าในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากในบริเวณดังกล่าวมีการตัดถนนผ่านไปยังแหล่งแร่บริเวณเขาไม้ไผ่ จึงมีชาวบ้านทั้งจากปากลงที่แต่งงานและต้องการแยกครัวเรือนได้ขยับขยายเข้าไปบุกเบิกที่ทำกินและตั้งบ้านเรือนในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ส่วนคนจากที่อื่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มเติมนอกจากจะขอแบ่งปันที่ดินจากเครือญาติแล้วก็สามารถบุกเบิกป่าเป็นที่ตั้งครัวเรือนและที่ทำกินได้ โดยในครั้งแรกยังคงเรียกหย่อมบ้านที่เกิดขึ้นนี้ว่าบ้านปากลงตามหมู่บ้านเดิม กระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2542 ทางราชการได้ประกาศแบ่งเขตหมู่บ้านใหม่บ้านทับน้ำเต้าจึงกลายเป็นหมู่ที่ 8 ตำบลกรุงชิง จนถึงปัจจุบันนี้

ส่วนบ้านห้วยตงอยู่ถัดไปคนละเหลี่ยมเขากับบ้านทับน้ำเต้า เมื่อก่อนพื้นที่ในเขตชุมชนบ้านห้วยตงมีลักษณะเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ สภาพพื้นที่เป็นเนินเขาลาดเอียง ใกล้ไปทางเขานันเมีย ซึ่งชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่อพยพมาจากเขต อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับเขตพื้นที่ป่าดังกล่าว โดยหมู่บ้านแห่งนี้เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อประมาณ 28 ปีที่แล้ว ในระยะแรกหมู่บ้านนี้มีกันประมาณ 20 ครัวเรือน เดิมยังอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ 8 (หมู่เดียวกับบ้านปากลง) ตำบลกรุงชิง อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช (หมู่บ้านในเขต ต.กรุงชิง ได้เปลี่ยนไปสังกัดกิ่งอำเภอนบพิตำในปี 2538 และเป็นอำเภอนบพิตำในปี 2550)

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2542 ทางราชการได้แบ่งเขตการปกครองบ้านห้วยตงใหม่เป็น หมู่ 7 ตำบลกรุงชิง กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กล่าวได้ว่าในอดีตกลุ่มคนจากบ้านปากลง คือกลุ่มคนหลักที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าประ และเมื่อเกิดบ้านทับน้ำเต้าและบ้านห้วยตงแล้ว กลุ่มคนจาก 2 บ้านนี้คือกลุ่มคนหลักที่เขาไปใช้ประโยชน์ป่าประ คนจากปากลงก็เข้าไปใช้ประโยชน์น้อยกว่า

อย่างไรก็ตามในทุกช่วงที่ผ่านมาก็มีชาวบ้านจากชุมชนที่อยู่ห่างออกไปเข้ามาเก็บของป่าในป่าประอยู่บ้าง แต่ว่าก็เป็นเพียงบางครั้งบางคราว และต่างก็รู้จักกับชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้ป่าประดี และยอมรับสิทธิที่มีมากกว่าของชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนใกล้ป่า

ปัจจุบันบ้านทับน้ำเต้ามีครัวเรือนทั้งหมด 189 ครัวเรือน มีอาชีพทำสวนเป็นหลัก ได้แก่ สวนยาง สวนผลไม้ สวนสมรม สวนหมาก และการหาของป่า สำหรับการเก็บลูกประนั้น พบว่า เก็บกันทุกครัวเรือน ในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 60 เก็บขายด้วย เก็บสะตอ หาน้ำผึ้ง ประมาณร้อยละ 40 ของครัวเรือน นอกจากนี้ก็มีการเก็บลูกเนียง ลูกนาง เป็นต้น

ส่วนห้วยตงปัจจุบันมีครัวเรือนทั้งหมด 150 ครัวเรือน อาชีพหลักของครัวเรือนคือการทำสวนเช่นกัน โดยร้อยละ 60 ทำสวนยาง ร้อยละ 40 ทำสวนผลไม้ ส่วนการเก็บของป่าในป่าประนั้นทำกันทุกครัวเรือน ซึ่งพบว่าทุกครัวเรือนเก็บลูกประ ในจำนวนนี้ร้อยละ 50 เก็บไปขายด้วย นอกจากนี้ก็มีเก็บน้ำผึ้ง สะตอ ลูกเหรียง ลูกเนียง ลูกนาง เป็นต้น

1.3 ลักษณะการใช้ประโยชน์ป่าประ

ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านและจากพื้นที่ใกล้เคียงจะใช้ประโยชน์จากป่าประหลายลักษณะ ได้แก่ การใช้ประโยชน์จากต้นประโดยตรงคือ การเก็บลูกประ การใช้ไม้เนื้อแข็งที่ขึ้นอยู่ในป่าประเพื่อการก่อสร้าง และการเก็บของป่าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในป่าประ เช่น สะตอ ลูกเหรียง ลูกเนียง ลูกนาง น้ำผึ้ง เป็นต้น

การเก็บเมล็ดลูกประนั้นเก็บมาเพื่อทำเป็นอาหาร โดยในปีหนึ่งจะหาได้เพียง 1 ครั้งในช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายน ลูกประจะมีลักษณะเป็นพูขนาดใหญ่ประมาณเท่ากำปั้น ในลูกประแต่ละลูกจะมีเมล็ดหลายเมล็ด ซึ่งตามปกติจะมี 3 เมล็ด เมื่อลูกประแก่ได้ที่และต้องแสงแดดก็จะแตกออก แรงแตกดังกล่าวจะดีดเมล็ดให้กระจายล่วงห่างออกไปจากโคนต้น เมล็ดลูกประจะมีลักษณะกลมยาวรี ขนาดใหญ่ประมาณหัวนิ้วโป้ง ยาวประมาณ 2 นิ้ว

ภาพที่ 3 ลูกประ

ชาวบ้านจะเก็บเมล็ดลูกประที่ล่วงมานี้ไปบริโภค แต่จะเรียกเมล็ดลูกประว่า “ลูกประ” ดังนั้น คำว่า “ลูกประ” ที่เรียกกันทั่วไปจึงหมายถึงเมล็ดลูกประ ซึ่งงานวิจัยนี้ก็จะเรียกลูกประในความหมายนี้เช่นกัน โดยชาวบ้านจะนำลูกประไปประกอบอาหาร ส่วนมากได้แก่ การนำไปใส่ในแกงไตปลา แกงส้ม การนำไปเผาไฟแกะเปลือกออกเอาเนื้อไปตำรวมกับน้ำพริก ที่นิยมกันมากและถือว่าเป็นการถนอมอาหารด้วยคือการนำไปดอง แล้วนำไปแกงส้ม ซึ่งการดองดังกล่าวสามารถเก็บไว้ได้นาน และมีรสชาติแปลกไปกว่าการใช้ลูกประสด

ภาพที่ 4 ลูกประดอง

จากงานศึกษาเรื่องมูลค่าทางเศรษฐกิจป่าประต่อวิถีชุมชนบนเขานันของระวี ถาวร (2551, 92) ปรากฏผลการศึกษามูลค่าทางเศรษฐกิจของลูกประในช่วงเก็บหาปี พ.ศ. 2550 ช่วงวันที่ 20 สิงหาคม – 20 กันยายน ของบ้านทับน้ำเต้าและบ้านห้วยตง พบว่า มีปริมาณเก็บหาลูกประจากป่าที่ผ่านระบบการซื้อขายในจุดรับซื้อในชุมชน 97,036.5 กิโลกรัม หรือ 97 ตัน เฉลี่ยวันละ 3.2 ตัน มีมูลค่ารวมกว่า 1,259,550 บาท ทำให้มีเงินสะพัดหมุนเวียนในชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าวเฉลี่ยวันละ 41,238 บาท มีมูลค่าการซื้อขายต่อวันมากที่สุดที่ 80,641 บาท โดยผู้เก็บหาเฉลี่ยวันละ 117 คน กลุ่มผู้เก็บหามีทั้งเป็นคู่ และเป็นกลุ่มทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

ภาพที่ 5 ชาวบ้านนำลูกประที่เก็บหามาได้ จำหน่ายแก่แม่ค้าในจุดรับซื้อบริเวณปากทางเข้าป่าประชุมชนบ้านทับน้ำเต้า

ส่วนการตัดไม้นั้นพบว่าชาวบ้านอาศัยตัดไม้เนื้อแข็งที่ขึ้นอยู่ในป่าประ เช่น ไม้หลุมพอ ไม้หมอ ไม้ตะเคียน ไม้หอม ไปสร้างสิ่งก่อสร้างที่จำเป็น เช่น บ้านเรือน ยุ้งข้าว สมัยก่อนการสร้างสิ่งก่อสร้างดังกล่าวนี้ชาวบ้านไม่ต้องซื้อไม้เลย การตัดไม้ดังกล่าวได้ถูกสั่งห้ามไปเมื่อทางราชการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขานั้น และป่าประเป็นป่าที่อยู่ในเขตอุทยานด้วย จะมีอยู่บ้างก็เป็นการลักลอบตัด

ภาพที่ 6 การเก็บของป่าในป่าประ

สำหรับการเก็บของป่านั้น ชาวบ้านอาศัยเก็บของป่าหลายประเภทมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้เมื่อประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติแล้วชาวบ้านก็ยังสามารถเข้าไปเก็บของป่าได้ ในปัจจุบันชาวบ้านไม่เพียงเก็บของป่าเพื่อบริโภคเท่านั้นแต่ยังเก็บไปขายด้วย โดยมีแม่ค้าเข้าไปรับซื้อถึงใกล้บ้าน และกล่าวได้ว่าการหาของป่านำรายได้มาสู่ครัวเรือนที่ยังเก็บของป่าไม่น้อย ครัวเรือนจำนวนหนึ่งอาศัยการเก็บของป่าเป็นรายได้หลักของครอบครัว ของป่าที่ชาวบ้านเก็บเป็นหลักในปัจจุบัน ได้แก่ สะตอ ลูกเหรียง ลูกเนียง ลูกนาง และน้ำผึ้ง

2. การเปลี่ยนแปลงสิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรป่าประ

ในอุทยานแห่งชาติเขานันมีพื้นที่ที่เป็นป่าประอยู่หลายหย่อม แต่ละหย่อมชาวบ้านเรียกชื่อต่างกันไป หย่อมที่กว้างที่สุดมีเนื้อที่ประมาณ 3,000 – 4,000 ไร่ ชาวบ้านเรียกว่า “ป่าประเขานัน” ซึ่งเป็นป่าประที่งานวิจัยฉบับนี้ใช้เป็นพื้นที่ในการศึกษา

ในระบบนิเวศของป่าประแม้จะมีต้นประเป็นหลัก แต่ว่าก็มีต้นไม้อื่นขึ้นอยู่ด้วย บางพื้นที่ก็ขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ แต่ส่วนใหญ่จะขึ้นแบบกระจัดกระจายในทุกพื้นที่ ต้นไม้ดังกล่าวมีทั้งไม้ขนาดใหญ่ที่เป็นไม้เนื้อแข็ง เหมาะสำหรับการก่อสร้าง เช่น ไม้หลุมพอ ไม้จันทน์ ไม้หมอ ไม้ตะเคียนทอง และไม้ขนาดเล็กที่ให้ผลผลิตเป็นอาหารสำหรับชาวบ้าน ที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันดีจากอดีตถึงปัจจุบัน เช่น สะตอ ลูกเหรียง ลูกเนียง ลูกนาง ในขณะที่ในป่าก็มีสัตว์หลายชนิดใช้เป็นแหล่งพักพิงอาศัยและหาอาหาร แต่สัตว์ที่เป็นของป่าและชาวบ้าน

พึ่งพามาแต่อดีตคือผึ้ง สำหรับต้นประนั้นมีแต่เมล็ดที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้เป็นอาหารได้ ส่วนลำต้นไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เนื่องจากเป็นไม้เนื้ออ่อนและผุง่าย

ทรัพยากรในป่าประที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์มาแต่อดีตจึงได้แก่ ลูกประ ไม้ ที่ดิน และของป่าต่าง ๆ ซึ่งในรายงานฉบับนี้จะนำตัวอย่างการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประดังกล่าวมาศึกษาการเปลี่ยนแปลงสิทธิการเข้าถึงและสิทธิการใช้ประโยชน์ ได้แก่ การเก็บลูกประ การตัดไม้ ทั้งกรณีเพื่อนำไม้ไปใช้ประโยชน์และกรณีต้องการที่ดิน และการเก็บของป่าชนิดที่สำคัญในอันดับต้น ๆ สำหรับชาวบ้าน ได้แก่ การเก็บสะตอ ลูกเหรียง ลูกเนียง ลูกนาง รวมทั้งการตีผึ้งด้วย

แม้พื้นที่ที่ป่าประขึ้นจะเป็นบริเวณเขานัน และปัจจุบันอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขานัน แต่ชุมชนที่เข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ ชุมชนจากพื้นที่ที่เรียกว่า “กรุงชิง” ซึ่งชุมชนที่เข้าไปใช้ประโยชน์นี้เป็นกลุ่มชุมชนบริเวณตอนบนของตำบลกรุงชิง ชุมชนที่ใช้เป็นหลักก็คือชุมชนที่อยู่ใกล้ ๆ ป่า ซึ่งถึงแม้พื้นที่บริเวณนี้จะอยู่บนเขาและอยู่ในเขตป่า ที่ไกลจากพื้นที่ล่างมากพอสมควร แต่ว่าก็มีชุมชนมาตั้งถิ่นฐานไม่ต่ำกว่า 100 ปีมาแล้ว โดยขณะนั้นยังเป็นชุมชนขนาดเล็กอยู่ คนในชุมชนดังกล่าวนี้ได้เข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประมาแต่ครั้งนั้นแล้ว

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดระบบสิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประในยุคดั้งเดิม คือทรัพยากรในป่าประมีมาก คนยังมีน้อย คนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และยังเชื่อถือในอำนาจเหนือธรรมชาติ ในขณะที่อำนาจของรัฐและทุนยังขยายตัวขึ้นไปไม่ถึง สิทธิการเข้าถึงจึงปรากฏออกมารูปของสิทธิการใช้ประโยชน์ (usufruct rights) คือทุกคนมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรได้ถ้าต้องการนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ซึ่งได้แก่การกินการใช้ในครัวเรือนและการนำไปแลกเปลี่ยนหรือขายบ้างเล็กน้อยเพื่อหาสิ่งที่ขาดแคลนมากินมาใช้ในครัวเรือน สิทธิการเข้าถึงในยุคนี้จะสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ผู้มาก่อนและกฎเกณฑ์การจอง กล่าวคือ ชาวบ้านคนใดไปถึงหรือพบทรัพยากรอะไรก่อนก็มีสิทธิใช้ทรัพยากรนั้น คนมาทีหลังจะต้องหลีกไปหาที่อื่น ไม่มีการแก่งแย่งกัน ส่วนการจองก็เป็นหลักเสริมของกฎเกณฑ์ผู้มาก่อน คือหากผู้มาก่อนพบว่าทรัพยากรที่ตนพบนั้นยังอ่อนอยู่ก็สามารถทำเครื่องหมาย “ปักกำ” จองไว้ก่อน แต่ทรัพยากรที่จะจองไว้ก่อนนี้ต้องเป็นของที่มีน้อยและซ่อนเร้นพบได้ยาก หากไม่ให้คนพบก่อนจองไว้ก็อาจไม่มีคนเห็นอีก ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเสียโอกาสที่จะใช้ประโยชน์ทรัพยากรนั้น ที่พบเห็นได้ชัดเจนก็ได้แก่การตีผึ้ง ส่วนทรัพยากรที่มีมากและ

พบเห็นได้ง่าย เช่น สะตอ ลูกเหรียง ลูกเนียง ลูกนาง หากผู้มาก่อนพบในขณะที่ยังอ่อนอยู่ก็ต้องทิ้งไว้ให้แก่ และต่อไปใครจะมาพบก็ได้ จะจองไว้ก่อนไม่ได้ อย่างไรก็ตามสิทธิการจองนี้หากมีผลประโยชน์มากชุมชนก็จะมอบหน้าที่ในการดูแลป่าบางลักษณะไว้ เช่น กรณีของผึ้งยวน ชาวบ้านสามารถจับจองต้นไม้ที่ผึ้งยวนทำรังไว้ได้เพื่อจะรอผึ้งยวนมาทำรังอีก แต่จะโค่นต้นไม้ไม่ได้ ซึ่งเท่ากับมอบภารกิจในการดูแลต้นไม้นั้นไว้ชาวบ้านคนนั้นด้วยนั่นเอง

ส่วนสิทธิการใช้ประโยชน์นั้นพบว่าชาวบ้านมีสิทธิใช้ประโยชน์ทรัพยากรเท่าที่จำเป็น ไม่มีการกักตุนหรือเก็บทรัพยากรมาใช้เกินความจำเป็น นอกจากนี้ต้องใช้ทรัพยากรให้คุมค่า คือใช้ทรัพยากรที่แก่ได้ที่แล้ว ไม่เก็บทรัพยากรที่ยังอ่อน เพราะถือว่าไม่คุ้มค่าตามที่ธรรมชาติมอบให้ และต้องใช้ทรัพยากรแบบไม่ทำลาย

เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสิทธิการการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประในยุคนี้ คือ การขยายตัวของตลาดทุนนิยมเข้าไปในชุมชนในเขตป่า การเพิ่มขึ้นของกลุ่มคนที่ต้องการไปใช้ทรัพยากรจากป่าเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และการที่ชุมชนถูกกีดกันออกจากการเป็นผู้ดูแลป่าอย่างที่เคยเป็นมาแต่เดิม เงื่อนไขนี้เริ่มเกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 2490 เมื่อรัฐบาลให้สัมปทานเหมืองแร่ที่เขาเหล็ก และเข้มข้นขึ้นเมื่อรัฐให้สัมปทานเหมืองแร่เพิ่มขึ้นที่เขาไม้ไผ่ในช่วงต้นทศวรรษ 2510 และในช่วงเดียวกันนี้รัฐก็ให้สัมปทานป่าไม้ในบริเวณที่ไม่ห่างจากป่าประนัก การเกิดสัมปทาเหมืองแร่ครั้งแรกทำให้มีถนนขึ้นไปถึงเขาเหล็ก ซึ่งบริษัทผู้ได้รับสัมปทานสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงแร่ สุดปลายถนนสายนี้ยังอยู่ห่างป่าประประมาณ 15 กิโลเมตร การเกิดสัมปทานเหมืองแร่ครั้งที่สองทำให้เกิดถนนผ่านเข้าไปใกล้ป่าประ ถนนดังกล่าวสามารถเชื่อมชุมชนใกล้ป่าเข้ากับตลาดท่าศาลา ซึ่งเป็นตลาดสำคัญในท้องถิ่นได้ ถนนที่กล่าวถึงนี้รัฐบาลได้ปรับปรุงเป็นถนนลาดยางในต้นทศวรรษ 2520 การเกิดขึ้นของถนนได้เปิดให้อิทธิพลของตลาดเข้าสู่ชุมชนต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและทางความคิด พร้อมกับเป็นเส้นทางให้คนจากพื้นล่างขึ้นไปหักร้างถางพงหาที่ทำกินและสร้างที่อยู่อาศัย ในช่วงต้นทศวรรษ 2510 มีหมู่บ้านเกิดขึ้นบริเวณชายป่าประ 1 แห่ง คือบ้านทับน้ำเต้า

การให้สัมปทานป่าไม้บนกรุงชิงของรัฐบาลในช่วงต้นทศวรรษ 2510 ก็ส่งผลให้มีคนขึ้นไปบนกรุงชิงเพิ่มขึ้นอีกนอกจากชาวบ้านจากพื้นล่างที่ขึ้นไปบุกเบิกป่าหาที่ทำกินซึ่งเกิดขึ้นเป็นปกติอยู่แล้ว ได้แก่ กลุ่มคนรับจ้างตัดไม้และญาติพี่น้อง คนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเข้าไปตั้งบ้านเรือนบริเวณป่าประ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการโค่นต้นไม้ในป่าประ ทั้งโดยการลักลอบ

เข้าไปตัดไม้ของบริษัทสัมปทาน เพราะเขตป่าประนั้นอยู่นอกสัมปทาน และการตัดไม้ไปสร้างบ้านเรือน นอกจากนี้การเข้าไปตัดไม้ในป่าประของคนกลุ่มนี้ยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้เลื่อยยนต์เข้าไปแพร่หลายแทนการใช้ขวานตัดต้นไม้ของชาวบ้าน ซึ่งนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ไม้ในป่าประถูกตัดลงอย่างรวดเร็วหลังจากนี้ในช่วงกลางทศวรรษ 2520 มีหมู่บ้านเกิดขึ้นอีกแห่งหนึ่งบริเวณชายป่าประแต่อยู่คนละเหลี่ยมเขากับบ้านทับน้ำเต้า คือหมู่บ้านห้วยตง

การเกิดขึ้นของสัมปทานทั้งกรณีเหมืองแร่และป่าไม้ โดยเฉพาะการเข้าไปลักลอบตัดไม้ในป่าประของบริษัทสัมปทานโดยบอกกับชาวบ้านว่าได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าป่าไม้ไม่ได้เป็นของพวกเขาอีกต่อไป และเริ่มไม่แน่ใจในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการเป็นเจ้าป่าเจ้าเขา รวมทั้งเห็นได้ชัดเจนว่ารัฐได้เอาป่าไม้ที่พวกเขาเคยดูแลและใช้ประโยชน์ไปให้นายทุน ในขณะที่เศรษฐกิจแบบใหม่เข้าไปมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านได้ถอยห่างออกมาจากแบบแผนการใช้ทรัพยากรที่เป็นมาแต่เดิมมากขึ้น ในขณะเดียวกันในชุมชนที่มีคนเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าประดังกล่าวทั้งชุมชมเก่าและชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ก็มีคนที่อพยพเข้ามาใหม่ที่ไม่ได้ผูกพันอยู่กับกฎเกณฑ์ของชุมชนและตั้งใจขึ้นมาหาประโยชน์จากทรัพยากรในป่าประโดยตรง คนส่วนนี้ก็ยิ่งพร้อมจะปรับตัวไปสู่ความสัมพันธ์แบบใหม่ที่จะช่วยให้พวกเขาสามารถนำทรัพยากรในป่าประมาใช้ประโยชน์ในตลาดสมัยใหม่

การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประ เริ่มจากค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจนกลายเป็นแบบแผนหลัก โดยสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรได้เปลี่ยนไปสู่การเข้าถึงแบบเสรี (open access) และการเข้าถึงแบบการถือครองเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล (private property) การเข้าถึงแบบเสรีจะเกิดในกรณีของการนำผลผลิตจากป่าที่เกิดขึ้นแบบหมุนเวียนแทนที่ออกมาใช้ประโยชน์ เช่น การตัดไม้ การเก็บลูกประ และการเก็บของป่าอื่น ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อนำผลผลิตจากป่าทั้งหมดมาขายเป็นเงินในตลาดต่าง ๆ

การตัดไม้ขายถือว่าเป็นวิกฤตที่สุดที่มีผลต่อการความอุดมสมบูรณ์ของป่าและการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ เพราะต้นไม้เป็นทรัพยากรขนาดใหญ่และมีผลต่อความเป็นป่ามากกว่าองค์ประกอบอย่างอื่นของป่า ระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนก็ตระหนักถึงความจริงนี้ ดังจะเห็นว่าแต่เดิมในการตัดต้นไม้แต่ละครั้งจะต้องมีพิธีกรรมขอต่อ

16 new.indd 132 11/30/2559 BE 16:50

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากเป็นต้นไม้ใหญ่มาก ๆ ชาวบ้านจะไม่ตัดด้วยเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ แต่การเปลี่ยนแปลงในยุคนี้ชาวบ้านซึ่งใช้เลื่อยยนต์โค่นต้นไม้แล้วได้โค่นต้นไม้อย่างอิสระ และส่วนใหญ่เป็นการโค่นเพื่อขาย รวมทั้งขายให้แก่บริษัทสัมปทานที่ลักลอบเข้ามาตัดไม้ในป่าด้วย ในตอนท้ายของยุคนี้ไม้เนื้อแข็งขนาดใหญ่ที่มีอยู่ในป่าประสูญหายไปเกือบหมด จะพอเหลืออยู่บ้างก็ต้องอยู่บนพื้นที่สูงและลึกเข้าไปมาก ๆ

การเปลี่ยนแปลงสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรในป่าประอีกลักษณะหนึ่ง คือการถือครองเป็นทรัพย์สินส่วนตัว ที่เห็นได้ชัดเจนคือการบุกเบิกป่าเพื่อถือครองที่ดินสำหรับการทำสวน ในระยะแรกชาวบ้านจะทำสวนลักษณะที่เป็นสวนสมรมซึ่งก็มียางพันธุ์พื้นเมืองปะปนอยู่ด้วย ระยะท้าย ๆ ของยุคชาวบ้านได้ทำสวนในลักษณะของการปลูกยางพันธุ์เป็นพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นเป็นลำดับ พร้อม ๆ กับการบุกเบิกป่าเป็นพื้นที่สวนมากขึ้น และเริ่มมีการขายที่ดินในเขตป่าที่ตนบุกเบิกไว้แล้ว แต่ยังเป็นการขายกันในหมู่ญาติหรือคนรู้จัก การที่ชาวบ้านสามารถถือครองที่ดินในเขตป่าเป็นทรัพย์สินส่วนตัวได้ก็โดยการรับรองกันเองในชุมชน คือชาวบ้านจะรับรู้ว่าใครครอบครองที่ดินอยู่ตรงไหน และยอมรับสิทธิ์นั้นโดยไม่ไปต่อว่าหรือเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้น

ในขณะเดียวกันสิทธิการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประในยุคนี้ก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่การนำทรัพยากรจากป่าประมาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ให้มากที่สุด การใช้ทรัพยากรโดยไม่คำนึงถึงความคุ้มค่าของการนำทรัพยากรมาใช้ก่อนกำหนด และการใช้โดยไม่สนใจว่าเป็นการทำลายทรัพยากรหรือไม่

ในสถานการณ์เช่นนี้เห็นได้ชัดเจนว่ากฎเกณฑ์ตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิมไม่สามารถมีพลังในการควบคุมดูแลกลุ่มที่ขึ้นมาใหม่ กลุ่มคนเดิมก็ปรับเปลี่ยนตัวเองไปผูกติดอยู่กับกฎเกณฑ์ของตลาดแทนกฎจารีตประเพณีมากขึ้นเรื่อย ๆ แม้จะมีผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านบางกลุ่มพยายามสร้างระเบียบกฎเกณฑ์บางประการขึ้นมาเพื่อควบคุมสิทธิของการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรของชาวบ้าน แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะคณะกรรมการดังกล่าวมีความขัดแย้งเชิงโครงสร้างอยู่ในตัว เนื่องจากคณะกรรมการก็ล้วนแต่เป็นชาวบ้าน ต้องใช้ทรัพยากรในป่าประเช่นเดียวกับคนอื่น และชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่ใช้ทรัพยากรอยู่ก็เป็นญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงและคนรู้จักกันเป็นส่วนใหญ่ ในขณะอำนาจที่ใช้ก็ไม่ชัดเจนว่าเป็นอำนาจจากไหนแน่ จะใช้อำนาจตามจารีตประเพณี อำนาจดังกล่าวก็อ่อนแอไปแล้ว ถึงใช้ก็ไม่มีใครเชื่อ จะใช้อำนาจจากระบบราชการก็ยาก เพราะคณะกรรมการทั้งหมดไม่ได้

ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการอุปถัมภ์ค้ำชูจากทางราชการ แต่ต้องใช้ทรัพยากรเช่นเดียวกับชาวบ้านคนอื่น ดังนั้น ในที่สุดการทำงานของคณะกรรมการจึงไม่มีผลอะไรต่อการควบคุมสิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประ

จนกระทั่งปี 2535 รัฐบาลได้ประกาศให้พื้นที่ป่าบริเวณเขานันเป็นอุทยานแห่งชาติเขานัน ซึ่งพื้นที่ป่าประก็อยู่ในเขตอุทยานดังกล่าวด้วย การเกิดขึ้นของอุทยานแห่งชาติเขานันดูผิวเผินแล้วน่าจะสามารถปกป้องทรัพยากรในป่าประไม่ให้ถูกทำลายได้ แต่ในความเป็นจริงกลับเกิดผลในทางตรงกันข้าม คือเร่งเร้าให้เกิดการพัฒนาสิทธิการเข้าถึงไปในทางของการใช้ทรัพยากรบางส่วนอย่างเสรีมากขึ้น และการยึดทรัพยากรบางส่วนเป็นของส่วนตัวมากขึ้น ในขณะที่สิทธิการใช้ประโยชน์ก็ปรากฏในรูปของการนำทรัพยากรมาขายให้มากที่สุด เอาให้หมดวันนี้เลย ไม่ต้องคิดถึงวันข้างหน้า และด้วยวิธีที่ง่ายที่สุด ป่าประจึงตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมอย่างมาก ทรัพยากรทุกประเภทถ้าไม่หมดไปก็ลดปริมาณลงอย่างมาก แม้แต่ตัวป่าเองในปัจจุบันไม่ต่ำกว่าครึ่งเปลี่ยนสภาพเป็นสวนยางไปแล้ว ที่เป็นเช่นนี้มาจากเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

ประการแรกการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขานันเกิดขึ้นในช่วงที่ชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าประอยู่อย่างเข้มข้นแล้ว ดังนั้น เมื่อเกิดเขตอุทยานขึ้นแทนที่ชาวบ้านจะตีความหมายว่าเป็นเขตอนุรักษ์ป่าของรัฐ กลับตีความตามบริบทที่เป็นจริงของตนว่าป่าเป็นของหลวง เมื่อเป็นของหลวงก็หมายความว่าใครจะใช้ประโยชน์อย่างไรก็ได้ กฎเกณฑ์ตามจารีตที่อาจจะเหลืออยู่บ้าง หรือความเกรงใจซึ่งกันและกันของชาวบ้านก็ไม่มีความจำเป็น และไม่เพียงชาวบ้านที่อยู่ในป่าหรืออยู่ใกล้ป่าเท่านั้นที่ให้ความหมายเช่นนี้ ชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลออกไปมาก ๆ ก็ยังให้ความหมายเช่นนี้ และพากันนั่งรถเข้ามาใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประโดยไม่จำเป็นต้องเกรงใจชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้ป่า ความคิดเช่นนี้ของคนภายนอกพัฒนาไปถึงขั้นที่มองเห็นว่าที่ดินในเขตป่าประเป็นพื้นที่ที่ตนจะซื้อมาถือครองได้อย่างปลอดภัย โดยซื้อมาจากชาวบ้านที่บุกเบิกไว้ โดยไม่จำเป็นต้องรู้จักกันมาก่อน แม้แต่ข้าราชการที่รักษากฎหมายก็คิดเช่นนี้และเข้าไปซื้อที่ดินในป่าประเช่นกัน การคิดและกระทำเช่นนี้จึงเท่ากับไม่ได้มองเลยว่าพื้นที่ป่าประนั้นเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของรัฐ ส่วนเจ้าหน้าที่อุทยานนั้นไม่มีใครเกรงกลัว เพราะชาวบ้านมีวิธีที่จะหลบหลีกและกดดันให้รอดพ้นจากการจับกุม ในขณะที่เจ้าหน้าที่เองก็มักจะเป็นญาติมิตรกับคนในพื้นที่ และมีผลประโยชน์อยู่ด้วย ประการที่สอง การขยายตัวของตลาดทุนนิยมเข้าไปในพื้นที่นั้นรุนแรงมากขึ้น ทำให้ผลผลิต

จากป่าทุกประเภทกลายเป็นสิ่งที่มีราคาดี และมีแม่ค้าไปรับซื้อถึงที่ โดยเฉพาะการที่ราคายางสูงขึ้นมากทำให้ที่ดินในป่ากลายเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ดีให้แก่ชาวบ้าน และเป็นแรงจูงใจให้คนจากพื้นที่ล่าง ทั้งข้าราชการ นักธุรกิจ นักการเมือง เข้าไปซื้อที่ในป่าประจากชาวบ้าน เพราะราคาถูกกว่าที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์มาก ซึ่งชาวบ้านก็ยินดีขายเพราะในป่าประยังมีพื้นที่ให้ตนบุกเบิกได้อีก

3. ความขัดแย้ง การปรับตัวและการต่อรอง

ในยุคที่ทรัพยากรในป่าประยังถูกใช้โดยกลุ่มคนที่อยู่มาแต่เดิมนั้นไม่มีเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่จะให้คนเกิดความขัดแย้งกัน เพราะทรัพยากรยังมีมาก คนมีน้อย และมีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดกัน อีกทั้งยังมีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นอำนาจควบคุมการใช้ทรัพยากรอีกด้วย ในขณะที่อำนาจของรัฐและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมยังเข้ามาไม่ถึง

ต่อเมื่อรัฐให้สัมปทานในการขุดแร่และตัดไม้การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นชัดเจน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ดังกล่าวรายละเอียดมาแล้ว ภายใต้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในหลายมิติควบคู่มาด้วย ตั้งแต่ความขัดแย้งระหว่างโครงสร้างการจัดการทรัพยากรของชุมชนกับโครงสร้างอำนาจของรัฐและทุน ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐและทุน และความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวชาวบ้านได้ปรับตัวออกจากโครงสร้างอำนาจของชุมชนไปสู่การโอนอ่อนต่ออำนาจของตลาด คือการพยายามใช้สิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประไปในทางที่จะนำทรัพยากรมาขายในตลาดอย่างเต็มที่ โดยไม่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่าและแบบทำลาย รวมทั้งไม่นึกถึงว่าคนอื่นจะมีโอกาสเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรนั้นหรือไม่ การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่เห็นความเสื่อมโทรมของป่าและอยากสร้างกติกาขึ้นมาดูแลก็ไม่ประสบผลสำเร็จเพราะการเกิดขึ้นของคณะกรรมการดังกล่าวก็มีปัญหาในตัวเองมาแต่ต้นว่าจะเป็นตัวแทนราชการหรือเป็นตัวแทนของชาวบ้าน

ในท้ายยุคนี้จึงเห็นได้ชัดเจนว่าความขัดแย้งได้คลี่คลายไปในทางที่ชุมชนได้สลายขั้วของตนเข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่เป็นหลัก ทำให้คู่ขัดแย้งทางโครงสร้างระหว่างระบบการจัดการทรัพยากรที่เป็นมาแต่เดิมกับแบบใหม่คลี่คลายไป ในขณะที่สัมปทานตัดไม้ได้หมดไปอย่างเป็นทางการในปี 2532 หลังจากรัฐบาลประกาศยกเลิกสัมปทานตัดไม้

ทั่วประเทศอันเนื่องมาจากเกิดภัยพิบัติครั้งใหญ่จากน้ำป่าไหลหลากที่ จ.นครศรีธรรมราช ความขัดแย้งหลักที่เหลืออยู่ในช่วงท้ายยุค คือความขัดแย้งของชาวบ้านด้วยกันเองในการแย่งชิงกันเข้าถึงทรัพยากรแบบเสรีและการถือครองที่ดินเป็นสมบัติส่วนตัว

เมื่อเข้าสู่ยุคหลังประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเขานันก็เกิดเงื่อนไขความขัดแย้งเพิ่มขึ้นและกลายเป็นความขัดแย้งหลักของยุคสมัย คือป่าประที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์อยู่ได้กลายเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ในขณะที่การขยายตัวของการระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้าสู่พื้นที่เข้มข้นขึ้น ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การขยายพื้นที่ปลูกยางและราคายางที่สูงขึ้นมาก

เมื่อเริ่มประกาศเขตอุทยานในปี 2535 นั้นมีชาวบ้านตั้งบ้านเรือนและมีที่ทำกินอยู่ในเขตอุทยานนับ 100 ครัวเรือนแล้ว โดยทางอุทยานพยายามผลักดันชาวบ้านให้ออกจากป่าตามกฎหมาย แต่ชาวบ้านนอกจากไม่ยอมออกแล้วยังรุกป่าเพิ่มขึ้นอีกด้วย รวมทั้งนำพื้นที่ป่าดังกล่าวไปขายให้คนภายนอกด้วยอีกทั้งยังมีชาวบ้านที่อยู่นอกป่าได้เข้าไปบุกเบิกหาที่ทำกินในป่าเพิ่มเติมด้วย ความขัดแย้งระหว่างทางอุทยานที่ต้องการให้ชาวบ้านออกจากเขตป่ากับชาวบ้านที่ต้องการผลประโยชน์และความมั่นคงในการตั้งถิ่นฐานและทำกินในเขตป่าจึงเป็นคู่ขัดแย้งที่สำคัญที่สุดในปัจจุบัน

ในช่วงที่ราคายางดีขึ้นอย่างต่อเนื่องและมั่นคง มีคนจากพื้นล่างจำนวนมากขึ้นไปซื้อที่ดินในป่าประจากชาวบ้าน ยิ่งทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งยิ่งเข้มข้นขึ้นอีก เพราะยิ่งแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่อุทยานไม่สามารถดูแลรักษาพื้นที่อุทยานให้เป็นไปตามกฎหมายและชาวบ้านไม่หวั่นเกรงอำนาจของทางอุทยานและอำนาจรัฐ ในขณะที่ได้เพิ่มอำนาจของคนอีกกลุ่มเข้ามาหนุนชาวบ้าน คือกลุ่มคนที่เข้ามาซื้อที่ดิน เพราะคนกลุ่มนี้มักจะมีอำนาจอยู่ในสังคม เช่น พบว่าในการเคลื่อนไหวไปเรียกร้องความขอความมั่นคงในการอยู่และทำกินของชาวบ้านในเขตอุทยานต่อฝ่ายต่าง ๆ นั้นจะมีนักการเมืองและนักธุรกิจที่ซื้อที่ดินไว้สนับสนุนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านเสมอ

ในความขัดแย้งดังกล่าวนี้ชาวบ้านพยายามนำกลยุทธ์การต่อรองหลายอย่างมาใช้เพื่อให้ตนสามารถตั้งถิ่นฐานและทำกินอยู่ในเขตป่าได้อย่างมั่นคง รวมทั้งสามารถบุกเบิกพื้นที่เพิ่มเติมได้ด้วย กลยุทธ์ที่ใช้ ได้แก่ การรุกป่าแบบหลบซ่อนและหลบลีกไม่ให้เจ้าหน้าที่อุทยานมาพบเห็น แบบไม่รู้ไม่ชี้เมื่อเจ้าหน้าที่อุทยานมาพบ เช่น ตอบปฏิเสธว่าไม่ใช่สวนยางของตน ถามต่อไปก็จะตอบว่าไม่รู้ หรือโบ้ยว่าเป็นของนายทหารและนายตำรวจที่อยู่นอกชุมชน แบบสร้างภาพลักษณ์ให้สังคมสนับสนุน ได้แก่ การออกข่าวว่าชาวบ้านต้องการ

16 new.indd 136 11/30/2559 BE 16:50

จัดการป่าประแบบป่าชุมชน การฟื้นฟูพิธีกรรมเบิกป่าโดยเชิญหลายฝ่ายเข้าไปร่วม การร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนำเที่ยวป่าประ และแบบสุดท้ายคือการเรียกร้องขอความเป็นธรรม โดยชาวบ้านจะรวมตัวกันไปเรียกร้องผู้ดูแลนโยบายระดับสูง เช่น นายกรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง เพื่อในด้านหนึ่งจะเป็นการกดดันไม่ให้เจ้าหน้าที่อุทยานมาจับกุม ในอีกด้านหนึ่งเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะให้ชาวบ้านสามารถทำกินอยู่ในเขตป่าได้

ในปัจจุบันสถานการณ์กำลังดำเนินไปอย่างที่กล่าวมานี้

สรุปและข้อเสนอแนะ

การอธิบายเรื่องทรัพยากร การทำลายทรัพยากร และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร เป็นเรื่องที่ซับซ้อน ดังนั้น แนวทางการอธิบายประเด็นดังกล่าวนี้จึงไม่ควรเริ่มต้นด้วยว่าใครถูกใครผิด หรือใช้มุมมองแบบอุดมคติ แต่พยายามหาเงื่อนไขต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันที่มีผลทำให้ทุกฝ่ายเข้าไปมีความสัมพันธ์บนพื้นที่ป่าอย่างที่เป็นอยู่

ประการแรก คงต้องเข้าใจว่าระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนเคยมีอยู่จริง แต่ว่าระบบดังกล่าวก็มีบริบทของตนเอง คือเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในช่วงที่ทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์ คนที่เข้าไปใช้ยังมีน้อย และคนยังเชื่อว่าป่า เขา ต้นไม้ ล้วนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแลอยู่ ในขณะที่อิทธิพลของรัฐและทุนยังเข้าไปไม่ถึง หากไม่วิเคราะห์เชิงบริบทที่เป็นจริงดังกล่าว จะทำให้เข้าใจว่าระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนยังคงมีอยู่ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในยุคปัจจุบัน

ประการที่สอง คงต้องเข้าใจว่า รัฐเริ่มเข้าไปเกี่ยวข้องกับทรัพยากรในท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยต้องการนำทรัพยากรมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเพื่อนำเงินไปพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ตอนนั้นรัฐยังไม่ได้คิดเรื่องการอนุรักษ์ และคิดถึงประชาชนในลักษณะของการนำทรัพยากรมาสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเช่นกัน โดยการมอบที่ดินให้ถือครองเป็นทรัพย์สินส่วนตัว ส่วนทรัพยากรส่วนรวมเช่นป่าไม้นั้น รัฐไม่ได้คำเนินการใดเลยสำหรับชุมชนที่เคยใช้ประโยชน์จากป่า ทั้งไม่ได้ดำเนินการในลักษณะที่เห็นว่าชุมชนมีระบบการจัดการป่าของตนเอง และไม่ได้ดำเนินการว่าจะจัดความสัมพันธ์ที่จะให้ชาวบ้านเข้าถึงและใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างไร รัฐยังเพียงมุ่งเน้นที่การให้สัมปทานแก่กลุ่มทุน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่ารัฐและกลุ่มทุนร่วมกันหาประโยชน์จากทรัพยากรที่แต่เดิมมีแต่คนในชุมชนหรือท้องถิ่นเท่านั้นที่ใช้

ประโยชน์และร่วมกันดูแล และการเข้ามาแสวงหาผล ประโยชน์ของรัฐร่วมกับทุนนั้นรุนแรงมาก เพราะสามารถโค่นต้นไม้ใหญ่ได้ทุกขนาด และโค่นจำนวนมากอย่างที่ชาวบ้านไม่เคยนึกคิดมาก่อน รากฐานความเชื่อเดิมซึ่งเป็นอำนาจสำคัญของระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชน คือความเชื่อเรื่องเจ้าป่าเจ้าเขา เทพยดาอารักษ์ก็สูญหายไปด้วย ลักษณะเช่นนี้ก็เป็นแนวทางให้ชาวบ้านในยุคหลังจากนี้มุ่งหาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรอย่างไม่จำกัดเช่นกัน

ประกอบกับเมื่อรัฐได้ร่วมกับทุนเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเต็มที่นั้น ตลาดในระบบทุนนิยมก็ตามเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ ด้วย ซึ่งแน่นอนว่าในด้านหนึ่งตลาดสามารถรองรับชาวบ้านที่จะนำผลผลิตจากป่าออกมาขาย ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็สามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านเปลี่ยนวิถีชีวิตไปพึ่งพาการอุปโภคบริโภคจากตลาดมากขึ้น

ยุคสมัยนี้จึงเป็นยุคสมัยที่ทุกฝ่ายเร่งการนำทรัพยากรจากป่าออกมาเปลี่ยนเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นไม้ แร่ธาตุ พืชและสัตว์ที่มีอยู่ในป่า สำหรับกลุ่มชาวบ้านที่ไม่สามารถเข้าถึงที่ดินได้ตามวิธีการของรัฐก็ใช้วิธีแผ้วทางป่าเพื่อหาที่ตั้งถิ่นฐานและทำกิน โดยเฉพาะในภาคใต้ที่ยางและปาล์มกลายเป็นพืชเศรษฐกิจของคนในพื้นที่และของประเทศ พื้นที่ป่าประเภทต่าง ๆ จำนวนมากก็ถูกแทนที่ด้วยสวนยางและสวนปาล์ม

ประการที่สาม รัฐเพิ่งมาพูดถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างจริงจังเมื่อ 30 – 40 ปีมานี้เอง เมื่อทรัพยากรสำคัญของประเทศโดยเฉพาะป่าเสื่อมลงอย่างเห็นชัดเจน และส่งผลกระทบด้านต่าง ๆ ตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม น้ำ อาหาร และยา

อย่างไรก็ตามนโยบายของรัฐก็มีการขัดแย้งกันเองอย่างชัดเจน คือความพยายามที่จะใช้กลไกของรัฐจัดการในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร ในขณะเดียวกันก็สนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรเพื่อใช้ประโยชน์ในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการเปลี่ยนทรัพยากรให้เป็นสินค้าในระบบตลาด โดยอิงอยู่กับหลักการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าต่อการลงทุนไปพร้อม ๆ กับหลักการการอนุรักษ์ทรัพยากรด้วย

การขัดแย้งกันเองในเชิงนโยบายดังกล่าว มีส่วนอย่างสำคัญในการเปิดช่องทางให้เกิดการทำลายทรัพยากรขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะรัฐยึดติดอยู่กับการใช้แนวทางในระบบการจัดการทรัพยากรเชิงเดี่ยวเท่านั้น คือการพึ่งพากลไกรัฐ โดยเฉพาะการใช้กฎหมายเพื่อการควบคุม แต่กลับปล่อยให้กลไกตลาดทำงานได้อย่างเสรี ขณะที่รัฐขาดพื้นฐานความเข้าใจในลักษณะสำคัญของทรัพยากรส่วนรวมประเภทที่ต้องใช้ร่วมกัน เช่น กรณีของป่า

ว่าเป็นทรัพยากรประเภทที่มีต้นทุนสูงมากในการจัดการควบคุม การมีเฉพาะหน่วยงานของรัฐซึ่งใช้การจัดการเชิงเดี่ยวจะไม่สามารถแบกรับภาระได้ และจะทำให้เกิดการเข้าถึงทรัพยากรแบบเสรี (open access) มากขึ้น รวมทั้งเกิดการแย่งชิงทรัพยากรอย่างรุนแรง ทั้งนี้เพราะว่าเมื่อรัฐประกาศควบคุมการใช้ทรัพยากรให้อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแต่เพียงฝ่ายเดียว เช่น การประกาศเขตป่าอนุรักษ์ประเภทต่าง ๆ นั้น ชาวบ้านในพื้นที่ต่าง ๆ ล้วนทำกินหรือหาผลประโยชน์ต่าง ๆ จากป่าอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งในภาคใต้มีความชัดเจนว่ามีการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเข้มข้นอยู่พอสมควรแล้ว ส่วนใหญ่จะ ได้แก่ การทำสวนยาง ดังนั้น เมื่อรัฐเริ่มประกาศเขตป่าอนุรักษ์ก็เท่ากับเริ่มขัดแย้งกับประชาชนทันที ในสถานการณ์เช่นนี้ชาวบ้านก็จะใช้ทรัพยากรแบบเต็มที่และไม่ดูแลรักษามากขึ้น เพราะถือว่าเป็นสมบัติของรัฐที่ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ และใช้วิธีการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เพื่อต่อรองกับรัฐ ในที่สุดแล้วรัฐก็ไม่สามารถทำอะไรประชาชนได้ ในขณะเดียวกันรัฐก็ไม่สามารถปกป้องผืนป่าเอาไว้ได้ด้วยเช่นกัน

ภายใต้สถานการณ์ที่การเข้าถึงทรัพยากรเป็นแบบเสรีนี้ ภาครัฐก็ยังคงใช้นโยบายที่ขัดแย้งกันเองอยู่เช่นเดิม ในด้านหนึ่งก็สนับสนุนกลไกตลาด ด้วยการเพิ่มสิทธิประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการเข้าถึงระบบตลาดมากยิ่งขึ้น ในอีกด้านหนึ่งก็เพิ่มมาตรการอนุรักษ์อย่างเข้มข้น ด้วยการขยายพื้นที่อนุรักษ์ออกไปมากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีของทรัพยากรป่าไม้ แต่ผลที่ตามมากลับไม่สามารถหยุดยั้งการทำลายพื้นที่อนุรักษ์ เพราะผู้ที่ถือครองพื้นที่เหล่านี้อยู่จะถูกจำกัดสิทธิประโยชน์ลง จนเสียเปรียบผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจในระบบตลาด เช่น ราคาที่ดินจะถูกกดให้อยู่ในระดับต่ำ ขณะที่ไม่สามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เนื่องจากเป็นที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ มาตรการเหล่านี้จึงกลายเป็นแรงบีบให้ผู้ถือครองพื้นที่อนุรักษ์อยู่เดิมหันไปแสวงหาประโยชน์อย่างไม่ยั่งยืน หรือขายที่ดินให้ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ แล้วไปแผ้วถางพื้นที่ใหม่ต่อไป

ข้อสรุปตรงนี้ก็คือ ป่าประในปัจจุบันถูกชาวบ้านบุกรุกมาก และใช้แบบไม่มีการอนุรักษ์ แต่ก็ต้องเข้าใจว่าชาวบ้านไม่ได้เป็นเช่นนี้มาแต่ครั้งปู่ย่าตาทวด แต่ค่อย ๆ เป็นมาในกระบวนการ พัฒนาประเทศทั้งหมด และรัฐเองก็ทำลายทรัพยากรมาแต่เดิมด้วยระบบให้สัมปทานและกระตุ้นให้ชาวบ้านทำเช่นนี้มาแต่อดีต แต่เมื่อวันหนึ่งรัฐหันมาพูดเรื่องการอนุรักษ์กลับโยนความผิดไปให้ประชาชนรับผิดชอบแต่เพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่ฝ่ายรัฐเองแม้จะมีอำนาจอยู่ในมือตามกฎหมาย แต่ในความเป็นจริงก็ไม่สามารถไล่จับกุมชาวบ้าน

มาดำเนินคดีได้ เพราะชาวบ้านเองก็เป็นคนด้อยโอกาสในสังคม และต้องพึ่งพิงที่ดินในเขตป่าเป็นที่ทำกิน รัฐที่เที่ยวไล่จับชาวบ้านลักษณะนี้ท้ายสุดรัฐนั่นเองจะกลายเป็นผู้อ่อนแอ

ดังนั้น ทางออกจึงมีทางเดียวคือรัฐและประชาชนที่ทำมาหากินอยู่ในเขตป่าต้องร่วมกันหาทางออกด้วยการสร้างระบบการจัดการทรัพยากรเชิงซ้อนที่เหมาะสมขึ้นมา เพื่อใช้เป็นทางเลือกเชิงนโยบายในการจัดการป่าประ โดยในด้านหนึ่งรัฐคงต้องยอมให้ชาวบ้านทำมาหากินอยู่ในเขตป่าได้อย่างมั่นคง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็ใช้กระบวนการการทำมาหากินในเขตป่าของชาวบ้านเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า และดูแลป่าไปในตัวด้วย

ภายใต้แนวทางการขับเคลื่อนเช่นนี้รัฐและชุมชนต้องร่วมกันสร้างระบบการจัดการเชิงซ้อนขึ้นมาอย่างเหมาะสม หลักการของระบบการจัดการเชิงซ้อนก็คือ การยอมรับหลักการของชุมชนร่วมกับหลักการของรัฐ และอาจมีหลักการของภาคประชาสังคมรวมอยู่ด้วย โดยการผสมผสานให้เป็นการจัดการเชิงซ้อนจะเป็นอย่างไรนั้น จะต้องมีการศึกษาร่วมกันเพื่อสามารถสร้างสรรค์ระบบให้เหมาะกับพื้นที่ได้ แต่การจัดการเชิงซ้อนดังกล่าวน่าจะมีเป้าหมายเบื้องต้นอยู่ที่ **ประการแรก** ชาวบ้านสามารถทำกินอยู่ในพื้นที่ป่าประได้อย่างมั่นคง โดยที่การทำกินดังกล่าวจะไม่เป็นการลดพื้นที่ป่า หรือสามารถเพิ่มพื้นที่ป่าได้ **ประการที่สอง** ชาวบ้านจะไม่แผ้วถางพื้นที่ป่าเพิ่มเติม แต่กลับจะช่วยสร้างระบบการดูแลป่าร่วมกันที่เข้มแข็งเพื่อที่ชาวบ้านจะได้ประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของป่า เช่น การเก็บของป่า **ประการที่สาม** จะต้องไม่มีการขายที่ดินทำกินในเขตป่าให้แก่คนข้างนอก ในขณะเดียวกันก็ต้องป้องกันคนข้างนอกเข้ามาทำลายความอุดมสมบูรณ์ของป่าทุกลักษณะการจะยอมรับเป้าหมายเช่นนี้ได้ต้องเข้าใจเป็นเบื้องต้นว่าชาวบ้านที่ทำกินอยู่ในเขตป่า คือผู้ด้อยโอกาสอันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐ เพราะที่ผ่านมานั้นรัฐใช้ทรัพยากรเพื่อผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจกลุ่มน้อยมาโดยตลอด ในขณะที่กีดกันไม่ให้ชาวบ้านเข้าถึงที่ดินได้อย่างคนมีเงิน ชาวบ้านจึงกลายเป็นผู้บุกรุกป่าไปโดยปริยาย

นอกจากการมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวแล้ว หลักการสำคัญของการจัดการเชิงซ้อนเกี่ยวกับทรัพยากรส่วนรวมยังต้องให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทร่วมด้วยในฐานะองค์กรตรวจสอบและถ่วงดุล ทั้งนี้เพื่อให้สังคมโดยรวมมีส่วนร่วมแบกรับภาระในการจัดการทรัพยากรมากขึ้น โดยไม่ปล่อยให้ชุมชนท้องถิ่นต้องรับผิดชอบทั้งหมดฝ่ายเดียว ทั้งนี้การจะสร้างระบบการจัดการทรัพยากรเชิงซ้อนขึ้นมาอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้คงไม่สามารถตอบเป็นสูตรสำเร็จได้ และคงไม่สามารถดำเนินการอย่างง่าย ๆ ได้

สมควรที่จะผลักดันให้เกิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของคนหลายฝ่าย ทั้งชาวบ้าน นักวิชาการที่เข้าใจในเรื่องนี้ เจ้าหน้าที่อุทยาน เจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันสร้างระบบการจัดการทรัพยากรในป่าประที่สอดคล้องกับความเป็นจริง ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และเกิดผลในทางปฏิบัติตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เอกสารอ้างอิง

ระวี ถาวร และคณะ. (2551). **มูลค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าป่าประต่อวิถีชีวิตในภูมิทัศน์เขานัน จังหวัดนครศรีธรรมราช.** [เอกสารอัดสำเนา]. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์: โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย (BRT).

วิสุทธิ์ ใบไม้ และ รังสิมา ตัณฑเลขา. (บรรณาธิการ). (2550). **เขานัน – ป่าเมฆ: ธรรมชาติกับภาวะโลกร้อน.** กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ จำกัด.

สายฝน จิตนุพงศ์. (2549). **การเปลี่ยนแปลงสิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ป่าประ และความขัดแย้ง: กรณีศึกษาป่าประในเขตอุทยานแห่งชาติเขานัน อ.นบพิตำ จ.นครศรีธรรมราช.** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์).

Video Streaming: บริบทของภาพยนตร์ออนไลน์ในวัฒนธรรม (ดิจิทัล) ศึกษา

สราวุฒิ ทองศรีคำ
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
กรุงเทพมหานคร 10210
อีเมลล์: sarawut.thong@gmail.com

บทคัดย่อ

นับแต่ก้าวแรกของภาพยนตร์ที่กำเนิดในฐานะสิ่งประดิษฐ์หรือของเล่นสำหรับชนชั้นสูง โดยโทมัส แอลวา เอดิสัน (Thomas Alva Edison) มาจนถึงพี่น้องตระกูลลูมิแอร์ (Lumiere) ได้พัฒนาเครื่องฉายภาพยนตร์ซึ่งนับเป็นจุดแรกของวัฒนธรรมการชมภาพยนตร์อย่างในปัจจุบัน ภาพยนตร์ได้ผ่านการต่อสู้และต่อรองกับวัฒนธรรมการชมของผู้คนในแต่ละยุคสมัย จนมาถึงยุคการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) ที่มีการแปลงข้อมูลจากสื่อแบบดั้งเดิม (Traditional Media)ให้กลายเป็นภาษาตัวเลข ภาพยนตร์เองก็ได้เปลี่ยนระบบจากฟิล์มมาสู่ไฟล์ ปัจจุบันการมาถึงของอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ได้ทำให้เกิดแนวความคิดเรื่อง Big Data และ Cloud ข้อมูลต่างๆเปรียบเสมือนกลุ่มก้อนเมฆขนาดใหญ่ที่มีจำนวนมากลอยอยู่ในอากาศ ซึ่งได้มีการนำมาใช้งานในหลายรูปแบบรวมไปถึงการให้บริการ Video Streaming หรือวีดิทัศน์แบบสายธาร อันนำมาซึ่งการเปลี่ยงแปลงทางวัฒนธรรมการชมภาพยนตร์อีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้าบทความงานวิชาการต่าง ๆ ที่ทำให้เห็นถึงพลวัตของปรากฏการณ์นี้ โดยแบ่งประเภทของการศึกษาออกเป็น 4 มิติคือ 1. มิติของกระบวนการทำงานของ Video Streaming ในเชิงเทคโนโลยีสารสนเทศ 2. มิติของการประยุกต์ใช้ในเชิงการศึกษา 3. มิติของการนำระบบและแนวคิดสร้างเป็นเว็บไซต์ที่นำเสนอคลิปวีดีโอ และ 4. มิติในเชิงธุรกิจและการตลาด โดยสรุปได้ว่าในประเทศไทยนั้น ได้มีการศึกษาเรื่อง Video Streaming ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันแล้ว 4 ยุคสมัย โดยยุคที่ 1 นั้นเป็นการศึกษาในแนวทางเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) ต่อมาในยุคที่ 2 เป็นการ

ศึกษาในเรื่องผลกระทบของสื่อ (Media Impact) ตามทฤษฎีกระสุนปืน (Magic bullet theory) ในยุคที่ 3 เป็นการศึกษาในเรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications) และในยุคที่ 4 การศึกษาได้มุ่งไปสู่ทิศทางทฤษฎีสื่อสารมวลชนแนววิพากษ์ โดยใช้แนวคิดของ Antonio Gramsci เรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony) ที่ใช้ในการศึกษาผู้รับสารนั่นเอง

คำสำคัญ: วีดิทัศน์แบบสายธาร, วัฒนธรรมการชมภาพยนตร์, ภาพยนตร์

Video Streaming: In the cultural context of digital film online

Sarawut Thongsrikam
The Faculty of Arts, Dhurakij Pundit University, Bankkok,
Thailand, 10210
E-mail: sarawut.thong@gmail.com

Abstract

Since the movie has been invented, it has been introduced as the elite invention by Thomas Alva Edison till Lumiere brothers has developed an optical film which marks the beginning of the movie culture. The film has been fought and negotiated with the culture of the ordinary people in each period until the digital revolution. The data has conversion from traditional media into the number of language. The film has transit from film system to film files. Currently, the high-speed internet leads to big data and cloud concept. The information's like a cloud which is a large number of floating in the air. It has been used in many way including providing video streaming and bringing a cultural change to watch movies again. The researcher has researched in various academic articles that define the dynamics of this phenomenon. It has been categorized into four of dimensions. For example, the dimension of video streaming of information technology, application-oriented of education, the system and the creation of a website by video clips and marketing of business. In conclusion, Thailand has studied video streaming already in four periods of times. Consequently, It is the first study of technology determinism after that has study on the media impact and also study of a magic bullet

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 145 11/30/2559 BE 16:50

theory, using and gratifications and the lastly focus on the critical concept theory by Antonio Gramsci results in hegemony power used in their receiver.

Keywords: Video Streaming, Culture of watching Cinema, Films

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 146 11/30/2559 BE 16:50

บทนำ: พัฒนาการของวัฒนธรรมการชมภาพยนตร์

"ภาพยนตร์มีผลทำให้วัฒนธรรมด้านการใช้เวลาว่างของผู้คนเปลี่ยนโฉมหน้าไป แต่เดิมเมื่อว่างจากการงานและ ต้องการพักผ่อนหาความบันเทิง ผู้คนในสหรัฐซึ่งก็คงจะเหมือนในประเทศอื่น ๆ จะมีรูปแบบการใช้เวลา ว่างด้วยการเที่ยวตามบ้านเพื่อนฝูง ไปเที่ยวตามสวนสาธารณะหรือแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แต่ ทว่าเมื่อเกิดภาพยนตร์ขึ้นมา การไปดูหนังได้เข้ามาแทนที่กิจกรรมอย่างอื่นๆ" กาญจนา แก้วเทพ (2549)

นับแต่ก้าวแรกของภาพยนตร์ที่กำเนิดในฐานะสิ่งประดิษฐ์หรือของเล่นสำหรับชนชั้นสูง โดยโทมัส แอลวา เอดิสัน ที่คิดค้นเครื่องฉายภาพยนตร์ที่เรียกว่า Kinetoscope ซึ่งดูได้ครั้งละหนึ่งคน และต้องดูในลักษณะ "ถ้ำมอง" (Peep-Show) จนกระทั่งพี่น้องตระกูลลูมิแอร์ (Lumiere) ได้พัฒนาเครื่องฉายภาพยนตร์ให้สามารถฉายขึ้นจอขนาดใหญ่สำหรับดูพร้อมกันหลายคน และได้เปิดให้สาธารณชนชมเป็นครั้งแรกที่ห้องใต้ถุนของร้าน Grand Cafe ในกรุงปารีส เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 1895 นับเป็นจุดแรกของวัฒนธรรมการชมภาพยนตร์อย่างในปัจจุบัน (เยาวนันท์ เชฏฐรัตน์, 2534)

ภาพยนตร์ได้ผ่านการต่อสู้และต่อรองกับวัฒนธรรมการชมของผู้คนในแต่ละยุคสมัย นับแต่การมาถึงของโทรทัศน์ เครื่องเล่นวีดีโอ จนมาถึงยุคการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) ในช่วงทศวรรษ 1990 ที่มีการแปลงข้อมูลจากสื่อแบบดั้งเดิม (Traditional Media) อย่างหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ ให้กลายเป็นภาษาตัวเลข สามารถอ่านและส่งผ่านได้อย่างรวดเร็วด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ในส่วนของภาพยนตร์เองก็ได้เปลี่ยนแปลงระบบจากฟิล์มมาสู่ไฟล์ ซึ่งทำให้วัฒนธรรมในการผลิตและชมภาพยนตร์เปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ ผู้ชมสามารถทำสำเนา แบ่งปัน และ Download ภาพยนตร์กันได้อย่างง่ายดายและใช้เวลาไม่นาน

ปัจจุบัน การมาถึงของอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ได้ทำให้เกิดแนวความคิดเรื่อง Big Data ที่หมายถึงปริมาณข้อมูลจำนวนมหาศาล ซึ่งโครงสร้างข้อมูลของระบบฐานข้อมูลไม่สามารถจัดเก็บได้ และยังมีอัตราการเพิ่มขึ้นของข้อมูลอย่างรวดเร็ว ทั้งยังมีความหลากหลายของรูปแบบข้อมูล เช่น ข้อความ รูปภาพ วีดีโอและเสียง ซึ่งมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน (Dumbill, 2012) ข้อมูลต่างๆเหล่านี้เปรียบเสมือนกลุ่มก้อนเมฆ (Cloud) ขนาดใหญ่ที่มีจำนวนมากที่รวมกันอยู่ ซึ่งได้มีการนำมาใช้งานในหลายรูปแบบรวมไปถึงการให้บริการ Video Streaming

ปรากฏการณ์ Video Streaming ในประเทศไทยนั้น ในปีพ.ศ. 2558 ได้เกิดผู้ให้บริการภาพยนตร์ออนไลน์ หรือ Video on-demand โดยผ่านการ Streaming อย่างถูกลิขสิทธิ์ไม่ต่ำกว่าสิบราย รวมถึงในลักษณะผิดลิขสิทธิ์อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน ที่ต้องการความสะดวกสบาย และไม่สามารถอดทนรอคอยกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้อีกต่อไป การชมภาพยนตร์ทาง Video Streaming นี้ ผู้ชมสามารถที่จะชมภาพยนตร์ผ่านอุปกรณ์อีเล็กโทรนิกส์ที่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้อย่างสะดวก ง่ายดาย และทันที

ผู้เขียนจึงได้สนใจตั้งคำถามถึงวัฒนธรรมการชมภาพยนตร์ของผู้ชมที่เปลี่ยนไปจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ทั้งนี้ผู้เขียนจึงได้เริ่มต้นจากการทบทวนวรรณกรรมของไทยถึงพัฒนาการในยุคเริ่มแรกของ Video Streaming ว่าเป็นมาอย่างไรบ้าง จากนั้นจึงสำรวจแนวทางในการศึกษาที่มีต่อ Video Streaming ว่ามีการศึกษาในแนวทางไหนมาแล้วบ้าง เพื่อที่จะค้นหาช่องว่างขององค์ความรู้เพื่อต่อยอดการศึกษาที่มีต่อ Video Streaming อันจะเป็นเทคโนโลยีที่จะมีผลต่อวัฒนธรรมการชมภาพยนตร์ต่อไป

Video Streaming

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันทำให้บริการ Video Streaming ได้รับความนิยมขึ้นเรื่อยๆ ด้วยแนวคิดที่ตอบสนองกับรูปแบบการใช้ชีวิตของผู้คนสมัยใหม่ที่ต้องการความสะดวก รวดเร็ว และไม่อดทนต่อการรอคอย ประกอบกับความเร็วของอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม ทำให้ช่องทางการดูภาพยนตร์ออนไลน์ หรือ Video Streaming เป็นช่องทางที่เข้ากับรูปแบบการใช้ชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน

อย่างไรก็ดีการชมภาพยนตร์ผ่านทาง Video Streaming นั้น เพิ่งเป็นสิ่งที่เกิดในประเทศไทยได้ไม่นาน ในภาคธุรกิจที่ให้บริการอย่างถูกลิขสิทธิ์เต็มรูปแบบที่เป็นผู้บุกเบิกแรก ๆ อย่าง Doonung.com หรือ Hollywood HD ก็เพิ่งดำเนินการและโฆษณาประชาสัมพันธ์ได้ประมาณ 2 ปี ดังนั้นในวงวิชาการไทยจึงยังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรง

จากการสำรวจและทบทวนวรรณกรรมของผู้เขียนนั้นได้ค้นพบว่าการศึกษาเกี่ยวกับ Video Streaming ในไทยนั้น ได้มีมาเกินกว่าทศวรรษแล้ว โดยในยุคแรกๆจนถึงปัจจุบันจะเป็นการศึกษาในแง่มุมที่เกี่ยวกับระบบและกระบวนการทำงานของ Video Streaming

ในเชิงเทคโนโลยีสารสนเทศและที่นำมาประยุกต์ใช้กับระบบการศึกษา ต่อมาในยุคหลัง ๆ จะเริ่มมีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับ Video Streaming ที่มีการประยุกต์ในแง่มุมอื่น ๆ เช่น การแยกมาศึกษาเว็บไซต์ที่ใช้หลัก Video Streaming ในการทำงานผ่านคลิปวีดีโอ เช่น youtube.com และในช่วงไม่กี่ปีหลังดูจะมีงานวิจัยในไทยที่เกี่ยวข้องกับการชมภาพยนตร์ผ่านทาง Video Streaming อยู่เพียงงานเดียวเท่านั้นคือ “ความเป็นไปได้ของการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ผ่านการดาวน์โหลดทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย” ของฐิตาภา จุลเสนีย์ ในปี 2553 แต่เป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งในเชิงภาพรวมธุรกิจภาพยนตร์ ดังนั้นผู้เขียนจึงจะขอลำดับพัฒนาการของการศึกษาเรื่อง Video Streaming ในประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเป็นประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. งานศึกษาในแง่มุมกระบวนการทำงานของ Video Streaming ในเชิงเทคโนโลยีสารสนเทศ
2. งานศึกษาในแง่มุมการนำ Video Streaming มาประยุกต์ใช้ในเชิงการศึกษา
3. งานศึกษาในแง่มุมการนำระบบ Video Streaming ไปสร้างเป็นเว็บไซต์ที่นำเสนอคลิปวีดีโอ เช่น youtube.com
4. งานศึกษาในแง่มุม Video Streaming ในเชิงธุรกิจและการตลาด

วรรณกรรมปริทัศน์ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับ Video Streaming

1. งานศึกษาในแง่มุมกระบวนการทำงานของ Video Streaming ในเชิงเทคโนโลยีสารสนเทศ

งานวิจัยชิ้นแรกในแง่มุมนี้ได้แก่เรื่อง “ระบบการจัดการวีดีทัศน์ตามประสงค์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต” ของ สุพรรณิการ์ ประไพย์ (2545)

มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการจัดการวีดิทัศน์ตามประสงค์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ให้เกิดประโยชน์ต่อการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของวีดิทัศน์ต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้ใช้ โดยแนวคิดที่นำมาใช้นั้นได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนทางไกล ระบบการกระจายภาพและเสียงผ่านเครือข่าย วีดิทัศน์ตามประสงค์ (Video on Demand) เว็บแอปพลิเคชั่น (Web Application) เทคโนโลยีวินโดว์มีเดีย (Window Media Technology) ฐานข้อมูลเวิลด์ไวด์เว็บ การรักษาความปลอดภัย ภาษาที่ใช้การพัฒนาระบบ

ผู้วิจัยได้สร้างระบบ Video Streaming โดยเลือกใช้ระบบปฏิบัติการ Microsoft Windows 2000 Server และระบบฐานข้อมูลใช้ Microsoft SQL 2000 Server ส่วนโปรแกรมภาษาใช้ PHP และในส่วนของการทำงานได้ใช้โปรแกรม Netscape และ Internet Explorer โดยในระบบนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบให้ผู้ใช้สามารถลงทะเบียน ค้นหา และจัดการวีดีโอไฟล์ได้ โดยแบ่งการทำงานเป็นส่วนผู้ดูแลและผู้จัดการระบบ ส่วนการทดสอบระบบได้ทดสอบสองช่วงคือ Alpha Testing และ Beta Testing และได้คำตอบว่าระบบวีดิทัศน์ตามประสงค์นี้มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับดี และสามารถนำไปใช้การจัดการวีดิทัศน์ได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยในชิ้นที่สองคือเรื่อง “การวิเคราะห์และศึกษาประสิทธิภาพไฟล์วีดีโอบนเทคโนโลยี 3จีและไวไฟฮอตสปอร์ต กรณีศึกษาวีดีโอสตรีมมิ่ง ประเภทวีดีโอออนดีมาน” ของกฤช พลไพรสรรพ์ (2554)

มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพการทำงานและความละเอียดของไฟล์วีดีโอที่มีผลกระทบต่อการรับชม Video Streaming บนบริการเทคโนโลยี 3 จี และ ไวไฟฮอตสปอต รวมไปประเภทของไฟล์ที่มีผลกระทบต่อการอัพโหลดบนเว็บไซต์ youtube โดยแนวคิดที่นำมาใช้นั้นได้แก่ ยุคที่สาม (3G: 3 Generation) ไวไฟ-ฮอตสปอร์ต (Wi-Fi Hotspot) วีดีโอสตรีมมิ่ง (Video Streaming) ประเภทของไฟล์วีดีโอ (Video File Format)

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง โดยทดสอบประสิทธิภาพระบบอินเทอร์เน็ต 3G และ Wi-Fi Hotspot ระหว่างสองผู้ให้บริการคือ AIS และ TRUE โดยแบ่งพื้นที่ทดสอบ 4 พื้นที่ในกรุงเทพฯ และแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา และยังได้ทดสอบวีดีโอสตรีมมิ่ง โดยแบ่งเป็นไฟล์วีดีโอ 4 ประเภท และ 4 ความละเอียดในการอัพโหลดขึ้นเว็บไซต์ youtube ว่าแบบใดเหมาะสมกับการใช้งานบนเทคโนโลยี 3G และ Wi-Fi Hotspot โดยคำตอบของงานวิจัยชิ้นนี้คือค่า Download และ Upload สูงสุดเป็นของเครือข่าย TRUE Wi-FI และ TRUE CELL ส่วนประเภทของไฟล์วีดีโอไม่มีผลต่อการ Upload และความละเอียดที่เหมาะสมกับการรับชมผ่าน Video Streaming คือ 480p

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับ Video Streaming ในแง่มุมของระบบและกระบวนการทำงานเชิงเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งสองชิ้นนี้นั้น เกิดขึ้นห่างกัน 9 ปี โดยงานวิจัยชิ้นแรกทำขึ้นเมื่อปี 2545 และงานวิจัยชิ้นที่สองทำขึ้นในปี 2554 แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยี Video Streaming นั้น ภายในเวลา 9 ปีมีพัฒนาการอย่างไร กล่าวคือในปี 2545 นั้น ผู้วิจัยยังเพิ่ง

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 150 11/30/2559 BE 16:50

เริ่มทดสอบและพัฒนาระบบ Video Streaming ในช่วงแรกๆ ที่เริ่มมีการส่งสัญญาณวีดีโอผ่านอินเทอร์เน็ต จากที่เคยส่งผ่านกันทางสายเคเบิลใยแก้วในการเรียนการสอนทางไกลหรือประชุมวีดีโอทางไกล (Video Conference) เท่านั้น โดยผู้รับต้องใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตผ่านทางสายแลน และคุณภาพของวีดีโอที่ได้เป็นเพียงไฟล์วีดีโอขนาดเล็กเท่านั้น ภายในเวลา 9 ปี ได้มีการพัฒนาจนสามารถส่งสัญญาณวีดีโอทางอินเทอร์เน็ต โดยผู้รับสามารถรับสัญญาณได้ทาง Smartphone หรืออุปกรณ์รับ 3G ผ่านซิมมือถือ หรือจุดกระจายสัญญาณฮอตสปอร์ต ตามสถานที่ต่าง ๆ และคุณภาพวีดีโอที่ได้ยังเป็นไฟล์ขนาดใหญ่ ความคมชัดสูง และยังสามารถ Upload ได้จาก Smartphone อีกด้วย

แต่อย่างไรก็ดีในส่วนแนวคิดและวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยก็ยังคล้ายกัน ตรงที่ต้องการทดสอบและพัฒนาระบบ Video Streaming ให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุดตามยุคสมัยของเทคโนโลยีที่กำหนด ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าการศึกษาเกี่ยวกับ Video Streaming ในยุคแรกนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสื่อโดยตรง ซึ่งเป็นแนวคิดเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) ที่สนใจด้านการผลิต ด้านที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเมื่อนำมาใช้กับสื่อสารมวลชนแล้ว ก็จะหมายถึงความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร (Communication Technology) โดย D.McQuail 1994 (อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2547, น. 254 - 255) ได้ประมวลคุณลักษณะเด่นๆของแนวคิดนี้ไว้ดังนี้

1. เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม
2. เทคโนโลยีแต่ละชนิดก็จะเหมาะสมกับรูปแบบโครงสร้างสังคมของแต่ละสังคม
3. ขั้นตอนของการผลิต และการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเป็นตัวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม
4. การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้ง จะทำให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมตามมาเสมอ

2. งานศึกษาในแง่มุมการนำ Video Streaming มาประยุกต์ใช้ในเชิงการศึกษา

งานวิจัยชิ้นแรกในแง่มุมนี้คือเรื่อง “การพัฒนาระบบเผยแพร่สารสนเทศแบบวีดีโอสตรีมมิ่ง ผ่านอินเทอร์เน็ตในสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราภัฏสุรินทร์” ของเกรียงไกร จุลหงษ์ (2548)

มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบเผยแพร่สารสนเทศแบบวีดีโอสตรีมมิ่งผ่านอินเทอร์เน็ตในสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และศึกษาความพึงพอใจของผู้ดูแลระบบ ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ใช้บริการที่มีต่อระบบเผยแพร่สารสนเทศแบบวีดีโอสตรีมมิ่ง โดยแนวคิดทีนำมาใช้นั้นคือ การให้บริการวีดีโอสตรีมมิ่ง ส่วนประกอบสำคัญของระบบการจัดเก็บและสืบค้นสารสนเทศ ประเภทของวีดีโอสตรีมมิ่ง กระบวนการสร้างวีดีโอสตรีมมิ่ง โปรแกรมที่ใช้ในการพัฒนาเผยแพร่ Metadata

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาระบบโดยแนวคิดกระบวนการพัฒนาแบบ SDLC ซึ่งเป็นกระบวนการทำงาน 7 ขั้นตอนของสารสนเทศ และแบ่งระบบการทำงานของ Video Streaming เป็นสองส่วน ได้แก่ส่วนจัดเก็บและสืบค้นโดยใช้โปรแกรม MySQL และส่วนที่สองเป็นระบบเผยแพร่สัญญาณวีดีโอผ่านอินเทอร์เน็ต แบบ Multicast IP และได้ทำการศึกษาความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างจาก ผู้ดูแลระบบ ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ใช้บริการ ต่อระบบ Video Streaming โดยคำตอบของงานวิจัยชิ้นนี้คือระบบเผยแพร่สารสนเทศแบบ Video Streaming ที่พัฒนาขึ้นมานั้น สามารถนำไปใช้ในการเผยแพร่สารสนเทศแบบ Video Streaming ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่พอใจของผู้ดูแลระบบ ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ใช้บริการ

งานวิจัยในชิ้นที่สองของแง่มุมนี้คือเรื่อง “การพัฒนาวีดิทัศน์บนอินเทอร์เน็ตเพื่อส่งเสริมความมีจิตสาธารณะของนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี” ของพงศ์ศักดิ์ บัวจะมะ (2555)

มีวัตถุประสงค์คือเพื่อผลิตสื่อวีดิทัศน์บนอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้ส่งเสริมความมีจิตสาธารณะ และความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อวิดิทัศน์บนอินเทอร์เน็ต โดยแนวคิดที่นำมาใช้คือ วีดิทัศน์บนอินเทอร์เน็ต จิตสาธารณะ และความพึงพอใจ

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการผลิตวีดิทัศน์หรือภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาส่งเสริมการมีจิตสาธารณะ กล่าวคือเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งที่ช่วยเหลือสังคม เช่น เก็บเศษขยะริมทะเล ปลูกต้นไม้เป็นต้น และได้นำภาพยนตร์ดังกล่าว Upload ขึ้นเว็บไซต์ youtube.com และให้กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชม แล้วทำแบบทดสอบความมีจิตสาธารณะ และความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อวีดิทัศน์หรือภาพยนตร์นี้ โดยคำตอบที่ได้คือวีดิทัศน์หรือภาพยนตร์เรื่องนี้ส่งเสริมความมีจิตสาธารณะในระดับมีคุณภาพมาก และผลของความมีจิตสาธารณะของผู้ชมสูงกว่าก่อนรับชม และความคิดเห็นต่อด้านต่าง ๆ ของวีดิทัศน์หรือภาพยนตร์เรื่องนี้อยู่ในระดับมากที่สุด

จากงานวิจัยในแง่มุมการนำ Video Streaming มาประยุกต์ใช้ในเชิงการศึกษา ทั้งสองเรื่องนี้ ในแง่พัฒนาการของการศึกษาของ Video Streaming ที่นำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนนั้น เริ่มมีการพัฒนาขึ้น จากงานวิจัยในช่วงแรกๆหลายชิ้นที่มุ่งไปที่ระบบและกระบวนการทำงานของ Video Streaming ที่ให้สถาบันต่างๆนำไปใช้เป็นสื่อการสอนควบคู่ไปกับความพึงพอใจของผู้เรียน นั้น ได้เริ่มมีการพัฒนาเป็นดูที่เนื้อหาของ Video Streaming และผลกระทบของผู้ชมที่มีต่อเนื้อหานั้น ในแนวคิดทฤษฎีสื่อสารมวลชน อาจเรียกได้ว่าการศึกษาเกี่ยวกับ Video Streaming ในยุคที่สองนี้ เป็นการศึกษาถึงผลกระทบของสื่อตามทฤษฎีกระสุนปืน (Magic bullet theory) หรือเข็มฉีดยา เป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานที่ว่าการปล่อยหรือฉีดเนื้อหาของข้อมูลข่าวสารแบบใดแบบหนึ่งเข้าไปยังผู้รับสารทุกกลุ่มที่เปิดรับสารด้วยวิธีเดียวกัน และสามารถก่อให้เกิดผลลัพธ์โดยตรงและฉับพลันเช่นเดียวกับลักษณะของเข็มฉีดยา หรือการเปรียบเทียบข่าวสารคือกระสุนปืนที่ถูกยิงไปทะลุทะลวงเข้าสู่ความคิดและจิตใจของผู้รับสาร ซึ่งสามารถชี้นำจูงใจหรือโน้มน้าวผู้รับสารหรือสังคมโดยรวมได้

3. งานศึกษาในแง่มุมการนำระบบ Video Streaming ไปสร้างเป็นเว็บไซต์ที่นำเสนอคลิปวีดีโอต่าง ๆ เช่น youtube.com

งานวิจัยชิ้นแรกในแง่มุมนี้คือเรื่อง “แรงจูงใจ พฤติกรรม และผลกระทบของวีดีโอคลิปออนไลน์” ของพิมพ์พร พุฒิสาร (2553)

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของกลุ่มผู้ใช้วีดีโอคลิปออนไลน์จากเว็บไซต์ Youtube โดยแนวคิดที่ใช้คือ แรงจูงใจ การสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์ สื่อวิดีโอคลิปออนไลน์ youtube เนื้อหาที่สร้างขึ้นโดยผู้ใช้ พฤติกรรมการใช้สื่อ ผลกระทบของสื่อ ลิขสิทธิ์ สิทธิส่วนบุคคล

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงลักษณะของผู้ใช้เว็บไซต์ Youtube โดยดูถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้ชมเลือกใช้สื่อวิดีโอคลิปออนไลน์ พฤติกรรมในการใช้วีดีโอคลิปออนไลน์ และผลกระทบของสื่อวิดีโอคลิปออนไลน์จากมุมมองของผู้ชม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม 400 คน โดยคำตอบของงานวิจัยนี้พบว่าผู้ชมใช้วีดีโอคลิปออนไลน์เพื่อตอบสนองแรงจูงใจด้านความต้องการความบันเทิงและด้านความต้องการข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เข้าใจเหตุการณ์และสิ่งต่างๆรอบตัวมากที่สุด และปัจจัยด้านคุณลักษณะของสื่อที่ทำให้ผู้ชมใช้วีดีโอคลิป

ออนไลน์คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ชมเลือกชมเฉพาะเนื้อหาที่ต้องการได้ ชมซ้ำได้ เนื้อหาวิดีโอมีความหลากหลาย มีเนื้อหาที่ไม่สามารถหาจากสื่ออื่นได้ ด้านภาพวิดีโอที่มีคุณภาพสูง ภาพสวยช่วยให้เข้าใจข้อมูลง่ายขึ้น และด้านความสะดวกที่ผู้ชมไม่ต้องเสียเงินเพิ่มจนถึงค้นหาข้อมูลได้ง่าย

ผู้ชมชาวไทยเริ่มใช้ Youtube ในช่วง 1-2 ปีแรกที่ Youtube เปิดให้บริการ มีผู้อัพโหลดเพียงร้อยละ 10.3 และพบว่าผู้ชมชาวไทยใช้ Youtube ในฐานะคลังข้อมูลวิดีโอ มีการใช้ Youtube เพื่อติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นหรือใช้ในฐานะเครือข่ายสังคมออนไลน์น้อย ในด้านการนำวิดีโอไปแบ่งปันต่ออยู่ในระดับปานกลาง ผู้ชมมีการนำวิดีโอไปแบ่งปันต่อที่เว็บไซต์อื่นเช่น Facebook Hi5 หรือตามเว็บบอร์ดและนำไปพูดคุยต่อกับผู้อื่น เนื้อหาที่ได้รับการชมมากที่สุดคือมิวสิควีดีโอและเพลง ส่วนในด้านผลกระทบผู้ชมมองว่าสื่อวิดีโอคลิปออนไลน์มีผลกระทบต่อตนเองและสังคมในด้านบวกมากกว่าด้านลบและมีอิทธิพลต่อสังคมมากกว่าตนเอง

ในงานวิจัยชิ้นทีสองในแง่มุมนี้คือเรื่อง “พฤติกรรมการใช้เว็บไซต์ยูทูปของนิสิตนักศึกษากับความพึงพอใจต่อศิลปินนักร้อง” ของวรารัตน์ ทัพพิมล (2556)

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้คือเพื่อศึกษาพฤติกรรมการเว็บไซต์ Youtube ของนิสิตนักศึกษากับความพึงพอใจต่อศิลปินนักร้อง โดยแนวคิดที่ใช้คือ แนวคิดเรื่องการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์ (Computer-Mediated Communication: CMC) เว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม (Online Social Network) พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratification Theory) การตลาดแบบไวรัส (Viral Marketing)

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการเว็บไซต์ Youtube ของนิสิตนักศึกษากับความพึงพอใจต่อศิลปินนักร้อง ในลักษณะพฤติกรรมการติดตามผลงานเพลง ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อศิลปิน และเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านการปริมาณการเปิดรับสื่อจากเว็บไซต์ Youtube ระหว่างนิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐบาลและเอกชน โดยคำตอบของงานวิจัยนี้พบว่า นิสิต นักศึกษาเพศหญิงมีพฤติกรรมด้านปริมาณการเปิดรับยูทูบเพื่อการชมคลิปเพลงหรือติดตามผลงานเพลงของศิลปิน นักร้องในปริมาณมากกว่าเพศชาย และประเภทของมหาวิทยาลัยกับรายได้ของนิสิต นักศึกษานั้นมีผลต่อพฤติกรรมด้านปริมาณการเปิดรับ Youtube ของนิสิต นักศึกษา อีกทั้งยังพบว่าพฤติกรรมด้านการใช้ประโยชน์จาก Youtube ของนิสิต นักศึกษาในการติดตามผลงานเพลง

ของศิลปินนักร้องมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อศิลปินนักร้อง กล่าวคือ เมื่อนิสิตนักศึกษามีการใช้ประโยชน์จาก Youtube ในการชมคลิปวีดิโอเพลงมาก ก็จะมีความพึงพอใจต่อศิลปินนักร้องที่พวกเขาติดตามมากตามไปด้วย

จากงานวิจัยในแง่มุมการนำระบบ Video Streaming ไปสร้างเป็นเว็บไซต์ที่นำเสนอคลิปวีดีโอต่าง ๆ เช่น youtube.com ทั้งสองเรื่องนี้นั้นจะได้เห็นว่ามีพัฒนาการคู่ขนานไประหว่างโลกความเป็นจริงและโลกวิชาการ กล่าวคือในด้านโลกแห่งความเป็นจริงนั้นระบบ Video Streaming ได้ถูกนำไปปรับใช้เพื่อให้บริการวีดีโอต่าง ๆ กับผู้ใช้ทางอินเทอร์เน็ตในรูปแบบต่างๆกัน และในรูปแบบที่เป็นที่นิยมมากที่สุด คือการนำแนวคิด Video Streaming นี้ไปใช้กับเว็บไซต์ Youtube.com ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่เปิดบริการให้ผู้ใช้สามารถอัพโหลดและเผยแพร่วีดีโอแก่ผู้ใช้ทั่วไปได้ ซึ่งปรากฏการณ์นี้ ในโลกวิชาการได้สนใจและนำมาศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ กัน โดยจะสังเกตได้ว่ายุคที่สามที่มีการศึกษาเรื่อง Video Streaming นี้ ได้ขยายมุมมองไปยังเรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications) ที่ต่างกับในการศึกษาสองยุคแรกที่เน้นเรื่องเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) และเรื่องผลกระทบของสื่อ (Media Impact Theory) หรือทฤษฎีกระสุนปืน (Magic Bullet Theory)

4. งานศึกษาในแง่มุม Video Streaming ในเชิงธุรกิจและการตลาด

งานวิจัยชิ้นแรกในแง่มุมนี้คือเรื่อง “ความเป็นไปได้ของการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ผ่านการดาวน์โหลดทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย” ของฐิตาภา จุลเสนีย์ (2553)

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ผ่านการดาวน์โหลดทางอินเทอร์เน็ต และเพื่อศึกษาผลกระทบของการดาวน์โหลดภาพยนตร์ผ่านอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย เพื่อทราบถึงความต้องการการบริการภาพยนตร์บนอินเทอร์เน็ตและผลกระทบที่มีต่อช่องทางในการจัดจำหน่ายภาพยนตร์อื่นๆ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง E-Commerce E-Payment ทรัพย์สินทางปัญญา พฤติกรรมผู้บริโภค การจัดจำหน่ายภาพยนตร์ ระบบธุรกิจโรงภาพยนตร์

ผู้วิจัยได้หาคำตอบโดยการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ผลิตภาพยนตร์ โรงภาพยนตร์ ผู้จัดจำหน่ายภาพยนตร์ในรูปแบบ DVD และ VCD และผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่มีความสนใจในธุรกิจนี้ โดยคำตอบของงานวิจัยนี้พบว่า

ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการการบริการภาพยนตร์บนอินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากยังมีพฤติกรรมการใช้สื่อ DVD และ VCD เป็นส่วนใหญ่ และมีความชอบในการชมภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์เป็นอย่างมาก พฤติกรรมการชมและดาวน์โหลดสื่อ เพลง ละคร คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์มีมาก แต่พฤติกรรมการซื้อสิ่งบันเทิงข้างต้นกลับตรงกันข้าม ลักษณะของผู้ใช้บริการภาพยนตร์บนอินเทอร์เน็ตจะเป็นวัยรุ่น ระบบการบริการที่เหมาะสมคือ ระบบการชมภาพยนตร์ออนไลน์ (Streaming) ประเภทภาพยนตร์ที่ต้องการชมมากที่สุดคือ ภาพยนตร์ตลก (Comedy) ด้านผลกระทบต่อช่องทางการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ในช่องทางอื่น ๆ พบว่าปัจจุบันการบริการภาพยนตร์บนอินเทอร์เน็ตยังไม่ส่งผลกระทบใด ๆ แต่ถือว่าเป็นช่องทางใหม่ในการจัดหน่ายภาพยนตร์ในการขยายตลาด และการเพิ่มรายได้ให้กับบริษัทผู้ผลิตภาพยนตร์และผู้จัดจำหน่ายภาพยนตร์ โดยปัจจัยที่ส่งเสริมให้ธุรกิจนี้มั่นคงยิ่งขึ้นคือ 1) โครงสร้างของระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ 2) ผู้ให้บริการภาพยนตร์บนอินเทอร์เน็ต (Content provider) 3) ราคาในการใช้บริการและความน่าสนใจของภาพยนตร์ที่นำมาให้บริการ 4) การไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ภาพยนตร์ที่นำมาให้บริการมักเป็นภาพยนตร์เก่า หรือภาพยนตร์แบบ Direct to DVD ภาพยนตร์ทุนต่ำ หรือภาพยนตร์จากค่ายภาพยนตร์อิสระ ในอนาคต ถ้าคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตกลายเป็นสิ่งพื้นฐานในชีวิตประจำวัน การบริการภาพยนตร์บนอินเทอร์เน็ตอาจส่งผลกระทบต่อศูนย์เช่า และผู้จัดจำหน่ายภาพยนตร์ในรูปแบบ DVD และ VCD อย่างแน่นอน

ในงานวิจัยเรื่องที่สองในแง่มุมนี้คือเรื่อง “การใช้ยูทูปกับการสื่อสารการตลาดของค่ายภาพยนตร์ GTH” ของฐิติกร สุทธิสินทอง (2556)

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้เว็บไซต์ Youtube เป็นเครื่องมือการสื่อสารการตลาดแบบใหม่ของค่ายภาพยนตร์ GTH และการใช้และความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านเว็บไซต์ Youtube ของค่ายภาพยนตร์ GTH โดยใช้แนวคิดเรื่องเครือข่ายสังคมออนไลน์ การตลาดและสื่อสารการตลาด การใช้และความพึงพอใจ การเปิดรับสื่อ

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยในส่วนของงานวิจัยเชิงคุณภาพจะทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ปรากฏในเว็บไซต์ Youtube ของค่ายภาพยนตร์ GTH และในงานวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยได้เก็บแบบสอบถามโดยสำรวจการเปิดรับสื่อ และการใช้และความพึงพอใจของผู้ใช้ต่อเว็บไซต์ Youtube ของ

ค่ายภาพยนตร์ GTH โดยคำตอบของงานวิจัยนี้พบว่า GTH ใช้กลยุทธ์การตลาดแบบไวรัสเป็นเครื่องมือสื่อสารการตลาด โดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ข่าวสารผ่านทางคลิปวีดีโอในเว็บไซต์ YouTube และแบ่งปันคลิปไปยังเว็บไซต์สังคมออนไลน์ ทั้งทาง Facebook และ Twitter ทำให้เกิดการแพร่กระจายของคลิปต่อๆกันไปเป็นวงกว้าง เป็นไปตามลักษณะของ Viral Marketing หรือที่เรียกว่า กระบวนการแพร่ไวรัส และพบว่าผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่ ได้รับชมคลิปวีดีโอมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับสูง และการรับชมคลิปวีดีโอก่อให้เกิดพฤติกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือรับชมภาพยนตร์ของทางค่ายภาพยนตร์ GTH

จากงานวิจัยในแง่มุม Video Streaming ในเชิงธุรกิจและการตลาด ทั้งสองเรื่องนี้นั้นจะเห็นได้ว่าในทางวิชาการได้เริ่มมีการศึกษาที่ขยายขอบเขตของการศึกษาในเรื่อง Video Streaming มาสู่บริบทธุรกิจและการตลาด ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจว่าการสื่อสารการตลาดคือการส่งซ้ำ ส่งถี่ๆ ซึ่งในทางทฤษฎีสื่อสารมวลชนแนววิพากษ์แล้ว ผู้เขียนสังเกตว่าเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดของ Antonio Gramsci เรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony) มาใช้ ซึ่งเป็นการสื่อสารของสื่อมวลชนในลักษณะใช้อำนาจผ่านกลไกต่าง ๆ เพื่อครอบครองความคิด โน้มน้าว และทำให้เกิดการยอมรับ เพื่อก่อให้เกิดความยินยอมพร้อมใจ และได้รับการสนับสนุน โดยที่ผู้ที่ได้รับสารนั้นไม่ทราบหรือตระหนักว่าได้ถูกครอบครองความคิดไปแล้ว (วัชรพล พุทธรักษา,2550) และในงานวิจัยเรื่องความเป็นไปได้ของการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ผ่านการดาวน์โหลดทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย (2553) นั้นแสดงให้เห็นว่าในวงการวิชาการได้เข้ามาศึกษาถึงเรื่อง Video Streaming ในส่วนของธุรกิจภาพยนตร์เป็นครั้งแรกแล้ว แม้จะเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งในการศึกษาแนวโน้มธุรกิจการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ทางอินเทอร์เน็ตของงานวิจัยชิ้นนั้น ก็ตาม ซึ่งเป็นไปตามปรากฏการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงที่การรับชมภาพยนตร์ผ่านทาง Video Streaming เริ่มเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในประเทศไทย

บทสรุป

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในแวดวงวิชาการในประเทศไทยนั้น ได้มีการศึกษาเรื่อง Video Streaming ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันแล้ว 4 ยุคสมัย โดยได้ใช้ทฤษฎีการสื่อสาร 4 กระแสหลัก โดยยุคที่ 1 นั้นเป็นการศึกษาในเรื่องระบบและกระบวนการสร้างสื่อ Video Streaming ซึ่งเป็นการศึกษาในแนวทางเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism)

ที่สนใจด้านการผลิต ด้านที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเมื่อนำมาใช้กับสื่อสารมวลชนแล้ว ก็จะหมายถึงความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร (Communication Technology) ต่อมาในยุคที่ 2 ได้มีการประยุกต์ Video Streaming มาพัฒนาเป็นสื่อการเรียนการสอน แนวทางการวิจัยจึงเน้นไปที่เนื้อหาของ Video Streaming และผลกระทบของผู้ชมที่มีต่อเนื้อหานั้น ซึ่งเป็นการศึกษาในเรื่องผลกระทบของสื่อ (Media Impact) ตามทฤษฎีกระสุนปืน (Magic bullet theory) ซึ่งเชื่อว่าสื่อมีอิทธิพลและทรงพลังกับผู้รับสารมากพอที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้ ทัศคติ และพฤติกรรมได้ ต่อมาในยุคที่ 3 เมื่อเกิดปรากฏการณ์เว็บไซต์ youtube.com ได้นำระบบและกระบวนการทำงานของ Video Streaming มาใช้จนได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก การศึกษาในเรื่อง Video Streaming จึงได้เปลี่ยนแปลงมาสู่เรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications) ของผู้รับสาร และในปัจจุบันในทางธุรกิจได้นำ Video Streaming มาใช้รับใช้ จนกลายเป็นกลยุทธ์หนึ่งในทางการตลาดที่สำคัญ ดังนั้นในยุคที่ 4 หรือปัจจุบัน การศึกษาจึงได้มุ่งไปสู่บริบทการสื่อสารการตลาด ซึ่งในทางทฤษฎีสื่อสารมวลชนแนววิพากษ์เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดของ Antonio Gramsci เรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony) ที่ใช้ในการศึกษาผู้รับสารนั่นเอง

สรุปได้ว่าจากแนวทางการศึกษาเรื่อง Video Streaming ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ต่างๆมากมาย แต่กลับยังไม่มีการศึกษาที่เกี่ยวกับบริบทของผู้ชมหรือผู้รับสารในการรับชมภาพยนตร์ผ่านทาง Video Streaming ผู้เขียนจึงได้เห็นถึงช่องว่างของความรู้ที่จะนำแนวคิดทฤษฎีสายวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) มาศึกษาผู้รับสาร ทั้งนี้เพื่อเป็นการต่อยอดแนวทางในการศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ Video Streaming ซึ่งถือได้ว่าเป็นยุค Post Download ที่กลายเป็นวัฒนธรรมในการชมภาพยนตร์ที่มีผลกระทบต่อผู้คนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กฤช พลไพรสรรพ์ (2554). การวิเคราะห์และศึกษาประสิทธิภาพไฟล์วีดีโอ บนเทคโนโลยี 3 จี และไวไฟฮอตสปอร์ต กรณีศึกษาวีดีโอสตรีมมิ่ง ประเภทวีดีโอออนดีมาน. ปัญหาพิเศษวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, กรุงเทพฯ.

กาญจนา แก้วเทพ (2547). การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์. เลิฟ แอนด์ ลิฟ, กรุงเทพฯ

กาญจนา แก้วเทพ (2549). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. บริษัทเอดิสันเพรสโพรดักส์ จำกัด, กรุงเทพฯ

เกรียงไกร จุลหงษ์ (2548). การพัฒนาระบบเผยแพร่สารสนเทศแบบวีดีโอสตรีมมิ่งผ่านอินเทอร์เน็ตในสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราภัฏสุรินทร์. การศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

ฐิตาภา จุลเสนีย์ (2553). ความเป็นไปได้ของการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ผ่านการดาวน์โหลดทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการภาพยนตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ

ฐิติกร สุทธิสินทอง (2556). การใช้ยูทูปกับการสื่อสารการตลาดของค่ายภาพยนตร์ GTH. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์และสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

พงศ์ศักดิ์ บัวจะมะ (2555). การพัฒนาวีดิทัศน์บนอินเทอร์เน็ตเพื่อส่งเสริมความมีจิตสาธารณะของนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. ปทุมธานี.

พิมพ์พร พุฒิสาร (2553). แรงจูงใจ พฤติกรรม และผลกระทบของวีดีโอคลิปออนไลน์. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ

เยาวนันท์ เชฏฐรัตน์ (2534). ประวัติศาสตร์ภาพยนตร์. รุ่งแสงการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

วรารัตน์ ทัพพิมล (2556). พฤติกรรมการใช้เว็บไซต์ยูทูปของนิสิตนักศึกษากับความพึงพอใจต่อศิลปินนักร้อง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์และสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

วัชรพล พุทธรักษา (2550). แนวความคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของกรัมชี่ (Gramsci) : บททดลองเสนอในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย, กรุงเทพฯ.

สุพรรณิการ์ ประไพย์ (2545). ระบบการจัดการวีดีทัศน์ตามประสงค์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต. สารนิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, กรุงเทพฯ.

Dumbill, E. (2012). What is big data. An introduction to the big data landscape. [online] http://strata. oreilly. com/2012/01/what-is-big-data.html.

จริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก

สืบพงศ์ ธรรมชาติ
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160
อีเมลล์: tsuebpon@wu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก ใช้ข้อมูลจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ใหม่สุดประมาณต้นรัชกาลที่ 5 รวมทั้งหมด 5 เรื่อง คือ พระรถเมรีหรือนางสิบสอง มโนหรานิบาต ชาละวันหรือไกรทองคำกาพย์ สุวรรณหงส์ และปลาบู่ทอง วรรณกรรมไทยภาคใต้ทั้ง 5 เรื่องนี้ล้วนแต่เป็นผลงานการประพันธ์ของชาวไทยภาคใต้ทั้งสิ้น ต้นฉบับของวรรณกรรมทุกเรื่องเป็นบุด (สมุดข่อย) ใช้อักขรวิธีไทยโบราณในการเขียน (อักขรวิธีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น) เขียนตามเสียงที่ออก รูปแบบการสะกด การันต์ การใช้วรรณยุกต์ และอักษร มีความต่างออกไปจากปัจจุบันพอสมควร ทั้งนี้เพราะเป็นวรรณกรรมที่เขียนหรือแต่งไว้ก่อนที่จะมีพจนานุกรม พ.ศ.2493 และปทานุกรม วรรณกรรมเหล่านี้บางเรื่องมีการปริวรรตแล้วและจัดพิมพ์เผยแพร่ แต่ก็ยังคงอักขรวิธีเดิมเอาไว้ เช่น เรื่องพระรถเมรีหรือนางสิบสอง และเรื่องมโนห์รานิบาต เป็นต้น

การวิเคราะห์แนวคิดหลักของเรื่องหรือแก่นเรื่อง โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง บทสนทนา และบทบรรยาย พบว่ามีจริยธรรมอยู่หลายประการ คือ เมตตา กรุณา กตัญญู ซื่อสัตย์ หน้าที่ วินัย เสียสละ สามัคคี ความพยายามและอดทน ยุติธรรม ขยัน และประหยัด จริยธรรมทั้งหมดนี้บางประการก็มีอยู่มากในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง บางประการก็กล่าวถึงไว้น้อย และไม่กล่าวถึงเลยก็มี ทั้งนี้เป็นเพราะความต้องการที่จะเน้นจริยธรรมบางด้านของผู้แต่ง เรื่องพระรถเมรีหรือนางสิบสองเน้นความกตัญญู เมตตา กรุณา และวินัย มโนห์รานิบาต

เน้นด้านความพยายามและหน้าที่ ชาละวันหรือไกรทองคำกาพย์เน้นด้าน หน้าที่ ซื่อสัตย์และยุติธรรม สุวรรณหงส์ เน้นจริยธรรมด้าน เมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ ยุติธรรม และปลาบู่ทองเน้นเรื่อง ความกตัญญู เมตตา และกรุณา

จริยธรรมที่มีอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่นไทยภาคใต้ที่วิเคราะห์ได้จากองค์ประกอบของวรรณกรรมนำมาใช้ในการปลูกฝังให้คนมีจริยธรรมและนำไปใช้พัฒนาสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ได้ คือ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการหาคู่ครอง ด้านการครองเรือน ด้านการคบมิตร ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และด้านการประกอบอาชีพ

คำสำคัญ: จริยธรรม, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้, นิทานประโลมโลก

Ethics in the Southern literature of the folk tale story

Sarawut Thongsrikam
The Faculty of Arts, Dhurakij Pundit University, Bankkok,
Thailand, 10210
E-mail: sarawut.thong@gmail.com

Abstract

This is a research on ethic appearing in folk comedy literature of southern Thailand. Data for the research were taken from literary works written by southern authers during the early Rattanakosin Era, before the period of the reign of the king Rama v.The five works are Pra Rot Mayree or Nang Sipsong, Manohra Nibat, Chalawan or Kraithong Khamkarp, Suwannahong and Pla Boo Thong.The original copies of this works were recorded in the "Boot" or "Samoot Koy" (The paper make from koy's tree) from and ultilized the ancient Thai alphabets (use in the the early Rattanakosin Era). The total in criptions consonants, vowels and tonal symbols are quite distint from the present writing system. This is due to the fact that these literary works had been written befor the establishment of dictionary for reference. Later copies have been rewritten to conform with the present system and later published. However major written style have been maintained, which can be seen in Prarot Mayree or Nang Sipsong and Manohra Nibat etc.

Analysis for theme, plot, event and dialogue reveals different aspects of ethics in grianed these structures: kindness, generosity, grateful, honesty, responsibility, discipline, sacrifice, solidarity, struggle, tolerance, justice,

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 163 11/30/2559 BE 16:50

diligent, and economy. This aspects of ethics can be found in high frequency in certain works, whereas in some, only a few espects are mentioned, while others do not at all, depending on the focus on certain mention ethics as expressed by individual authers. Gratfull, kindness, generosity, and discipline have been emphasized in Prarot Mayree or Nang Sip Song, while struggle, tolerance and responsibility are stressed in Manohra Nibat, Similarly, responsibility, honesty, and justice are stressed in Chalawan or Krai Tong Kamkarp, whereas kindness, generosity, honesty, and justice are focused in Suwanahong, while gratefull, kindness, and generosity are emphasized in Pla Boo Thong.

Aspects of ethics as appearing in the southern Thailand's folk literature have been used in social development of different perspectives such as politics, finding sponse, marriage, friendship, coexistence and occupation.

Key word: Ethics, The southern Literature, Folk tale story

บทนำ

สังคมไทยปัจจุบันมีความนิยมวัตถุมากขึ้นและนับวันจะมากขึ้นตามลำดับ สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้สังคมไทยไม่มีความสุข เพราะต่างก็ไขว่คว้า และแข่งขันในการหาวัตถุมาครอบครองให้ได้มากที่สุด ด้วยเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความสุขและความสะดวกสบายตามที่ต้องการ เพื่อให้ได้สิ่งดังกล่าวมา จึงทำให้ต้องทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องในบางครั้ง แม้จะต้องเอาเปรียบผู้อื่น หรือการทุจริตก็ต้องทำ นอกจากนี้ความเมตตา กรุณา และความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณก็ลดน้อยถอยลงไปมาก สภาพความถดถอยทางจริยธรรมของคนไทยดังกล่าวในปัจจุบันนี้ ส่งผลต่อความสุขในสังคมไทย และส่งผลต่อวิถีชีวิตของบุคคล และสังคมเป็นอย่างยิ่ง การถดถอยทางจริยธรรมดังกล่าวนี้ทำให้การงอกงามของคนไทยและสังคมไทยชงักงัน ทางแก้ปัญหาคือต้องหาวิธีการทำให้คนไทยมีจริยธรรมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

จริยธรรมที่เป็นหลักชัยในการดำรงอยู่ของบุคคลและสังคม เช่น หน้าที่ วินัย ซื่อสัตย์ เสียสละ และเมตตา กรุณา เป็นต้น จริยธรรมเหล่านี้ได้รักษาสังคมไทยประเทศไทยเอาไว้ได้อย่างดี ทั้งนี้เพราะบรรพชนไทยสมัยก่อนได้มีการปลูกฝังและถ่ายทอดเรื่องจริยธรรมสู่รุ่นลูกรุ่นหลานรุ่นแล้วรุ่นเล่าตามลำดับ ทั้งด้วยการพูด ด้วยการเขียน และการปฏิบัติ สมัยหลังการถ่ายทอดจริยธรรมสู่รุ่นลูกรุ่นหลานย่อหย่อนลงไปมาก อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการการศึกษาที่ไม่ถูกทิศทาง เป็นต้น บ้านและวัดซึ่งเคยทำหน้าที่หลักในเรื่องนี้ก็ทำหน้าที่ลดลงไปมาก โดยอ้างเอาเหตุต่างๆ ที่ทำให้ทำหน้าที่อย่างที่บรรพชนเคยทำมาไม่ได้ ในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับคุณธรรมซึ่งเป็นที่มาของการเกิดจริยธรรมเอาไว้ 9 ประการคือ พากเพียร อดทน เสริมสร้างคนดี รู้รักสามัคคี มีน้ำใจ ใฝ่ประหยัด ซื่อสัตย์สุจริต เศรษฐกิจพอเพียง เรียงร้อยไมตรี และหวังดีมีเมตตา คุณธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเห็นว่าจะสร้างสรรค์สังคมไทยให้เกิดสันติสุขได้ ถ้าคนไทยร่วมใจกนแสดงออกคือการมีจริยธรรมนั่นเอง จึงกล่าวได้ว่าจริยธรรมเป็นเครื่องจรรโลงสังคม สังคมใดคนมีจริยธรรมมาก สังคมนั้นย่อมมีแต่ความสุข ในกรณีนี้มีข้อความปรากฏในหลักศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จารึกไว้เมื่อ พ.ศ.1010 ด้วยอักษรปัลลวะ มีข้อความสำคัญตอนหนึ่งว่า ชุมชนใดมีคนดีอยู่ ความสุขจักมีในสังคมนั้น การเป็นคนดีนั้นคือการที่คนมีจริยธรรมนั่นเอง

จริยธรรมมีความสำคัญดังกล่าวแล้ว ผู้ที่ศึกษาในเรื่องจริยธรรมได้กล่าวถึงเรื่องจริยธรรมเอาไว้ เช่น ถ้าคนไม่มีแนวจริยธรรมเป็นเส้นบรรทัดและเครื่องกล่อมเกลาจิตใจมนุษย์ก็จะเป็นอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว้าว่า โนเจ อสัส สกา พุทธิ วินโย วา สุสิกขิโต วเน อันธมหิโสว จเรยย พหุโก ชิโน แปลว่า หากมนุษย์ปราศจากความรู้และระเบียบวินัยบังคับมนุษย์ในโลกเป็นอันมากก็ จะเคลื่อนไหว (เจยย) เหมือนกระบือตาบอดท่องเที่ยวไปในป่า จริยธรรมที่จะซึมซาบเข้าสู่ กระแสเลือดของมนุษย์แล้วถูกสะสมเก็บไว้เป็นบารมีในจิตใจนั้น มิใช่เข้าโดยการศึกษาทาง ทฤษฎีอย่างเดียวแต่จะต้องเข้าโดยการฝึกฝนอบรม ทั้งโดยตนเองและโดยคนอื่น เช่น พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ บิดามารดา ช่วยฝึกฝนอบรมให้ เพราะถ้าให้จริยธรรมผ่านเข้าไปโดยการศึกษา จากตำรับตำราอย่างเดียว จริยธรรมที่มนุษย์ได้รับก็จะไม่สมบูรณ์ และมนุษย์ผู้นั้นก็จะเป็นจำพวก “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” แนวทางการแสดงออกซึ่งจริยธรรมมี 3 แนวด้วยกันคือ

1. อัตตทัตถจริยา หมายถึงความประพฤติส่วนตัวของแต่ละคน

2. ญาตัตถจริยา หมายถึงความประพฤติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องในทางสายเลือด เช่น พ่อ แม่ ลูก เมีย ญาติ พี่น้อง

3. โลกัตถจริยา หมายถึงความประพฤติต่อบุคคลส่วนรวม 1

จริยธรรม มาจากคำว่า จริย หมายถึงความเคลื่อนไหว ธรรมคือสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม ความจริงหรือหน้าที่ รวมความว่า จริยธรรมเป็นการแสดงออกที่ดีดีงาม เกิดคุณค่าทั้งแก่ตน ผู้อื่น และสังคม บุคคลจะเคลื่อนไหวไปในสิ่งที่ดีงามได้นั้น ก็ต้องมีหลักในการทำดีคือหลักแห่งจริยธรรมซึ่งมีคุณธรรมเป็นสิ่งที่มีอยู่ในจิตใจ ส่วนคนที่ไม่มีคุณธรรมจะแสดงออกถึงจริยธรรมย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่จะแสดงออกในทางตรงกันข้าม คือทำความเดือดร้อนให้แก่ตนและผู้อื่น ตลอดจนสังคมและประเทศชาติ

วรรณกรรมท้องถิ่นไทยภาคใต้มีอยู่จำนวนมาก ทั้งประเภทลายลักษณ์ (Written Literature) และมุขปาฐะ (Oral Literature) วรรณกรรมทั้งสองประเภทนี้ล้วนแต่แฝงเอาไว้ด้วยเรื่องจริยธรรมเอาไว้ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะบรรพชนไทยภาคใต้สมัยก่อนให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก นอกจากจะสร้างสรรค์เพื่อปลูกฝังจริยธรรมแล้ว ยังให้ความบันเทิงพร้อมไปด้วย วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่แต่งเอาไว้เพื่อให้ความบันเทิงหรือความสนุกสนาน และแฝงด้วยจริยธรรมซึ่งเรียกกันว่าวรรณกรรมประโลมโลกนั้นมีอยู่จำนวนไม่น้อย เช่น พระรถเมรี

มโนหรานิบาต สุวรรณหงส์ ชาละวัน และสังข์ทอง เป็นต้น วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทลายลักษณ์ที่มีอยู่นี้ ส่วนใหญ่ยังอยู่ในหนังสือบุด(สมุดข่อย)ยังมิได้ปริวรรตเป็นอักขรวิธีปัจจุบัน จึงเห็นว่าจะต้องทำให้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้กลับคืนมาทำหน้าที่อย่างเก่า จึงควรศึกษาวิจัยทำความเข้าใจให้มากขึ้น วรรณกรรมประเภทนี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมอ่านของคนไทยภาคใต้ในปัจจุบัน แท้จริงวรรณกรรมประเภทเรื่องประโลมโลกเหล่านี้เคยทำหน้าที่ในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ชาวไทยภาคใต้ตลอดมา ผู้ใหญ่มักสวด (อ่านเป็นทำนอง) หนังสือให้เด็กหรือผู้ใหญ่ด้วยกันฟัง และสอนให้ลูกหลานอ่านหนังสือเหล่านี้บ่อย ๆ การกระทำเช่นนี้เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เรื่องจริยธรรมฝังตรึงอยู่ในจิตวิญญาณของเด็ก และติดตัวอยู่จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ในการดำเนินชีวิตในสังคม ผู้ใหญ่ที่ถึงพร้อมในจริยธรรมก็ได้แสดงออกถึงจริยธรรมด้านต่าง ๆ อย่างเป็นปรกติ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตน ผู้อื่น และสังคม ดังนั้นเพื่อให้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลกได้ทำหน้าที่ต่อไป จึงเห็นควรจะได้ศึกษาอย่างละเอียดเพื่อหาคุณค่าด้านจริยธรรมที่แฝงอยู่ เมื่อได้สิ่งดังกล่าวแล้วก็จะได้มีการเผยแพร่และนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมต่อไป การวิจัยในเรื่องนี้มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญไทยฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2540 คือ มาตร 80 วรรคท้ายที่ว่า “เสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน” และมาตรา 81 ที่ว่า “สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ”

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อค้นหาคุณค่าทางจริยธรรมที่มีในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคคลและสังคมไทย

1 จำรัส ดวงธิสาร. 2522. “จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบันในทัศนะของชาวบ้าน” ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา. หน้า 33.

ระเบียบวิธีวิจัย

วิจัยด้วยวิธีการอ่านละเอียดแนวทฤษฎีของ ไอ เอ ริชาร์ด ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาทางวรรณกรรมอย่างหนึ่ง การวิเคราะห์โครงสร้างวรรณกรรม และเนื้อหา การวิจัยจะใช้ทฤษฎีวิเคราะห์วรรณกรรม และทฤษฎีทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตแหล่งข้อมูล ศึกษาจากวรรณกรรมไทยภาคใต้ 5 เรื่องคือ พระรถเมรี หรือนางสิบสอง มโนหรานิบาต ปลาบู่ทอง สุวรรณหงส์ และไกรทองหรือชาละวันคำกาพย์

ขอบเขตเนื้อหา

1. จริยธรรมจาก แนวคิดหลัก โครงเรื่อง เนื้อเรื่อง และพฤติกรรมของตัวละคร เช่น เมตตา กรุณา กตัญญู หน้าที่ วินัย เสียสละ และสามัคคี

2. จริยธรรมจากบทสนทนาและบทบรรยาย เช่น เมตตา กรุณา กตัญญู หน้าที่ วินัย ซื่อสัตย์ เสียสละ และสามัคคี

3. จริยธรรมจากวรรณกรรมนิทานประโลมโลกในการพัฒนาสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สำรวจข้อมูลวรรณกรรมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ คือ สถาบันทักษิณคดีศึกษา ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี ภูเก็ต และนครศรีธรรมราช

2. รวบรวมข้อมูล อ่านวรรณกรรมต้นฉบับหนังสือบุด ฉบับถ่ายเอกสาร และฉบับพิมพ์

3. วิเคราะห์ข้อมูล แยกข้อมูลตามเนื้อหาการวิจัย ตีความ ขยายความ และสรุปความ ใช้ทฤษฎีสังคมวิทยา มานุษยวิทยาวัฒนธรรมและการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรม

4. เสนองานวิจัย นำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้มาเรียบเรียงเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

สังคมไทยให้ความสำคัญทางจริยธรรมและเกิดการปลูกฝังจริยธรรมมากขึ้น

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิจัยจริยธรรมในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลกมีจุดมุ่งหมายที่จะค้นหาคุณค่าด้านจริยธรรม เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย เนื่องจากพฤติกรรมทางจริยธรรมของคนไทยปัจจุบันอยู่ในสภาวะที่น่าเป็นห่วง วรรณกรรมที่นำมาใช้ในการวิจัยมี 5 เรื่อง คือ พระรถเมรีหรือนางสิบสอง ฉบับพิมพ์อักขรวิธีเดิมของศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช มโนหรานิบาต ฉบับวัดมัชฌิมาวาส ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา จัดพิมพ์ ชาละวันหรือไกรทองคำกาพย์ ฉบับพิมพ์ดีด ของรองศาสตราจารย์ อุดม หนูทอง สุวรรณหงส์ ฉบับพระพิศาลธรรมรังสี(พัทลุง)จัดพิมพ์ และปลาบู่ทอง ฉบับบุด(สมุดข่อย) ของศูนวัฒนธรรมจังหวัด สถาบันราชภัฏภูเก็ต วรรณกรรมทั้ง 5 เรื่อง มีเนื้อเรื่องครบถ้วนสมบูรณ์ เมื่อพิจารณาจากอักขรวิธี ภาษาที่ใช้ และเนื้อหาบางประการ ทำให้ประมาณได้ว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ดังกล่าวนี้ แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และก่อนสมัยรัชกาลที่ 5

แนวคิดหลักของเรื่องแต่ละเรื่องเน้นจริยธรรมคือ เรื่องพระรถเมรีเน้นด้านความกตัญญู เรื่องมโนหรานิบาตเน้นความพยายามและอดทน เรื่องชาละวันกรือไกรทองคำกาพย์เน้นเรื่องความยุติธรรม เรื่องสุวรรรหงส์เน้นความซื่อสัตย์ และเรื่องปลาบู่ทองเน้นความกตัญญู หากพิจารณารวมจริยธรรมทุกด้านทั้งจากแนวคิดหลักของเรื่อง โครงเรื่อง และเนื้อเรื่อง พฤติกรรมตัวละคร รวมทั้งบทสนทนาและบทบรรยาย ก็จะมีจริยธนมของแต่ละเรื่องหลายด้านด้วยกัน คือ พระรถเมรีหรือนางสิบสองจริยธรรมที่มีมาก ได้แก่ กตัญญู เมตตา กรุณา และวินัย มโนหรานิบาต ที่มีมากได้แก่ ความพยายามและอดทน และหน้าที่ ชาละวันหรือไกรทองคำกาพย์ทีมีมากได้แก่ หน้าที่ ซื่อสัตย์ และยุติธรรม สุวรรณหงส์ที่มีมากได้แก่ เมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ ยุติธรรม และปลาบู่ทองจริยธรรมที่มีมาก ได้แก่ กตัญญู เมตตา และกรุณา

จริยธรรมที่ค้นพบในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก 5 เรื่อง ได้แก่ เมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ กตัญญู พยายามและอดทน ประหยัด สามัคคี หน้าที่ วินัย และขยัน ดังตัวอย่างจากวรรณกรรมบางเรื่อง เช่น

มโนหรานารถ กราบลงแทบบาท บิตุรงทรงไชย
ทูลว่าตูข้า นีเกิดมาไนย ตระกูลหน่อไทย ในราชตระกูล
เอองค์ทรงลักษณ์ ชายชื่นผืนนัก ร่มรักษ์สงสาร
อันเป็นชายสอง ไม่ให้ต้องภาณ พระกายประหมาน ปีกริ้นตอมไต
พระสุธะนะ ปิ่นเกล้าเท้าละ ปัญจาเวียงไชย
ด้วยความเสนหา แม้นมรณาลัย เสียวงษ์กรุงไกร ไม่คิดอาตมา
....

สามีมีคุณ โปรดให้พ้นมุน ทินโทษข้อใหญ่
น้ำใจใครบ่าง ละร้างเสียฉน่ย จะอยู่เป็นใหม้ ให้คนติเตียน

มโนหรานิบาต อักขรวิธีเดิม หน้า 271 (คัดลอกตามต้นฉบับ)

ร้อยกรองตอนนี้จากเรื่องมโนหรานิบาตสะท้อนจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์รักหนึ่งใจเดียวของนางมโนห์ราต่อพระสวามีคือพระสุธน แม้จะกลับมาถึงเขาไกรลาศแล้วก็มิได้แปรเปลี่ยนแต่อย่างใด และขอความเมตตาจากรพราชบิดาในการที่จะทำให้พระสุธนพ้นจากสิ่งที่พระราชบิดาทรงรู้สึกว่าพระสุธนทำผิด อีกทั้งนางมโนห์ราเป็นผู้ที่มีความกตัญญูด้วยตระหนักในบุญคุณที่พระสุธนมีต่อนางเสมอ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ดีของคนดี

ผลแห่งความซื่อสัตย์ทำให้มโนห์ราได้กลับไปครองคู่กับพระสุธนพระสวามีที่เมืองอุดรปัญจา ด้วยความผาสุกจนตลอดชีวิต

๏ อหมีชาสนทรามาร โผนทียานแล้วรีบมา
ใกล้เจ้าสิบสองรา เท้าเทวาแลเห็นมาร
๏ หมันจ่เอาเจ้าพี่น้อง นางสิบสองเปนอาหาร
เทพไทไนไภร่ญสาร ก็บันดาลเปนช้างงา
๏ พ่วงพีเติบโตใหญ่ นำมันไหลลงอาบตา
ว่าเจ้าสิบสองรา ยักหมันมาอย่าไปไหน

๏ เข้ามาใหใกล่ตู	เจ้านิงอยูยาเล้นไหวย
อนงนางตางตกไจย	วิ่งเขาไปถึงค่ชา
.....	.....
๏ เทเวดในเขตปา	กำบังตาอัดสูรัง
กุนชอนก็ทรอนบัง	เอาไวทังสิบสองรา

วรรณกรรมไทยภาคใต้เรื่องนางสิบสอง บุด (สมุดข่อยต้นฉบับ)

เทวดาและเทพแห่งพงไพรมีความเมตตา กรุณา ต่อ นางสิบสอง(เด็กหญิง 12 คน) ที่กำลังจะถูกนางยักษ์สนทราจับ หากนางยักษ์สนทราพบ จึงช่วยเหลือด้วยการกำบังนางทั้งสิบสองเอาไว้ไม่ให้นางยักษ์สนทราเห็น ด้วยปรารถนาจะมิให้ต้องพบกับความลำบากหรืออาจจะถูกนางยักษ์กัดกินเป็นอาหาร ด้วยจิตที่เมตตา กรุณา ของเทวดาและเทพแห่งพงไพรนี่เอง เป็นสิ่งส่งผลให้นางทั้งสิบสองประสบความสุขในบั้นปลายของชีวิต หากผู้ใหญ่ในสังคมมีความเมตตา กรุณา รักใคร่ต่อเด็กและเยาวชน แม้จะมิใช่ลูกหลานของตนเองแล้ว เชื่อว่าสิ่งดีงามจะเกิดตามมาอีกมาก

ในการวิจัยทางวรรณกรรมไทยภาคใต้ในด้านคุณค่าทางจริยธรรมควรจะวิจัยวรรณกรรมประเภทอื่นๆ ให้มากขึ้น เพื่อจะได้นำมาใช้ในการพัฒนาสังคมไทย ในการนำไปใช้มีหลายหลากกรณีและวิธีการ เช่น ในการเรียนการสอน การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน และการจัดทำเอกสารเผยแพร่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2521). วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยัยรามคำแหง.
คณาจารณ์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2534). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
เจตนา นาควัชระ (2514). วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
จำรัส ดวงธิสาร. (2522). “จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบันในทัศนะชาวบ้าน” รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศาสนา.
ชัยพร วิชชาวุธและคณะ.(2531). พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาตามแนวจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
บุญเหลือ เทพสุวรรณ. (2522). วิเคราะห์รสวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
พระพิศาลธรรมรังสี. (2529). วรรณคดีสมัยโบราณ. พัทลุง: โรงพิมพ์พัทลุง
วิทยาลัยวิชาการศึกษา. (2513). มโนหรานิบาต. สงขลา: มงคลการพิมพ์.
ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏภูเก็ต. ปลาบู่ทอง.บุดขาว

วิจารณ์หนังสือ
(Book Riview)

หนังสือน่าอ่าน: ว่างยังวุ่น: ชนชั้น เพศสภาพ และเวลาว่างของผู้หญิง

สราวุฒิ ทองศรีคำ

สื่อบันเทิง : ว่างยังวุ่น
ผู้แต่ง : สมสุข หินวิมาน
ปีที่พิมพ์ : 2558

เรื่องวุ่น ๆ ในเวลาว่าง ๆ ของคุณผู้หญิง: ชนชั้น เพศสภาพ และเวลาว่างของผู้หญิง

"กว่าที่ผู้หญิงสักคนจะมีเวลาว่าง มิใช่เรื่องที่ได้มาโดยง่าย เพราะชีวิตครัวเรือนในปัจจุบัน "ของขวัญ" ในวันว่าง ๆ ของสามีและลูก ๆ อาจต้องแลกมาด้วยชีวิตและอิสรภาพของผู้หญิง หรือทาสประจำครอบครัวนั่นเอง" คำนิยมสั้น ๆ หลังปกของหนังสือว่างยังวุ่น: ชนชั้น เพศสภาพ และเวลาว่างของผู้หญิง ของ รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข หินวิมาน ดูจะเป็นคำโปรยที่จุดประกายให้คุณผู้ชายและคุณผู้อ่านทั้งหลายได้ตระหนักและหันไปมองคุณผู้หญิงในบ้านของตัวเองว่าเป็นอย่างนั้นจริงหรือไม่

แม้ว่าชื่อหนังสือ คำโปรยและการออกแบบหน้าปกของหนังสือเล่มนี้ อาจทำให้เราเข้าใจได้ว่าเป็นหนังสือแนวปกิณกะบันเทิง (เห็นทางสำนักพิมพ์บอกว่าตอนแรกถูกร้านหนังสือจัดให้อยู่ในหมวดวรรณกรรมด้วยซ้ำ) แต่จริง ๆ แล้วนี่คือหนังสือที่มีที่มาจากบทความวิชาการเรื่อง "ผู้หญิงกับเวลาว่าง" ของ รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุขเอง ก่อนจะถูกดัดแปลง

และเรียบเรียงใหม่ให้กลายเป็นหนังสือบทความสารคดีที่อ่านง่าย เข้ากับยุคสมัย และมีสำนวนที่เรียกได้ว่าแทบจะไม่ใกล้เคียงกับงานวิชาการเลย ไม่น่าเชื่อว่าหนังสือเล่มเล็ก ๆ ความยาวเพียง 100 กว่าหน้านี้ จะสามารถบรรจุแนวคิด และทฤษฎีในเชิงวิชาการได้มากมายถึงเพียงนี้ ผู้อ่านสามารถนำแนวคิดแม้เพียงเล็ก ๆ ที่มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ไปต่อยอดให้เกิดผลงานทางวิชาการใหม่ ๆ ได้อีกมากมาย

รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข หินวิมาน ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และยังเป็นนักวิชาการที่มีผลงานคาบเกี่ยวทั้งในสายนิเทศศาสตร์ สังคมศาสตร์ รวมไปถึงวัฒนธรรมศึกษา โดย รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุขเองนั้น จบการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยชื่อดังทางสายวัฒนธรรมศึกษาของประเทศอังกฤษ ดังนั้น จึงมีความรู้ ความสามารถทางวิชาการในสายเฟมินิสต์ (Feminism) อย่างที่รับประกันได้ว่าเมื่ออาจารย์มาเขียนงานวิชาการทางสังคมศาสตร์ในเรื่องของผู้หญิงนั้นจะมีความน่าสนใจเพียงใด

หนังสือว่างยังวุ่นนี้ เริ่มด้วยการตั้งข้อสงสัยถึงปัญหาของ อ.สมสุขเอง ที่เมื่อเข้าสู่วัยทำงานแล้ว กลายเป็นมนุษย์งานผู้ที่แทบจะหาเวลาว่างให้กับชีวิตตัวเองไม่ค่อยได้ จนต้องบ่นออกมาดัง ๆ แต่เมื่อหันไปเห็นคุณแม่ของอาจารย์เองที่ก็มีหน้าที่การงานนอกบ้านที่ต้องรับผิดชอบ แต่ก็ยังกำลังสาวะวนอยู่กับงานในบ้านของครอบครัวที่ทั้งต้องทำอาหาร ดูแลบ้านช่องให้สะอาด รวมถึงซื้อเครื่องใช้อย่างสบู่ หรือแชมพูเข้าบ้านได้ไม่ขาดตกบกพร่อง กลับไม่เคยได้ยินคุณแม่บ่นว่าไม่ค่อยมี “เวลาว่าง” เลย จึงเป็นแรงบันดาลใจที่อยากจะสำรวจว่าผู้หญิงนั้นใช้ชีวิตในเวลาว่างกันอย่างไร

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้นั้น จึงเป็นเรื่องของการสำรวจพื้นที่ของโลกวิชาการในเรื่องของ “เวลาว่าง” โดยเริ่มต้นจากการค้นคว้างานทางสังคมวิทยาในโลกตะวันตก และพบว่าแนวคิดนี้ได้ถูกพูดถึงอย่างเป็นจริงเป็นจังในสมัยหลังทศวรรษ 1960 และ 1970 ในเรื่องของวัฒนธรรมเวลาว่าง โดยนักวิชาการจากหลายสำนัก โดยพุ่งตรงไปที่เรื่องของชนชั้นทางสังคม การทำงาน และวิถีชีวิต แต่ประเด็นที่นักวิชาการเหล่านี้มองข้ามไปกลับเป็นเรื่องของเพศสภาพ (gender) โดยสังเกตได้ว่าที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะงานทางสังคมวิทยาเดิมที่ว่าด้วยเรื่องของเวลาว่างนั้น ถูกครอบงำด้วยมุมมอง “กระแสทัศน์แบบชาย” (male-stream) หรือ “ชายเป็นใหญ่” ดังนั้น นักสตรีนิยม (Feminism) จึงผลักดันให้มีการศึกษาเรื่องเวลาว่างในมิติของเพศสภาพ จนถึงกับมีการกล่าวกันว่างานเขียนที่ว่าด้วยเวลาว่างนั้น ถ้าไร้ซึ่งประเด็น

เรื่องเพศสภาพแล้วถือว่าขาดความสมดุล ขาดความเป็นกลาง และปราศจากซึ่งความสมจริง (Rojek 1995: 33 - 34 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน 2558: 11) และยังได้สำรวจไปถึงเงื่อนไขของเวลา ที่ทำให้เกิด “ความว่าง” โดยเงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยกฎของ “เวลา” ทั้งมนุษย์ยังได้สร้างมาตรวัดของเวลาด้วยสิ่งประดิษฐ์ที่เรียกว่า “นาฬิกา” มาเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้ “เวลา” กลายเป็นทรัพยากรที่มีค่า และมีผลต่ออารยธรรมสังคมของมนุษย์

การค้นคว้าในเรื่องของ “เวลาว่าง” ทำให้เห็นว่าเวลาว่างนั้น เป็นเรื่องของการจัดระเบียบของสังคมมนุษย์ เป็นพื้นที่ที่ถูกใช้ให้เครื่องมือทางสังคมและการเมือง การต่อต้านหรือรวมตัวกันทางการเมืองหลาย ๆ ครั้งนั้น ก็เป็นเรื่องของการเรียกร้องคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งในเรื่องของรายได้ ค่าดำรงชีพ สวัสดิการต่าง ๆ จากภาครัฐ ก็เพื่อเป็นต้นทุนต่อการใช้เวลาว่างของผู้คนในสังคมทั้งสิ้น แม้แต่กลยุทธ์ทางการเมืองของรัฐบาลเอง ก็สอดคล้องไปกับวัฒนธรรมการใช้เวลาว่างในหลาย ๆ รูปแบบของประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องของการสร้างความน่าเชื่อถือทางการเมืองทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นรายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ เพลง ภาพยนตร์ หรือละคร เป็นต้น

ส่วนต่อมาของหนังสือเล่มนี้นั้น ได้สนใจในเรื่องของความเป็นขั้วตรงข้ามกันระหว่าง “เวลาว่าง” (leisure) และ “เวลางาน” (work) หรือที่ อ.สมสุข เรียกว่า ความเป็นคู่ตรงข้ามของ “เล่น” กับ “งาน” โดยจากการค้นคว้างานวิชาการในโลกตะวันตกนั้น Max Webber (1976) ชี้ให้เห็นว่าสมัยก่อนนั้น ผู้คนทำงานกันเพียงเพื่อแค่ให้มีพอกิน ไม่มีการสะสมอะไรมากนัก การทำงานจะถูกคั่นด้วยการนั่งดื่มสุราและสังสรรค์กับเพื่อนฝูง ดังนั้นเวลาว่างและเวลางานจึงยากที่จะแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่ต่อมาการขยายตัวของศาสนาแบบพิวริตัน (Puritanism) ทำให้เกิดการแบ่งแยกการทำงานกับการใช้เวลาว่างให้เกิดขึ้น โดยประณามความฟุ่มเฟือย ความเกียจคร้าน หรือแม้การนอนที่มากเกินความจำเป็น

ความน่าสนใจในส่วนนี้ของหนังสือนั้น ชี้ให้เห็นว่าแม้ศาสนาพิวริตันจะไม่ได้มีอิทธิพลในไทย แต่แนวคิดแบบนี้กลับเชื่อมโยงกับสังคมไทยอย่างน่าประหลาด โดยมีเงาของศาสนามากำหนดเงื่อนไขของเวลางาน และเวลาเล่นไว้เช่นเดียวกัน เห็นได้จากวิถีชีวิตของเกษตรกรดั้งเดิมนั้น ที่กำหนดว่านอกจากงานการเกษตรที่ทำเพื่อดำรงชีพ ก็ยังมีงานมงคลต่าง ๆ เช่นงานบุญ งานบวช งานศพ ซึ่งนับว่าเป็นงานอย่างหนึ่งเหมือนกันที่ต้องทำแม้จะไม่มีผลตอบแทน ในขณะที่เวลาเล่น (เวลาว่าง) อย่างงานแข่งเรือ งานเทศกาลต่าง ๆ ก็มักรวมเอา

ความเชื่อทางศาสนาซ้อนทับเข้าไปด้วยเช่นกัน

ในส่วนการศึกษาเรื่องของผู้หญิงกับการใช้เวลาว่างนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข ได้ลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ผู้หญิงในโลกความเป็นจริง และได้ยกตัวอย่างของผู้หญิงวัยกลางคนท่านหนึ่งที่นอกจากทำงานรับราชการแล้ว ในเวลาว่างยังต้องดูแลสามีและลูกสาวไปด้วยเช่นกัน ทำให้ตั้งข้อสังเกตว่า “เสรีภาพแห่งเวลาว่างนี้เป็นของใคร ทางเลือกแห่งเวลาว่างนี้เป็นของเพศใด และเวลาว่างนำมาซึ่งความพึงพอใจในชีวิตของผู้ใด” ทำให้เราตระหนักว่า แท้จริงแล้วเวลาว่างเป็นเรื่องที่ถูกกำหนดมาแล้วทางสังคม โดยผ่านโครงสร้างอำนาจหรือไม่ และสิ่งสำคัญที่สุดคือเพศสภาพ ที่ทำให้ผู้หญิงต้องกลายเป็นทาสรับใช้ของสังคมในระดับครอบครัวหรือไม่

นอกจากเรื่องเพศสภาพและวัยที่ต่างกันแล้ว รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุขยังค้นคว้าให้เห็นว่ายังมีประเด็นชนชั้นทางสังคม (social class) มากำหนดความแตกต่างของกิจกรรมในเวลาว่างของผู้หญิงด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การใช้เวลาว่างที่ไม่เหมือนกันของผู้หญิงแต่ละชนชั้นนั้นเป็นเหมือนการบอกว่าตัวเองนั้นเป็นใคร ซึ่งในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นยังไม่ถูกเติมเต็มจนต้องใช้เวลาว่างในการหาความหมายเพิ่มเติมให้ตนเอง โดยเปรียบเทียบให้เห็นในกรณีผู้หญิงวัยกลางคนท่านเดิมที่แม้จะมีสาวใช้มาแบ่งเบาภาระงานบ้าน แต่เวลาว่างของเธอนั้นก็ยังคงเป็นการดูแลปรนนิบัติสามีและลูกสาวเหมือนเดิมเป็นสรณะ แม้เวลาว่างที่เธอใช้อยู่กับตัวเองจริง ๆ คือการนั่งสมาธิ แต่ก็เป็นเหมือนการพักเติมเชื้อไฟให้ตัวเอง เพียงเพื่อมาใช้เวลาว่างในการบริการสามีและลูกสาวใหม่ต่างหาก

ในโลกปัจจุบันนี้นั้น ผู้หญิงทั้งหลายอาจเห็นการต้องกลายเป็นทาสประจำครอบครัวจากแม่หรือผู้หญิงในบ้านตัวเองตอนเด็ก จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์ “สาวโสด” ที่ไม่ต้องการผูกมัดตัวเองด้วยพันธนาการของครอบครัวอีกต่อไป เราจะเห็นการใช้เวลาว่างของผู้หญิงในสังคมกลุ่มนี้หลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการอ่านหนังสือ การเล่นกีฬา ช็อปปิ้ง การท่องเที่ยว หรือแม้แต่การเที่ยวกลางคืน ซึ่งเหมือนเป็นการปลดปล่อยโซ่ตรวนทางสังคมที่ผูกยึดพวกเธอไว้มาอย่างยาวนาน ซึ่งกว่าที่ “เสรีภาพ” นี้จะมาถึงมือเธอได้ในสังคมที่เชื่อว่าชายเป็นใหญ่นั้น พวกเธอก็ต้องผ่านการต่อสู้ทางสังคมต่าง ๆ มามากมาย และคำถามที่น่าสนใจที่หนังสือเล่มนี้ทิ้งท้ายไว้ให้ขบคิดก็คือ ถ้าผู้หญิงมี “เวลาว่าง” ของตนเองเช่นนี้แล้ว พวกเธอจะเลือกทางเดินแบบไหน และโครงสร้างทางสังคมจะถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ?

ข้อแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

เวลาเผยแพร่

เป็นวารสารที่เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 (เดือนมกราคม – มิถุนายน) และ ฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม)

สถานที่ติดต่อ – สถานที่ส่งบทความ

อาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 222 ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160 โทรศัพท์ 075-672508-10, 075-672550 โทรสาร 075-672507 หรือ E-mail: cultural.wu@gmail.com

เจ้าของวารสาร

เป็นวารสารวิชาการของอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นเวทีวิชาการในการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสังคม ศิลปะและวัฒนธรรม รวมถึงแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภายในประเทศและภูมิภาคอาเซียน

ขอบเขตของวารสาร

สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ รับพิจารณาบทความวิชาการ บทความวิจัย และบทปริทัศน์หนังสือ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยขอบเขตเนื้อหาทางวิชาการของสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับสหวิทยาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทุกสาขา เช่น วัฒนธรรมศึกษา ภาษาและวรรณกรรม ศิลปกรรมศาสตร์ ศิลปะการแสดง ดนตรี นาฏศิลป์ จิตรกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ภาษาศาสตร์ ประชากรศาสตร์ เอเชียศึกษา และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

มาตรฐานวารสาร

ปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวารสารวิชาการกลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่ สกอ. และ สกว. กำหนดโดยกองบรรณาธิการ ประกอบด้วย ศาสตราจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิระดับปริญญาเอก มีผลงานวิจัยต่อเนื่อง ที่มาจากสถาบันภายนอกเป็นส่วนใหญ่ และมาจากสถาบันภายในส่วนหนึ่ง และทุกบทความต้องผ่านผู้อ่านหรือผู้ประเมินบทความ (Reviewer) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ทำงานวิจัยในสาขาและมีผลงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 2 คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยผู้อ่านและผู้เขียนไม่ทราบชื่อซึ่งกันและกัน

ประเภทของบทความที่รับพิจารณาลงตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Articles) ประกอบด้วย บทคัดย่อ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและอภิปรายผล และเอกสารอ้างอิง
2. บทความวิชาการ (Articles) ประกอบด้วยบทคัดย่อ บทนำ เนื้อหา บทสรุป และเอกสารอ้างอิง
3. บทความปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

การเตรียมต้นฉบับ

1. บทความทุกบทต้องมีชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียนทุกคน (กรณีผู้เขียนหลายคน) บทคัดย่อ คำสำคัญ ที่เป็นทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษครบ โดยแยกไฟล์จากตัวบทความที่มีเฉพาะชื่อเรื่องและเนื้อหา
2. หน้าแรกของบทความ ต้องระบุ ชนิดของบทความ แหล่งทุนสนับสนุนวิจัย สถานที่ทำงานของผู้เขียนครบทุกคนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
3. ให้ใช้การอ้างอิงตามแนว เอพีเอ (APA-American Psychological Association edition 6) เฉพาะเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาไทยดูในตัวอย่าง
4. บทความที่ส่งมาให้พิจารณา ต้นฉบับ (Hard copy) จำนวน 3 ชุด พิมพ์ในกระดาษ A4 ในส่วนชื่อเรื่องและหัวข้อในบทความพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ตามแบบอักษร TH Saraban 18 ตัวเข้ม ในส่วนเนื้อหาให้ใช้แบบอักษร TH Saraban 16 ตัวปกติ

5. บทความ รวมเอกสารอ้างอิง และอื่น ๆ ความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า
6. หัวข้อในบทความประกอบด้วย
   - ชื่อเรื่อง (Title) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
   - ชื่อผู้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมด้วยตำแหน่งวิชาการ ตำแหน่งงาน และสถานที่ทำงาน ที่อีเมลล์ติดต่อ
   - บทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวอย่างละไม่เกิน 250 คำหรือ ¾ หน้า A4 โดยให้เขียนเป็นความเรียงต่อเนื่อง ไม่ควรเป็นข้อ ๆ
   - คำสำคัญ (Keyword) ใต้บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
   - เนื้อหา ประกอบด้วยหลักสำคัญ คือบทนำที่กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาให้รวมการทบทวนเอกสาร วัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดการวิจัย สมมติฐาน วิธีดำเนินการวิจัย (กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือ ขั้นตอนดำเนินการวิจัย) ผลการวิจัย (ให้นำเสนอข้อมูลหรือตารางผลการวิเคราะห์สังเคราะห์) สรุปอภิปรายผล ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป และเอกสารอ้างอิง

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

บทความวารสาร:

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่). หน้า.

อังศินันท์ อินทรกำแหง และคณะ. (2549). การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุและดัชนีวัดภาวะวิกฤตชีวิตสตรีไทยสมรส วัยกลางคนที่ทำงานนอกบ้านในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 12 (1), 561 – 589.

Bobko, P., Roth, P.L., & Potosky, D. (1999). Derivation and implications of a meta-analytic matrix incorporating cognitive ability, alternative predictor and job performance. Personal Psychology, 52 (3), 561 – 589.

หนังสือ: ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

นพมาศ อุ้งพระ (ธีรเวคิน). (2546). *ทฤษฎีบุคลิกภาพและการปรับตัว.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Helfer, M.E., Keme, R.S., & Drugman, R.D. (1997). *The battered child.* (5th ed.). Chicago : University of Chicago Press.

โนรา (มโนห์รา)

โนรา หรือมโนห์รา มีมานานนักหนาแล้ว เป็นดั่งแก้วผุดผาดแห่งนาฏศิลป์
ประกอบคีตาเครื่องห้าเสียงระริน ไพเราะยิ่งเสียงพิณเทวดา
กลอง โหม่ง ทับ ปี่ ฉิ่ง สิ่งสร้างสรรค์ เครื่องดนตรีกรองกลั่นแสนหรรษา
เป็นสากลบรรพชนผลคณา ช่างสวยงามนักหนาโนราไทย
สืบทอดมาแต่คราศรีวิชัยหรือก่อนนั้น ตามพรลิงค์เขตขัณฑ์สุกสดใส
ก่อน พ.ศ. ๑๕๐๐ พลอยอำไพ งามตาใจร้อยลูกปัดประภัสสร์อาภรณ์
ลูกปัดมีมาครา พ.ศ. ๒๐๐ เศษ ในประเทศไทยภาคใต้ให้สลอน
พังงา กระบี่ สุราษฎร์ธานี ที่นครฯ พบลูกปัดเป็นอนุสรณ์อาภรณ์โนรา
เครื่องแต่งกายโนรางามตาสง่านัก รัดร้อยถักเมื่อเห็นเป็นหรรษา
ครั้นออกท่าร่ายรำทำลีลา เล่นทีท่าสวยงามตามดนตรี
รำสิบสองท่าน่ารักประจักษ์แจ้ง เมื่อกระทบสีแสงเปล่งราศี
สวยงามสง่าโนราหรือชาตรี ชื่นฤดีชื่นกายสบายใจ
นาฏยคีตาล้ำค่ายิ่ง เป็นยอดมิ่งแวววาวอร่ามใส
แลโนรารำฉ่ำชื่นรื่นกระไร โนราหาสิ่งใดมาเทียมทัน
โนราเป็นที่มาของนาฏศิลป์ไทยสยาม ละครชาตรีงดงามความสร้างสรรค์
รำโนราสวยสง่าบูชายันต์ เป็นสายพันธุ์โนราคราบรรพชน
ชาวไทยใต้ไทยประเทศเขตเหนืออีสาน ช่วยสืบสานกันต่อก่อมรรคผล
ให้โนราหรือมโนห์ราค่าคู่คน ดังถนนสวยงามอร่ามเอย

รองศาสตราจารย์ ดร.สืบพงศ์ ธรรมชาติ

□□□□□□□□□□ 16 new.indd 182 11/30/2559 BE 16:50

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาบทความวิชาการ

รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ธรรมวัตร	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ศาสตราจารย์สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล	นักวิชาการอิสระ
ศาสตราจารย์ไพบูลย์ ดวงจันทร์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศาสตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสพส ศิริไสย์	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยัลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ประเทือง ทินรัตน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ฉันทัศ ทองช่วย	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร.เกตมาตุ ดวงมณี	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร.บาลี พุทธรักษา	มหาวิทยาลัยพะเยา
รองศาสตราจารย์ ดร.รื่นฤทัย สัจจพันธุ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร.มาโนช ดินลานสกุล	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ดร.พรศักดิ์ พรหมแก้ว	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ปรีชา ทิชินพงศ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาบทความวิชาการ (ต่อ)

ดร.เลิศชาย ศิริชัย	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
อาจารย์สมใจ สมคิด	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชิตณรงค์ ศิริสถิตย์กุล	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรพันธุ์ เขมคุณาศัย	มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาจรีย์ ผลประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
รองศาสตราจารย์ประยูร ทรงศิลป์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภมรรัตน์ สุธรรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณะ บรรจง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ดร.สมคิด แก้วทิพย์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์	สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศิริสรรหิรัญ	มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมยศ ทุ่งหว้า	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ศาสตราจารย์วิโชค มุกดามณี	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ปราค์วัฒนกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สุเทพ เชาวลิต	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศาล ศรีมหาวโร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดร.สุมาลัย กาลวิบูลย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาบทความวิชาการ (ต่อ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ พุทธิชีวิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ดร.ไชยวัฒน์ เผือกคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ดร.พรรษา เอกพรประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรศักดิ์ ทองนุ้ยพราหมณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ศาสตราจารย์ ดร.รัตติยา สาและ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
ศาสตราจารย์สมบูรณ์ สุขสำราญ	มหาวิทยาลัยรังสิต
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง	นักวิชาการอิสระ
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อัจฉรา วงศ์โสธร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ศาสตราจารย์สุกัญญา สุจฉายา	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.อมรา ศรีสุชาติ	กรมศิลปากร
รองศาสตราจารย์โชษิตา มณีใส	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.ณัชชา พันธุ์เจริญ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุจริต เพียรชอบ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสัจการ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สีห์กุล กรรัตน์เสถียร	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร พูนเอียด	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ชอบตรง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยาธร ช่อแก้ว	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาบทความวิชาการ (ต่อ)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ชอบตรง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปุณรัตน์ พิงคานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิวรรณ ศิรินันทนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฟอร์มการส่งบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในสารอาศรมวัฒนธรรม วลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย).....
(ภาษาอังกฤษ).....
ตำแหน่งทางวิชาการ.....
สถานที่ทำงาน/สถานที่ศึกษา.....
ที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก บ้านเลขที่ .....หมู่ที่ .....ซอย.....ถนน.....
ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....
รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....
โทรสาร.....อีเมลล์.....

O ขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์และเผยแพร่ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ สำหรับเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์

☐ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน
☐ ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) .....

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) .....

ชื่อผู้เขียน (ครบทุกคน กรณีมีผู้เขียนหลายคน)

1. (ชื่อ – สกุล) ..... ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....
2. (ชื่อ – สกุล) ..... ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....
3. (ชื่อ – สกุล) ..... ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....

ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก (ถ้ามี).....
กรณีเป็นนิสิต/นักศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

(ลงชื่อ).....
(.....)
ผู้ส่งบทความ